

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

**A bírói munkateher komplex mérésének új
lehetőségei eljárási, illetve anyagi jogi
jogintézmények és tények figyelembe vételével**

PhD értekezés

Témavezető:

Dr. habil. Kovács Péter PhD
tanszékvezető egyetemi docens
SZTE ÁJTK
Statisztikai és Demográfiai Tanszék

Készítette:

dr. Örkényi László
SZTE ÁJTK
Állam és Jogtudományi
Doktori Iskola

Szeged, 2022.

Tartalomjegyzék

Diagramok, ábrák és táblázatok jegyzéke	6
Rövidítések jegyzéke	14
1. Bevezetés.....	15
1.1. Kutatásaim célja, indokai és aktualitása	15
1.1.1. Az igazságszolgáltatás helye az államszervezetben	15
1.1.2. A kiegyensúlyozott működés mércéje: az időszerűség	16
1.1.3. Az időszerűséggel kapcsolatos korábbi problémák hazánkban.....	18
1.1.4. A bíróságok központi igazgatásának intézkedései	19
1.1.5. Jogalkotási lépések a bírói munkateher mérése tárgyában.....	21
1.1.6. A bírói munkateher mérés hazai gyakorlata	22
1.1.7. Kutatásaim személyes motivációi	23
1.1.8. Az időszerűség és a munkateher egyenlőtlenségek jelenleg	24
1.2. Kutatásom kérdései.....	29
1.2.1. Milyen tényezők befolyásolják a bírósági ítélezés időszerűségét?	29
1.2.2. Az ügyek száma mellett milyen más tényezők határozzák meg a bírói munkaterhet és milyen módszerrel lehet mérhetővé tenni ezeket?	30
1.2.3. A munkaidő ráfordítás tekintetében kimutatható-e különbség az egyes bírósági ügyek között?	30
1.2.4. Egyenletes-e a különböző munkaidőigényű ügyek területi eloszlása?.....	31
1.2.5. Mitől függ a munkaidőigény?	31
1.2.6. Megjósolható-e előre a munkaidőigény mennyisége?.....	31
1.3. Hipotézisek	31
1.4. A dolgozat szerkezete	34
2. A bírói munkateher mérésének intézményi, technikai háttere	35
2.1. Az igazságszolgáltatási rendszer szervezeti felépítése	35
2.2. Az igazságszolgáltatás működési rendje.....	39
2.3. A rendelkezésre álló informatikai infrastruktúra bemutatása	42
2.4. A bírósági szervezet helye az országos statisztikai rendszerben	43
2.5. A bírósági statisztikai rendszer működése, feladatai	49
2.6. A bírósági statisztikai rendszer hiányosságai	52
2.6.1. A központi ellenőrzés elégtelensége.....	52
2.6.2. Az adatbevitel anomáliái a BIR rendszerben	54
2.6.3. Teljességre törekvés hiánya.....	60

2.6.4.	A bírói munkateher fogalmának tisztázatlansága.....	62
3.	A bírói munkateher mérésének új módszere – elméletben	66
3.1.	Bevezetés	66
3.2.	Bírói munkateher mérés jelentősége.....	67
3.2.1.	Alkotmányos okok.....	68
3.2.2.	Munkajogi okok.....	68
3.2.3.	Szervezeti okok.....	69
3.2.4.	Igazságügy szervezési okok.....	69
3.3.	Munkateher mérés jogszabályi háttere.....	70
3.4.	A munkateher mérés a gyakorlatban.....	74
3.5.	Munkateher tényezői.....	75
3.6.	Jogtudományi álláspontok	76
3.7.	Gyakorlati kétségek és megoldások.....	77
3.7.1.	Szignálás.....	77
3.7.2.	Bajai kísérlet.....	79
3.7.3.	A központi igazgatás reakciói.....	80
3.8.	Munkateher tényezői a jogalkotó szerint	82
3.9.	Igazgatási kísérlet a munkateher mérés jobb megoldására	84
3.10.	Külföldi megoldások a bírói munkateher mérésére	87
3.11.	Bírói munkateher – konceptualizálás	94
3.12.	A bírói munkateher új definíciója	99
3.13.	A bírói munkateher szabályozásának gyakorlati eszközei.....	107
4.	A bírói munkateher méréssel kapcsolatos empirikus vizsgálataim.....	109
4.1.	Az FMH-s eljárás optimális értékhatárának meghatározása ROC analízissel....	110
4.1.1.	Bevezetés	110
4.1.2.	Probléma.....	111
4.1.3.	A magánjogi igényérvényesítési utak.....	112
4.1.4.	Választás az igényérvényesítési utak között.....	116
4.1.5.	Az FMH-s eljárás korlátai	117
4.1.6.	A kutatás menete	118
4.1.7.	Eredmények.....	127
4.1.8.	Kutatásom eredményeinek összegzése.....	142
4.2.	A bírák tárgyalási tevékenységének és a befejezett ügyek számának összefüggései	

4.2.1.	Probléma és kérdés	144
4.2.2.	Módszer, eredmények.....	145
4.3.	Bírói munkavégzés és az ügyek időtartama közötti összefüggés vizsgálata	150
4.3.1.	Bevezetés	150
4.3.2.	Elméleti háttér.....	150
4.3.3.	Kérdések és módszer	154
4.3.4.	Az ügyek pertartama.....	155
4.3.5.	A vizsgált tanácsok és a kontroll csoport összehasonlítása.....	159
4.3.6.	Az egyes tanácsok összehasonlítása	160
4.3.7.	Az egyes ügyminőségek összehasonlítása és újracsoportosítása	163
4.3.8.	A vizsgált tanácsok elemzése az összevont ügyminőségek alapján	166
4.3.9.	Következtetések.....	172
4.4.	A bírósági ügyforgalom és munkateher, valamint az ítélezés időszerű(tlen)ségének összefüggései	173
4.4.1.	A probléma	173
4.4.2.	Kérdések és módszer	174
4.4.3.	Eredmények	175
4.4.4.	Az ügyforgalmi mutatók a többi megyei bírósághoz képest	182
4.4.5.	A befejezések száma.....	194
4.4.6.	Az időszerűség vizsgálata.....	196
4.4.7.	Az ügyek korösszetétele	201
4.4.8.	A 197/2008. (IX. 25.) OIT határozat hatásai a létszámhelyzetre	204
4.4.9.	Országos időszerűségi vizsgálatok az ügyforgalom egésze alapján.....	205
5.	A befejezéshez szükséges munkaidőigény mérése és előrejelzése	215
5.1.	A kutatás megtervezése – operacionalizálás.....	215
5.2.	Munkaidőigény mérésének módszere.....	217
5.2.1.	Lehetőségek	217
5.2.2.	A munkaidő utólagos becslése	218
5.2.3.	A becslés során alkalmazott kulcsokat megalapozó kérdőíves vizsgálat	220
5.3.	A munkaidőigényt meghatározó kezdőirati változók azonosítása.....	226
5.4.	Az ügyek munkaidőigényének és az azt meghatározó kezdőirati jellemzők felmérése	228
5.4.1.	Az adatfelvételi lapok megtervezése	228
5.4.2.	A mintavétel	229

5.4.3.	Iratvizsgálat, az adatok összesítése, adattisztítás.....	231
5.5.	Eredmények és következtetések	232
5.5.1.	A becsült munkaidő adatok validitása	232
5.5.2.	Az egyes ügyek munkaidőigénye	233
5.5.3.	Különböző munkaidőigényű ügyek eloszlása	237
5.5.4.	Az ügyek munkaidőigényét befolyásoló eljárási és anyagi jogi tényezők .	245
5.5.5.	Regressziós modell építés.....	250
5.5.6.	A regressziós modell diagnosztikai vizsgálata	256
5.5.7.	Összefoglalás	260
5.6.	Kutatásaim eredményeinek gyakorlati felhasználási lehetőségei	262
6.	Összegzés, tézisek	266
	Irodalomjegyzék	275
	Hivatkozott jogszabályok jegyzéke	280
	Mellékletek	282

Diagramok, ábrák és táblázatok jegyzéke

1.1-1. számú diagram: A bíróságokra érkezett és folyamatban maradt peres ügye száma a szabálysértési perek nélkül (db)

1.1-2. számú diagram: A különböző ügyszakokban folyamatban maradt bírósági perek becsült átlagos pertatama a 2007. évi érték %-ában

1.1-3. számú diagram: Az egyes megyékben egy tárgyaló tanácsra jutó ügyszámok relatív szórása a különböző ügyszakokban

1.1-4. számú diagram: Az egyes megyékben egy tárgyaló tanácsra jutó ügyszámok maximális és minimális értékének hányadosa a különböző ügyszakokban

2.1-1. számú diagram: A bíróságokra érkezett ügyek megoszlása, külön kiemelve a peres ügyek (2019)

2.6-1. számú diagram: Az érkezett peres ügyek, illetve az egyéb befejezések aránya az összes érkezéshez, illetve az összes peres befejezéshez képest az egyes megyei bíróságokon másodfokú civilisztikai ügyszakban (2011)

2.6-2. számú diagram: Az egyéb befejezések %-os aránya az összes peres befejezésen belül a másodfokú peres érkezésnek az összes másodfokú érkezésen belül képviselt aránya függvényében az egyes törvényszékeken másodfokú civilisztikai ügyszakban (2011)

3.10-1. számú ábra: A bírósági ügysúlyozási modellek pontosságuk, részlességük, és kutatási erőforrás-igényük szerinti értékelése

3.12-1. számú diagram: A megyei bíróságok 2001-2010. közötti, cégbírák nélküli tárgyaló tanácsainak és cégbírák nélküli engedélyezett bírói létszámainak aránya

4.1-1. számú diagram: Két hipotetikus csoport eloszlási diagramja egy meghatározott hipotetikus változó értéke alapján és a két csoportot elhatároló vágópont

4.1-2. számú diagram: A 2012-ben kibocsátott és perré alakult FMH-k aránya az érvényesített követelés összegének függvényében (%)

4.1-3. számú diagram: A várhatóan perré alakuló és a jogerőre emelkedő FMH-k követelés értéke szerinti ROC görbéje

- 4.2-1. számú diagram: A havonta befejezett ügyek száma a kitűzött ügyek számának függvényében a megyei bíróságok polgári elsőfokú ügyszakában (2009. I. félév)
- 4.2-2. számú diagram: A havonta befejezett és kitűzött ügyek %-os aránya a kitűzött ügyek számának függvényében a megyei bíróságok polgári elsőfokú ügyszakában (2009. I. félév)
- 4.3-1. számú diagram: Az összes ügy pertartam szerinti eloszlásának oszlopdiagramja
- 4.3-2. számú diagram: Az összes ügy pertartamának box-plot diagramja
- 4.3-3. számú diagram: A pertartamok box-plot diagramja csoportonként
- 4.3-4. számú diagram: Az egyes tanácsok által befejezett ügyek átlagos pertartama (nap)
- 4.3-5. számú diagram: A pertartamok box-plot diagramja ügyminőségként
- 4.3-6. számú diagram: A rövidebb és a hosszabb pertartamú ügyek box-plot diagramja
- 4.3-7. számú diagram: Az egyes tanácsok által befejezett hosszabb pertartamú ügyek átlagos időtartama (nap)
- 4.3-8. számú diagram: Az egyes tanácsok által befejezett rövidebb pertartamú ügyek átlagos időtartama (nap)
- 4.4-1. számú diagram: A csoport ügyforgalmi adatai egy tárgyaló tanácsra vetítve (2000-2009)
- 4.4-2. számú diagram: A csoport tárgyaló tanácsainak és az érkezett ügyek számának változása a 2000. évi adat %-ában (2000-2009)
- 4.4-3. számú diagram: Az FB és a többi megyei bíróság elsőfokú tanácsainak ügyforgalmi adatai 2000(2003)-2009
- 4.4-4. számú diagram: Az FB-n kívüli megyei bíróságokon tárgyaló tanácsok és érkezett ügyek száma a 2003. év %-ában 2003-2009
- 4.4-5. számú diagram: Az egy tárgyaló tanácsra jutó befejezések számának alakulása az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezések függvényében polgári ügyszakban 2009-ben megyénként és 2003-2008. között az FB-n kívül, valamint 2000-2009. között az FB-n.

4.4-6. számú diagram: A két éven túli ügyek arányának alakulása az FB-n és a PMB-n, illetőleg a többi megyei bíróságok átlagosan megyei első fokon polgári ügyszakban 2003-2009. között

4.4-7. számú diagram: A 2010. január 18-án folyamatos ügyek koreloszlása

4.4-8. számú diagram: Az egy tárgyaló tanácsra jutó, 2003-2010. között érkezett peres és csőd felszámolási ügyek száma az országos átlag %-ában az egyes megyei bíróságokon

4.4-9. számú diagram: A 2010-ben folyamatban maradt 2 éven túli peres ügyek és az összes folyamatban maradt peres ügy aránya a 2003-2010 között átlagosan egy tárgyaló tanácsra jutó érkezett, befejezett és folyamatban maradt peres és csőd- felszámolási ügyek száma függvényében

4.4-10. számú diagram: Az egy tárgyaló tanácsra jutó befejezések számának alakulása az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezések függvényében megyei bíróságonként (2003-2010)

5.5-1. számú ábra: A munkaidő adatok eloszlása

5.5-2. számú ábra: Az újraindulással korrigált munkaidő (óra) az egyes ügyekben

5.5-3. számú ábra: A munkaidő értékek eloszlásának oszlopdiagramja és a normál valószínűségi eloszlás grafikonja

5.5-4. számú ábra: A logaritmikusan transzformált munkaidő értékek eloszlásának oszlopdiagramja és a normál valószínűségi eloszlás grafikonja

5.5-5. számú ábra: Az ügyek munkaidőigénye az egyes városi bíróságokon box-plot diagramon

5.5-6. számú diagram: Az ügyek munkaidőigénye a székhelyi és a nem székhelyi városi bíróságokon box-plot diagramon

5.5-7. számú diagram: Az ügyek munkaidőigénye a székhelyi és a nem székhelyi városi bíróságokon törvényszékenként box-plot diagramon

5.5-8. számú diagram: Az ügyek munkaidőigénye az egyes törvényszékeken box-plot diagramon

5.5-9. számú diagram: Az egyes ügyek tényleges, jelenleg becsült (átlagos), és a regressziós modell által becsült munkaidőigénye (szűrt adatok)

5.5-10. számú diagram: Az egyes ügyek tényleges és jelenleg becsült (átlagos) munkaidőigénye közötti különbség (szűrt adatok)

5.5-11. számú diagram: Az egyes ügyek tényleges és a regressziós modell által becsült munkaidőigénye közötti különbség (szűrt adatok)

5.5-12. számú diagram: A hibatagok eloszlásának oszlopdiagramja és P-P plot diagramja

3.10-1. számú táblázat: A tagállamok által a bírósági ügyek összetettségének értékelésére használt módszerek

4.1-1. számú táblázat: A ROC analízis alapját képező, a tanulmány tárgyára adaptált klasszifikációs mátrix

4.1-2. számú táblázat: A 2012-ben FMH-k útján érvényesített követelések összegeinek leíró statisztikai adatai

4.1-3. számú táblázat: A 2012-ben kibocsátott FMH-k tapasztalt gyakorisága az eljárás kimenetele, illetve a követelt összeg függvényében

4.1-4. számú táblázat: A várhatóan perré alakuló és a jogerőre emelkedő FMH-k követelés értéke szerinti ROC analízisének eredményei

4.2-1. számú táblázat: A kitűzött, befejezett, és folyamatban maradt polgári peres ügyek száma megyei első fokon (2009. I. félév)

4.2-2. számú táblázat: Az FB és a BKMB kitűzött és befejezett ügyeinek száma és aránya

4.3-1. számú táblázat: A pertartamok leíró statisztikai adatai

4.3-2. számú táblázat: A pertartamok leíró statisztikai adatai csoportonként

4.3-3. számú táblázat: A pertartamok leíró statisztikai adatai ügyminőségként

4.3-4. számú táblázat: A pertartamok leíró statisztikai adatai a hosszabb és a rövidebb pertartamú ügyek csoportjában

4.3-5. számú táblázat: A rövidebb és a hosszabb pertartamú ügyek gyakorisága a tanácsok két csoportjában

4.3-6. számú táblázat: Az egyes tanácsok által befejezett perek tartama az egyes ügycsoportok átlagához képest a statisztikai próbák alapján

4.4-1. számú táblázat: A megyei elsőfokú civilisztikai ügyeket tárgyaló tanácsok száma 2009-ben megyénként és ügyszakonként

4.4-2. számú táblázat: A megyei elsőfokú civilisztikai ügyeket tárgyaló tanácsok száma 2009-ben megyénként és ügyszakonként

4.4-3. számú táblázat: A megyei bíróságok által 2009-ben befejezett elsőfokú peres ügyek száma

4.4-4. számú táblázat: A megyei bíróságokon 2009-ben folyamatban maradt elsőfokú peres ügyek száma

4.4-5. számú táblázat: A megyei bíróságokon 2009. december 31-én folyamatban maradt elsőfokú polgári perek megoszlása az eljárás időtartama szerint

4.4-6. számú táblázat: A két éven túli folyamatos megyei elsőfokú perek száma és aránya 2009. év végén megyénként

4.4-7. számú táblázat: A csoport ügyforgalmi és létszám adatai (2000-2009)

4.4-8. számú táblázat: A csoport ügyforgalmi és létszám adatai a 2000. év %-ában (2000-2009)

4.4-9. számú táblázat: A megyei bíróságokra érkezett első fokú polgári peres ügyek száma megyénként 2003-2009. között

4.4-10. számú táblázat: A megyei bíróságokon befejezett első fokú polgári peres ügyek száma megyénként 2003-2009. között

4.4-11. számú táblázat: A megyei bíróságokon folyamatban maradt első fokú polgári peres ügyek száma megyénként 2003-2009. között

4.4-12. számú táblázat: A megyei első fokon polgári ügyszakban tárgyaló tanácsok becsült száma 2003-2008 között, és a 2009. évi tényszám, valamint a becslés alapját képező ügyforgalmi és létszámadatok

4.4-13. számú táblázat: Az FB és a többi megyei bíróság polgári elsőfokú tanácsainak ügyforgalmi adatai 2000(2003)-2009

4.4-14. számú táblázat: A megyei bíróságok polgári elsőfokú ügyforgalmi adatai az FB kivételével a 2003. év %-ában 2003-2009

4.4-15. számú táblázat: A megyei bíróságokon folyamatban maradt 2 éven túli első fokú polgári peres ügyek száma megyénként 2004-2009. között

4.4-16. számú táblázat: A megyei bíróságokon folyamatban maradt 2 éven túli első fokú polgári peres ügyek aránya megyénként 2004-2009. között

4.4-17. számú táblázat: A Fővárosi Bíróság működő polgári első fokú tanácsainak folyamatban maradt és kitűzhető ügyei (2002-2009)

4.4-18. számú táblázat: A 2003-2010. között érkezett összes peres, és csőd- felszámolási ügyek, valamint a tárgyaló tanácsok átlagos száma az egyes megyei bíróságokon

4.4-19. számú táblázat: Az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezett, befejezett és folyamatban maradt peres, valamint csőd- felszámolási eljárások száma az egyes megyei bíróságokon

5.2-1. számú táblázat: A kérdőívet kitöltő bírák száma és a tényleges bírói létszám (a tartósan távollévők nélkül)

5.2-2. számú táblázat: A kutatásban résztvevő bírák és a tárgyaló tanácsok (2011. évi havi átlagos) száma és egymáshoz viszonyított %-os aránya

5.2-3. számú táblázat: A bírák körében végzett anonim kérdőíves vizsgálat összefoglaló eredményei

5.4-1. számú táblázat: A 2010-ben befejezett büntető peres ügyek száma az egyes törvényszékek helyi bíróságain és a minta

5.5-1. számú táblázat: A munkaidő adatok leíró statisztikái (összes ügy)

5.5-2. számú táblázat: A munkaidő adatok leíró statisztikái az egyes városi bíróságokon

5.5-3. számú táblázat: A munkaidő adatok leíró statisztikái a székhelyi és nem székhelyi városi bíróságokon összesen és törvényszékeként

5.5-4. számú táblázat: A Mann-Whitney próba eredményei a székhelyi és nem székhelyi városi bíróságok munkaidő adatainak összehasonlítása tekintetében összesen és törvényszékeként

5.5-5. számú táblázat: A munkaidő adatok leíró statisztikái az egyes törvényszékeken

5.5-6. számú táblázat: Az egyes törvényszékek munkaidő átlagainak összehasonlítása

5.5-7. számú táblázat: A csak egy-egy esetben előforduló változók

5.5-8. számú táblázat: A munkaidő, mint függő változó és a kezdőirati jellemzők, mint független változók közötti többszörös lineáris regresszió számítás eredménytáblája szűrt adatok alapján

5.5-9. számú táblázat: A jelenlegi „darab-darab” alapú módszer és a regressziós modell összehasonlítása (szűrt adatok alapján, N=731)

5.5-10. számú táblázat: A munkaidő, mint függő változó és a kezdőirati jellemzők, mint független változók közötti többszörös lineáris regresszió számítás végleges eredménytáblája szűrt adatok alapján

Rövidítések jegyzéke

AB: Alkotmánybíróság

ÁSZ: Állami Számvevőszék

BAZ megye: Borsod-Abaúj-Zemplén megye

BIIR: Bírósági Integrált Információs Rendszer

BIR: Bírósági Ítélezési Rendszer

BKMB: Bács-Kiskun Megyei Bíróság

BV: büntetés-végrehajtás(i)

CEPEJ: European Commission for the Efficiency of Justice

FB: Fővárosi Bíróság

Föv. Tvsz.: Fővárosi Törvényszék

FMH: fizetési meghagyás

FMH-s eljárás: fizetési meghagyásos eljárás

IM: Igazságügyi Minisztérium

KSH: Központi Statisztikai Hivatal

MOKK: Magyar Országos Közjegyzői Kamara

MTA: Magyar Tudományos Akadémia

NCSC: National Centre for State Courts

OBH: Országos Bírósági Hivatal

OBT: Országos Bírói Tanács

OIT: Országos Igazságszolgáltatási Tanács

OITH: Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala

OSAP: Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program

PMB: Pest Megyei Bíróság

ROC analízis: Receiver Operating Characteristic analysis (vágópont analízis)

SEO: Statisztikai Elemző Osztály (OBH)

SZMSZ: szervezeti és működési szabályzat

Tvsz.: Törvényszék

Vh.: végrehajtás(i)

VIR: Vezetői Információs Rendszer

1. Bevezetés

1.1. Kutatásaim célja, indokai és aktualitása

1.1.1. Az igazságszolgáltatás helye az államszervezetben

A *hatalmi ágak elválasztásának elve* ókori eredetű, de – jelentős részben Montesquieu (1689-1755) munkásságának köszönhetően¹ – a felvilágosodás korában vált széleskörben ismertté, elterjedté és elfogadottá, ma pedig *a jogállamiság egyik legfontosabb alkotmányos kritériumának tekinthető*. Ennek megfelelően – az Alkotmánnyal ellentétben – az Alaptörvény C cikkének (1) bekezdésében már tételesen is kimondja, hogy a magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik. A ma már klasszikus Montesquieu-féle megfogalmazás szerint *a jogalkotást, a végrehajtást és utoljára, de – legalábbis a dolgozat szempontjából – semmiképpen sem utolsó sorban a bírói hatalmat, azaz az igazságszolgáltatást kell egymástól személyileg és szervezetenként elválasztani*². Az igazságszolgáltatás, vagyis a bírósági szervezet tehát a hatalmi ágak szétválasztásán alapuló modern államszervezetben a három hatalmi ág egyike; és *első az egyenlők között*³. Az AB ugyanis még a 17/1994. (III. 29.) AB számú határozatában kimondta: „Az AB értelmezésében a hatalmi ágak elválasztásának alkotmányos szerkezetében a bírói hatalom függetlenségének a kitüntetett szerepe van. A bírói hatalom *legfőbb sajátossága* a másik két, „politikai” jellegű hatalmi ággal szemben ugyanis az, hogy *állandó és semleges*. Ezt a semlegességet fogalmazta meg az Alkotmány 50. §-ának (3) bekezdése annak kimondásával, hogy a bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alávetve. A bíróságok tehát nincsenek olyan kölcsönös meghatározottságban és függőségben a többi hatalmi ágtól, mint amilyenben azok egymás között vannak.”⁴ Ennek megfelelően az igazságszolgáltatási szervezet alkotmányos helyzetét külön részben – a bírói szervezetről szóló X. fejezet, 45-50. § – szabályozta az Alkotmány és – A bíróság című részben, a 25-28. cikkben – jelenleg az Alaptörvény is.

Alkotmányos és társadalmi jelentőségére tekintettel az *igazságszolgáltatás* kiegyensúlyozott működése kiemelten fontos, annál is inkább, mert – az állandóság és a semlegesség mellett – a *legfontosabb ismérve a kizárólagosság*, azaz az igazságszolgáltatási tevékenységgel

¹ Bár nevéhez fűződik, de Montesquieu az ezzel kapcsolatban megfogalmazott tételek többségét John Locke (1632-1704) *Treatises on Government Civil* című művének XII. fejezetéből merítette.

² Montesquieu [2000], 248. o.

³ Varga Zs. [2015], 51. o.

⁴ A határozat II. 1. pontja.

kapcsolatos monopóliuma⁵. Ezt jelenti, hogy ez az egyetlen, erre a célra létrehozott intézményrendszer. Ha tehát nem megfelelően, nem kielégítően működik, akkor nincs alternatív út, másik párhuzamos lehetőség, vagy intézmény, amely biztosíthatná a jog állami úton való kikényszeríthetőségét⁶.

1.1.2. A kiegyensúlyozott működés mércéje: az időszerűség

Az igazságszolgáltatás működésével kapcsolatos legfontosabb társadalmi elvárás a bírói döntések jogszerűsége, igazságossága, de *a kiegyensúlyozott működés másik fontos fokmérője az időszerűség*. A jogkereső állampolgár számára ugyanis a bíróságok tevékenységének – a döntések megalapozottsága mellett – második legjelentősebb paramétere *a perek időtartama*, azaz az ügy megindulásától az érdemi befejeződéséig eltelt, naptári napokban kifejezhető idő. Ez az elvárás természetesen csak *akkor teljesül* maradéktalanul, ha nemcsak *átlagosan megfelelő*, hanem *az ország minden területén* – legalább hozzávetőlegesen – *elfogadható*. Az eljárások időtartama egyébként – az ügyforgalmi adatok mellett – fontos hivatalos mérőszáma is az igazságszolgáltatás működésének.

Az eljárások mielőbbi – *ésszerű időn belül való* – *befejezése* iránti igény azonban nemcsak méltányolható állampolgári elvárás, hanem a Római egyezmény által garantált *alapvető emberi jog* is. Az egyezmény 6. cikkének 1. pontja kimondja ugyanis, hogy mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően⁷. E tétel – több-kevesebb késedelemmel – közvetlen módon is megjelent szinte minden állam jogrendszerében, így a rendszerváltást követően hazánkban is. Már az Alkotmány 57. §-ának a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1997. évi LIX. törvény 12. §-a által módosított (5) bekezdése is használta 1997. óta⁸ az

⁵ Dezső - Fűrész - Kukorelli - Sári - Schmidt - Takács, [1998], 385. o.

⁶ Ez a megállapítás azonban csak az igazságszolgáltatási tevékenység fogalmát szűken értelmezve igaz, mert az egyszerűbb jogviták bizonyos részének rendezésére – az Alaptörvény 25. cikkének (7) bekezdése alapján vannak alternatív lehetőségek (pl. FMH, választott bíróság, mediáció). A dolgozat – egy rövid kitekintést leszámítva (lásd 4.1. alfejezet) – az igazságszolgáltatásnak ezzel a szűkebb értelemben vett, bíróságokra tartozó részével foglalkozik.

⁷ Kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény, hatályos 1993 április 15-től.

⁸ Hatályos az Alkotmányt módosító törvény 14. §-ának (1) bekezdése alapján 1997. július 30-tól, mert a Magyar Közlöny 63/1997 (VII. 15.) számában jelent meg.

„ésszerű” kifejezést⁹, igaz akkor még nem önálló garantálandó alapjogként, hanem éppen ellenkezőleg, inkább csak a jogorvoslathoz való jog korlátjaként¹⁰. A Bszi. 9. §-a szintén 1997. óta¹¹ mondta ki, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és ésszerű határidőn belül bírálja el¹². Ezzel egyidőben a Bjt. 30. §-ának (1) bekezdése a bíró kötelezettségévé tette, hogy a rábízott ügy – annak munkaigényessége és az eljárás sajátosságai által meghatározott – ésszerű határidőn belüli elbírálását. Majd 2000-től a Pp.-nek a VIII. Ppn. 2. §-a által módosított¹³ 2. §-ának (1) bekezdése – a kötelezést a polgári peres eljárások tekintetében némiképp feleslegesen megismételve – a bíróság feladatává tette, hogy – összhangban a Pp. 1. §-ában foglaltakkal – a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse¹⁴. A Pp. 2. §-ának módosított (3) bekezdése ennek elmulasztásához a felek által a bírósággal érvényesíthető kártérítés jogkövetkezményét fűzte 2003. január 1-től¹⁵. Azóta pedig alkotmányos alapjoggá is vált hazánkban az ésszerű időn belül lefolytatott peres eljáráshoz való jog. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése kimondja ugyanis, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el¹⁶. Ez lényegében éppen az ésszerű határidőn belül való elbíráláshoz való jog deklarálása miatt jelent előrelépést az Alkotmány 57. §-ának már említett (1) bekezdéséhez képest¹⁷. A bíróságoknak és a bírácoknak tehát hazánkban immár

⁹ A magyar helyesírás jelenlegi (2015. szeptember 1. óta érvényes) szabályai szerint (Magyar Helyesírási Szótár 12. kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017.) ekként („ésszerű”) kell helyesen írni a kifejezést, de a korábbi forrásokból származó idézetekben a régi szabályok szerint („ésszerű”) fogom használni.

¹⁰ Az Alkotmány 57. § (5) bekezdésének ekkor beiktatott második monda szerint a jogorvoslati jogot – a jogviták ésszerű időn belüli elbírálásának érdekében, azzal arányosan – törvény korlátozhatja. A módosító törvény indoklása szerint pedig „a törvény az Alkotmány szövegében is kifejezésre juttatja, hogy a jogorvoslati jogot törvény korlátozhatja a jogviták ésszerű időn belüli elbírálás érdekében”.

¹¹ A Bszi. – a 98. §-ának (1) bekezdése alapján – 1997. október 1-én lépett hatályba.

¹² A Bszi. 9-10. §-ához fűzött indoklás 1. pontja éppen a Római egyezményre hivatkozással rögzítette, hogy az Alkotmány 57. §-ának (1) bekezdése ugyan garantálta a bírósághoz fordulás jogát, a Bszi. azonban a régi Bszi. hiányosságát pótolva és ezzel az Alkotmánnyon is túlmutatva fogalmazta meg az ügyek ésszerű határidőn belül való befejezésének követelményét.

¹³ Hatályba lépett a VIII. Ppn. 163. §-ának (1) bekezdése alapján 2000. január 1-én.

¹⁴ A VIII. Ppn. 2. §-ához fűzött indoklás szerint történt mindez éppen a Bszi.-vel és az Alkotmánnyal való összhang megteremtése érdekében.

¹⁵ A VIII. Ppn. 164. §-ának (2) bekezdése értelmében a Pp. 2. §-ának új (3) bekezdése csak ekkor lépett hatályba.

¹⁶ Hatályos 2012. január 1. óta.

¹⁷ Az Alaptörvény XXVIII. cikkéhez fűzött indoklás szerint ugyanis a jogalkotó az igazságszolgáltatáshoz való jogok körében a nemzetközi emberi jogi dokumentumokat követve érti bele a bíróságok tisztességes eljárásához való jogba az eljárások ésszerű határidőn belüli elbírálásához való jogot is.

több mint két évtizede *normatív kötelessége törekedni az eljárások észszerű időn belül történő befejezésére.*

1.1.3. Az időszerűséggel kapcsolatos korábbi problémák hazánkban

Az elmúlt évtizedekben *sok kritika érte az ítélkezés időszerűségét* – sajnos hozzátehetjük: joggal. A bíróságok működésének időszerűsége már 1997-ben, a csatlakozási tárgyalások során elfogadott Agenda 2000 jelentés Magyarországra vonatkozó részében¹⁸ is szóba került – kifogásként. Ez fontos motorját képezte az 1990-es évek végén lezajlott igazságszolgáltatási reformfolyamatnak. Az ennek keretében megszületett Bszi. általános indokolása is tényként rögzítette, hogy a bíróságokon tartósan kb. 200 000 ügynyi hátralék keletkezett. A bírák a bonyolultabb és nehezebb jogi megítélésű ügyekben nem mindig képesek időszerűen ítélni. Az országvélemény 1998. végén történt aktualizálása során – az időszerűség javítása érdekében tett lépések¹⁹ elismerése mellett – ismét megerősítették: további erőfeszítéseket kell tenni az igazságügyi rendszer hatékonyabb működése érdekében²⁰.

A helyzetet *súlyosbította* a 2000-es évek elején az *ítélőtáblák felállításához* kapcsolódó hatásköri átrendezés, ami kiemelte az egyes *régiók közötti különbségeket*. Ennek hatására a probléma főleg az FB²¹ kapcsán került a figyelem középpontjába, amely szervezeti egység a többi megyére jellemzőktől sokkal rosszabb időszerűségi mutatókat produkált. Mint azt a témával foglalkozó kutatóintézetek közös vizsgálata megállapította *az időszerűségi problémák* nem országosak voltak, hanem egy-két bírósághoz, jellemzően *az FB-hez és a PMB-hez kötődtek*²².

Sőt sajnálatos módon akkoriban már-már toposzként rögzült közhelynek számított, hogy az FB ítélkezése közel sem időszerű, az eljárások elhúzódnak, vagy legalábbis lényegesen

¹⁸ A dokumentum részét képező, Magyarországra vonatkozó országvéleménynek az igazságszolgáltatás működésével kapcsolatos fejezetében rögzítették, hogy a magyar bíróságok túlterheltek, az érkező ügyek száma jelentősen megnőtt, és hosszabb ideig tartanak a bírósági eljárások az eljárási szabályok összetettsége és a bírósági hatáskörök bővülése miatt.

Lásd: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_97_13 (letöltés: 2017. június 7.)

¹⁹ Ilyen volt például a Bszi. által beiktatott új ítélkezési szint, az ítélőtáblák felállítása.

²⁰ Lásd VIII. Ppn. általános indokolásának 5. pontját.

²¹ A Bszi. 16. §-ának c) pontja szerint a megyei szintű bíróság elnevezése volt a fővárosban.

²² Az Eötvös Károly Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért közös véleménye a 2011. november 28-án elfogadott igazságügyi törvénycsomagról, (https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Velemeny_az_igazsagugyi_torvenycsomagrol_EKINT_MHB_TASZ.pdf letöltés 2014. november 12.)

tovább tartanak, mint az ország más bíróságain²³. Mindez akkor is nagy jelentőséggel bírt volna, ha a pertartamokat illetően az ország egészére jellemző adat (az országos átlag) egyébként elfogadható lett volna. Már említettem, hogy az időszerűség követelménye nemcsak az átlag országos szintjén, hanem általánosan érvényesül. Annak önmagában is *súlyos* alkotmányossági, társadalmi és közgazdasági *konzekvenciái vannak, ha az időszerűség általában jó, de az ország egyes területei között jelentős eltérés mutatkozik a jogérvényesítés időigénye tekintetben*. Ez sérti ugyanis az állampolgári jogegyenlőséget.

Különösen súlyossá tette a helyzetet az, hogy az FB, és a mellé az „időszerűtlenség” tekintetben időközben felzárkózó PMB (az akkoriban gyakran használt megjelöléssel a kettő együtt a továbbiakban: a központi régió) mennyiségi értelemben olyan súlyt képviselt az egész bírósági rendszeren belül²⁴, hogy az e régióra jellemző kedvezőtlen időszerűségi adatok az országos adatokat is jelentősen lerontották. Így az ítélezés időszerűsége már országosan sem volt jónak mondható. Tehát *a központi régió ítélezésének időszerűtlensége – a régió méreténél fogva – az igazságszolgáltatás egészének tevékenységére is rányomta bélyegét, rontva annak megítélését*.

Napjainkban ugyan már lényegesen jobb a helyzet, de egy újabb társadalmi-gazdasági krízis hatására bármikor ismét megnőhet a bíróságokra nehezedő nyomás, ami újra az időszerűség romlásához vezethet. *Az időszerűség kérdése tehát mindig, még „békeidőben” is aktuális*.

1.1.4. A bíróságok központi igazgatásának intézkedései

A bíróságok központi igazgatása is észlelte a problémát, de több mint egy évtizeden át nem sikerült orvosolnia azt. Az eredménytelen küzdelem végső fázisában az OIT az ítéltáblákon, a megyei (fővárosi) bíróságokon, valamint a helyi és munkaügyi bíróságokon folyamatban lévő ügyekben az eljárások ésszerű határidőn belüli befejezése érdekében szükséges vizsgálatok és tájékoztatás rendjéről szóló 129/2009. (VII. 7.) OIT számú határozatának 2.) pontjában felkérte az ítéltáblák, az FB és a megyei bíróságok elnökeit, hogy évente adjanak elemző tájékoztatást a folyamatban maradt két éven túli pertartamú

²³ Az FB és a PMB területén lévő bíróságokon halmozódott fel az összes két éven túli ügyek 74 %-a, az öt évet meghaladó ügyeknek pedig a 87 %-a (Forrás: Az OIT 2010. május 4.-i ülésének közzétett összefoglalója, <http://www.birosag.hu>, Az OIT üléseinek napirendjei és az ülések összefoglalói, letöltés: 2010. szeptember 1.).

²⁴ Az FB és a PMB illetékességi területére érkezett 2009-ben a bírósági ügyek 44 %-a, itt fejezték be az ügyek 45 %-át és itt jelentkezett az ügyhátralék 51 %-a (Forrás: A bírósági szervezet továbbfejlesztésére vonatkozó célkitűzések és javaslatok részletesebb ismertetése, <http://www.birosag.hu>, Az OIT részletes stratégiája, 2010. június 21., letöltés: 2010. augusztus 13.).

perekről bíróságokként azon ügyszakban és ítélkezési szinten, ahol a folyamatos ügyeken belüli arányuk eléri az 5 százalékot, és – a minősített érkezést²⁵ is figyelembe véve – öt éven túli pertartamú perekről. Az elnököknek a tájékoztatóban részletesen fel kellett tárniuk az eljárások észszerű határidőn belül történő befejezésének akadályait, az ügyek időszerű elintézése érdekében hozott igazgatási intézkedéseiket, az esetleg megállapításra kerülő vezetői, bírói és ügyviteli mulasztást, valamint ezek szankcionálásának módját. A kapott elnöki jelentések alapján az OIT az ítélőtáblákon és a megyei (fővárosi) bíróságokon 2009. december 31-én folyamatban volt két és öt éven túli pertartamú ügyekről szóló 123/2010. (V. 4.) OIT határozatában felkérte az FB és a PMB elnökét, hogy készítsenek az OIT 2010. szeptemberi ülésére tájékoztatót, amelyben bemutatják az általuk elrendelt igazgatási és szakmai intézkedések hatását a 2010. június 30-án folyamatban lévő két és öt éven túli pertartamú ügyek alakulásában. Mindezt azzal a céllal, hogy a kapott tájékoztatás, és az OITH által készített előterjesztés alapján az OIT 2010. októberi ülésén határozhasson arra vonatkozóan, hogy az FB és a PMB hosszú pertartamú ügyeinek helyzete – a 2010. június 30.-i állapot szerint – indokolja-e a két bíróságon célvizsgálat elrendelését. Úgy tűnt tehát, hogy az OIT a központi régió ítélkezési tevékenységének időszerűségét, illetőleg annak javítását az illetékes megyei elnök hatáskörébe tartozó, ezen a szinten megoldható igazgatási kérdésnek tekintette.

Ezzel együtt azonban az OIT által 2010. júniusában elfogadott, „Az OIT értékelése a bírósági szervezet igazgatásának és működésének helyzetéről – a szervezet továbbfejlesztésére vonatkozó célkitűzések és javaslatok” című, az igazságszolgáltatás egészére vonatkozó stratégiai tervében²⁶ azt is megállapította, hogy a központi régió helyzetének átfogó rendezésére irányuló intézkedések (személyi, tárgyi feltételek javítása, anyagi ösztönzés, vezetés-, illetve helyszíni vizsgálatok, stb.) az ún. extenzív fejlesztések lehetőségei kimerültek, és a probléma megoldására egy új, komplex programot kell kidolgozni, amely halasztást nem tűrő feladat. E körben a stratégia a szükséges hatásvizsgálatok elvégzése után

²⁵ A statisztikai értelemben vett pertartam számításának kezdő időpontja a Stat. szab. 7. §-a alapján fő szabály szerint az alapeljárás kezdőiratának a bírósághoz érkezése volt. A pertartam számítása során azonban az újraindult ügyek esetén a felfüggesztés, félbeszakadás, szünetelés idejét a pertartamból le kellett vonni. Ennek következtében a bírósági nyilvántartásban kimutatott pertartam számos esetben rövidebb volt, mint a kezdőirat tényleges érkezésének naptári időpontjához képest számított időtartam. E rövidebb időtartam segítségével a befejezés időpontjához képest visszafelé kiszámolt fiktív kezdő időpont az igazgatási szaknyelvben a kezdőirat minősített érkezési ideje. A számítás az új Stat. szab. alapján is hasonlóan történik.

²⁶ A bírósági szervezet igazgatásának és működése helyzetének értékelése, a szervezet továbbfejlesztésére vonatkozó célkitűzések és javaslatok tárgyában készült stratégia elfogadásáról, és az azzal kapcsolatos feladatokról szóló 155/2010. (VI. 21.) OIT határozat.

az arányos munkateher kialakítása, továbbá a bíróságok megközelíthetőségének szem előtt tartása mellett az illetékességi szabályok újra gondolását, az illetékességi területek módosítását, az FB, mint megyei szintű bíróság két megyei szintű bíróságra való szervezeti megosztását javasolta. Elismerte, hogy a változtatások során törekedni kell a már rendelkezésre álló kapacitások optimális kihasználására, beleértve ebbe a többi bíróság hasonló szempontok mentén kialakított ésszerűbb működtetéséből nyerhető megtakarításokat is. Rögzítette azonban, hogy feltehetőleg mellőzhetetlen lesz további központi költségvetési támogatás nyújtása.

Az időszerűségi helyzet javítására tehát több, egymással konkuráló cselekvési irány is kirajzolódott, az *OIT igazgatási intézkedései és hosszú távú stratégiája egymásnak ellentmondtak*: egyrészt az érintett megyei bírósági elnökökön a helyzet felszámolása érdekében hozott igazgatási intézkedéseket kérte számon, és célvizsgálat lefolytatását helyezte kilátásba, másrészt a stratégiai tanulmányban az extenzív eszközök kimerülése miatt maga is szervezet átalakítást, jogszabály módosítást, és további központi költségvetési támogatást látott szükségesnek. Ha a probléma igazgatási úton megoldható lett volna, akkor ez utóbbiakra nyilvánvalóan nem lett volna szükség, ha pedig ilyen súlyú intézkedésekre volt szükség, akkor megyei szintű igazgatási eszközöktől nem volt eredmény várható.

1.1.5. Jogalkotási lépések a bírói munkateher mérése tárgyában

Az időszerűséggel kapcsolatos hiányosságokat 2010-ben már a kormányzat is észlelte, mert a Módtv. általános indokolása tényként rögzítette: „Az igazságszolgáltatással, mint szolgáltatással szemben – nem csak a hazai és nemzetközi normák alapján, de a társadalom és a gazdasági élet folyamatos és kiszámítható működésének fenntartása érdekében is – az egyik legfontosabb elvárás az, hogy az állampolgárok és a gazdálkodó szervezetek azonos jogalpból származó ügyeiben az ország bármely pontján azonos döntés születessen, lehetőleg közel azonos – ésszerű – idő alatt. Amennyiben ennek a követelménynek nem felelnek meg a bíróságok, úgy az az egész igazságszolgáltatás megítélését negatívan befolyásolja”. Erre tekintettel *leszögezte, hogy a bírói munkateher mérési rendszer kialakítása és ez alapján a bíróságok szükséges bírói létszáma meghatározása az OIT kiemelt feladata*. Szinte szó szerint ugyanezt fogalmazta meg kevésbé később az új Bszi indokolása is: „a bíróságok a döntéseiket egységes jogalkalmazási gyakorlatot folytatva, ésszerű időn belül hozzák meg, függetlenül attól, hogy az ország mely pontján folyik az eljárás”. A jogalkotó tehát központi kérdésnek tekintette az időszerűséget, arányosságot.

A dolgozat szempontjából azonban annak van a legnagyobb jelentősége, hogy az új Bszi. 62-64. §-ához fűzött indokolásból az is kiderült, hogy *a jogalkotó a bírói munkateher eltúlzott mértékét, illetőleg szervezeti egységek közötti egyenlőtlen eloszlását tekintette az időszerűtlenség, illetve az egyes szervezeti egységek időszerűségében mutatkozó különbségek okának*. Ezért arra a következtetésre jutott, hogy a *megoldás kulcsa a bírói munkateher mérése*. Kutatásaim bizonyítják ez a felismerés helyes és rendkívül fontos volt, sajnos azonban megkésve jött, de mint azt később látni fogjuk csak számunkra volt új. Nyugat-Európában, illetőleg főleg az USA-ban évtizedes hagyományai és gyakorlata van a bírói munkateher kifinomultabb mérésnek és a tényleges szükségleteken alapuló bírósági erőforrás allokációnak.

A probléma okának felismeréséig tehát eljutott, az alkalmazandó módszer meghatározásával azonban adós maradt a jogalkotó. Annak megalkotását az új Bszi. 76. §-ának (4) bekezdés e) pontjával az OBH elnökére bízta előírva, hogy ő határozza meg és szükség esetén évente vizsgálja felül a bírói munkateher mérésére szolgáló adatlapokat és módszereket.

1.1.6. A bírói munkateher mérés hazai gyakorlata

Bírói munkateher mérés természetesen már ezt megelőzően is volt hazánkban. A jogalkotó tehát vélhetően valamilyen új módszer kidolgozását várhatta el a bíróságok központi igazgatásának vezetőjétől. A bírói munkateher mérés korábban, akkoriban – és lényegében ma is – alkalmazott módja az évszázados hagyományokkal bíró, de sajnos évszázados módszereket is használó igazságügyi statisztikai rendszer kínálta lehetőségekhez igazodott: „darab-darab” alapú volt és az is maradt. A *bírósági statisztikai rendszer* ügyforgalom központú. Ugyanis *a bírósági ügyeket számolja*, a munkateher (és a teljesítmény) mérése érdekében pedig az ügyek számát *vetíti a tisztított bírói létszám adatra*. Semmilyen komplexebb matematikai vagy statisztikai megoldást nem alkalmaznak, amely esetleg más tényezőket is figyelembe vehetne. Ráadásul az így kapott adatok csak korlátozottan szolgáltak *a humán erőforrás elosztás* kiindulási alapjául, az valójában *bázis*, de leginkább szokásjogi *alapon működött*²⁷. E gyakorlat *eredményeként* állhatott elő a 2000-es évek

²⁷ Jó példa erre a bírósági eljárások ésszerű időn belül való befejezésének biztosítása érdekében egyes bírói álláshelyek betöltésének átmeneti szabályairól szóló 2011. évi CXXXI. törvény OIT általi végrehajtásának módja. A törvény indokolása szerint a Bjt.-nek az egyes jogállási törvényeknek az Alaptörvénnyel összefüggő módosításáról szóló 2011. évi LXXII. törvény 10. §-ának (1) bekezdésével beiktatott 138. §-a alapján 2012. évben összesen 274 bíró vonult nyugállományba. A jogalkotó tisztában volt vele, hogy ez nagymértékben

végére az egyes bírósági szervezeti egységek közötti már említett *súlyos aránytalanság*. A bírói munkateher mérésére alkalmazott módszer és gyakorlat helytelenségét és alkalmatlanságát álláspontom szerint önmagában bizonyították az időszerűségben és az ügyforgalomban kialakult rendkívüli egyenlőtlenségek. Az alkalmazott módszer több mint egy évtized alatt sem volt képes rendezni a helyzetet. A bírói munkateher mérésére szolgáló objektív módszerek kidolgozása, azok elméleti megalapozása, gyakorlati megvalósítása, *a bírói munkateher mérése és egyenletes elosztása tehát hosszú idő óta kínzó bírói igény és normatív kényszer is volt hazánkban*. Azaz a probléma több okból is megoldás után kiáltott.

1.1.7. Kutatásaim személyes motivációi

Bírósági dolgozóként, később pedig vezetőként magam is ebben az időben szembesültem a bírói munkateher egyenlőtlenségének és mér(het)etlenségének problémájával. A rendszeresen közzétett²⁸ adatsorok alapján észleltem a munkateher pusztán „darab-darab” alapon is mutatókozó területi egyenlőtlenségeit, később pedig szembesültem az alkalmazott módszer hiányosságaival is. Az egyes konkrét kérdéseket elemezve arra a következtetésre jutottam, hogy az objektív bírói munkateher mérési rendszer kialakításával kapcsolatos *késlekedés*, valamint az *ellentmondásos központi igazgatási intézkedések* és állásfoglalások *oka* az volt, hogy a döntés előkészítés során *nem tisztázták* kellő pontossággal, hogy az FB-n (és más kedvezőtlen időszerűségi helyzetben lévő bíróságokon) *mi a pontos oka az eljárások elhúzódnásának*. Márpedig egy probléma okszerű, és hatékony megoldásának első lépése mindig az, hogy megpróbáljuk megérteni probléma kialakulásának okait. Ezt követően van csak lehetőség a megoldási alternatívák kidolgozására, majd a mellettük és ellenük szóló érvek, és a várható hatások gondos mérlegelését követően a közülük való

rontja az ítélkezés időszerűségét, ezért az ügyforgalmi statisztikai adatok figyelembe vételével a törvény mellékletében meghatározta az egyes megyékben és ítélőtáblákon kiírandó – és az általános pályázati szabályoktól eltérő szabályok alapján betöltendő – bírói álláshelyek keretszámait. Az indoklás szerint központi igazgatás feladata lett volna annak meghatározása, hogy az érintett álláshelyeket az adott bíróságon töltik-e be, avagy átcsoportosításra kerülnek más bíróságra. Ezen utóbbi intézkedéssel remélte a jogalkotó hosszabb távon kialakítani az egyes bíróságok megfelelő engedélyezett bírói létszámát. A bírák nyugdíjazásával kapcsolatos szabályokat sokan, sok szempontból joggal kritizálták, arra azonban kétségtelenül egyszeri, soha vissza nem térő, történelmi lehetőséget kínáltak, hogy az OIT évtizedes mulasztását pótolva érdemi lépéseket tegyen a központi régióban akkorra kialakul ügyhátralék feldolgozása és bírói létszám megyei bíróságok közötti elosztásának érkezés arányosabbá tétele érdekében a kiírható pályázatoknak ide való átcsoportosításával. Az OIT azonban nem élt a lehetőséggel: a Bírósági Közlöny 2011. évi 10. (külön) számában nem változtatott a törvény melléklete szerinti elosztás módján. A 129 pályázatból 59-et ugyan a központi régióban írtak ki, de minden megyébe jutott több-kevesebb álláshely, így olyan megyékbe is, amelyek, évek óta jobb helyzetben voltak az átlagosnál. Az álláshelyek elosztását tehát nem az észszerűség, az ügyforgalmi adatokon alapuló racionalitás, hanem – minden valószínűség szerint – ekkor is az OIT-on belüli erőviszonyok döntötték el.

²⁸ Az OIT a Bírósági Közlönyben félévente rendszeresen közzétette a bírói egyéni statisztikai adatokat.

választásra, azaz a döntés meghozatalára. Kutatásaim során mindvégig az volt a törekvésem, hogy ezt az okfeltáró folyamatot elősegítsem, végül pedig az egész bírósági szervezet érdekében közreműködjek egy objektív, és kvantitatív módszerekkel igazolt és alátámasztott, gyakorlatban is működőképes bírósági munkateher mérési rendszer kialakításában.

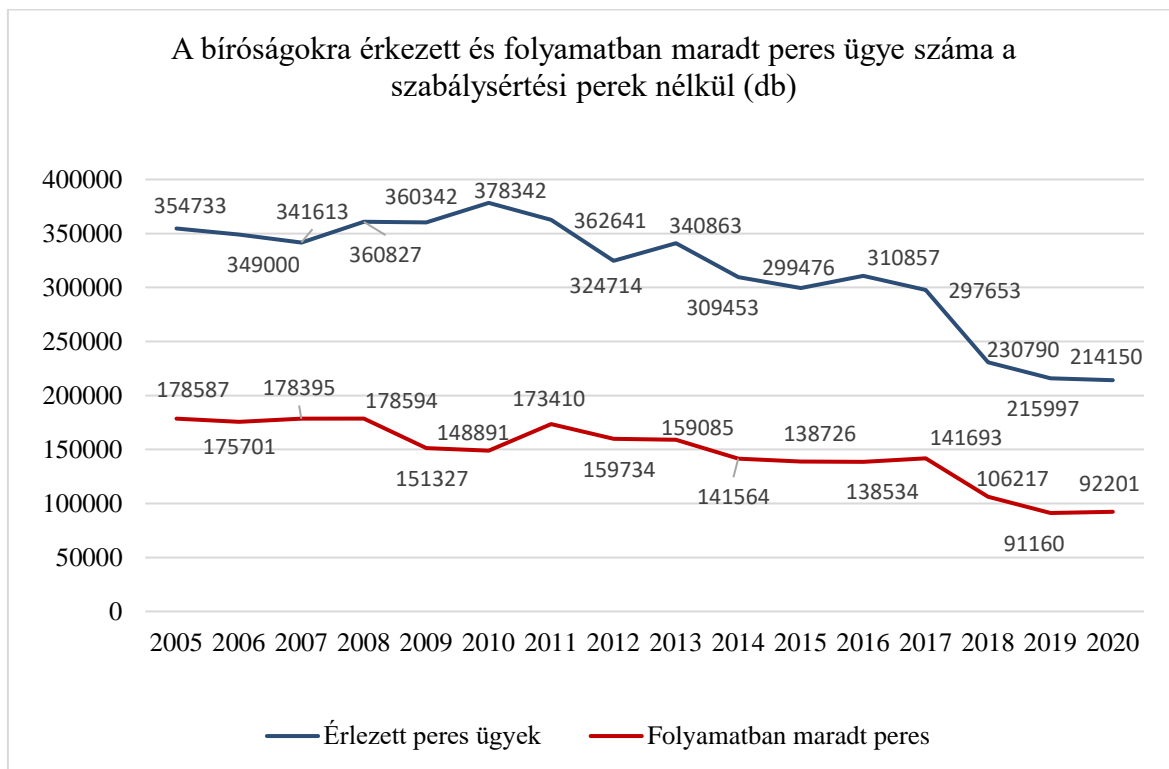
1.1.8. Az időszerűség és a munkateher egyenlőtlenségek jelenleg

Mint láttuk a bíróságok időszerű működésének kérdése, a bírói munkateher mérés és elosztás, problémája nem újkeletű. De úgy tűnik szerencsére nem is örökké tartó, vagy legalábbis nem állandó jellegű kihívás a bírósági igazgatás számára. Szerencsére ugyanis az utóbbi évtizedben e tekintetben sokat javult a helyzet a hazai igazságszolgáltatásban, és ezzel remélhetőleg végleg csak egy múló rossz emlékké válik a magyar igazságszolgáltatás történetében a 2000-2010(2015) közötti időszak. Ennek elsődleges oka azonban sajnos minden valószínűség szerint nem elsősorban a szervezet hatékonyabb működése, jobb hatásfoka vagy operatívabb igazgatása, hanem egyszerűen a jogviták számának radikális csökkenése. Történt ugyanis, hogy – minden bizonnyal a közel egy évtizede tartó gazdasági konjunktúra hatására – jelentősen csökkent a bíróságokra érkező ügyek száma. A pénzbőség, a fizetőképes kereslet, a bővülő gazdaság, az emelkedő életszínvonal mind a jogviták számának csökkenése, vagy legalábbis azok bírósági szakaszt megelőző sikeres rendezése irányába hat.

A jelenséget jól illusztrálja a bíróságok működésének időszerűsége és a bírák munkaterhe szempontjából is kulcsfontosságú, bírói hatáskörbe tartozó peres ügyek számának jelentős csökkenése. Egyrészt azért kiemelten fontos ez az ügycsoport, mert a peres eljárások általában lényegesen hosszabb tartamúak, mint a nemperes ügyek. Másrészt a szabálysértési pereket nem számítva, melyeket – elenyésző kivételektől eltekintve – bírósági titkárok is intézhetnek, a többi peres ügy kizárólag bírói hatáskörbe tartozik²⁹. Ezért a bírák munkaterhé és a bíróságok működésének időszerűségét döntően a nem szabálysértési perek száma határozza meg. Ezek az eljárások tehát a bíróságok működésének megbízható indikátorai. Az 1.1-1. számú diagram alapján látható, hogy az érkezett nem szabálysértési

²⁹ Az alaptörvény 27. cikkének (3) bekezdése szerint egyesbíróként és a tanács elnökeként csak hivatásos bíró járhat el, törvény által meghatározott ügyekben azonban egyesbíró hatáskörében bírósági titkár is eljárhat. E felhatalmazás alapján pedig a Szabs. tv. 42. § (5) bekezdése szerint a járásbíróságok hatáskörébe tartozó szabálysértési ügyekben – elhanyagolható kivételektől eltekintve – a bírósági titkár is eljárhat.

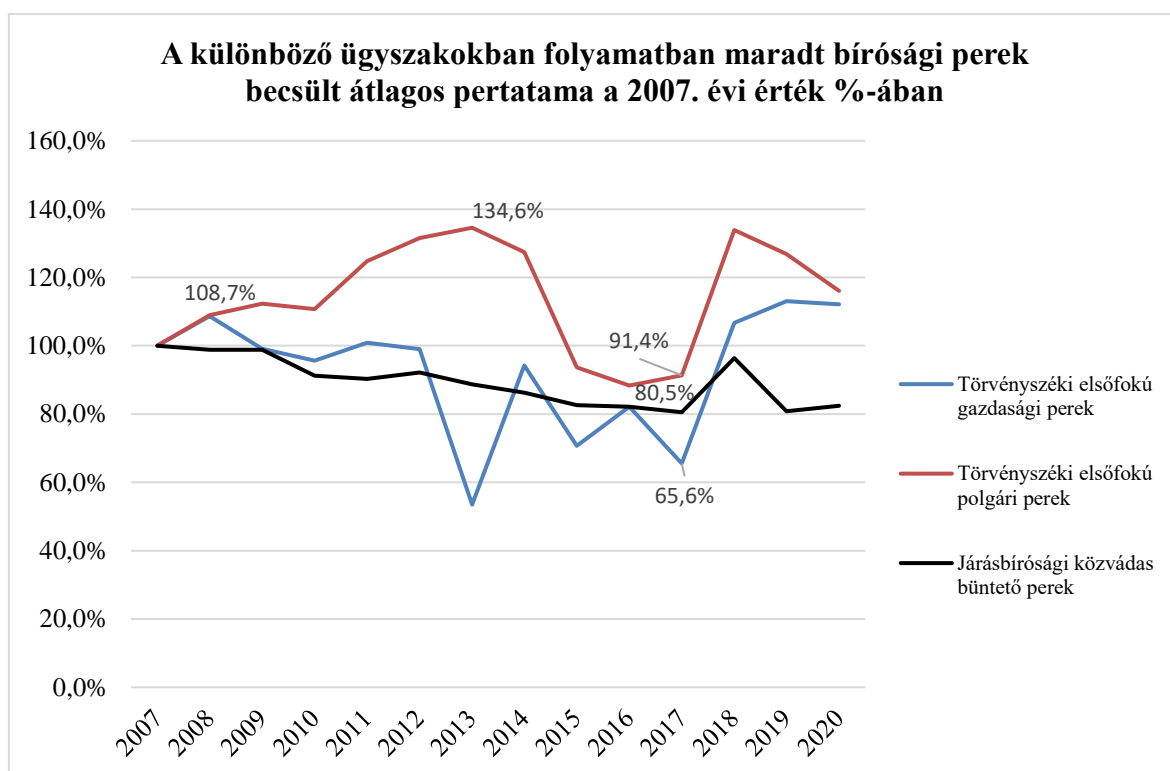
peres ügyek éves száma a 2005-2010. között jellemző átlagosan 357.476-ról 2020-ra mintegy 40%-kal 214.150-re csökkent. Ez a rendkívül jelentős mérséklődés – a dolgozatban ismerttetendő oksági láncolat következtében – még ettől is nagyobb mértékben csökkentette a folyamatban maradt peres ügyek számát, amely a 2005-2010. közötti átlagosan 168.582-ről több, mint 45%-kal 92.201-re esett.

1.1-1. számú diagram

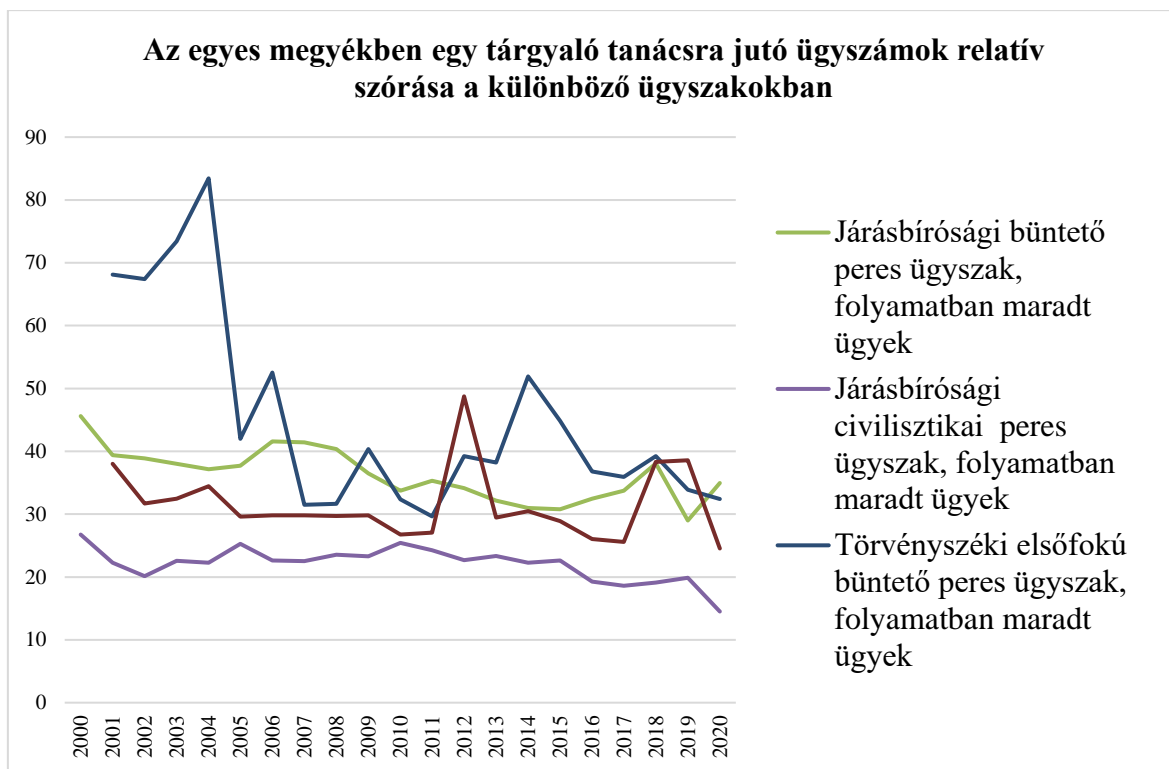
Ezzel párhuzamosan azokban az ügyszakokban, amelyeket erősebben érintett az ügyforgalom mérséklődése, érzékelhetően javult a bíróságok időszerűsége is, amit az 1.1-2. számú diagramon ábrázoltam. Látható, hogy a 2007. évi adathoz képest 2017-re, mindössze 10 év alatt 9, 20, illetve 34%-kal csökkent a folyamatban maradt ügyek becsült átlagos pertartama. Az adat azért becsült, mert a bíróságok csak a különböző pertartam kategóriákba (pl. 1-3 hónap, 3-6 hónap, 6-12 hónap stb.) tartozó ügyek számát teszik közzé. Az egyes időszavok középértékének alapulvételével ebből becsültem az egyes ügyszakokra jellemző átlagos pertartamokat. A polgári és gazdasági peres ügyszakban 2018. óta bekövetkezett látványos romlást az ügyforgalom csökkenésének az időszerűsége gyakorolt hatásának értékelése körében érdemes figyelmen kívül hagyni, mert annak kizárólagos oka az új Pp. és az új Be. hatálybalépése, azaz a radikálisan megváltozott eljárásjogi környezet volt (lásd

4.1.7. alfejezet). A 2018. január 1. után induló polgári és gazdasági, illetve a 2018. július 1. után induló büntető perek, az új perrendtartások szabályai alapján gyorsan befejeződnek, ezért a folyamatos ügyek között emelkedő arányban maradtak a továbbra is a Pp., illetőleg a Be. szabályai szerint zajló, már hosszabb ideje folyamatban lévő ügyek. Ezért a folyamatban maradt ügyek átlagos pertartama – várhatóan átmenetileg – megnőtt. Látványosabb lenne a pertartamok csökkenése, ha a 2017. évi adatokat az egyes ügyszakok maximális értékeihez viszonyítanánk.

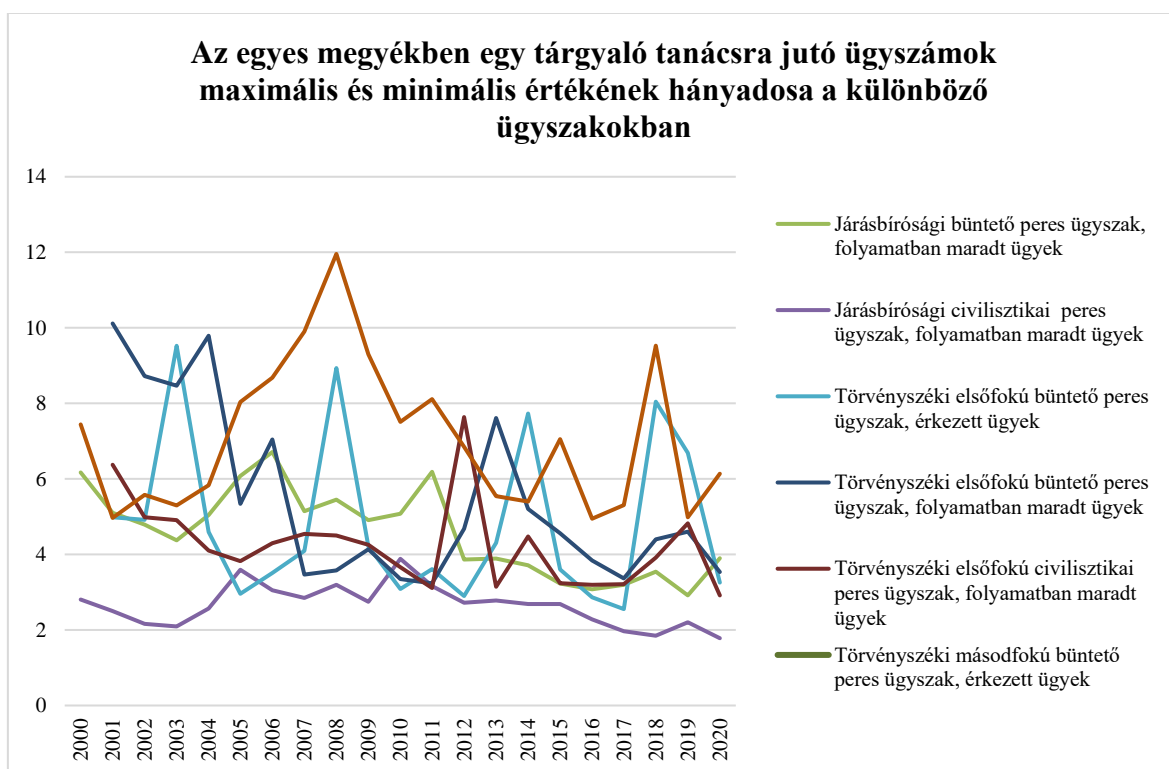

1.1-2. számú diagram

Még több ügyszak tekintetében észlelhető továbbá az országban korábban tapasztalható jelentős területi különbségek csökkenése. Ezt egyrészt az egy bíróra jutó érkezett vagy folyamatban maradt ügyek egyes megyékben jellemző számának relatív szórásán, illetve a szélső értékek hányadosán keresztül mutatom be az 1.1-3. és 1.1-4. számú diagramokon. Mindkét mutató alapján megállapítható, hogy az ország különböző területein működő bíróságok egy bíróra vetített ügyforgalma 2020-ra lényegesen közelebb került egymáshoz a 2000-es évek elején jellemzőhöz képest.

1.1-3. számú diagram

1.1-4. számú diagram

Ebből következően a kutatásaim során a jelenlegi, aktuális adatok helyett célszerűbb volt a munkateher aránytalanságokkal és időszerűtlenségi problémákkal sokkal inkább terhelt korábbi időszakok adatainak vizsgálata. A jelenlegi adatok ugyanis már nem, vagy sokkal kevésbé látványosan illetőleg meggyőzően mutatták volna be az egyenlőtlen bírói munkateher elosztás, illetőleg a túlzott bírói munkateher fennállásának tényét és következményeit.

Ezért fogják tapasztani, hogy kutatásaim során sok esetben jó évtizeddel ezelőtti, így elsősorban a 2000-es évekre jellemző adatokat elemeztem és mutatok most be az értekezésemben. Ezek ugyanis sokkal szemléletesebben mutatják a túlzott bírói munkateher folyamatos ügyek magas számában és az eljárások rossz időszerűségében megmutatkozó következményeit, és az egyenlőtlen bírói munkateher területi különbségeket generáló hatását.

A probléma tehát jelenleg – szerencsére – már nincs az érdeklődés homlokterében, mert első látásra úgy tűnik, hogy az élet – a központi bírósági igazgatás helyett – orvosolta a helyzetet, az időszerűségi és munkateher aránytalansági válság elmúlt. De az élet valójában nem oldotta meg, csak a „szőnyeg alá söpörte” a problémákat. Mert a bírói munkateher mérés és elosztás mint igazságügyi igazgatási feladat továbbra is – és véleményem szerint mindörökké – aktuális. A megoldására vonatkozó, a Bszi. már említett 76. §-a által teremtett törvényi kényszer továbbra is fennáll, de korszerű, objektív és igazságos bírói munkateher mérés továbbra sincs. A nemzetközi gyakorlat pedig az egyre elmélyültebb tudományos elemzéseknek köszönhetően fejlődik, ezért előrelépés hiányában évről évre nő a lemaradásunk. Ez tehát önmagában elég indok lett volna a kutatás lefolytatására. De ne feledjük azt sem, hogy a jelenlegi kedvezőbb helyzet ellenére is bármikor jöhet újabb ügyforgalmi krízis, ami rövid időn belül újra a korábbiakhoz hasonló állapotokat eredményezhet. A bírói munkateher kérdése tehát továbbra is aktuális, de a helyes válaszok érdekében időben messzebbre kell visszanyúlni, és a korábbi adatokat szükséges elemezni. Ez az ellentmondás okozza az értekezés benyújtásának időpontja és a vizsgálat tárgyát képező adatok keletkezési ideje közötti jelentős eltérést.

A fentiek szerinti időtáv és a munka sok esetben elméletinek tűnő jellegére tekintettel kutatásom elsőre talán alapkutatásnak³⁰ tűnhet. Tekintettel azonban arra, hogy mindvégig az esetleges gyakorlati hasznosság és alkalmazhatóság lebegett a szemem előtt, ezért helyesebbnek tartom munkám alkalmazott kutatásnak³¹ minősítését. Ezzel együtt vizsgálataim két jól elkülöníthető fő részre oszthatóak. Az első szakasz az említett ügyforgalmi és munkateher elosztási anomáliákkal terhelt időszak ügyforgalmi és létszám adatainak – elsősorban statisztikai eszközökkel való – elemzését célozta az ügyforgalom és az időszerűség, illetőleg ezek egyenlőtlensége közötti összefüggések feltárása érdekében. Ez a szakasz önmagában is több, a vizsgálat tárgya és módszere alapján jól elkülöníthető részből állt. A második szakasz klasszikus, mintavételen, adatfelvételen és adatelemzésen alapuló empirikus vizsgálat volt, amely a bírói munkateher mérés új módszertanának kidolgozását célozta az első kutatási fázis tapasztalatainak alapul vételével, és szintén több önálló, de egymásra épülő és módszertanilag jelentősen különböző egységre tagozódott. Ebből következően a kutatás során a társadalomtudományok módszertani eszköztárának számos kvalitatív és kvantitatív elemét kellett alkalmaznom. A szerteágazó módszertanra tekintettel nem tartottam célravezetőnek minden egyes alkalmazott módszerre és eljárásra kiterjedően részletes módszertani ismertetést adni egy külön összefoglaló fejezetben. Álláspontom szerint sokkal könnyebben lesznek megérthetőek a kutatási folyamat egyes lépései, ha azok módszertanát és menetét – kétségtelenül kissé rendhagyó módon – mindig az adott részvizsgálatról szóló fejezetben ismertetem.

1.2. Kutatásom kérdései

1.2.1. Milyen tényezők befolyásolják a bírósági ítélezés időszerűségét?

Az eljárások időszerűsége az igazságszolgáltatási rendszer működésének jelentős indikátora. Az időszerűség javítása érdekében nagyon fontos lenne tudni, hogy mi a legfőbb oka a bírósági perek elhúzódásának. Valóban a bírósági igazgatás által reflexszerűen megjelölt ok, a bírák munkájának nem kielégítő szakmai színvonala, alacsony intenzitása áll mögötte, vagy egyéb tényezőknek is szerepe lehet? Esetleg kimutatható-e kapcsolat a megemelkedett

³⁰ A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 3. §-ának 1. pontja szerint az alapkutatás olyan felfedező jellegű kísérleti vagy elméleti munka, amelyet elsősorban jelenségek, tapasztalatok és megfigyelések megértéséhez szükséges új ismeretek megszerzésének érdekében folytatnak anélkül, hogy kilátásba helyeznék azok gyakorlati alkalmazását vagy felhasználását.

³¹ A fenti törvény 3. §-ának 2. pontja szerint az alkalmazott kutatás olyan tervezett kutatás vagy célzott vizsgálat, amelynek célja új ismeretek, tudás és szakértelem megszerzése új termékek, eljárások, technológiák vagy szolgáltatások kifejlesztéséhez, vagy a létező termékek, eljárások vagy szolgáltatások jelentős mértékű továbbfejlesztésének elősegítéséhez.

ügyérkezés és az időszerűség között? Ha pedig van ilyen kapcsolat, akkor mi ennek a pontos hatásmechanizmusa, mi az oksági láncolat?

1.2.2. Az ügyek száma mellett milyen más tényezők határozzák meg a bírói munkateher és milyen módszerrel lehet mérhetővé tenni ezeket?

A bírósági ügyforgalmi statisztikai rendszer jelenleg lényegében csak az ügyek forgalmával (érkezés, befejezés ténye, ideje), és esetleg azok tárgyával (pl. pertárgy értéke, érvényesített jog/vád tárgya), bizonyos eljárásjogi tényekkel (pl. befejezés módja), valamint a bírák tevékenységével (pl. tárgyalási napok, tárgyalta ügyek száma) kapcsolatos adatokat gyűjti az egyébként lényegesen több adatot tartalmazó bírósági ügyviteli adatbázisból. Ezért minden igazgatási döntés – így a bírói munkateher mérése is – ezeken a főleg ügyforgalmi adatokon alapul. Ez azt jelenti, hogy a statisztikai rendszerben nem tesznek különbséget az ügyek között, minden ügy egy „strigulát” ér. Tehát a bírósági statisztikai rendszer és ebből következően mindenki más, aki az adatokat bármire használja minden ügyet egyformának tekint. Ezt én úgy nevezem, hogy a bírósági statisztika, a bírósági igazgatás és így a bírói munkateher mérés is „darab-darab” alapú és szemléletű.

Ez sok szempontból elegendő (pl. a jogviták számát, a pereskedési kedvet, a bűnözés volumenét tényleg jól mutatja), de megfelelő-e a „darab-darab” szemlélet, a bírói munkateher mérése során? Vagy esetleg vannak más tényezők is, amelyek az ügyek száma mellett befolyásolják azt? Milyen más adatok alapul vételével, milyen más módszerrel mérhető meg a tényleges bírói munkateher, hogyan lehet azt számszerűsíteni? Alkalmas eszköz lehet-e erre az ügyek befejezéséhez szükséges munkaidő alapul vétele? Szükséges és lehetséges lenne-e egyáltalán ennek az eddig alkalmazott egyszerű megoldásnak a meghaladása? Lehet-e valamilyen új, pontosabb definíciót rendelni a bírói munkateherhez?

1.2.3. A munkaidő ráfordítás tekintetében kimutatható-e különbség az egyes bírósági ügyek között?

Ha sikerülne módszert kidolgozni a bírósági ügyek befejezéséhez szükséges munkaidő megmérésére, akkor mit tapasztalnánk? Lehet-e ezen keresztül igazolni, hogy tényleg van különbség az egyes ügyek befejezéséhez szükséges munkaidő, vagyis az egy-egy ügy által generált bírói munkateher mennyisége között? Vagy ez megint csak egy széles körben

hangoztatott, de alaptalan, kvantitatív módszerekkel bizonyíthatatlan szakmai toposz? Az ügyforgalom mellett valóban lehet-e az ügyek komplexitása a bírói munkateher másik tényezője?

1.2.4. Egyenletes-e a különböző munkaidőigényű ügyek területi eloszlása?

Amennyiben ki tudnánk mutatni a különbségeket az egyes ügyek munkaidőigénye között, akkor mit tapasztalnánk a különböző munkaidőigényű ügyek területi eloszlását illetően? Minden bíróságra ugyanolyan összetételben érkeznek a különböző munkaidőigényű ügyek, vagy esetleg különbség van e tekintetben az egyes bíróságok között?

1.2.5. Mitől függ a munkaidőigény?

A következő felvetődő kérdés pedig az, hogy amennyiben van különbség az egyes ügyek munkaidőigénye között, akkor ezt mi okozza? Miért kell az egyikkel sokkal többet dolgozni, mint a másikkal? Az adott ügy milyen más jellemzőivel mutat, milyen irányú, típusú és erősségű összefüggést? Végül pedig, van-e ezek között a munkaidőigény szempontjából releváns tényezők között olyan, amely már az eljárás megindulásakor ismert, vagyis az ügy kezdőirata alapján is meghatározható?

1.2.6. Megjósolható-e előre a munkaidőigény mennyisége?

Ha találunk ilyen, már a kezdőiratból megismerhető tényezőket, akkor azok alapján meg lehet-e elfogadható biztonsággal, már előre, az ügy érkezésekor jósolni a várhatóan szükséges munkaidőigényt, vagyis az adott ügy generálta várható munkaterhet? Vagyis az ügyek kezdőirata alapján felépíthető-e egy észszerű megbízhatóságú predikciós modell?

1.3. Hipotézisek

Első hipotézis: Az ítélezés időszerűtlenségének legfőbb oka a feldolgozhatónál több érkezett ügy

Mivel az időszerűtlenség jelei nem mindenhol, hanem csak egyes szervezeti egységekben jelentkeztek, ezért abból indultam ki, hogy a probléma helyi okokra vezethető vissza. Ilyen helyi – az egyes szervezeti egységek között jelentős különbségeket mutató – tényezőnek látszott az egy bíróra jutó ügyforgalom volumene. Ezért azt feltételeztem, hogy a bírósági igazgatás által egyébként a bírói munkateher kizárólagos tényezőjének tekintett ügyforgalmi

jellemzők állhatnak az időszerűtlenség hátterében. Úgy véltem, hogy a huzamosabb ideig fennálló, az egységnyi idő alatt befejezhető ügyek számát meghaladó érkezés következtében megemelkedik a folyamatos ügyek száma, ami megnöveli az eljárások átlagos időtartamát, azaz rontja az időszerűséget.

Második hipotézis: A bírói munkateher nem mérhető kizárólag az ügyforgalmon keresztül, mert számít az ügyek komplexitása is

Azt feltételeztem, hogy a tényleges bírói munkateher meghatározásához kiindulási adatként nem elegendő az ügyek darabszáma, mert gyakorló polgári ügyszakos bíróként a saját tapasztalatom is az volt, hogy van különbség ügy és ügy között. Vannak nehezen megoldható, bonyolult, ügyek és vannak egyszerűek, amelyek szinte maguktól megoldódnak. Nemcsak az számít tehát, hogy mennyi ügy van, hanem az is, hogy azok milyen terjedelmű bizonyítást tesznek szükségessé, és mennyire nehéz megítélésűek jogi vagy tényállási szempontból. Úgy véltem, hogy a bírói munkateher mérés hazai elméletében és gyakorlatában szemléletváltásra van szükség a rendszer által figyelembe vett kiinduló tényező(ke)t illetően.

Azt gondoltam ezért, hogy a bírói munkateher reális megítélése érdekében az ügyek száma mellett azok komplexitását, bonyolultságát, összetettségét biztosan figyelembe kellene venni. Azt feltételeztem továbbá, hogy az ügyek komplexitása az ügyekhez kapcsolódó időtényezőn, mégpedig a befejezéshez szükséges munkaidő mennyiségén keresztül megragadható. Ezáltal a bírói munkateher ügyszám központú definíciója helyett alkotható egy munkaidő alapú definíció. Arra számítottam továbbá, hogy az ügyek befejezésére fordított bírói munkaidő utólag, az ügy iratai alapján is kellő pontossággal megbecsülhető lesz, ezáltal elkerülhetem, hogy a vizsgálat idején folyamatos ügyek tekintetében végezzek egy idő és erőforrás igényes prospektív vizsgálatot.

Harmadik hipotézis: A munkaidőigény alapján igazolható az egyes ügyek komplexitása közötti különbség

Azzal számoltam, hogy amennyiben sikerül megmérnem az egyes ügyek befejezéséhez szükséges munkaidőt, akkor e tekintetben jelentős különbséget fogok találni az egyes ügyek között. Sok átlagostól kisebb munkaidőigényű ügy mellett kisebb számú, de rendkívül munkaidőigényes ügyet fogok találni. Számszerűen is igazolom tehát az ezzel kapcsolatos

közkeletű szakmai vélekedést, egyúttal pedig a bírói munkateher fogalmának összetett voltát és a munkaidő alapú munkateher mérés létjogosultságát is.

Negyedik hipotézis: A különböző munkaidőigényű ügyek területi eloszlása nem egyenletes

Az illetékességi szabályok miatt a pereskedés helyszíne főszabályként nem a felek választásán múlik, hanem azt a felek lakóhelye szabja meg. Vitathatatlan, hogy földrajzi alapon nagyon jelentős különbségek vannak társadalmi, gazdasági, szociális tekintetben az országon belül is. Ezért arra számítottam, hogy a jogviták ténybeli és jogi komplexitása is nagyon eltérő lehet egyik vagy másik bíróságon. Ráadásul a különös és kizárólagos illetékességi okok önmagukban is más összetételű ügyérkezést eredményeznek az egyes bíróságokon. Feltételeztem tehát, hogy szignifikáns különbségeket fogok találni az egyes bíróságokra érkező ügyek összetételében és így az átlagos munkaidőigényük tekintetében is.

Ötödik hipotézis: A munkaidőigény kapcsolatba hozható az ügyek kezdőiratának bizonyos jellemzőivel is

Azt gondoltam, hogy az ügyek befejezéséig rájuk fordított bírói munkaidő mennyisége biztosan erősen függ a bíróság által kevésbé befolyásolható tényezőktől, így a felek perbeli magatartásától (keresetfelemelés, elállás, alperesi viszontkereset, elismerés, vádlott beismerése stb.) és véletlen eseményektől (pl. felek halála). Azt feltételeztem azonban, hogy vannak olyan körülmények is, amelyek viszont már az ügy indulásakor ismertek, azaz a kezdőirat alapján azonosíthatóak és jelentős mértékben befolyásolják a várható munkaidőigényt.

Hatodik hipotézis: A kezdőirati jellemzőkből kiindulva felépíthető egy regressziós modell, amellyel a várható munkaidőigény, így az ügy jelentette bírói munkateher előre megjósolható

Azt feltételeztem, hogy azokban az ügyszakokban, ahol az eljárás menete kiszámíthatóbb, viszonylag keskeny, előre jobban meghatározható mederben folyhat a per és kevés elágazási pont van, továbbá ahol a kezdőirat informatív, és abból sok – a későbbi a munkaidőigény szempontjából releváns – adat megállapítható, ott már önmagában a kezdőirat alapján előre jelezhető lesz a befejezéshez szükséges munkaidőigény. Azt reméltem, hogy a beazonosított releváns kezdőirati változók segítségével fel tudok építeni egy olyan regressziós modellt, amelynek segítségével minden ügy esetében már a kezdőirat érkezésekor értelmes becslés

adható a várható bírói munkaidőigény mennyiségére nézve. Ennek alapján pedig generálható egy olyan súlyszám, amely kifejezi az adott ügy jelentette bírói munkaterhet. A bírói munkateher mérés rendszerében tehát ez a súlyszám átveheti az ügyek egyszerű darabszámának helyét, pontosabban mérhetővé téve azt.

1.4. A dolgozat szerkezete

A dolgozat *három nagy egységre tagolódik. Az első részben* (2. fejezet) *hazánk igazságszolgáltatásának szervezetét, igazgatását, infrastruktúráját, és a rendelkezésre álló technikai eszközrendszert, valamint működésének normatív és elméleti hátterét* mutatom be, kizárólag a kutatásom témája szempontjából fontos jellemzőkre és fogalmakra koncentrálni.

Ezt követően (3. fejezet) a kutatásaim fő tárgyát képező *bírói munkateher mérésben* jelenleg *alkalmazott módszertant* és a „darab-darab” alapú megközelítés helyességének kérdését vizsgálom, valamint bemutatom a bírói munkateher mérés *külföldi gyakorlatát*. Majd vázoló az általam ajánlott, a „darab-darab” alapú szemléletet felváltani képes új megközelítést, annak indokait és ennek alapján definiálom a *bírói munkateher* új, több komponensű *fogalmát*, amely nemcsak az ügyek számát, hanem azok komplexitását is figyelembe veszi.

Ezt követően (4. fejezet) kutatásaim azon részeit ismertetem, amelyeket a bírósági ügyforgalmat befolyásoló tényezők, az ügyforgalmi mutatók összefüggéseinek, az ítélezés időszériatlenségének valódi okainak, és a bírói munkateher tényleges összetevőinek felderítése érdekében végeztem. Majd (5. fejezet) részletesen bemutatom a bírói munkateher mérés körében végzett, az újfajta mérési rendszert megalapozni hivatott empirikus vizsgálataim módszertanát és eredményeit. Ennek keretében kísérletet teszek arra, hogy igazoljam azt a hipotézisemet, hogy nemcsak alaptalan szakmai vélekedés az egyes ügyek munkaidőigényében meglévő különbség. Majd azt vizsgálom, hogy eltérő-e a különböző munkaidőigényű ügyek területi eloszlása. Végül pedig a kutatásom és a dolgozat utolsó részében azt elemzem, hogy a befejezéshez szükséges munkaidőigény, mitől függ, mi befolyásolja, milyen – elsősorban már a kezdőiratban azonosítható – eljárás és anyagi jogi körülményekkel van összefüggésben. A meghatározó kezdőirati tényezők azonosítása után egy regressziós modellt kísérlek meg felépíteni, amivel a munkaidőigény már a kezdőirat bizonyos jellemzője alapján megbecsülhető. Végül ennek gyakorlati hasznosíthatóságát,

jelentőségét, a felmerült és még kiküszöbölendő problémákat, valamint a továbblépés lehetőségeit ismertetem.

2. A bírói munkateher mérésének intézményi, technikai háttere

2.1. Az igazságszolgáltatási rendszer szervezeti felépítése

Az Alaptörvény 25. cikkének (1) bekezdése szerint *a bíróságok feladata az igazságszolgáltatási tevékenység*. Ennek keretében a (2) bekezdés alapján döntenek büntetőügyekben, magánjogi jogvitákban, a közigazgatási határozatok törvényességéről, az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközéséről és megsemmisítéséről, a helyi önkormányzat törvényen alapuló jogalkotási kötelezettsége elmulasztásának megállapításáról és törvényben meghatározott egyéb ügyekben. A 25. cikk (4) bekezdése értelmében *a bírósági szervezet többszintű*, de az egyes szervezeti szintek meghatározását az Alaptörvény az új Bszi.-re hagyta. Utóbbi 16. §-ának (1) bekezdése alapján a magyar bírósági szervezet négy szintű, *a járásbíróságok és a kerületi bíróságok (együtt: járásbíróság), a törvényszékek, az ítélőtáblák, valamint – a szervezet csúcsán – a Kúria alkotják*. A korábban hatályos Bszi. 16. §-ának c) és d) pontja szerint a legalsó szintű bíróságok neve a városi és a fővárosban kerületi bíróság (együtt: helyi bíróság), a törvényszékek neve pedig a megyei bíróság, illetőleg Fővárosi Bíróság (együtt: megyei bíróság) volt³². A jogorvoslathoz való, az Alaptörvény XXVII. cikkének (7) bekezdése által biztosított³³ jog miatt a rendszer különböző szintjein működő bíróságok első, másod és harmad fokon³⁴ intéznek peres és nemperes³⁵ ügyeket. Az egyes bíróságok az intézett ügyek jellege szerint ügyszakokra³⁶ (polgári, gazdasági, közigazgatási, munkaügyi (együtt: civilisztikai), büntető, katonai büntető, BV, és szabálysértési ügyszak) tagozódnak, melyek különböző, az adott jogágra irányadó eljárási szabályok³⁷ szerint járnak el. Az ügyintézés

³² A dolgozat további részében mindig a kutatásaim adott szakaszának idején irányadó elnevezéseket fogom használni.

³³ A hivatkozott rendelkezés kimondja, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.

³⁴ Van továbbá rendkívüli jogorvoslati, ún. felülvizsgálati szint is, mely a Kúrián folyik.

³⁵ A peres és nemperes ügy bírósági iratkezelési definícióját az új Beisz. – terjedelmi okokból itt most ismertetni nem kívánt – 11. §-a tartalmazza. Statisztikai szempontból a normaszintű fogalom meghatározásnak csak az adatabevitel egységessége és megbízhatóság szempontjából van jelentősége.

³⁶ Az új Büsz. 2. §-ának 2018. január 1-től hatályos, az új polgári perrendtartásról és az ügyvédi tevékenységről szóló törvénnyel összefüggő, valamint egyéb igazságügyi tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról szóló 20/2017. (XII. 21.) IM rendelet 8. §-ának (1) bekezdése által beiktatott 22a. pontja szerint a (bírósági) ügyszak a bírósági jogalkalmazásra tartozó ügycsoportok jogágak szerinti, vagy az adott jogágon belül az eljárásban résztvevő személyek szerinti egysége.

³⁷ A büntetőeljárások jelenleg az új Be., a civilisztikai tárgyú eljárások az új Pp., a szabálysértési eljárások a Szabs. tv., a közigazgatási ügyek pedig a Kp. szabályai szerint folynak.

foka, az eljárás peres-nemperes jellege, mind pedig ügyszaka – eljárásjogi jelentősége mellett egyúttal – fontos statisztikai kategória is. A nagyobb létszámú bíróságokon az egyes ügyszakokon belül az intézett ügyek jellege vagy az elintézés foka alapján a bírák igazgatásilag elkülönülő csoportjai hozhatók létre az SZMSZ-ben. Törvényszékeken, ítélőtáblákon és a Kúrián az egyes ügyszakokat a kollégiumok³⁸ fogják össze. A bíróságok első fokon általában egyes bíróként, másodfokon és felülvizsgáltban 3 fős csoportokban, un. tanácsokban³⁹ járnak el. Ez utóbbi fogalomnak a bírói létszám- és munkateher számítása szempontjából lesz jelentősége.

A rendszer legalsó szintjét a járásbíróságok képviselik, ezek bonyolítják az ügyforgalom döntő részét⁴⁰. Vidéken 107, Budapesten további 6, összesen 113 járásbíróság van ma Magyarországon. A *járásbíróságok* mindig *első fokon* járnak el, polgári, gazdasági, büntető, szabálysértési és Vh peres és nemperes ügyeket intéznek.

A következő szervezeti szint a *törvényszékek*, melyek polgári-gazdasági, és büntető ügyszakban *első és másodfokú bíróságként is* eljárnak. Egyrészt a járásbíróságokon (vagy közjegyző által hagyatéki ügyekben vagy FMH-s eljárásban) hozott első fokú határozattal szembeni fellebbezéseket bírálják el. Másrészt vannak olyan kiemelkedő súlyú ügyek, amelyek az adott ügyszak eljárási jogának hatásköri szabályai alapján törvényszéken indulnak, amelyek ebben az esetben elsőfokú bíróságként járnak el. Intézik továbbá a cégügyeket⁴¹ és a civil szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos és a BV ügyeket. Nyolc törvényszéken továbbá közigazgatási kollégiumok is működnek. Önálló munkaügyi kollégiumok egyes nagyobb törvényszékeken működik.

Az öt *ítélőtábla másodfokon* jár el, a törvényszékek határozatai elleni fellebbezéseket

³⁸ Az új Bszi. 154. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy a kollégium meghatározott ügyszakba beosztott bírák testülete, amelyet a kollégiumvezető vezet.

³⁹ Az Alaptörvény 27. cikkének (1) bekezdése fő szabályként a társasbíráskodás klasszikus elvét rögzíti: a bíróság – ha törvény másképpen nem rendelkezik – tanácsban ítélezik. Ennek oka, hogy a bíróság a tevékenységét eredendően testületként gyakorolta, ami az igazságszolgáltatás demokratizmusát testesítette meg. Az elv tovább élése miatt a bíróságokkal kapcsolatos normaszövegek olyankor is használják a „tanács” kifejezést, ha az adott esetben egy hivatásos bíró jár el. A „tanács” kifejezés tehát a bíróság ítélezési tevékenységét folytató alapegységét jelenti: esettől függően 1, 3, vagy kivételesen 5 bírót.

⁴⁰ A 2019. évi adatok szerint az összesen 1.166.220 bírósági ügyből 647.360 (55,5%) érkezett a járásbíróságokra. Adatok forrása: <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> (letöltés: 2020. augusztus 10.)

⁴¹ A 2019. évi adatok alapján ez önmagában 311.901 érkezett ügyet jelentett.

bírálják el. Harmadfokon járnak el továbbá azokban a büntetőügyekben, amelyekben másodfokon a törvényszék járt el.

A Kúria elbírálja egyes törvényszékek, továbbá az ítéltáblák határozata ellen előterjesztett jogorvoslatokat. Az Alaptörvény 25. cikkének (3) bekezdése alapján a *Kúria* legfontosabb feladata az egységes és következetes bírói gyakorlat kialakítása.

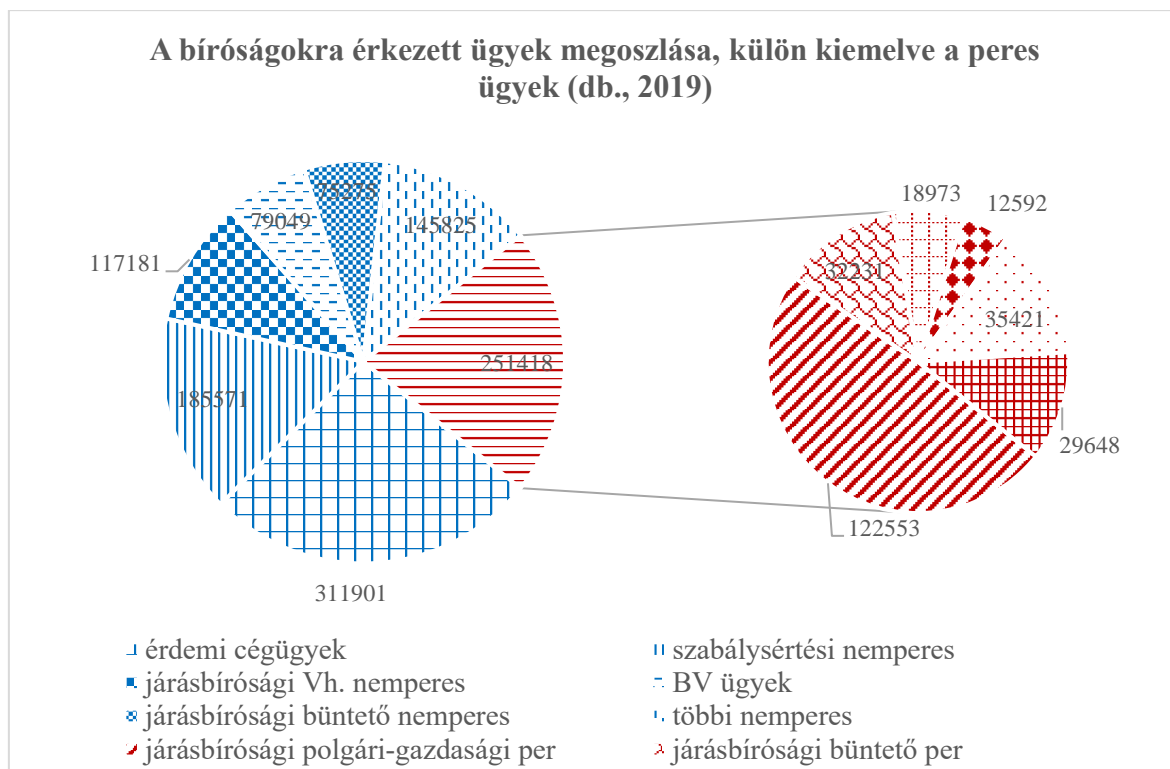
Az ítélező szervezetnek a kutatásaim tárgyát képező bírói munkateher mérés szempontjából legfontosabb részei a járásbíróságok polgári, gazdasági és büntető peres ügyszakai. Ennek három oka van. Egyrészt a nemperes ügyek rövidebb ideig tartanak, általában néhány hónap alatt befejeződnek. Ezzel szemben a perek – jellemzően első fokon – akár évekig is elhúzódhatnak⁴², ezért az ügyfelek a munkateher esetleges egyenlőtlen elosztásának következményeit, az időszerűtlenséget e területen érzékelhetik elsősorban.

Másrészt, bár a peres ügyek ugyan csak kisebb hányadát (21,55%-át) teszik ki a bíróságra érkező ügyeknek, de azok döntő többsége (75,65%-a) a járásbíróságokra érkezik. Peres ügyben pedig (a szabálysértési perek kivételével) érdemi döntést csak bíró hozhat. Márpedig a járásbíróságokra érkező pereknek pedig túlnyomó része (81,37%-a) bírói hatáskörbe tartozik. Az érkezett ügyek eloszlását illetően lásd a 2.1-1. számú diagramot⁴³.

Harmadrészt a bírói munkaerő foglalkoztatása a legköltségesebb, ezért optimális humán erőforrás gazdálkodás mellett őket csak olyan tevékenységekre, így elsősorban a peres ügyek intézésére szabad alkalmazni, amelyet más bírósági alkalmazott nem végezhet. Optimális esetben tehát a bírói munka oroszlánrészét a (civilisztikai és büntető) peres ügyeknek kell kitenniük. Ebből következően a bírák szempontjából is a peres ügyek bírnak jelentőséggel a munkateher körében. Így tehát összességében *a bírói munkateher mérés kiemelten fontos terepe a járásbíróságok polgári, gazdasági és büntető peres ügyszaka.*

⁴² A járásbírószági polgári perek több mint 17%, a gazdasági perek 24%, a büntető pereknek pedig több mint 26%-a egy éven túl van folyamatban. Ugyanezek a számok a törvényszékek elsőfokú peres ügyszakaiban: 38%, 49%, illetve majdnem 46%. Adatok forrása: <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> (letöltés: 2021. február 5.)

⁴³ Adatok forrása: <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> (letöltés: 2021. február 5.)

2.1-1. számú diagram

A bíróságok központi igazgatását az Alaptörvény 25. cikkének (5) bekezdése értelmében az OBH elnöke irányítja. Az OBH elnökéhez kerültek a bíróságok korábbi központi igazgatási szerve, a megszűnt OIT és az OIT elnökének igazgatási jogkörei. Az OBH elnökének statisztikai adatgyűjtéssel, az ügyelosztással és a munkateher méréssel kapcsolatos feladatait az új Bszi. 76. §-ának (4) bekezdése rögzíti. Az új Bszi. 86. §-ának (2) bekezdése alapján az OBH elnöke vezeti az OBH-t, amely az (1) bekezdés szerint az OITH⁴⁴ szervezeti keretein megalakult⁴⁵ önállóan gazdálkodó központi költségvetési szerv. Az OBH dolgozat szempontjából legfontosabb szervezeti egysége az OBH SZMSZ 26. §-a alapján az Igazgatásszervezési Főosztály keretein belül működő SEO, amely a § (3) bekezdésében rögzített, statisztikával kapcsolatos feladatokat végzi. Az OBH-n kívül az igazgatási rendszer elemét képezi a bírák által választott, kizárólag bírákból álló OBT is, amely független testületként ellenőrzési, felügyeleti funkciót lát el.

⁴⁴ A Bszi. 34. §-ának (3) bekezdése kimondta, hogy az OIT irányítása alatt Hivatal (OITH) működik, amely a Bszi. 54. §-a szerint önállóan gazdálkodó, kincstári körbe tartozó központi költségvetési szerv volt. A Bszi. 55. §-ának (1) bekezdése alapján az OITH feladatát képezte az OIT üléseinek előkészítése és határozatainak végrehajtása, valamint ellátta az OIT működésével kapcsolatos ügyviteli teendőket.

⁴⁵ Az új Bszi. 188. §-ának (2) bekezdése szerint az OITH általános jogutódja az OBH lett.

2.2. Az igazságszolgáltatás működési rendje

A bíróságok a jogvitákban döntenek az eljárási törvények szabályai alapján. Minden bírósági ügy a kezdőirattal⁴⁶ indul. Ezt érkeztetik⁴⁷, lajstromozzák⁴⁸, azaz a kezdőirat releváns adatait⁴⁹ a bíróság ügynyilvántartásba (lajstrom)⁵⁰ bejegyzik⁵¹ és ügyszámmal látják el⁵². A lajstromban az egy ügyszakon belüli ügyeket betűjelzéssel ellátott ügycsoportokba⁵³, azokon belül pedig ügyminőségekbe/ügytárgyakba⁵⁴ sorolják. Mint látni fogjuk statisztikai szempontból kiemelten *fontos mozzanat az új ügy* megfelelő besorolása és adatainak pontos rögzítése, mert lényegében ezen alapul az ügyforgalmi statisztikai adatok hitelessége.

A bíróság és a felek közötti kommunikáció már számos ügyszakban elektronikus úton zajlik, tehát nemcsak postán érkezhet a beadvány⁵⁵, illetőleg a bírósági irat⁵⁶ sem csak papír alapon küldhető el a feleknek. Sőt a legújabb fejlesztéseknek köszönhetően az ügyiratok⁵⁷ (akták) elektronikus formában is léteznek. De a bíróságok alapvetően továbbra is papír alapon

⁴⁶ Az új Büsz 2. §-ának 12. pontja szerint a kezdőirat olyan irat, amelynek a bíróságon nincs előzménye; továbbá, amely törvény értelmében érdemben vagy ügyviteli szempontból befejezett ügyben új eljárás lefolytatását vagy a már befejezett ügygel kapcsolatban önálló intézkedést, valamely kérelem önálló elintézését igényli. Utóbbiakat kezdőiratként kezelendő iratnak nevezzük.

⁴⁷ Az új Büsz 2. §-ának 7. pontja alapján az érkeztetés a bíróságra érkezett minden beadványon a beérkezés keltének rögzítése.

⁴⁸ Az új Beisz. 3. §-ának 25. pontja értelmében a lajstromozás az érkeztetett beadvány, illetve a saját keletkeztetésű irat lajstromszámmal történő ellátása ügyszakonként (ügycsoportonként) elkülönítve.

⁴⁹ A lajstromban rögzítendő adatok körét példálózó jelleggel az új Beisz 68-76. §-ai tartalmazzák.

⁵⁰ Az új Büsz 2. §-ának 14. pontja kimondja, hogy a lajstrom (tájékoztató könyv) az iratokról ügyszakonként (ügycsoportonként) elektronikus úton vezetett nyilvántartás vagy külön ívekből álló, évenként megnyitott és az év utolsó napján hitelesítetten lezárt, oldalszámmal ellátott és bekötött könyv

⁵¹ Új Büsz 28. § (1) bekezdés.

⁵² Az új. Beisz. 3. §-ának 38. pontja szerint az ügyszám az ügy azonosítására szolgáló megjelölés, amely tartalmazza az ügycsoport betűjelét, a lajstromszámot, törve az érkezés évszámával (pl. Pkf.25.411/2018.).

⁵³ Az új Büsz. 2. §-ának 18. pontja szerint az ügycsoport a bírósági ügyek tárgyak, valamint az alkalmazandó anyagi és eljárási szabályok azonossága, különbözősége vagy specialitása szerinti csoportosítása. Az ügycsoportok betűjelzéseit (pl.: B. = elsőfokú büntetőügy; Pkf. = fellebbezett polgári nemperes ügy stb.) az új Beisz. 77. §-a sorolja fel taxatíve.

⁵⁴ Az új Beisz. 3. §-ának 40. pontja kimondja, hogy az eljárás tárgya az egy vagy több ügyminőségből, vagy ügytárgyból meghatározott statisztikai adatszolgáltatási egység. Az új Beisz. 3. §-ának 44. pontja az ügyminőséget a polgári, gazdasági, közigazgatási és munkaügyi peres és nemperes ügyszakban a pertárgynak statisztikai adatszolgáltatási célú egységeként, a 45. pontja pedig az ügytárgyat büntető ügyszakban az I. rendű vádlott vádiratban első helyen szereplő bűncselekményének büntető törvény szerinti minősítése vagy a kezdőirat büntető eljárásjogi törvényen alapuló jogcímeiként határozza meg.

⁵⁵ Az új Büsz. 2. §-ának 2. pontja szerint a beadvány a bírósághoz elektronikus úton vagy papíralapon érkező irat, amely rendeltetésszerűen az elektronikus, illetve a papíralapú ügyiratban kerül elhelyezésre.

⁵⁶ Az új Büsz. 2. §-ának 9. pontja értelmében irat minden olyan szöveg, számadatsor, térkép, tervrajz és vázlat, amely valamely szerv működésével, illetőleg személy tevékenységével kapcsolatban bármilyen anyagon, alakban, bármely eszköz felhasználásával és bármely eljárással keletkezett.

⁵⁷ Az új Büsz. 2. §-ának 21. pontja az ügyiratot a bíróság rendeltetésszerű működése, illetve ügyintézése során keletkezett, az azonos ügyre vonatkozó papír alapú vagy elektronikus iratoknak az ügyintézés valamennyi szakaszában együtt kezelendő összességeként határozza meg.

működnek, így az elektronikusan érkezett kezdőiratot is kinyomtatják és iratborítóba teszik, majd bemutatják az illetékes vezetőnek.

Ő elosztja⁵⁸ az érkezett ügyeket az adott szervezeti egységben dolgozó bírák között, azaz eldönti melyik bíró bírálja el az adott ügyet. A bírósági szakzsargonban használatos szóval szignálja⁵⁹ az ügyet. A fogalom onnan ered, hogy a szignálás aktusa úgy történik, hogy az illetékes vezető az ügy érkezését követően, a lajstromba történő bejegyzés napján, de legkésőbb azt követő munkanapon⁶⁰ a bírósági akta iratborítóján a kijelölt tanács számának⁶¹ feltüntetésével és aláírásával⁶² („szignójával”) fejezi ki arra vonatkozó döntését, hogy az adott ügyet melyik bíró intézze. Mint látni fogjuk *a szignálás* és az ügyelosztási rend⁶³ *kulcsfontosságú a bírói munkatehernek a bírák közötti elosztása és kiegyenlítése szempontjából*. Ezt követően az ügyiratot beadják a kijelölt bírónak, aki az eljárási szabályok szerint elbírálja, azaz elintézi⁶⁴ azt. A folyamatban lévő ügyben érkezett beadványokat utóiratnak⁶⁵ nevezzük, ezeket szintén az ügyirathoz csatolják.

A bírói döntések egy része az ügy befejeződését eredményezi. Tipikusan ilyenek az ügy érdemében hozott döntések (pl. ítélet, bírósági meghagyás)⁶⁶. De számos más esetben a meghozott bírósági határozat (általában végzés), vagy akár a bíróságtól független más perbeli esemény (pl. fél halála, jogutódlás, szünetelés stb.) következtében válik ügyviteli szempontból befejezetté az ügy⁶⁷. Ezekben az ún. befejezettként kezelendő ügyekben tehát nem születik döntés az ügy érdemében, ezért az ügyfél valójában nem érzékeli úgy, hogy

⁵⁸ Az új Bszi. 2. § 19. pontja szerint az ügyelosztás az új Bszi. 9-11. §-ában megjelölt ügyelosztási rendnek megfelelően az ügyben intézkedni, eljárni jogosult kijelölése.

⁵⁹ A Bszi. 11. §-ához fűzött indoklás – az évszázados gyakorlatot rögzítve – kimondta, hogy az ügynek a bíróra szignálása az ítélező bírónak az ügy intézésére történő kijelölését jelenti.

⁶⁰ Az új Bszi. 30. §-a.

⁶¹ Az új Beisz. 32. §-ának (2) bekezdése alapján a bíróság elnöke elrendelheti, hogy az ügyszám előtt az eljáró tanács számát – 1-gyel kezdődő folyamatos számozással – arab számmal is tüntessék fel (pl. 5.P.21.402/2017.).

⁶² A Beisz. 41. §-ának (2) bekezdése kimondta, hogy a kijelölést, annak módosítását és időpontját, illetve módosítás esetén annak okát az ügy iratborítékán az ügyelosztásra jogosult bírósági vezető aláírásával együtt fel kell tüntetni.

⁶³ Az ügyelosztási rend szabályait az új Bszi. 8-11. §-ai tartalmazzák, a szignálás során annak érvényesítése érdekében alkalmazható gyakorlati módszereket az új Bszi. 31. §-a sorolja fel taxatíve.

⁶⁴ Az új Bszi. 2. §-ának 20. pontja értelmében az ügyintézés a bíróság feladat- és hatáskörébe tartozó ügyben a jogszabályok által meghatározott eljárás, ennek során a tartalmi (érdemi) és formai (alaki), illetve szóbeli, írásbeli és elektronikus munkamozzanatok összessége.

⁶⁵ Az új Bszi. 2. §-ának 17. pontja értelmében az utóirat olyan irat, amely a bíróságnál már megindult ügyre vonatkozik, ha egyébként nem tekinthető kezdőiratnak.

⁶⁶ Az új Bszi. 39. §-ának (1) bekezdése értelmében befejezett az az ügy, amelyben a bíróság ügydöntő határozatot hozott.

⁶⁷ Az új Bszi. 39. §-ának (2) (3) bekezdése taxatíve sorolja fel azokat ügyeket, amelyeket az (1) bekezdésben említett ügyön kívül befejezettként kell kezelni.

véget ért az ügye. Statisztikai szempontból – és a bírói munkateher szempontjából – azért fontosak mégis ezek a befejezések, mert egyrészt emelkedik a bíróság által statisztikai értelemben befejezett ügyek számát, másrészt ezek az ügyek – valamely kezdőiratként kezelendő irat⁶⁸ érkezése folytán – újraindulhatnak⁶⁹, emelve így az érkezett ügyek számát. A bírósági statisztika tehát nagyobb ügyforgalmat mutat, mint ahány valójában új ügy a bíróságokhoz érkezik, és ahány ügyet a bíróságok ténylegesen, érdemben elbírálnak. A bírói döntések ellen többnyire jogorvoslatnak van helye, ilyenkor papír alapú akta mozog bíróságok között. Ha ügy érdemben jogerősen befejeződik, akkor az akta irattárba kerül, itt őrzik meghatározott ideig, majd selejtezik azt.

Az érkezett ügyek sokféleségének megfelelően a *bíróságokon dolgozók is sokfélék*: bírák, bírósági titkárok⁷⁰, bírósági fogalmazók⁷¹, bírósági ügyintézők⁷², bírósági tisztviselők⁷³, az írnokok és a fizikai alkalmazottak. Mindegyikük meghatározott feladatkörrel, intézkedési jogosultságokkal bír. A titkárok, a fogalmazók és a bíróság ügyintézők részben önállóan, saját nevük alatt, a rájuk osztott ügyekben is eljárnak, részben pedig a bírák munkáját segítik a bírákra osztott ügyekben közreműködve. Kutatásom a bírák munkaterhének mérésével foglalkozik, ezért itt csak annyit kívánok rögzíteni, hogy költségvetési szempontból az a jó, ha minden feladatot az annak intézésére jogosult legalacsonyabb (fizetési) kategóriába tartozó végez. Így tehermentesíthetők a magasabb képzettségi és fizetési kategóriába sorolt alkalmazottak, és ezáltal csökkenthető a létszámuk, azaz költségtakarékosabbá válik a rendszer.

⁶⁸ Az új Bszi. 2. §-ának 12. pontja szerint kezdőiratként kezelendő az az irat, amely törvény értelmében érdemben vagy ügyviteli szempontból befejezett ügyben új eljárás lefolytatását vagy a már befejezett üggyel kapcsolatban önálló intézkedést, valamely kérelem önálló elintézését igényli. Lásd még az új Beisz. 84. §-ának (2) bekezdés a)-g) és u) pontját.

⁶⁹ Az új Stat. szab. 6. §-ának (1) bekezdés bb) pontja szerint újra megindult ügyként kell számba venni azt az ügyet, amelyet a bíróság az új Beisz. 84. §-ának (2) bekezdés a)-g) és u) pontja szerint kezdőiratként kezelendő iratként lajstromozott.

⁷⁰ Az új Bszi. 157. §-ának (2) bekezdése szerint jogi szakvizsgával rendelkező bírósági dolgozó.

⁷¹ Az új Bszi. 157. §-ának (2) bekezdése alapján fogalmazó a bírói tisztség ellátásához szükséges gyakorlati és elméleti ismeretek megszerzése végett a bíróságokon dolgozó egyetemi jogi végzettségű alkalmazott.

⁷² Az Iasz. 6. §-ának (2) bekezdése értelmében a bírósági ügyintéző olyan felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező tisztviselő, aki a bíró feladatkörében eljárva, a bíró – vagy azon feladatok esetében, amelyekben a bírósági titkár önállóan, önálló aláírási joggal jogosult eljárni, a bírósági titkár – irányítása és felügyelete mellett, önálló felelősséggel intézi a jogszabály által hatáskörébe utalt feladatokat.

⁷³ Az Iasz. 6. §-ának (1) bekezdése szerint a tisztviselő az érdemi és az ügydöntő feladatokat ellátó, középfokú vagy felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező bírósági alkalmazott, így a bírósági ügyintéző, továbbá a Vh. ügyintéző is.

2.3. A rendelkezésre álló informatikai infrastruktúra bemutatása

A „klasszikus” bírósági ügyintézés, ügykezelés tehát papír alapú volt. Az 1990-es évek elején jelentek meg az első számítógépek, és ekkor kezdett működni az első bírósági célú számítógépes alkalmazás, a lajstromprogram is⁷⁴. Ezáltal az ügyek papír alapú nyilvántartását digitalizálták. Az első, fejlesztési program eredményeként épültek ki az OITH-ban, az LB-n és a 20 megyei bíróságon a bírósági irodák automatizálásának feltételei (szövegszerkesztés, táblázatkezelés, levelezés, internet és jogtár-adatbázis elérés). Az OIT első ízben 2000 szeptemberében dolgoztatta ki és hagyta jóvá a bírósági szervezetek informatikai stratégiáját⁷⁵. A stratégia megvalósítása érdekében a fejlesztések következő szakaszában minden bírósági épületben kiépültek a helyi informatikai hálózatok. A 2003. év során véglegesen megvalósult rendszer biztosította az alapszolgáltatások elérését, az elektronikus levelező rendszer használatát minden jogosult munkatárs számára.

Ezt követően kialakítottak egy mai napig működő *integrált bírósági informatikai rendszert*, az un. *BIIR* rendszert, amely öt alrendszerből épül fel. Mindegyik alrendszer egy-egy részterületet (pl.: lajstromozást, bírói munkát stb.) lát el. A rendszer kutatásaim szempontjából fontos részei a BIR és a VIR. A *BIR* a civilisztikai, a büntető és a szabálysértési ügyszak peres és nem peres *eljárásainak kezelését támogatja*. A feladatcsoportoknak megfelelően két modulból, a korábbi lajstromprogram helyébe lépő adminisztrációs modulból és a bírói modulból épül fel. Az adminisztrációs modul a lajstromozás és az ügy történéseinek nyomon követése mellett előállítja a formanyomtatványokat, és a szükséges egyéb dokumentumokat, azokat postázásra továbbítja. *Elkészíti a szükséges statisztikákat*, sokrétű és rugalmas lekérdezési lehetőségeket biztosítva. Adatokat szolgáltat gazdasági hivatalnak és a VIR-nek, elektronikus adatcserét biztosít a külső szervek rendszerei felé. A bírói modul feladata a bírák, titkárok, fogalmazók, jegyzők és leírók feladatainak, a határozatok elkészítésének támogatása, a jogszabály-nyilvántartás elérése, a bírói munkához szükséges valamennyi adat biztosítása, az új Büsz.-ben előírt nyilvántartások vezetése. A rendszer a változó eljárásjogi környezet és a felhasználói (bírói és vezetői) igények függvényében rendszeres fejlesztésre szorul és azt fejlesztik is. Statisztikai szempontból a BIR adminisztrációs modulja

⁷⁴ A bíróságokon zajlott informatikai fejlesztésekről lásd az erről szóló OIT tájékoztatót a Bírósági Közlöny, 2003. évi 3. számában, <https://uj.jogtar.hu/#lbj0id161321167043142a7> (letöltés: 2019. október 3.)

⁷⁵ OIT tájékoztató a Phare-programok tanulságairól a hazai bírósági informatikai fejlesztéseknél, Bírósági Közlöny, 2005. évi 5. szám, <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A05T0501.OIT/ts/ffffff4/> (letöltés: 2020. január 5.)

lényegében *a bírósági statisztika rendszer adatbázisának tekinthető*. Minden a bírósági ügyekre vonatkozó adat ebben a rendszerben halmozódik és tárolódik, a kutatásaimhoz felhasznált valamennyi ügyforgalmi adat ebből ered. A rendszerben – bármilyen tárolt adatra bármilyen kombinációban – egyedi lekérdezést lehet indítani (pl. gyűjtse ki a x évben y életkorú felperesek által z megyében maximum 20 M Ft-ra indított, és legalább 3 tárgylást követően az elmúlt évben ítélettel elsőfokon jogerősen befejeződött munkaügyi pereket), ami kutatási feladatok esetén nagyon hasznos.

A *VIR feladata* a bíróságok működésére, ügyforgalmára, és gazdálkodására vonatkozó – vagyis az igazgatási feladatok ellátását szolgáló, illetőleg a *statisztikai* adatszolgáltatással kapcsolatos – *információk* kigyűjtése a BIR rendszerből (és a gazdasági hivatalok rendszereiből), és azok *biztosítása* a bíróságok vezetői és a *központi igazgatás számára*. E rendszer segítségével valósul meg az új Büsz. 31. §-ának h) pontja által szabályozott – a bírói munkateher bíróságon belüli egyenletes elosztását legegyszerűbben és garantáltan biztosítani képes – automatikus szignálás is. A VIR – az adatvédelmi előírások tiszteletben tartása mellett – alkalmas a megyei adatok összesítésével országos idősoros statisztikák szolgáltatására, rögzített formátumú jelentések előállítására és egy dinamikus lekérdező rendszer segítségével pedig egyedi információigények kiszolgálására is. Kutatásaim során szükségessé vált valamennyi adatgyűjtést BIR és a VIR rendszer valósította meg.

Az informatikai fejlesztések következő lépéseként a közelmúltban megvalósult a Digitális Bíróság Projekt. Ennek keretében került sor egyebek mellett a bírósági eljárások iratainak már említett elektronizálására (E Akta) és a bírósági periratok elektronikus betekintésének biztosítására⁷⁶. Ezáltal tovább szélesedett – sőt elvileg lényegében korlátlanra vált – az egy-egy ügygel kapcsolatban a BIR rendszerből kinyerhető adatok köre, tovább bővítve ezáltal az igazgatási, statisztikai vagy kutatási célokra rendelkezésre álló bírósági adatbázist.

2.4. A bírósági szervezet helye az országos statisztikai rendszerben

A bírókat, bíróságokat érintő és a dolgozat szempontjából releváns, elsősorban ügyforgalmi statisztikák az igazságügyi statisztikának a – meglepő módon csak kevésbé hangsúlyos – részét képezik. Az igazságügyi statisztika ugyanis hatalmas területet ölel fel mind az érintett szervek, mind az adatgyűjtések körének és a vizsgálatok irányainak számát illetően.

⁷⁶ A digitális bíróság projekt: <https://birosag.hu/e-akta-digitalis-birosag-projekt> (letöltés: 2021. január 15.)

Rendőrségtől és más szabálysértési vagy nyomozóhatóságoktól kezdve az ügyészségeken át a bíróságokig terjed. Gyűjt ügyforgalmi adatokat, de az eljárások alanyaira és tárgyára vonatkozó (bűnügyi statisztikák, házassági statisztikák) adatokat is. A hagyományos felosztás szerint két része a büntetőjogi és a polgári jogi statisztika és mindkettőnek van – az érintett szervek szerint megosztásban – ügyforgalomra vonatkozó része. Az igazságügyi statisztikát abszolút büntetőjogi túlsúly jellemzi, ennek oka a bűnözéssel, mint társadalmi jelenséggel kapcsolatos kiemelt politikai, államszervezési és társadalomtudományi érdeklődés, ami megkülönböztetett figyelmet biztosít a bűnügyi, kriminológiai tárgyú adatgyűjtéseknek és kutatásoknak. Emellett az ügyforgalmi statisztika eltörpül, még a két ügyszak együtt is. És ennek is csak egy kis – közérdeklődésre kevés számot tartó – szeglete a bírósági ügyforgalmi statisztika, ami a kutatásaim tárgyát képező téma adatbázisa volt.

A bírósági ügyforgalmi statisztikáknak bár évszázados hagyományai vannak, módszerei, adatgyűjtései azonban – bár nyilván bővültek – lényegében alig változtak. Az önálló bírósági igazgatás kialakításával 1998-ban az igazságügyi statisztikai tevékenység jelentős része átkerült az OITH-hoz. Az IM-nél lényegében csak az önálló bírósági végrehajtói és a pártfogó felügyelői tevékenységgel kapcsolatos adatgyűjtés maradt.

Magyarországon a statisztikai tevékenységet kutatásaim idején a Stat. tv. és a Stat. tv. vhr. szabályozta, ezért ezeket ismertetem tömören. A Stat. tv. 1. §-ában írt statisztikai feladatok ellátása a hivatalos statisztikai szolgálat feladata volt. A hivatalos statisztikai szolgálat központi szereplője a KSH és a törvény 3. §-ának (2) bekezdés c) pontja alapján – egyéb más szervezetek mellett – annak az OBH (elnöke) is részét képezte. A törvény 1. §-a alapján a statisztikai feladatok része volt az adatok statisztikai módszerekkel történő felvétele is. A 8. § (1) bekezdése szerint a statisztikai adatgyűjtéseket adatszolgáltatási kötelezettség előírásával, vagy önkéntes adatszolgáltatás alapján lehetett végrehajtani. Az adatszolgáltatási kötelezettség kétféle volt: alapulhatott törvényi rendelkezésen, vagy az OSAP-on. Az igazságszolgáltatási rendszert az adatszolgáltatási kötelezettség mindkét formája érintette.

Egyrészt a törvény 10. §-ának (1) bekezdése alapján a népmozgalmi statisztika körében – egyebek mellett – megfigyelésre került minden Magyarországon bekövetkezett házasság felbontása, amellyel kapcsolatos adatokat a § (4) bekezdése szerint a bíróságok voltak kötelesek szolgáltatni. Másrészt a Stat. tv. 11. §-ának (1) bekezdése kimondta, hogy az

adatszolgáltatási kötelezettséggel járó statisztikai adatgyűjtéseket – kivéve a törvényben elrendelteket – az OSAP tartalmazza. Ennek tervezetét a § (2) bekezdése szerint a hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szervek javaslatai alapján a KSH állította össze, a (3) bekezdés értelmében az OST véleményezte, és a (4) bekezdés értelmében a KSH elnöke véglegesítette. A törvény 26. §-ának (3) bekezdés c) pontjában kapott felhatalmazás alapján a Kormány az OSAP adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről szóló 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendeletben szabályozta az OSAP összeállításának eljárási rendjét, és az adatszolgáltatási kötelezettséget. A hivatalos statisztikai szolgálat szerveinek közvetlen adatgyűjtéseit és statisztikai célú adatátvételeit, valamint a gyűjthető adatköröket rendelet 1-11. számú táblázatos mellékletei tartalmazták, amelyek közül a 10. számú vonatkozott az OBH-ra.

Az OBH abban feltüntetett 1294-1296 és 1298 nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettsége a befejezett büntetőügyek terheltjeire, illetve a BV ügyszak tevékenységére vonatkozott. Az ennek keretében összegyűjtött adatok a kriminálstatisztika adatbázisát képezték. A kutatásom szempontjából az 1305, 1307, 1308, 1641, 1856, 1979 számú adatgyűjtések bírnak jelentőséggel, melyek a különböző szintű bíróságok ügyforgalmára vonatkoztak. Ennek keretében az OBH-nak adatokat kellett gyűjtenie az ügyforgalomról az eljárások tárgya, és a befejezett ügyekben hozott határozatok fajtája szerinti bontásban, továbbá az eljárások időtartamáról és a pertárgy értékéről. A törvény 17. §-ának (1) bekezdése szerint a hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szervek által végrehajtott adatgyűjtések eredményei nyilvánosak voltak, erről az OBH saját hatáskörében gondoskodott. Az OBH rendszeresen közzé tette és teszi honlapján, elektronikus formában az általa gyűjtött bírósági ügyforgalmi adatokat a már többször hivatkozott címen (<https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>).

Ezeket az általános szabályokat az új Bszi. 76. §-ának (4) bekezdés d) pontja alapján kapott felhatalmazásra tekintettel OBH elnökének volt jogosultsága tartalommal megtölteni. A Stat. szab. 3. §-ának (1) bekezdése szerint a bíróságok statisztikai adatszolgáltatásának tartalmi meghatározása, irányítása és ellenőrzése az OBH elnökének feladata volt. A § (2) bekezdése értelmében az OBH – mint a hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szervezet – ellátta a bírósági statisztikai adatok gyűjtésének, feldolgozásának, elemzésének, szervezésének és ellenőrzésének központi teendőit. Az adatok gyűjtése körében a Stat. szab. 5. §-ának (1) bekezdése alapján a bírósági statisztikai adatgyűjtéshez az OSAP-ban meghatározott adattartalommal, vagy az OBH elnöke által elrendelt adatgyűjtés esetén annak

megfelelően elkészített, elektronikus vagy papír alapú kérdőívek és jelentések voltak használhatók.

A törvényen alapuló, a házassági perekre vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettség teljesítése érdekében a Stat. szab. 5. §-ának (4) bekezdése szerint az un. „V” mintát (Válási lap a kötelék kérdésében jogerőre emelkedett házassági perről) kellett kitölteni. Az OSAP-on alapuló, bűnügyi adatszolgáltatási kötelezettség teljesítése érdekében a Stat. szab. 5. §-ának (3) bekezdése alapján az un. „C-D” mintákat (Statisztikai egyéni lap jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás felnőtt korú vádlottjáról), az un. „Fk” mintát (Statisztikai egyéni lap jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás fiatalos vádlottjáról), és az un. „U” mintát (Statisztikai jelentés a pártfogó felügyelet tárgyában hozott bírósági határozatokról) kellett kitölteniük a bíróságoknak. Az így szolgáltatott adatokkal tett eleget az OBH az OSAP-ban előírt 1294, 1295 és 1298 nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettségének.

A Stat. szab. 5. §-ának (5) bekezdése szerint a bírósági ügyforgalmi adatszolgáltatáshoz használt kérdőívek az un. „O” minta (Helyi bíróság ügyforgalmi statisztikai jelentése, OSAP 1308. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), az un. „Mü” minta (A munkaügyi bíróság ügyforgalmi statisztikai jelentése, OSAP 1305. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), az un. „NI.” minta (A megyei bíróság ügyforgalmi statisztikai jelentése elsőfokú ügyek, OSAP 1307. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), az un. „NII.” minta (A megyei bíróság ügyforgalmi statisztikai jelentése fellebbezett ügyek, OSAP 1307. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), az un. „N/cs” minta (A megyei bíróság ügyforgalma, csődeljárások, 1307. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), az un. „N/f” minta (A megyei bíróság ügyforgalma, felszámolási eljárások, 1307. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), az un. „T” minta (Ítéltábla ügyforgalmi statisztikai jelentése, 1979. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), az un. „L” minta (A Legfelsőbb Bíróság ügyforgalmi statisztikai jelentése, 1856. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség), és az un. „Bv” minta (A megyei bírósági BV csoportjának statisztikai jelentése, 1296. nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség). A § (6) bekezdése szerint az IM Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat közreműködött az FB és a megyei bíróságok, cégbírósági, valamint csőd- és felszámolási csoportja ügyforgalmi statisztikai adatai szolgáltatásában. A tőlük kapott adatokkal tett eleget az OBH az OSAP-ban előírt 1641 nyilvántartási számú adatgyűjtési

kötelezettségének. A minták tartalmát norma nem szabályozta, azok évszázados gyakorlaton alapultak, gyakorlati korlátaikat elvileg a lajstromba bevitt adatok köre és bontásai szabták meg, de valójában annak töredékére terjedtek ki.

A törvényen és az OSAP-on alapuló adatgyűjtési kötelezettségek részletes szabályain túl a Stat. szab. a bíróságok igazgatási tevékenységéhez, a bírói munkateher, valamint a bírósági titkárok tevékenységének mérése céljából a 6. § (1) bekezdésében további, az egyéni adatszolgáltatással kapcsolatos jelentések készítését rendelte el. Ezek az adatgyűjtések tehát, nem a törvényből eredő kötelezettségek teljesítését, hanem a bírósági dolgozók egyénenkénti, tanácsonkénti, ügyszakonkénti és szervezeti egységenkénti tevékenységére vonatkozó adatok gyűjtését szolgálták, és így központi bírósági igazgatás által meghozandó igazgatási döntések alapját képezték. Az ezekre vonatkozó kérdőíveket és jelentéseket a Stat. szab. 1-26. számú mellékletei tartalmazta. A § (4) bekezdése szerint az FB, a megyei bíróságok, mint cégbíróságok és a cégbírák havi és éves munkaterhének méréséhez a szabályzat 27-28. számú mellékleteiben megjelölt adatokat kellett szolgáltatni.

A kérdőívek, adatlapok kitöltésének általános szabályait a Stat. szab. 7-10. §-ai, a részletes szabályokat a bűnügyi statisztika (OSAP 1294, 1295, 1298 nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség) tekintetében a 11-13., a válási statisztika tekintetében a 14., a bíróságok ügyforgalmára vonatkozó adatszolgáltatások (OSAP 1296, 1305, 1307, 1308, 1641, 1856, 1979 nyilvántartási számú adatgyűjtési kötelezettség) tekintetében pedig a 15-22. §-ai tartalmazták.

A Stat. szab. 25. §-ának (1) bekezdése szerint az abban írt ügyforgalmi statisztikai kérdőívekben, jelentésekben, egyéni adatlapokban, egyéni bírói adatszolgáltatásokban feltüntetett peres és nemperes ügyeken (ügykategóriákon) és ügycsoportokon a vonatkozó eljárási és anyagi jogszabályokban, illetve az új Büsz.-ben, továbbá az egységes iratkezelési szabályzatban, valamint a bírói gyakorlatban kialakult és elfogadott elnevezésű ügyeket kell érteni; az ügyszak szerinti lajstromokban nevesített ügyek tárgyával összhangban. A § (2) bekezdése szerint a SEO a statisztikai lapok és jelentések egységes kitöltésének érdekében – az érintett bíróságok véleményének figyelembevételével – jogosult volt állást foglalni, szükség esetén írásban kitöltési útmutatást adni. A Stat. szab. tehát általános jellegű, kötelező érvényű kitöltési szabályokat nem tartalmazott, hanem vissza utalt a magasabb szintű eljárási

és ügyviteli szabályokra, és a kialakult gyakorlatra. Állásfoglalás, kitöltési útmutató kiadását általános jelleggel nem, csak szükség esetén irányozta elő.

A szabályozás rendszere és tartalma alapján megállapítható, hogy a bíróságokat érintő, törvényen alapuló adatszolgáltatási kötelezettség (válási statisztika) tekintetében a Stat. tv. vhr. 4. számú mellékletében rögzített tatalommal történt. Az OSAP-on alapuló adatszolgáltatási kötelezettség tekintetében azonban a jogszabályi szintű szabályozás rendkívül általános, és ezért rugalmas volt. Csak a gyűjtendő adatok körét tartalmazta, azok bontásával kapcsolatban pontos, részletes elvárásokat nem fogalmazott meg. Erre tekintettel a munkateher mérés, és arányosítás, a központi létszámgazdálkodás, és ezen keresztül szinte minden központi igazgatási döntési kompetencia, és így a kutatásaim szempontjából rendkívül fontos OSAP-on alapuló ügyforgalmi statisztika, és az OBH által elrendelt egyéb adatszolgáltatások a központi igazgatás igényeihez lettek volna igazíthatóak. Ez még inkább igaz volt az OBH által saját hatáskörben elrendelt adatgyűjtésekre. Ez azt jelenti, hogy a bíróságok központi igazgatása jelentős mozgástérrel rendelkezett a döntéshozatal terén, mert a BIR rendszerben rendelkezésre álló rendkívül gazdag adatbázisból szükség szerint bármilyen adatgyűjtést elrendelhetett (volna).

A kutatásaim befejezését követően, az Eurostat ösztönzésére 2017. január 1-én hatályba lépett az új Stat. tv. és az új Stat. tv. vhr. A kapott felhatalmazás alapján az OBH elnöke megalkotta az új Stat. szab.-t is. A normatív környezet tehát jelentősen átalakult, ezáltal összhangba került a vonatkozó nemzetközi szabályokkal⁷⁷, pontosabbá váltak a fogalom meghatározások. Változott kissé a KSH, az OST és Hivatalos Statisztikai Szolgálat szereplőinek helyzete, létrejött továbbá a Nemzeti Statisztikai Koordinációs Testület. Jelentősen átalakult az adatgyűjtések és adatátvételek köre és normatív alapja, ezzel az OSAP tartalma és jelentése⁷⁸ is. De a kutatásaim alapját képező bírósági ügyforgalmi és létszám statisztikát illetően a bírósági szervezeten belül lényegében nem változott a napi gyakorlat. Mivel a tanulmánynak egyébként sem tárgya a statisztikával kapcsolatos szabályozás jogtörténeti igényű áttekintése, és a kutatásaim lebonyolításának idején még nem voltak hatályban, ezért az új szabályok ismertetésétől eltekintek⁷⁹.

⁷⁷ A 2015/759 EK rendelettel módosított 223/2009/EK rendelet, Európai Statisztika Gyakorlati Kódex.

⁷⁸ Az új Stat. tv. 31. §-ának (1) bekezdése alapján a betűszó immár az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programot takarja.

⁷⁹ A kérdés részleteit illetően lásd: Lakatos [2017].

2.5. A bírósági statisztikai rendszer működése, feladatai

Az új Bszi. 76. §-ának már említett (4) bekezdése tételesen rögzítette *a bíróságok központi igazgatásának statisztikával kapcsolatos feladatait*. Kimondta, hogy az OBH elnöke a statisztikai adatgyűjtéssel, az ügyelosztással és a munkateher méréssel kapcsolatos feladatkörében: a) a központi költségvetésről szóló törvény bíróságokra vonatkozó költségvetési fejezetének létszám-előirányzata, valamint a peres és nemperes eljárások átlagos országos munkaterhének mutatói alapján *meghatározza a bíróságok – a törvényszékek esetében az illetékességi területükön működő közigazgatási és munkaügyi bírósággal, valamint járásbíróságokkal együttes – szükséges bírói létszámát; ... d) dönt a bírósági statisztikai adatok gyűjtéséről és az adatok feldolgozásával kapcsolatos központi feladatokról; e) meghatározza és szükség esetén évente felülvizsgálja a bírói munkateher mérésére szolgáló adatlapokat és módszereket*, legalább évente egy alkalommal *áttekinti a munkateher és az országos ügyforgalmi adatok alakulását*, valamint bírósági szintenként és ügyszakonként *meghatározza a peres és nemperes eljárások átlagos országos munkaterhét*. A § (5) bekezdése szerint az OBH elnöke a személyzeti kérdésekkel kapcsolatos feladatkörében dönt a bíró áthelyezéséről; dönt a bíró más szolgálati helyre történő kirendeléséről, ha a kirendelés nem a törvényszék és az illetékességi területén működő közigazgatási és munkaügyi bíróság, illetve járásbíróság között vagy a törvényszék illetékességi területén működő járásbíróságok között, vagy a törvényszék illetékességi területén működő közigazgatási és munkaügyi bíróság és a járásbíróságok között történik; dönt arról, hogy a bíróság hatáskörének vagy illetékességi területének csökkenése olyan mértékű-e, hogy ott a bíró további foglalkoztatása nem lehetséges.

Tehát az igazságszolgáltatás új *központi igazgatásának* 2012. után egyik – de talán a *legfontosabb – feladatává vált az egyes bírák munkaterhe közötti aránytalanság felszámolása*, és az *arányosság* hosszú távon való *biztosítása az ítélezés időszerűségének* javítása érdekében. Az új Bszi. általános indoklása szerint akkoriban igazságszolgáltatási rendszerünk egyik legjelentősebb problémája az eljárások időszerűsége, az aránytalan ügyteher elosztás, továbbá az elhúzódó ügyek magas száma és területi koncentráltága volt. Az ország középső régiójában az éven túli ügyek aránya akkoriban már több mint 10 éve magas volt. Tekintettel arra, hogy az ügyek jelentős hányada a központi régió bíróságain került intézésre, az itt jelentkező ügyhátralék a bíróságok egésze teljesítményének

megítélésére negatívan hatott. Az általános indoklás rögzítette, hogy a kiszámítható és időszerű igazságszolgáltatás akkor valósulhat meg, ha a bírósági szervezet központi igazgatása az ügyteher különbségeket nem helyi problémaként, helyi érdekek mentén, hanem a maga összetettségében, országosan kezelendő ügyként értékeli, és a megfelelő, törvényben biztosított eszközökkel képes fellépni az aránytalanságok megszüntetése érdekében. Nyilvánvalóvá vált tehát, hogy ekkorra már a *jogpolitika is felismerte* az igazságszolgáltatás egyik legsúlyosabb anomáliáját, és azt is, hogy annak *megoldása* tovább *nem halasztható*.

A bírósági statisztikai rendszer két fő területet figyel, amelynek szerepe lehet a munkateher elosztásában: a bírósági *ügyforgalmat és a létszámhelyzetet*. Minden megyében bírósági statisztikus működik, aki rendszeres gyűjti és generálja VIR rendszerben az ügyforgalmi jelentéseket. A bírák és titkárok egyéni havi jelentéseiből és személyzeti adatokból számítja és jelenti az OBH felé a létszámadatokat. Első körben ellenőrzi az adatokat és kiküszöböli az esetleges a hibákat.

A bíróságok központi igazgatásban a létszámgazdálkodás során *többféle létszámfogalmat* használnak. A kiinduló adat az *engedélyezett bírói létszám*⁸⁰, ami az adott szervezeti egységben betölthető bírói álláshelyek számát jelenti. Ezt az OBH elnöke az ügyforgalmi adatok alapján rendszeres időközönként, egyedi határozattal határozza meg törvényszékenként, ítéletáblánként, illetve a Kúriára vonatkozóan. Ez a legfontosabb eszköz, amelynek segítségével a bíróságok központi igazgatása a bírói munkateher egyes szervezeti egységek közötti egyenlőségét biztosítani tudja. A létszám adatok közül nyilvánvalóan mindig ez a legmagasabb. A megyei bírósági statisztikusok ebből az adatból kiindulva, az új Stat. szab. 29. §-a alapján számítják ki az alábbi, tisztított létszámadatokat, és azokat továbbítják az OBH-ba.

Ettől az un. túltöltés esetét kivéve érthető okokból valamivel mindig kevesebb *a ténylegesen betöltött állások száma*. Az *eljáró bírák* (működő tanácsok) *száma* a betöltött állások számától is kevesebb, hiszen a tárgyalási tevékenységet nem vagy korlátozottan végző bírósági vezetőket, és a többtagú tanácsokat is figyelembe veszi⁸¹. A *tárgyaló tanácsok* – előbbiből származtatott – *száma* pedig a tisztán ítélkező tevékenységet végző bírácoknak a

⁸⁰ A Stat. szab. 23. §-ának (4) bekezdése.

⁸¹ A Stat. szab. 23. §-ának (4) és (5) bekezdése.

szabadság, betegség idejével korrigált száma⁸². Ezt már ügyszakonkénti bontásban számolják ki, azaz, ha egy bíró több ügyszakban is tevékenykedik, akkor tevékenysége arányában jelenik meg az egyik, illetve a mási ügyszakban. Nyilvánvalóan mindig ez utóbbi szám a legkisebb, és egyúttal ez mutatja legpontosabban egy szervezeti egység egyes ügyszakainak tényleges humánerőforrásainak mennyiségét.

A törvényszékekről minden hónapban, előre meghatározott ütemterv szerint, meghatározott határidőig érkező ügyforgalmi és létszám adatokat az OBH-ban a SEO, összesíti, ismét ellenőrzi, és a végleges adatokat félévente, illetve évente aggregált formában, számos bontásban közzéteszi. A közzétett adatok az érkezett, befejezett, folyamatban maradt ügyek számán, fajtáján, túl tartalmaznak információt azok pertartam szerinti összetételére nézve, amely az időszerűség szempontjából kiemelten fontos adat. Ezt, illetve az eljárások átlagos időtartamát, mint mutatószámot az igazságszolgáltatási rendszerek nemzetközi összehasonlítására is használják⁸³ és a bírósági igazgatás is figyelemmel kíséri alakulását. A kapott havi adatokból mutatókat számolnak.

Az összesített nyers adatokat félévente és évente szöveges elemzés keretében feldolgozzák és közzéteszik. Az elemzések főleg a rövidebb idősorokra koncentrálnak. Egyes konkrét igazgatási döntések megalapozása, jogszabálytervezetek véleményezése érdekében pedig egyedi elemzéseket és jelentéseket is készítenek. Ennek kiemelt területe az egyes törvényszékeken megüresedő bírói álláshelyekre kiírandó pályázat tárgyában hozandó OBH elnöki döntés (betölteni ott az álláshelyet, vagy átcsoportosítani más szervezeti egységhez) statisztikai megalapozása. Ezen túlmenően statisztikai ügyekben együttműködnek KSH-val, megválaszolják az OBH-ba érkezett statisztikai tárgyú megkereséseket, és ellenőrzik a rendszert.

Az OBH SEO *méri a bírói munkaterhet* is. Az ügyforgalmi adatok közül az érkezett, befejezett és folyamatban maradt peres *ügyek számát* megyénként és országosan, ügyszakonként, ítélkezési szintenként a *létszámadatokra vetítik*. Ezek közül *az érkezett ügyek egy tárgyaló tanácsra vetített számát használják általában a bírói munkateher mérésére*. Bizonyos esetekben azonban az OIT egy év alatt érkezett ügyek számához

⁸² A Stat. szab. 23. §-ának (6) bekezdése.

⁸³ Lásd CEPEJ éves jelentések.

hozzáadta a folyamatban maradt ügyek számát is és ezt tekintette munkatehernek. Lényegében így működik ma is a bírói munkateher mérése.

Az elektronikus szolgáltatások kiterjesztése és az emberi erőforrások optimalizálása az ítélkezés időszerűségének javítása érdekében elnevezésű EKOP-2.1.22-2013-2013-0001 azonosító jelű projekt keretében *kísérlet* történt a rendszer fejlesztésére. A bírói munkateher pontosabb mérése érdekében *bevezetésre került* ugyanis az elvileg az egyes ügyek elintézésének várható munkaidőigényét tükröző súlyszám, amelynek kezelésére alkalmassá tették a BIR rendszert is. A súlyszám az új Beisz. 3. §-ának 2017. január 1. óta hatályos 42. pontja⁸⁴ szerint a polgári, gazdasági, közigazgatási és munkaügyi, illetve büntető elsőfokú peres ügyekben a *kezdőirati jellemzők alapján* az ügyek elosztására jogosult bírósági vezető által *megállapított mutató*, amely az adott bírósági szervezetben az egyenlő munkateher biztosítását szolgálja. Ez lényegében az egyes ügyminőségekhez tartozó, szakmai konszenzus alapján előre meghatározott, 1 és 5 közötti szám, amely elvileg az adott ügyminőségre jellemző várható munkaidő mennyiségét hivatott tükrözni. Az új Beisz. 3. §-ának ezzel egyidejűleg beiktatott 43. pontja⁸⁵ értelmében az ügyminőségek, valamint az azokhoz rendelt kódszámok és súlyszámok mindenkor aktuális listája az ügykataszter. A súlyszám adatokat jelenleg semmire nem használják.

2.6. A bírósági statisztikai rendszer hiányosságai

2.6.1. A központi ellenőrzés elégtelensége

Az igazságügyi szervezet statisztikai tevékenységének alapját képző *informatikai rendszer hierarchikus felépítésű*. Az adatbevitelt a legalsó szinten a bírósági irodák dolgozói, illetőleg a bírák mellett dolgozó jegyzők végzik, az abból származó adatokat pedig szintről szintre felfelé haladva összesíti a VIR rendszer. A bevitt adatok között számos személyes adat is van, így *adattvédelmi szempontok* is felmerülnek. Ezért a rendszer egészében kiemelt figyelmet fordítanak az adatbiztonságra. Ebből következően adatbevitelre csak a közvetlen ügykezelést végző alkalmazottaknak és az informatikai rendszer üzemeltetőinek van jogosultsága. Ez teljesen rendben is van, mivel az övék a felelősség az adatbevitel helyességéért.

⁸⁴ Beiktatta az új Beisz. módosításáról szóló 18/2016. (XII. 30.) OBH utasítás 1. §-ának (5) bekezdése.

⁸⁵ Beiktatta az új Beisz. módosításáról szóló 18/2016. (XII. 30.) OBH utasítás 1. §-ának (5) bekezdése.

Azonban erre hivatkozással a bíróságok *központi igazgatásának* 2012-ig nemcsak adatbeviteli, de még *betekintési joga sem volt* az egyes szervezeti egységek lajstromadataiba. Csak a megyénként, illetve ítéletáblánként összesített, a fentiek szerint a BIR-ben rendelkezésre álló teljes adatbázishoz képest erősen korlátozott tartalmú, a VIR rendszer által gyűjtött *aggregált statisztikai adatokat volt jogosult megismerni*. A BIR rendszer adataira való rálátás a megyei szinten megszakadt. Ez lényegében *kizárta* a központi igazgatás *adatbevitel* megfelelőségével kapcsolatos *ellenőrzési lehetőséget*.

Az OBH elnöke azonban – lényegében az egyik első intézkedésével – változtatott ezen, és a Stat. szab. módosításáról szóló 3/2012. (I. 20.) OBH utasítás 1. §-ával egy új (6) bekezdéssel egészítette ki a Stat. szab. 4. §-át, amely kimondta, hogy az OBH statisztikai célú adatgyűjtés, elemzések készítése érdekében a bíróságok lajstromaihoz közvetlen hozzáféréssel rendelkezik. Ezzel az adatbiztonság sérelme nélkül *megvalósult a korlátlan hozzáférés* a bíróságok központi igazgatása számára a teljes bírósági adatbázishoz.

Másrészt a központi igazgatás ezt megelőzően még a rendelkezésére álló ellenőrzési lehetőségekkel sem élt, mert a számára a VIR rendszeren keresztül hozzáférhető aggregált adatok között előforduló kiugró értékeknek sem tulajdonított jelentőséget. Példa erre az egyes megyékben 2010. végén folyamatban maradt két éven túli és összes peres ügyek igen eltérő aránya. Ennek értéke Pest Megyében és az FB-n 11,35, illetőleg 10,9% volt, a sorban utánuk következő Csongrád Megyében azonban már csak 6,21%, a legkedvezőbb helyzetben lévő Békés Megyében pedig 0,6%. A két kiemelkedő értéket produkáló szervezeti egység figyelmen kívül hagyásával számított országos átlag 3,54%. A központi igazgatás ugyan észlelte és problémaként azonosította a központi régiót – akkor már egy évtizede – jellemző magas arányt, de nem tulajdonított jelentőséget annak a ténynek, hogy ezek az értékek milyen mértékben és – főleg – milyen okból térnek el a többi megye adataitól.

Hasonlóan érdekes eloszlást mutatott a 2011-ben havonta egy tárgyaló tanácsra jutó másodfokú civilisztikai peres érkezések megyénkénti száma is. Ez Somogy Megyében 81,4 volt, ami egyedülállóan magas. Az utána következő érték ugyanis 51,12 (Fővárosi Bíróság), a legkisebb érték 17,25 (a szomszédos Tolna Megye), országos átlag 39,74, szórás 15,3. Nem keltette fel a figyelmet, hogy két szomszédos, hasonló adottságú megyében majdnem ötszörös különbség mutatkozott. Úgyszintén nem tűnt különösnek, hogy ugyanebben az évben a havonta egy tanácsra jutó elsőfokú civilisztikai peres érkezések száma Békés

Megyében 27,77, míg az utána következő érték 18,98 (Csongrád Megye), a legkisebb érték pedig 9,53 (Tolna Megye), országos átlag 15,25, szórás 4,07 volt. E két utóbbi adatnak azért volt kiemelt jelentősége, mert már említettem (2.5. alfejezet), hogy a bírák munkaterhét hagyományosan az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezett peres ügyek számán keresztül mérik. Ha tehát a fenti adatok valamilyen okból tévesek, akkor helytelenül ítéljük meg az elsőfokú civilisztikai ügyszakos bírák munkaterhét.

2.6.2. Az adatbevétel anomáliái a BIR rendszerben

A bírósági statisztikával kapcsolatos szabályozás jellegzetessége tehát, hogy nem túl részletes és nagy szabadságot hagy a statisztikai rendszer szereplőinek, leginkább éppen az adatok bevétele és azok ellenőrzése tekintetében. Márpedig minden statisztikából kinyert adat annyira lehet megbízható, amennyire az adatbevétel pontos. Kutató munkám elején azonnal észleltem, hogy a BIR rendszerből kinyert adatok megbízhatósága jobbra az adatbevitt végzők szakértelmén és elkötelezettségén múlt, de erre a szabályozás normatív garanciákat nem adott. Kutatásaim és munkám során több feltűnő, a megszokottól jelentősen eltérő adat esetében is felfedeztem, hogy azok nem valós különbséget jelentenek, hanem csak a szabályok eltérő értelmezése okozza őket.

A vizsgálati módszerem az volt, hogy rendszeresen és szisztematikusan áttekintettem a gyűjtött statisztikai adatokat és célirányosan kerestem a meglepő értékeket, a furcsa eloszlásokat, majd megvizsgáltam, hogy lehet-e valamilyen racionális oka az eltérésnek. Amennyiben ilyet nem találtam, úgy az eltéréseket adatrögzítési hibának tekintettem, és javasoltam a lajstromozási gyakorlat vagy szabályozás felülvizsgálatát.

Ennek során terelődött a figyelmem a szüneteléssel befejezett ügyekre. A szünetelés⁸⁶ a civilisztikai perek ügyviteli befejezésének⁸⁷ egyik – a bíróság számára – legkevésbé munkaigényes módja. Sajnos azonban a szünetelés ritkán jelenti a peres ügyek végleges befejezését, mert az ekként befejeződő ügyek gyakran újraindulnak⁸⁸. Az ügyek szünetelése

⁸⁶ Akkoriban a Pp. 137. §-ának (1) bekezdése kimondta, hogy az eljárás szünetel, ha a felek erre vonatkozó kölcsönös megegyezésüket bejelentették; vagy a felek közül bármelyik tárgyaláson egyik sem jelent meg, vagy a megjelent fél az ügy tárgyalását nem kívánta; vagy a felperes a megadott lakcímről nem volt idézhető; vagy hirdetményi idézésnek lett volna helye, de a fél ezt nem kérte. A szünetelés jogintézményét jelenleg az új Pp. 121-122. §-ai hasonlóan szabályozzák.

⁸⁷ Új Büsz. 39. §-ának (2) bekezdés c) pontja szerint a szünetelő ügy befejezettként kezelendő ügy.

⁸⁸ A Pp. 137. §-ának (2) bekezdés szerint ugyanis az eljárást bármelyik fél (hat hónapon belül előterjesztett) kérelmére folytatni kellett, és csak a (3) bekezdés értelmében csak ennek hiányában, hat hónapi szünetelés után szűnt meg a per.

tehát a befejezések számának növelésén keresztül a bíróságok teljesítményét, újraindulásuk pedig a terhelését növeli – látszólag. Az a szervezeti egység tehát, amely sok szüneteléses befejezést tud „produkálni”, kedvezőbb színben tűnhet fel azoknál, ahol ez nem jellemző. A szünetelés a felek elvileg szuverén perbeli magatartásának jogkövetkezménye (valamiért mégsem kívánják a bíróság döntését, másként oldják meg a jogvitájukat), de a bíróság által azért befolyásolható... Azaz a bíróságok közvetve maguk is emelhetik e csekély munkaigényű befejezések, majd később a hozzájuk érkezett ügyek mennyiségét, és ebben a fentiek szerint erősen érdekeltek is.

Azt tapasztaltam, hogy 2011-ben a városi bíróságok országos átlagban a polgári peres ügyek 8,67%-át fejezték be szüneteléssel. A legalacsonyabb arány (5,44%) Fejér megyében volt kimutatható, a megyei adatok szórása 2,54% százalékpont volt. Ezzel szemben a Baranya megyében működő járásbíróságokon ez az arány 16,98% (a legmagasabb), azaz majdnem az átlagos duplája volt. A szomszédos Somogy és Bács-Kiskun megyében a szüneteléssel történő befejezések aránya 9,21, illetőleg 9,82%-nak adódott és Tolna megyében is csak 11,72% volt.

A szünetelések magas aránya mellett 2011-ben Baranya megyében az újraindult polgári perek aránya is kiemelkedően magas (16,36%), sőt ez is a legmagasabb volt az országban, miközben az országos átlag 10,19%. A 2012. évi befejezett civilisztikai (polgári és gazdasági) ügyek BIR-ből immár célirányosan kigyűjtött adataiból az is kiolvasható volt, hogy az abban az évben szintén kiemelkedően magas, sőt ismét a legmagasabb (13,37%) Baranya megyei adatokért a megye városi bíróságai közül szinte kizárólag a megye helyi civilisztikai peres befejezéseinek 57,9%-át produkáló Pécsi Városi Bíróság volt felelős, ahol a szüneteléssel való befejezések aránya az összes peres befejezés 15,89%-a volt.

A szünetelések kiemelkedő gyakorisága tehát területileg koncentráltan, egy szervezeti egységhez köthetően, elszigetelten jelentkezett és a peres ügyek gyakori újra indulásával járt együtt. Továbbá a fentiek szerint az adatok ilyen irányban való torzításában a bíróságok sem voltak teljesen érdektelenek. Minderre tekintettel arra a következtetésre jutottam, hogy az ügyfelek egyetlen városban jellemző kiemelkedően magas perkultúrájára utaló adatok mögött inkább a „helyi ítélkezési szubkultúra”⁸⁹ húzódik meg, amely valamilyen, más

⁸⁹ A kifejezést az OIT 14/2011. (I. 11.) határozata alapján az FB helyzetének felmérése, és vezetésének igazgatási vizsgálata tárgyában készült jelentés használta, abban a kontextusban, hogy az az eljárások itt

bíróságokon nem alkalmazott – a vizsgálat során ismeretlenül maradt – eszközökkel a szüneteléssel való befejezés irányába terelte a felek perbeli magatartását. A pontos eljárásjogi ok feltárása egy a kutatásom eredményei alapján indult igazgatási vizsgálat tárgyát képezte, melyet követően azonban jelentősen csökkent a szüneteléssel befejezett perek száma és aránya az érintett szervezeti egységekben...

Az ügyforgalmi adatok áttekintése során észleltem továbbá, hogy jelentős eltérések tapasztalhatók a másodfokú bíróságokra érkező civilisztikai ügyeken belül a peres ügyek arányát illetően is. Azt, hogy a másodfokú civilisztikai ügyszak esetében mi minősült peres és mi nemperes ügynek, azaz melyik ügyet lajstromozzák peres és melyiket nemperes számra a Beisz. 3. §-ának 23. pontja szabályozta. Ez kimondta, hogy a másodfokú bíróságon nemperes ügyként kell figyelembe venni – egyéb taxatív felsorolt ügyek mellett – az első fokon peres eljárás során hozott nem ügydöntő határozatok elleni fellebbezéseket. A többi ügy peres ügynek minősült. Az ügydöntő határozat fogalma azonban a polgári eljárásjogban ismeretlen, a Pp. csak az „ügy érdemében hozott határozat” kifejezést használta. E lajstromozási szabály értelmezésének azért volt rendkívül nagy jelentősége, mert a fentebb írtaknak (2.5. alfejezet) megfelelően a másodfokú bírói munkateher és a szükséges létszám meghatározása is hagyományosan a peres érkezés mennyiségén alapul. Minél több a peres ügy, annál nagyobb a munkateher. Felmerült ezért annak gyanúja, hogy e szabály eltérő értelmezése is okozhatja a törvényszéki másodfokú civilisztikai ügyeket tárgyaló tanácsok terhelésében mutatkozó már említett rendkívüli különbségeket. Megvizsgáltam ezért a másodfokon civilisztikai ügyszakba érkezett ügyek összetételét megyénként.

Azt tapasztaltam, hogy például⁹⁰ 2011-ben a megyei bíróságokon a másodfokú civilisztikai érkezésen belül a peres ügyek aránya 36,32 és 72,81% között ingadozott az egyes törvényszékeken, az országos átlag 53,46%, a szórás értéke 10,76 százalékpont volt (lásd 2.6-1. számú grafikon).

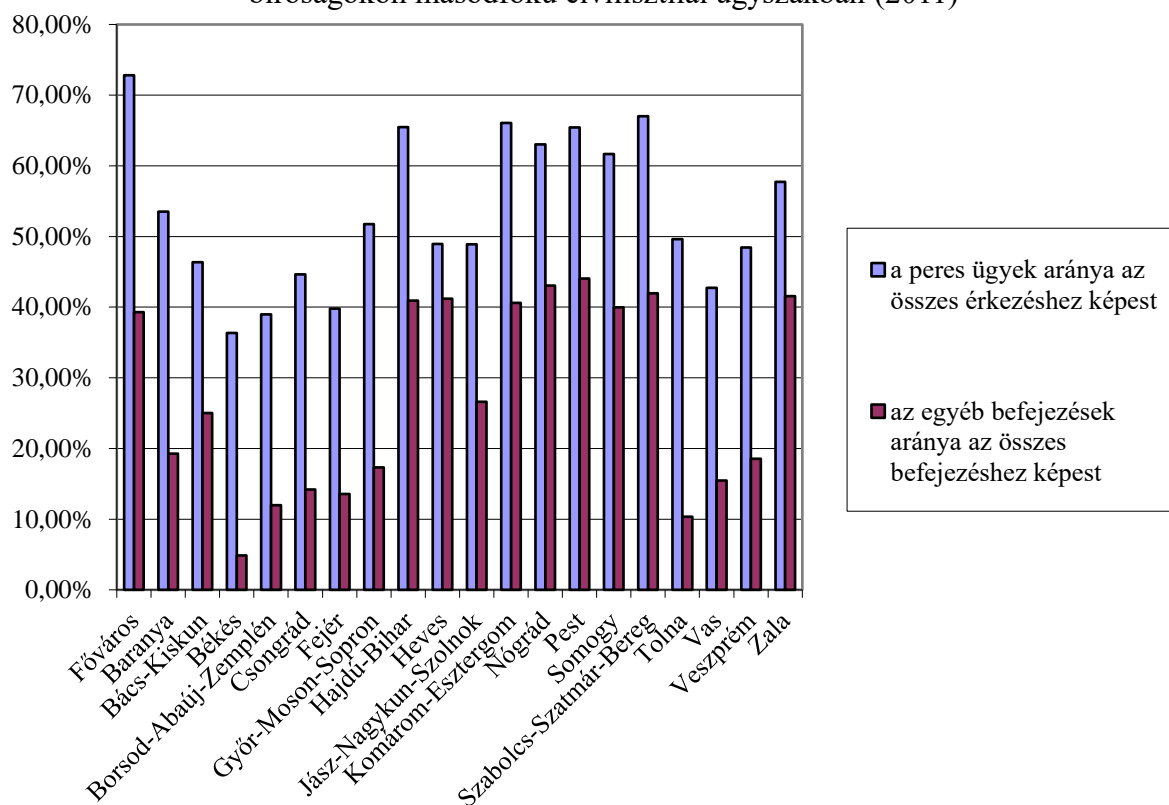
tapasztalható elhúzódnak a lényeges oka. A fordulat azóta az elszigetelt és szakmailag kétséges gyakorlatra alkalmazott toposzá szilárdult.

⁹⁰ A példa önkényesen kiragadott, de 2014. előtt bármelyik másik évet választhattam volna.

Hasonló különbségeket tapasztaltam az ítéletábrákban is, ahol pl. a 2013. első féléves adatok szerint a peres ügyek aránya 28 és 49 % között változott, az átlag 43%, a Fővárosi Ítéletábrák nélkül számított átlag 35% volt⁹¹.

Ezek az adatok látszólag arra utaltak, hogy jelentősen eltér az egyes szervezeti egységekben a felek által fellebbezéssel támadott civilisztikai határozatok összetétele. Különös módon tehát úgy látszott, hogy van, ahol inkább azokat a határozatokat támadják fellebbezéssel a felek, melyek az eljárási szabályok szerint másodfokon peres útra tartoznak, máshol pedig inkább azokat, melyeket másodfokon nemperes ügyként intéznek a bíróságok. Leegyszerűsítve:

Az érkezett peres ügyek, illetve az egyéb befejezések aránya az összes érkezéshez, illetve az összes peres befejezéshez képest az egyes megyei bíróságokon másodfokú civilisztikai ügyekben (2011)

2.6-1. számú grafikon

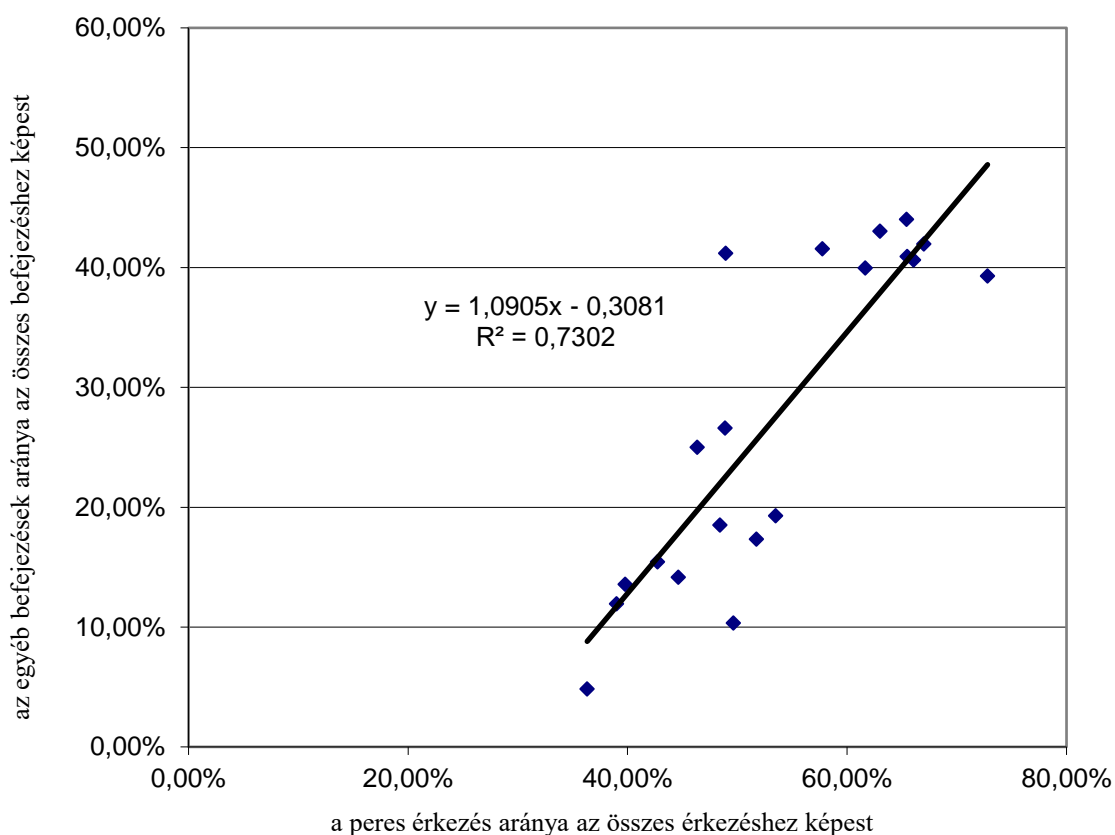
Egyik helyen inkább az ítéleteket, máshol pedig inkább az eljárás során hozott végzéseket (pl. költségmentesség, szakértői díj, igazolási kérelem tárgyában hozott határozatokat) fellebbezik meg. Az adatok alapján területhez köthető tendencia nem volt felfedezhető.

⁹¹ Adatok forrása 2011. évi NI. minták és 2013. évi T minták adataiból saját számítások.

Ez elvileg elképzelhető, de a tapasztalt különbségek mértéke alapján én inkább azt feltételeztem, hogy ebben jelentősen közrehat a másodfokú civilisztikai ügyek szervezeti egységeként eltérő lajstromozási gyakorlata is. Ez azonban – a klasszikus igazgatási eszközökkel – csak egy célvizsgálat keretében, a szüneteléssel befejeződött ügyek iratainak vizsgálatával lett volna ellenőrizhető.

Észrevettem azonban azt is, hogy a peres ügyek magas hányada rendre együtt járt az egyéb módon befejezett ügyek magas arányával a befejezett másodfokú peres ügyeken belül (lásd 2.6-1. számú grafikon). A kettő közötti korreláció erős volt ($r=0,8545$), a peres ügyek aránya 73%-ban magyarázta az egyéb peres befejezések növekvő arányát ($r^2=0,7302$). Az adatokat pontdiagramon is ábrázoltam (lásd 2.6-2. számú diagram).

Az egyéb befejezések %-os aránya az összes peres befejezésen belül a másodfokú peres érkezésnek az összes másodfokú érkezésen belül képviselt aránya függvényében az egyes törvényszékeken másodfokú civilisztikai ügyszakban (2011)

2.6-2. számú diagram

Az erős összefüggést jól magyarázza az, hogy a valóban peres útra tartozó ügyekben a bíróságok az esetek döntő többségében ítéletet, vagy hatályon kívül helyező végzést hoznak, ezek az ügyek egyéb módon (pl. félbeszakadás, felfüggesztés, iratok visszaküldése az elsőfokú bíróságra) csak kivételesen fejeződnek be. A másodfokon nemperes útra tartozó ügyekben – tipikusan végzések elleni fellebbezések tárgyában – viszont általában helyben hagyó, megváltoztató, vagy hatályon kívül helyező végzés születik. Ha tehát az ügyviteli szabályok helytelen alkalmazásával egy másodfokon valójában nemperes útra tartozó ügyet peres ügyként lajstromoznak, akkor az csak egyéb (peres) befejezésként jelenhet meg a statisztikában. Vagyis az egyéb peres befejezések magas száma erősen arra utal, hogy az adott szervezeti egységben sok, egyébként nemperes útra tartozó másodfokú ügyet lajstromoznak peres ügyként.

A kutatásom tapasztalatai alapján az OBH elnöke a Beisz. módosításáról szóló 12/2013. (XII. 31.) OBH utasítással 2014. január 1-i hatállyal e tekintetben egyértelművé tette a lajstromozás szabályait. A Beisz. 3. §-ának új 20. pontja szerint a másodfokú bíróság azóta csak az ítélet, valamint az egyezséget jóváhagyó végzés ellen benyújtott fellebbezéseket kezeli peres ügyként, minden más ügy polgári nemperes ügy. A módosítás elérte a kívánt hatást és – nem mellesleg – igazolta a hipotézist, mert már a 2014. évi adatok alapján látszott, hogy jelentősen csökkent az egyes szervezeti egységek közötti különbség a peres ügyeknek az érkezett másodfokú civilisztikai ügyeken belüli aránya tekintetében és az országos átlag is csökkent. A törvényszékeken a korábbi értékekről 31 és 53% közé záródott össze a peres ügyek aránya, az átlag 43%-ra, a szórás 5,4 százalékpontra esett vissza. A 2014. első negyedéves adatok alapján az ítélőtáblákon 25 és 39 % közé esett a másodfokú civilisztikai peres érkezés aránya úgy, hogy az országos átlag 33,31 % lett. A Fővárosi Ítélőtábla nélkül számított átlag pedig 25,82 %. Látható tehát, hogy lényegesen közelebb kerültek egymáshoz az adatok, a négy vidéki ítélőtábla peres érkezésének az aránya 25,17 és 26,94 % közé szorult, és – valós ügyforgalmi sajátosságok miatt – már egyedül a Fővárosi Ítélőtábla lógott ki a sorból.

Észleltem továbbá, hogy az egyértelmű jogszabályi rendelkezések ellenére jelentős bizonytalanság uralkodik egyes szervezeti egységekben az újraindult ügyek lajstromozásának módját illetően. Ennek az eljárások időtartama szempontjából van kiemelt jelentősége, mert az újraindult ügyek esetében a pertartamot nem az újra megindulás időpontjától kell számolni, hanem – esetenként változó mértékben – az alapeljárás

pertartamát is figyelembe kell venni⁹². Ennek pedig az időszerűségi mutatók szempontból van jelentősége. Ha ugyanis egy valójában előzmény nélküli ügyet tévesen újraindult ügyként lajstromoznak és ezzel egy attól ügyviteli szempontból valójában független befejezett ügy időtartamát is figyelembe veszik ezen újabb ügy pertartamának meghatározásakor, akkor ezzel önmagában megnövelik ezen újabb ügy pertartamát. Márpedig a bírósági statisztikai adatszolgáltatás fontos területe a befejezett, vagy folyamatban lévő eljárások időtartama. Vizsgálataim kimutatták például, hogy a Fővárosi Bíróság polgári elsőfokú csoportjában nagy számban olyan ügyeket is újraindult ügyként lajstromoztak, amelyek a szabályok helyes értelmezése alapján nem voltak azok, indokolatlanul tovább rontva ezzel a Főv. Tvsz. ügyeinek akkoriban egyébként sem kedvező időszerűségét.

A feltárt anomáliák alapján levonható volt tehát az a következtetés, hogy az igazságügyi statisztikai adatgyűjtés bázisát képező *bírósági rendszerekben vannak adatrögzítési bizonytalanságok* és az adatrögzítés eltérő módja önmagában jelentősen torzíthatja a statisztikai adatokat. A bíróságok központi igazgatásának tehát kiemelten fontos feladata a jogszabályoknak megfelelő lajstromozási gyakorlat kialakítása és ellenőrzése, már csak a szabályszerű ügyvitel, de másodlagosan – bár korántsem utolsó sorban – a statisztikai adatszolgáltatás megalapozottsága érdekében is.

2.6.3. Teljességre törekvés hiánya

A bírósági statisztikai rendszernek alapvető rendeltetése, hogy az ügyforgalmi adatokon keresztül hiteles és teljes képet nyújtson a bíróságok működéséről. Ennek feltétele, hogy a bíróságok által intézett minden ügy megjelenjen a bírósági statisztikában. Ez azonban korábban nem sikerült maradéktalanul. Erre példa a bírósági Vh. ügyek helyzete.

A Stat. szab. 5. §-ának (7) bekezdése értelmében a bírósági Vh. kezelőirodák ügyforgalmáról, továbbá a megyei bírósági végrehajtók tevékenységéről a külön jogszabály alapján elrendelt statisztikai adatszolgáltatást kellett teljesíteni. E körben a Stat. szab. a Vüsz.-re utalt, amelynek 45. §-a valóban kimondja, hogy a végrehajtó a statisztikai adatszolgáltatási kötelezettségét a felügyelő szerv útján és az általa meghatározott módon és

⁹² Az új Stat. szab. 10. §-ának (2) bekezdése tartalmazza ennek részletes szabályait.

rend szerint köteles teljesíteni. A bírósági Vh. ügyekre⁹³ vonatkozó adatszolgáltatás vonatkozásában azonban semmilyen rendelkezést nem tartalmazott. Bár a törvényszéki végrehajtók korábban bírósági alkalmazottak⁹⁴ voltak⁹⁵, de az általuk foganatosított Vh. ügyek⁹⁶ ügyforgalmát az IM-nek jelentették és azok a bírósági ügyforgalmi statisztikában egyáltalán nem jelentek meg, ugyanis az NI minta ezeket nem tartalmazta. Helyi bírósági Vh. ügyek érkezése sem jelent meg az „O” mintában, és a befejezések közül is csak az elrendelt végrehajtások. A munkaügyi Vh. ügyek ügyforgalma egyáltalán nem volt kimutatható. Továbbá a Vh. kifogások sem jelentek meg a statisztikában, mert Vüsz. 7. §-ának (2) bekezdésében írt fő szabály miatt a bírósági Vh. ügyben kezdőirat általában a Vh. elrendelése iránti kérelem. A 8. § (2) bekezdése szerint a kezdőiratot követően a Vh. elrendelésével és foganatosításával kapcsolatban a bírósághoz érkezett kérelmet, beadványt, így a Vh. kifogásokat is utóiratként kell kezelni. Ez azért volt helytelen, mert a bírósági Vh. ügyek esetében a bíróság számára általában nem a végrehajtás elrendelése, hanem a Vh. során érkezett kérelmek, Vh. kifogások elbírálása a munkaigényes. A végrehajtással kapcsolatos bírósági feladatok oroszlánrészét épp ezek elintézése jelenti.

Kutatásom eredményei alapján kezdeményeztem a megyei bírósági végrehajtási ügyek (megfelelő bontásban) történő megjelenítését a bírósági statisztikában. Továbbá javasoltam a lajstromozás szabályainak egyértelművé tételét abban a tekintetben, hogy a megyei bírósági Vh. ügyek lajstromába bírósági gazdasági hivatalok által kezdeményezett ügyeket is be kell-e vezetni (vagy nem), mert a 20 törvényszékből 17 bevezette, 3 pedig nem. Az említett adatok első ízben 2014-re vonatkozóan szerepeltek a közzétett adatokban⁹⁷.

⁹³ A bírósági határozatok végrehajtását a végrehajtást kérő kérelme alapján a Vht. 10. §-a szerinti végrehajtható okirat kiállításával rendelik el a Vht. 15. §-a értelmében az elsőfokon eljáró bíróságok. Ezt az eljárást a Vüsz. 7. §-a alapján a bíróságon önálló ügyként, un. bírósági Vh. ügyként kell lajstromozni. A bíróság a kiállított végrehajtható okiratot a Vüsz. 11. §-a alapján az önálló bírósági végrehajtónak továbbítja, akinél ezzel indul maga a Vüsz. 17. §-a szerinti Vh. ügy.

⁹⁴ A Vht. 256. §-ának (1) bekezdése alapján a törvényszéki végrehajtó a törvényszéknél szolgálati viszonyban álló bírósági tisztviselő volt.

⁹⁵ Az állami adó- és vámhatóság végrehajtási feladatainak ellátáshoz szükséges egyes intézkedésekről szóló 1499/2017. (VIII. 11.) Korm. határozat alapján a törvényszéki végrehajtási feladatokat az állami adó- és vámhatóság vette át. Ezért a törvényszéki végrehajtással összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi LXXXI. törvény rendelkezései szerint az általuk foganatosított végrehajtási eljárásokat 2020. január 1. óta teljes körűen az állami adó- és vámhatóság foganatosítja. Így tehát a törvényszéki végrehajtás, mint feladat kikerült a bíróság szervezetrendszeréből és a törvényszéki végrehajtó mint jogállás megszűnt.

⁹⁶ A Vht. 255. §-ának (1) bekezdése alapján a törvényszéki végrehajtó foganatosította egyebek mellett a bíróság pénzbüntetésről, pénzbírságról, rendbírságról, vagyonelkobzásról, bűnügyi költségről, elővezetési és kíséresi költségről szóló határozatának, illetve a polgári ügyben az állam által előlegezett költség és a bíróság által előlegezett gyermektartásdíj végrehajtását.

⁹⁷ Lásd: <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok?title=&ev=&page=1>

Ráadásul számos megfigyelt területről gyűjtött adat még bírósági igazgatási, illetőleg szakmai szempontból sem volt elég részletes, noha ennek szükségességét éppen a szüneteléssel befejeződött ügyekre vonatkozó adatok hasznossága (2.6.2. alfejezet) bizonyította. Így polgári (gazdasági) ügyszakban a felfüggesztés, egyesítés, megszüntetés, félbeszakadás⁹⁸ nem jelentek meg külön a befejezett ügyeken belül a statisztikában, noha az erre vonatkozó adatok a lajstromban rögzítésre kerültek. Erre tekintettel a statisztika a lajstrom módosítása nélkül teljessé volt tehető. Továbbá a civilisztikában (munkaügyön kívül) az ügyek tárgya szerinti kategóriák (ügyminőségek) sem voltak jól használhatók, mert sok volt az általános kategória, bár sok helyen a lajstromozás sem volt kielégítő pontosságú.

Nem minden területen – így például törvényszéki első fokon civilisztikai ügyszakban sem – gyűjtötték kellő részletességgel a bírói létszámra vonatkozó adatokat. Ez pedig azért lett volna fontos, mert tény, hogy a megyei elsőfokú civilisztikai ügyek igen heterogén összetételűek. Az egyes ügyszakok (polgári, gazdasági, közigazgatási) ügyei között tárgyalás igény, pertartam, jogi megítélés nehézsége szempontjából igen nagyok a különbségek. Ezért az adott ügyszakra jellemző, egy bíró által időegység alatt befejezett ügyek száma jelentősen eltér egymástól. Erre tekintettel az egyik ügyszak tevékenysége sem volt megítélhető objektíven a megyei elsőfokú civilisztikai ügyek egészére jellemző adatokkal való összevetés alapján. Kutatásom eredményeként 2013-tól kezdődően már ügyszakonként külön-külön tette közzé az OBH a törvényszéki elsőfokú ügyszak létszámra vetített ügyforgalmi adatait.

2.6.4. A bírói munkateher fogalmának tisztázatlansága

A dolgozat szempontjából a legfontosabb hiányosságok azonban a bírói munkateher méréssel kapcsolatos központi igazgatási tevékenységgel kapcsolatban fogalmazhatók meg. A bírói munkateher fogalma megközelíthető relatív és abszolút értelemben is. Előbbi azt jelenti, hogy egyik bírónak mennyi a munkaterhe egy másikhoz, vagy valamilyen (országos, vagy az adott szervezeti egységre számított) átlaghoz képest. Az így meghatározott munkateher alapján nem tudjuk megmondani, hogy az adott bírónak sokat vagy keveset kell dolgoznia, csak azt, hogy más bírókhoz képest mennyit dolgozik. De sokat dolgozik-e ahhoz képest, ami egy adott képzettségű, gyakorlattal rendelkező és megfelelő színvonalú munkát

⁹⁸ A Pp. 152-154. §-ai, 49. §-ának (2) bekezdése, 157. §-a, és 111. §-a.

végző, meghatározott javadalmazásban részesülő bírótól elvárható? Ennek megválaszolásához abszolút értelemben kellene a bírói munkaterhet meghatározni.

Ennek előre bocsátása után az első tapasztalható hiányosság az, hogy a statisztikai rendszer nyújtotta lehetőségeket adottságként elfogadva a bírói munkateher mérés is hagyományosan „darab-darab” szemléletű. Ez a szemlélet azon a premisszán alapul, hogy minden ügy azonos. Ezzel kapcsolatban azonban – a szakmai tapasztalatokon túl – önmagában kétségeket támaszt az, hogy a központi bírósági igazgatásban az egyes szervezeti egységek létszámra vetített mutatóit nem összességében, hanem ügyszakonként, szintenként számítják ki és azokat hasonlítják össze a másik szervezeti egység azonos ügyszakának és ítélkezési szintjének mutatóival, ezzel lényegében elismerve – legalább az ügyszakok közötti – különbségeket.

Továbbá a súlyszám rendszerbe történt bevezetése is arra mutat, hogy a központi igazgatásban megfogalmazódott az egyes ügyek közötti különbségek elismerésének gondolata is. A jelenleg alkalmazott súlyszám azonban csak az ügyminőségek közötti különbségek kifejezésére képes. Ha egyáltalán képes erre objektív módon, mert értékét nem egy felmérés eredményeként, hanem szakmai alapú becsléssel határozták meg. Jelenleg tehát nincs igazolva, hogy a rendszerben rögzített súlyszámok pontosan tükrözik az egyes ügyminőségek munkaidőigényét. De a rendszer esetleges fogyatékoságának valójában nincs jelentősége, mert a súlyszámokat ténylegesen semmire nem használják, semmilyen következményük nincs.

Az ügyszakonkénti összehasonlítás mellett a másik erénye a jelenleg alkalmazott – a fentiek szerint továbbra is „darab-darab” alapú – módszernek, hogy az ügyforgalmi adatokat a tisztított létszámadatra, vagyis a tárgyaló tanácsok számára vetítik, ami a legpontosabban mutatja a ténylegesen bírói munkát végzők számát. További pozitívum, hogy a bírói munkateher számításakor mindig csak a peres ügyeket veszik figyelembe. Már említettem azonban, hogy az ügyforgalmi adatbevitel és a létszámszámítási metodika kontrollátlanságának következtében a használt adatok korábban kevésbé voltak megbízhatóak. Nem volt továbbá egyértelmű és következetes, hogy melyik ügyforgalmi adatot veszik alapul és vetítik a tárgyaló tanácsok számára: az érkezett, a folyamatos, vagy a befejezett ügyek számát.

Ráadásul ez a módszer eleve csak a bírói munkateher relatív meghatározását teszi lehetővé, és azt is csak egy-egy ügyszakon és ítélkezési szinten belül. Abszolút értelemben legfeljebb akkor használható, ha elfogadjuk azt, hogy a kiegyensúlyozottan, időszerűen működő szervezeti egységek munkaterhe éppen megfelelő, és a többiekét az ő munkaterhükhöz, mint abszolút értékhez hasonlítjuk. Ettől sem fogjuk azonban még tudni, hogy például egy havi átlagban 3,3 érkező peres ügyet feldolgozó törvényszéki elsőfokú büntető ügyszakos bírósok sokat vagy keveset dolgozik egy 18 érkező peres ügyet feldolgozni kénytelen járásbírósi civilisztikai ügyeket tárgyaló bírósához képest. Ennek az a legfőbb oka, hogy eddig *még nem született normatív definíciója a bírói munkatehernek*, csak a gyakorlatban rögzült egy bizonyos módszer.

Ehhez kapcsolódó és az előbbi hiányosság következményeit súlyosbító, hosszú ideje fennálló mulasztása továbbá a központi bírósági igazgatásnak, hogy a Bjt. hatálybalépése óta sem töltötte meg tartalommal OIT szabályzat vagy határozat útján a Bjt. 30. §-ának (2) bekezdését. Pedig ez 1997. óta kimondta, hogy a bírósági kiosztható ügyek számát meg kell határozni, mégpedig úgy, hogy az lehetővé tegye az eljárási és ügyviteli szabályok megtartását és a bírák arányos munkaterhét. Álláspontom szerint ez azt jelenti, hogy a bíróságok központi igazgatásának abszolút számban meg kellett volna határoznia, hogy a törvényi rendelkezés mely bírósági ügyszakban, hozzávetőleg milyen ügyszámok mellett teljesül, tájékoztató pontot biztosítva ezzel a Bjt. 30. §-ához fűzött indoklásban a kötelezettség alanyaként megjelölt bírósági vezetők részére. Ez lényegében az abszolút értelemben vett bírói munkateher meghatározását jelentette volna, ami sajnálatos módon elmaradt. Ehhez képest a relatív munkateher már könnyen meghatározható lett volna. Egyúttal észre kell venni, hogy a „kiosztható” ügyekre való utalás kétségtelen bizonyítéka annak, hogy *a jogalkotó is az érkező (nem pedig a folyamatos vagy a befejezett) ügyek számán keresztül tartja megragadhatónak a bírói munkateher fogalmát*. Az új Bjt. 35. §-ának (2) bekezdése szó szerint átvette a Bjt. 30. §-ának (2) bekezdését. A szervezeten belüli arányosság és egyenlőség megteremtése mellett tehát továbbra is fontos kérdés az, hogy a kialakuló átlagos munkateher megfelel-e, ennek a törvényi követelménynek. Pontos – akár normatív – meghatározása azonban máig sem történt meg.

Ennek hiányában az ügyek kiosztásáért felelős igazgatási vezetők valamennyi érkező ügyet kiosztják a bíróságnak, noha ezzel a túlterhelt bíróságokon nyilvánvaló normasértést követnek el. A központi igazgatás mulasztásának oka minden valószínűség szerint az, hogy az eljárási

és ügyviteli szabályok megtartását lehetővé tevő, és a bírák arányos munkaterhét biztosító ügyszámok meghatározása azonnali és súlyos cselekvési kényszerszerűt okozna. Ez ugyanis a meghatározott számot el nem érő ügyet feldolgozó bíróságokon jelen lévő létszámfelesleg, és az azt meghaladó mennyiségű ügyet feldolgozó bíróságokon a létszámhiány indirekt elismerését is jelenti. Ennek pedig nyilvánvalóan le kellene vonni a humánpolitikai következményeit: vagyis a felesleges bírói státuszokat át kellene csoportosítani oda, ahol azokra nagyobb szükség, azaz létszámhiány van.

Az alkalmazott munkateher mérési módszer képlékenységet mutatja az a körülmény, hogy nincs egyértelműen tisztázva, hogy mely ügyforgalmi mutató alkalmas a munkateher kiszámítására: az érkezett vagy a folyamatos ügyek száma. Az OIT korábban használta ez utóbbit is, hozzáadva az időegység alatt érkezett ügyek számához. De álláspontom szerint ez helytelen, egyrészt mert a folyamatos ügyek száma nem független a bíró tevékenységétől, sőt annak inkább következménye, így nem alkalmas a munkateher mérésére. Másrészt az érkezett ügyek számához hozzáadva végképp nem ad reális képet, mert önkényes. Az érkezés alapján számított munkateherhez képest az eltérés mértéke kizárólag azon múlik, hogy milyen hosszú időegységet veszünk figyelembe az érkezett ügyek szempontjából. Ha hosszút (pl. egy évet), akkor az alatt sok ügy érkezik, ezért a folyamatos ügyek száma kevésbé befolyásolja az így számolt összes munkaterhet. Ha rövid időszakot (pl. egy hónapot) választunk, akkor a folyamatos ügyek számának hatása erősebb az így számított munkateherre. Véleményem szerint külön kell kezelni a hátraléokra vonatkozó adatokat, annak nincs köze a munkateherhez.

A jelenleg pontosan nem is definiált, de a gyakorlatban kijegecsedett „darab-darab” szemléletű bírói munkateher mérés tehát a relatív egyenlőtlenségeket is csak korlátozottan, egy-egy ügyszakon belül is csak kevésbé képes kimutatni, az abszolút értelemben vett munkateher meghatározására pedig objektíve alkalmatlan. Noha a fentiek szerint utóbbit már a Bjt. is előírta, a munkateher mérés módszerének meghatározását pedig az új Bszi. 76. §-ának már idézett (4) bekezdése irányozta elő. A 2010-es években tehát nem tűrt további halogatást egy bírói munkateher méréssel kapcsolatos, azt tudományos igényvel megalapozni képes empirikus kutatás. Ennek bemutatását megelőzően azonban elengedhetetlen, hogy a következő fejezetben röviden áttekintsük egy, a bírói munkateher pontosabb mérését lehetővé tevő, új módszer bevezetésének elméleti és praktikus indokait,

lehetőségeit, külföldön alkalmazott gyakorlatát és ezek alapján megalkossuk a bírói munkateher szabatos definícióját.

3. A bírói munkateher mérésének új módszere – elméletben

3.1. Bevezetés

Mint láttuk a bírósági *ügyek számbavételének gyakorlata az ügyek darabszámán alapul*, ez a bírósági statisztikai rendszer alapegysége. A „darab-darab” szemlélet önmagában nem lenne baj, de mivel minden bírósági-igazságszolgáltatási elemzés ebből indul ki és minden igazgatási döntés erre alapul, ezért ennek a szemléletnek messze ható következményei vannak. Így például az, hogy a bírói *munkateher mérése is ezen alapul*. Ez pedig – a bűnügyi statisztika mellett – az igazságügyi statisztikai adatok legfontosabb felhasználási területe, mert lényegében *ez képezi az igazságügyi igazgatási – így különösen az erőforrás allokációs – döntések bázisát*. Hol, mekkora bíróságot építsünk, tartsunk fenn, hány bírói álláshelyet biztosítsunk, kezdeményezzünk/támogassunk-e jogszabály-módosítást az érkezett ügyek számának módosítása érdekében stb.

Ez a megközelítés azonban nem kielégítő. A „darab-darab” alapú munkateher mérés tökéletes kivitelezése esetén is fennmarad ugyanis az igazságszolgáltatás központi erőforrás elosztó rendszerének az nyilvánvaló, és súlyos fogyatéka, hogy elvileg is csak az ügyek száma tekintetében tud bármilyen arányosságot teremteni. Semmilyen módon *nem képes figyelembe venni azt* a laikus számára is nyilvánvaló körülményt, *hogy ügy és ügy között munkaigény tekintetében igen jelentős különbségek lehetnek*.

A „darab-darab” szemléletű rendszer ki nem küszöbölhető fogyatéka, hogy nemcsak a terhelést, de a teljesítményt is az ügyek, konkrétan a befejezett ügyek számán keresztül méri. Ezért a bíró abban érdekelt, hogy a könnyen befejezhető(nek látszó) ügyeivel foglalkozzon, mert ha jól mérte fel az ügy összetettségét, akkor tényleg hamar be tudja fejezni és ezáltal – rövid távon – javítja teljesítményét. A rendszerbe tehát bele van kódolva a nehezebben befejezhető, bonyolultabb ügyek előregedése.

Az ügyek eltérő munkaigényességének önmagában nem lenne jelentősége a munkateher szervezeti egységek közötti elosztása szempontjából, ha az ügyek átlagos munkaigénye

minden régióban azonos lenne. De a jogalkotó által kiemelt jelentőségűnek tekintett ügyek⁹⁹ vonatkozásában végzett vizsgálataim alapján városi legendából immár objektíve igazolt tény lett az, hogy a jogalkotó által nehezebbként kezelt ügyek lényegesen nagyobb arányban voltak jelen az FB-n (és valószínűleg a központi régióban is), mint a többi megyében¹⁰⁰. Semmilyen racionális okunk nincs azt hinni, hogy ez más, nem kiemelt, de az átlagostól nagyobb munkaigényű ügyek tekintetében máshogy lenne. Alappal *feltételezhető* tehát az, *hogy a különböző nehézségű ügyek területi eloszlása egyenlőtlen*, a központi régióba arányaiban több, viszonylag nehezebb ügy érkezik, mint az ország más részeibe. Az érkezett ügyek pusztá darabszámára alapított létszám arányosítás tehát valószínűleg nem elegendő, a *tényleges bírói munkateher arányosság eléréséhez figyelembe kell venni az érkezett ügyek komplexitását is*.

Jelenleg azonban nem áll rendelkezésünkre ezt az igényt kielégíteni képes módszer, sőt nincs kidolgozott elvi háttere és elméleti modellje sem egy ilyen ügyelosztási rendszernek. Márpedig az új Bszi. 76. §-ának (4) bekezdés e) pontja az OBH elnökének feladatává teszi, hogy meghatározza és szükség esetén évente felülvizsgálja a bírói munkateher mérésére szolgáló módszereket. A jogalkotó nyilván olyan módszer kidolgozását és működtetését várja, amely valódi arányosság kialakítását biztosítja.

3.2. Bírói munkateher mérés jelentősége

A bírósági adatgyűjtés legfontosabb gyakorlati felhasználási területe a bírói munkateher és a teljesítmény mérés, amit a már említett jelentősége miatt nagyon pontosan kell végezni. Így tehát – ha vannak – akkor az ügyek közötti esetleges különbségeket is figyelembe kell venni. Az új Bszi. indoklása alapján úgy tűnik, hogy immár a jogalkotó is úgy véli, hogy a

⁹⁹ A 2011. július 13. napján hatályba lépett, az egyes eljárási és igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi LXXXIX. törvény kiemelt jelentőségű üggyé minősítette az egyes súlyosabb bűncselekmények tárgyában folyó a büntető, és a 400 millió Ft-ot meghaladó pertárgyértékű magánjogi pereket.

¹⁰⁰ AZ FB elnökhelyettese által 2011.El.I.A.29/41. számon az OIT elnökének írott levél szerint 2011. június 30 napján összesen 1127 kiemelt jelentőségű ügy volt folyamatban, ebből 443 az FB-n. Ez a kiemelt ügyek 39,3 %-a. Az OIT által közzétett 2011. első félévére vonatkozó statisztikából az is megállapítható, hogy az időszak végén összesen 167266 per maradt folyamatban, és ezeknek 34,2 %-a, azaz 57166 ügy volt az FB előtt folyamatban. Ebből kiszámítható, hogy az FB-n a folyamatos ügyek 0,77 %-a, míg a többi megyei bíróságon átlagosan 0,67 %-a volt kiemelt jelentőségű (és ebben már a valószínűleg szintén erősen érintett, és mérete miatt jelentős súlyt képviselő PMB is benne van). A különbség nem tűnik jelentősnek, de valójában a kettő aránya számít: ez alapján az FB-n a folyamatos ügyek között 14,9 %-kal több a kiemelt jelentőségű ügy. Ha ez a többi, átlagost meghaladó nehézségű, de nem kiemelt ügycsoportban is így van, akkor az FB előtt folyamatban lévő ügyek átlagos nehézsége már lényegesen meghaladhatja a más bíróságokra jellemző értéket.

bíróságok működésének időszerűségében mutatkozó különbségeknek is a munkateher egyenlőtlen eloszlása az oka. Ez a triviálisnak tűnő felismerés, de mégis fontos, mert – mint arra már rámutattam – korábban még a bíróságok központi igazgatásán belül is az volt az uralkodó vagy legalábbis versengő álláspont, hogy az egyes szervezeti egységeknél jelentkező időszerűtlenség az ott dolgozó bírák és igazgatási vezetők tevékenységének következménye. A *bírói munkateher* pontos *mérése* országtól, jogrendszertől független, *egyetemes szükséglet és fontos szakmai kihívás* az igazságügyi igazgatás számára. Tekintsük most át, hogy mi ennek az oka, mi teszi ilyen fontossá a bírói munkateher mérését és kiegyenlítését.

3.2.1. Alkotmányos okok

Az bírák munkaterhét első sorban azért kell pontosan mérni és minden szervezeti egységben megfelelő szinten tartani, mert az az igazságszolgáltatási rendszer megfelelő és egységes működésének kulcsa. Ha ugyanis az egyes bíróságokon dolgozó *bírók* átlagos *munkaterhe* jelentősen *eltér* egymástól, akkor ennek következtében ugyanaz a jogvita a leterheltebb bíróság előtt sokkal tovább tart, mint egy másik, kedvezőbb helyzetben lévő bíróság előtt. Ilyen különbségek egy szervezeti egységen belül is kialakulhatnak, ha az ügyeket a munkateher egyenlő elosztásának az új Bszi. 10. §-ának (3) bekezdés b) pontjában előírt követelményét figyelmen kívül hagyva osztják el az ott dolgozó bírák között. Ez pedig *állampolgári jogegyenlőtlenséget teremt*, ami alapvetően sérti az Alaptörvény XV. cikkének (1) bekezdés első mondatában deklarált alkotmányos alapelvet: a törvény előtt mindenki egyenlő.

3.2.2. Munkajogi okok

A másik ok az, hogy pusztán munkajogi szempontból is megengedhetetlen, hogy ugyanazért a bírói fizetésért nem ugyanannyit kell dolgozni az egyik, illetőleg a másik bíróságon. Ez akkor is probléma, ha a legleterheltebb bíróságokon is csak a törvényes munkaidőt dolgozzák le a bírák, ha közben van másik olyan bíróság, ahol még ennyit sem kell dolgozni ugyanannyi fizetésért. Ha pedig az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdése által előírt időszerűség csak a törvényes munkaidőn felüli (többé-kevésbé) önkéntes túlmunkával biztosítható a túlterhelt szervezeti egységben, akkor még inkább jogellenes a helyzet. Az *egyenlőtlen munkateher* tehát nemcsak az ügyfelek, hanem *a bírák* és minden bírósági dolgozó *közötti jogegyenlőséget is sérti*. Ennek következtében elősegíti a rossz munkahelyi

léggör kialakulását, amely külföldi szerzők szerint is kiküszöbölendő mellékhatása az egyenetlen munkatehernek.¹⁰¹

3.2.3. Szervezeti okok

Harmadrészt minden munkáltatónak tisztában kell lennie alkalmazottainak munkaterhével és természetesen teljesítményével is. Enélkül nincs hatékony munkaszervezés, eredményes vezetői ellenőrzés, *kiegyensúlyozott szervezeti működés* és megfelelő minőségbiztosítás. Azt a szervezetet nem lehet ugyanis hatékonnak tekinteni, amelynek egyidőben vannak kihasználatlan kapacitásai, és túlterhelt, ennek következtében szinte bizonyosan kifogásolható minőségben „termelő” egységei. Ez egészen biztosan szervezetrányítási hiányosságokra utal.

3.2.4. Igazságügy szervezési okok

Az igazságszolgáltatás – a már jelzett megszorításokkal – állami monopólium, költségvetés finanszírozza, a központi költségvetés önálló fejezete, a költségvetési tervezés részét képezi, ezért az Áht. szabályai vonatkoznak rá. E tekintetben az utóbbi évtizedekben változások történtek, a bázis alapú tervezéssel szemben egyre határozottabb *igény* fogalmazódott meg a *feladat alapú tervezésre*, és a kapott *források* felhasználásának költségvetési ellenőrzési szempontoknak megfelelő *elszámolhatóságára*.

Ez nemcsak hazánkban tapasztalható, hanem *világjelenség*. A legtöbb igazságszolgáltatási rendszerre állandó és egyre növekvő nyomás nehezedik a költségek csökkentése, egyúttal az (igazság)szolgáltatás minőségének javítása érdekében. Ennek következtében a bíróságok (és más igazságszolgáltatáshoz köthető szervezetek, pl. ügyészségek) fokozottan vizsgálják saját működésüket, a szükséges erőforrások meghatározása, a dolgozók időfelhasználásának hatékonyabb kihasználása, az esetleges automatizálási lehetőségek azonosítása céljából. Ha ugyanis a szervezet költségvetési erőforrás-igénye nagyobb, bizonyul, mint a költségvetésben előre tervezett, akkor az igazságszolgáltatás nem működik kielégítően. Ha pedig az igazságszolgáltatás tényleges szükségletei alacsonyabbak, mint a kapott források, akkor a szervezet hitelessége kerülhet veszélybe, és a bíróságokat könnyen vádolhatják azzal, pazarlóan működnek¹⁰².

¹⁰¹ Lienhard – Kettiger [2011], 68. o.

¹⁰² Gramckow [2011], 2. o.

3.3. Munkateher mérés jogszabályi háttere

A fenti szempontokat megfontolva ezért a jogalkotó jogszabályban is előírta, a bírói *munkateher mérés* szükségességét, ezért az ma nemcsak jogelméleti kérdés, hanem gyakorlati kényszer is. A bírói munkateher mérése és a mérési módszerek kidolgozása ugyanis az új Bszi. 76. §-ának már idézett (4) bekezdés e) pontja alapján *normatív kötelezettség*. A fogalom tehát ma már jogszabályi kategória, de ennek ellenére jelenleg sincs törvényes definíciója. Ez annál inkább meglepő, mert a bírói munkateher fogalma a már a rendszerváltást megelőzően is előfordult a normaszövegekben. Ám akkoriban még inkább az egyes (főleg büntető)eljárásjogi jogintézmények – eljárások gyorsítása érdekében való – bevezetése vagy megszüntetése kapcsán használták.

A dolgozatban használt értelemben a 90-es években jelent meg a normaszövegekben, illetőleg a törvények indokolásában. Elsőként a Budaörsi Városi Bíróság létesítéséről rendelkező 1993. évi VII. törvény indokolása használta a kifejezést abban a kontextusban, hogy az új városi bíróság kialakítása kedvezően befolyásolja majd a székhelyi bíróság, a Budakörnyéki Bíróság ügyforgalmát és munkaterhét. A régi Bszi. módosításáról szóló 1993. évi XCI. törvény 10. §-ához fűzött indokolás pedig a régi Bszi. új 62/A. §-ának (2) bekezdésében szabályozott, a bírót a munkaidején túl teljesített ügyeletért és készenlétért megillető díjazás bevezetését a jelentős munkateherrel magyarázta. Továbbá a VI. Ppn. 33. §-ának (5) bekezdése az FB munkaterhe és a perek futamideje csökkentése érdekében oldotta fel az FB kizárólagos illetékességét a kárpótlási ügyekben.

Később, az igazságügyi reformfolyamat keretében megalkotott Bszi. indokolása már a bírósági szervezeti szintek közötti munkateher elosztása kapcsán, az LB akkori – túlzottnak minősített – munkaterhével indokolta az ítélőtáblai ítélkezési szint létrehozását a bírósági jogalkalmazás egységének biztosíthatósága érdekében.

Az ezzel párhuzamosan megalkotott – az ítélőtáblák székhelyének és illetékességi területének megállapításáról szóló – 1997. évi LXIX. törvény általános indokolásában is ugyanez szerepelt: az ítélőtáblák kizárólag jogorvoslati fórumként működnek majd, így a LB – általuk átvett – ítélkezési munkaterhének csökkenésével maradéktalanul elláthatja a bírósági jogalkalmazás egységesítésével kapcsolatos alkotmányos feladatait. E

törvényjavaslatok még nem tartalmaztak magyarázatot arra nézve, hogy a bíróságok munkaterhének kérdése milyen okból vált aktuálissá vagy fontossá.

De a Bszi.-vel egyidőben elfogadott Bjt. 30. §-ának már említett (2) bekezdéséhez fűzött indokolás egyértelművé tette, hogy mindezt az ügyek észszerű határidőn belül történő elintézésére vonatkozó, a § (1) bekezdésben rögzített kötelezettség teljesítésének garanciájaként volt szükséges rögzíteni annak érdekében, hogy a munkateher objektíven is lehetővé tegye a bíró számára a határidők betartását és az időszerű eljárást. Az egyenlő munkateher kialakítása az indokolás szerint a bírósági vezető kötelezettsége volt. A jogalkotó tehát ezzel *a munkateher egy szervezeti egységen belüli*, az ott dolgozó bírák közötti *egyenletes elosztásának követelményét fogalmazta meg*. Annak *okaként* pedig a *bíróságok időszerű működésének szükségességét jelölte meg*. A bírói munkateher szabályozási folyamata tehát valójában a bíróságok időszerű működésével kapcsolatos társadalmi igény kielégítése érdekében indult el, de annak definíciója és tartalmának meghatározása elmaradt.

Kissé cinikus módon ugyanakkor a Bjt. 11. §-a meghonosította a határozott időre szóló bírói kinevezés intézményét. Azzal a – törvény 11-12. §-ához fűzött indokolásban – bevallott céllal, hogy a bírói pályára azok kerüljenek, akik – egyéb kompetenciák mellett – rendelkeznek a munkateher tűrésének képességével. Mintha a jogalkotó már ekkor számolt volna azzal, hogy lesznek olyan bíróságok, ahol tartósan fennáll majd a túlzott munkateher.

Egy évvel később, 1998-ban már határozottabban és több vonatkozásban konkrétan is felmerült szempontként a munkateher kérdése az ekkor kodifikált Be-ben. A törvény indokolása szerint az egyenletes bírói munkateher kialakíthatósága érdekében hatalmazta fel a jogalkotó a megyei bíróság elnökét, hogy a területén működő több helyi bíróságon is kijelölhessen nyomozási bírót¹⁰³, a bírói munkateher csökkentése érdekében honosította meg a tárgyalásról lemondás jogintézményét¹⁰⁴ és bővítette azoknak az eljárásoknak a körét, amelyekben bírósági titkár önállóan is eljárhatott¹⁰⁵.

¹⁰³ A Be. 208. §-ának (2) bekezdése.

¹⁰⁴ A Be. XXV. fejezete.

¹⁰⁵ A Be. 600. §-a.

Az új szempont előtérbe kerülését jelzi, hogy az Ig. szab.-nak az összbírói értekezlet¹⁰⁶ tájékoztatójának¹⁰⁷ szempontjait tartalmazó mellékletében másodikként szerepelt, hogy abban a bíróság elnökének ki kell mutatnia a bírák egyéni munkaterhét bíróságokként és ügyszakokként. Az OITH SZMSZ-ének jóváhagyásáról szóló 37/1999. (IV. 7.) OIT határozat 23. §-ának (1) bekezdés g) pontja pedig az OITH Igazgatási Osztályának feladatává tette a bíróságok munkaterhének felmérését és alakulásának elemzését. Azaz a bírák és az egyes szervezeti egységek munkaterhe kimutatásának és összevetésének a központi igazgatás már igen hamar, közvetlenül a jogalkotói szemléletváltást követően jelentőséget tulajdonított.

Később a IX. Ppn. 16. §-ának (1) bekezdése 2002. január 1-napjával módosította a Bszi. 11. §-át és az új (5) bekezdés már azt is kimondta, hogy az ügyelosztási rend kialakítása során az arányos munkateher megvalósítására is törekedni kell. Ez – a törvény indokolása szerint is – a munkatehernek az egy szervezeti egységen belül együtt dolgozó bírák közötti igazságos megosztását célozta. Ez a rendelkezés fokozatosan „leszivárgott” az alacsonyabb szintű jogszabályokban is, így az új Büsz. 32. §-ának (1) bekezdése 2003. július 1-től¹⁰⁸ már kimondta, hogy a bíróságok elnökei – egyebek mellett – az egyenletes munkateher biztosítása érdekében is átoszthatják egyik bíróról a másira az ügyeket.

De érdekes módon *a szabályozási folyamat* nem az – osztályadalmi szempontból legfontosabb – állampolgári jogok, hanem *a felelős költségvetési gazdálkodás iránti igény oldaláról közelítve folytatódott*. Az államháztartási reform részeként, a költségvetési gazdálkodás átláthatósága, tervezhetősége ellenőrizhetősége, számonkérhetősége érdekében általános jelleggel fogalmazódott meg az igény valamennyi költségvetési szerv tevékenységének mérhetővé tétele iránt.

Az államháztartás pénzügyi rendszerének továbbfejlesztési irányairól és a kincstári rendszer új szervezeti rendjének kialakításáról szóló 2064/2000. (III. 29.) Korm. határozat 2.3.1. pontja a közpénzek átlátható és hatékony felhasználásának érdekében generálisan mondta

¹⁰⁶ Az összbírói értekezlet az új Bszi. 142. §-ának a) pontja alapján – hasonlóan a korábbiakhoz – bíróságok igazgatásában közreműködő legszélesebb körű bírói önkormányzati testület, melynek tagjai az új Bszi. 143. §-a szerint a Kúriára, az adott ítélőtáblára, illetve – a törvényszékek esetében – az adott megyébe beosztott bírák összessége.

¹⁰⁷ Az Ig. szab. 16. §-ának (1) és (3) bekezdése alapján az ítélőtábla és a megyei bíróság elnöke évente legalább egy alkalommal köteles volt az összbírói értekezletet tájékoztatni a megelőző évi tevékenységét illetően.

¹⁰⁸ Az új Büsz. 88. §-ának (1) bekezdése alapján lépett ekkor hatályba.

ki, hogy a központi költségvetési szervek tevékenységét meghatározó törvények és más jogszabályok körében átfogó – az államháztartási reform követelményeit érvényesítő – felülvizsgálatot, illetve annak eredményét felhasználva jogszabályi deregulációt, korszerűsítést kell végrehajtani. A 2.3.2. pont előírta, hogy a központi költségvetési szervek működésének további szabályozási háttereként az éves költségvetési alapokmányban rögzíteni kell az adott költségvetési szerv feladatai ellátásának módját, terjedelmét, követelményrendszerét. Ennek keretében szükséges azon követelmények és feltételek (feladatmutatók, mennyiségi és minőségi teljesítménymutatók, létszám- és költségnormák) kialakítása és leírása, amelyek érvényesítésével kell a feladatot költséghatékonyan, azonos tevékenységeknél egyeztetetten megoldani. Ezzel nyert tehát újabb értelmet a bírói munkateher mérésének kérdése.

Ezt követően az ÁSZ a bíróságok fejezet működésének ellenőrzéséről szóló 2040/2002 (2002. október 31.) jelentése¹⁰⁹ mindezt már számon is kérte a bíróságokon. A jelentés elismerte¹¹⁰, hogy az Ig. szab. – a magyar igazságszolgáltatás történetében első ízben – szabályozta a bírók munkarendjét¹¹¹, a kötelező tárgyalási napok számát, meghatározta a bírói munka igazgatási ellenőrzésének eszközeit¹¹². Rámutatott, hogy az OIT annak érdekében intézkedett az egyéni bírói adatszolgáltatás egységesítéséről, hogy az ítélkezési tevékenység egyes fázisairól folyamatosan részletes adatok álljanak rendelkezésre. A rendszeresített álláshelyek számának, az ügyforgalom mértékének és ezek egymáshoz viszonyított arányának ismerete és az adatok elemzése az ÁSZ véleménye szerint megalapozhatta OIT intézkedéseit a munkateher arányosabb elosztására, a bírói tevékenységek mérési rendszerének kialakítására, végül, de nem utolsósorban az álláshelyek arányosabb elosztására (akár az akkor kedvezőbb helyzetben lévők terhére is) – annak érdekében, hogy az egy bíróra háruló munkateher egyes megyék és bírósági szintek közötti eltérései csökkenjenek. Megállapította ugyanakkor, hogy bár az OIT intézkedett a normatív finanszírozási rendszer módszereinek kidolgozása érdekében, de „a normatív tervezés irányába történő elmozdulás a fejezetnél kezdeti szakaszában tart”. Ezért kifejezetten javasolta a jelentés az OIT-nak, hogy gondoskodjon a bírói álláshelyek

¹⁰⁹ Forrás:

<https://www.asz.hu/storage/files/files/%c3%96sszes%20jelent%c3%a9s/2002/0240j000.pdf?download=true> (letöltés 2020. július 10.)

¹¹⁰ A „I. Összegző megállapítások, következtetések, javaslatok” című fejezetben.

¹¹¹ Az Ig. szab. III. fejezete.

¹¹² Az Ig. szab. III. fejezete.

arányosabb elosztásáról a kedvezőbb helyzetben lévő megyei bíróságok terhére is, és ehhez vizsgálja meg a bírói tevékenységek mérési rendszere kialakításának lehetőségét. Ennek hatására az OIT 2003-2009. közötti célkitűzéseiről és cselekvési programjáról szóló 83/2004. (V. 4.) OIT határozatában a bíróságok működési feltételeinek javításával összefüggő feladatok között külön nevesítve szerepeltette is az egyes bíróságok közötti aránytalan munkateher megszüntetését, és a működési feltételek tekintetében meglévő különbségek kiegyenlítését¹¹³.

A folyamat az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megalapozó intézkedésekről szóló 2118/2006. (VI. 30.) Korm. határozattal folytatódott, amelynek 7. c) pontjával a Kormány elrendelte, hogy az érdekelt miniszterek kezdeményezzenek egyeztetést az OIT elnökével, a legfőbb ügyésszel és az MTA főtitkárával az állami feladatok jellegének és mértékének megfelelő teljesítménykövetelmények meghatározására, annak érvényesítésére alapozó finanszírozási rendszer kialakítására és a kis létszámú és alacsony hatékonyságú szervezetek átszervezésére.

Végül az OBH elnökének 2012. január 1. napja óta az új Bszi. 76. §-ának (4) bekezdés e) pontján alapuló törvényes kötelezettsége, hogy meghatározza a bírói munkateher mérésére szolgáló módszereket, és a peres és nemperes eljárások átlagos országos munkaterhét ügyszakonként és (ítélkezési) szintenként. Mindez nem önmagáért való volt, hanem a bírói munkateher egyenletes elosztását szolgálta¹¹⁴. A kérdés fontosságát jelzi, hogy ezzel *a bírói munkateher mérés feladata* mind *a kötelezés normatív szintjét, mind a felelős szervezeti szintjét illetően feljebb került*: immár nem egy OIT határozat (a már említett 37/1999. számú) írta elő az OITH Igazgatási Osztályának, hanem egy törvény közvetlenül az OBH elnökének.

3.4. A munkateher mérés a gyakorlatban

Az OITH Igazgatási Osztálya az SZMSZ-ben rá kirótt feladatnak eleget tett. *Kidolgozta* és a gyakorlatban is alkalmazta *a munkateher mérés* – igaz pusztán „darab-darab” alapú –

¹¹³ Az OIT határozat II.3.c) pontja.

¹¹⁴ Ennek érdekében az új Bszi. 76. §-ának (4) bekezdés a) pontja azt is kimondja, hogy az OBH elnökének a peres és nemperes eljárások átlagos országos munkaterhének mutatói alapján meg kell határoznia a bíróságok – a törvényszékek esetében az illetékességi területükön működő közigazgatási és munkaügyi bírósággal, valamint járásbíróságokkal együttes – szükséges bírói létszámát, és a jogalkotó egyéb kiegészítő eszközöket is biztosított az arányosság megvalósítása érdekében.

módszerét. Ez az érkezett folyamatos és befejezett *ügyek* (ügyszakonkénti) számbavételét és szervezeti egységenként, valamint országosan *egy bíróra vetítését* jelentette. Azt, hogy csak az ügyforgalmi adatoknak tulajdonítottak jelentőséget jól mutatja az eljárások ésszerű határidőn belül történő befejezése érdekében teendő intézkedésekről szóló a 91/2000. (XI. 8.) OIT határozat is az egy bírói tanácshoz érkező, az egy bírói tanácsnál folyamatban lévő és általa befejezett ügyek számából kiindulva rendelte felmérni a munkateher¹¹⁵. Tehát munkateher definíciója nem volt normatív meghatározva, de az biztos, hogy kizárólag az ügyforgalmi adatokon, de nem kizárólag az érkezett ügyeken alapult, melyeket a tisztított létszámadatra vetítették. Az *eredményeket 2000-től* kezdődően megyénként összesítve abszolút számban és az országos átlag %-ában kifejezve az OIT tájékoztató formájában rendszeresen (fél évente) *közzétette* a Bírósági Közlönyben.

3.5. Munkateher tényezői

A bírói munkateher mértékét kétségtelenül lényegesen befolyásolja az érkezett ügyek száma. De nem biztos, hogy ez az egyetlen lényeges faktor. A „darab-darab” alapú munkateher mérési rendszer ugyanis azon a ki nem mondott vélelmen alapul, hogy minden ügy egyforma.

De meggyőzősédem szerint ez – helyes jogi terminológiát alkalmazva – valójában inkább fikció¹¹⁶. Az ügyek száma mellett véleményem szerint is *van* legalább *még egy* másik *fontos tényező: az ügyek összetettsége*. Nem mindegy ugyanis, hogy milyen bonyolultságú ügyek érkeznek. Mi gyakorló jogászok, jogalkalmazási tapasztalataink alapján mindnyájan érezzük, sőt meg vagyunk győződve róla, hogy az *azonos ügyszakba* (pl. másodfokú büntető peres ügyek, elsőfokú polgári nemperes ügyek stb.) *sorolt*, és ekként egyenlőnek tekintett bírósági *ügyek között is jelentős különbségek lehetnek*. Egy sok éven át tartó, sok szereplős, nagy értékre elkövetett gazdasági bűncselekmény-sorozat bírósági elbírálása lényegesen nehezebb, mint egy vádlottas „piti” bolti lopás jogi megítélése, ahol a vádlottat tetten érik és beismer. A polgári jogi ügyek esetén sem mindegy, hogy a felperes, mennyire bonyolult tényállás alapján, hány polgári jogi igényt, milyen jogalapon, hány alperessel szemben, milyen összecszerűségben érvényesít. A bíróságok működése szempontjából tehát *az ügyek száma mellett döntő jelentősége van azok minőségének* is. Ezért egy olyan szervezeti

¹¹⁵ A határozat 1. pontja.

¹¹⁶ A vélelem azt jelenti, hogy bizonyítottak veszünk olyan tényeket, amelyek nem azok. Ezzel szemben a fikció valamely valótlan tény valóságként való elfogadása, Lamm – Peschka [1999], 209. és 630. o.

egységben, ahol nagyobb a bonyolult ügyek aránya, még azonos ügyszám esetén is törvényszerűen nagyobb a munkateher.

3.6. Jogtudományi álláspontok

Ennek lehetőségét a jogtudomány is felvetette. Olvashatunk erről kifejezetten a munkateher meghatározásának kérdése kapcsán, miszerint az ügyek pusztán darabszáma elégtelen lehet¹¹⁷. Ugyan nem a felderítésükhöz, elbírálásukhoz szükséges (nyomozói, ügyészi, bírói) munkateher meghatározása, hanem inkább az általuk generált „össztársadalmi” költségek, a bűnözés intenzitásának mérése érdekében, de más is megemlítette a büntetőeljárások tárgyát képező bűncselekmények súlyozásának szükségességét¹¹⁸. Innen gondolatban már csak egy lépés, hogy az eljárás tárgyához kapcsolt súlyt valamilyen módon az eljárás munkaigényével kössük össze. Voltak is hazai vizsgálatok, amelyek nem az eljárások abszolút, naptári napokban kifejezhető időtartamára fókuszáltak, hanem az egyes (büntető) ügyekre fordított, érdemi ügyintézői munkaórában meghatározható időtartamon keresztül a büntetőeljárás egyes szakaszainak, illetve egészének költség összefüggéseit kívánták feltárni¹¹⁹. A bírói munkateher méréssel kapcsolatos helyzet tüpontos értékelését és a helyes megoldás irányát azonban jóval később és megint mások fogalmazták meg: „Az ésszerű időn belüli bírósági eljárások biztosításához elengedhetetlen lenne, hogy végre ne az ügyek számának, hanem az ügyek minőségének alapulvételével alakítsák ki a megfelelő bírói létszámot. Jelenleg azonban az a helyzet, hogy a bírósági létszámgazdálkodást az ügyhátralék száma és aránya határozza meg, minél nagyobb ügyhátralékkal küzd egy bíróság, azaz minél magasabb a több évig elhúzódó ügyek száma, annál nagyobb létszámra tarthat igényt, mondván, hogy a többlet létszám majd behozza a lemaradást. Sajnos ez a létszámpolitika az elmúlt tizennégy évben nemhogy javított, de inkább jelentős mértékben rontott az FB statisztikáin. Nyilvánvaló, hogy a hatékonyabb működés felé a jelenlegi szabályozási környezet elemzésén, és a problémák feltárásán keresztül vezet az út. Szükség van a statisztikai adatok, az ügyteher, a bírói létszám, az ügytípusok szakmai elemzésére...”¹²⁰. Ha az ügyek

¹¹⁷ Vavró [2006], 226. o.

¹¹⁸ Kovacsicsné [2001], 140. o.

¹¹⁹ Kövér [2002]

¹²⁰ Az Eötvös Károly Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért közös véleménye a 2011. november 28-án elfogadott igazságügyi törvénycsomagról, (https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Velemeny_az_igazsagugyi_torvenycsomagról_EKINT_MHB_TASZ.pdf letöltés 2014. november 12.) Annyiban azonban vitatkozni kell azzal a tétellel, hogy a „bírósági létszámgazdálkodást az ügyhátralék száma” határozza meg, hogy 2012. előtt sem csak az ügyhátralékot, hanem az érkezett ügyeket is figyelembe vették (lásd a már említett 91/2000. (XI. 8.) OIT határozat 1. pontját).

egyenértékűségével kapcsolatban megfogalmazott jogtudományi kétségek megalapozottak, akkor ennek a titokzatos tényezőnek a bírói munkateher mérésben is tükröződnie kell.

3.7. Gyakorlati kétségek és megoldások

A „darab-darab” alapú szemlélettel kapcsolatban azonban erős *szakmai, gyakorlati kétségek is vannak*. Az ilyen irányú gondolatok *mind helyi, mind rendszer szinten*, országosan megfogalmazódnak. Helyben azért, mert az egyes szervezeti egységekben, a bíróságokon napi szintű feladatként – és problémaként – jelentkezik, hogy az aznap érkezett – már első látásra sem egyforma – ügyeket miként osszák el az ott dolgozó bírák között. Rendszer szinten pedig azért, mert ott az összesített adatok alapján időszakról időszakra érzékelik az aránytalanságokat. Észlelik az egyes ügyszakok, vagy az ügyforgalom egyéb mutatóinak azonossága ellenére a folyamatos ügyek száma tekintetében gyökeresen eltérő helyzetben lévő szervezeti egységek közötti különbségeket. A jogalkalmazók szerint sem biztos tehát, hogy minden ügy egyforma. A problémát a gyakorlat – a következő módszerekkel – próbálja is kezelni.

3.7.1. Szignálás

Az ügyek különbözősége napi szinten helyben az ügyelosztás kapcsán merül fel. Ennek szabályait, azaz a szignálás – a 2.2 fejezetben már ismertetett fogalmának – rendjét jelenleg az új Bszi. 8-11. §-a szabályozza. Az ügyek elosztási szabályainak törvényi szabályozása képezi az új Bszi. 8. §-ának (1) bekezdésében foglalt azon alapelv garanciáját, hogy „senki sem vonható el törvényes bírójától”. Ezt – ugyanezzel a szöveggel – egyébként már a Bszi. is rögzítette és az ügyelosztás rendjét is szabályozta¹²¹. Az elvet az új Bszi. 8. §-ának (2) bekezdése akként ülteti át a gyakorlatba, hogy kimondja, hogy a törvény által rendelt (törvényes) bíró az eljárási szabályok szerint a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon működő, előre megállapított ügyelosztási rend alapján kijelölt bíró. Az ügyek elosztása, a szignálás tehát egy előre megállapított terv, az ügyelosztási rend szerint történik, melynek rendező elve többféle lehet. A 2003. július 1-óta az alkalmazható módszereket példálózó jelleggel az új Büsz. 31. §-ának a)-i) pontjai sorolják fel¹²². Ezek közül az a)-e), valamint a g) és h) pontok az ügyek teljesen véletlenszerű elosztását biztosítják az adott ügy ügyszáma (a § a) és b) pontja), a peres fél nevének kezdőbetűje (a § b) pontja), lakóhelye (a

¹²¹ A Bszi. 11. §-a.

¹²² Az azt megelőzően hatályos Büsz. még példálózó jelleggel sem rögzítette az ügyelosztás lehetséges módszereit.

§ d) pontja), az ügy érkezési időpontja (a § e) pontja), a bírák gyakorlati ideje (a § g) pontja), vagy számítógépes program segítségével automatikusan (a § h) pontja). A § i) pontja alapján e módszerek kombinációja is lehetséges. Ezek bármelyikének alkalmazása esetén – a véletlenszerűség miatt – az egyes ügyek komplexitása közötti esetleges különbségeknek nincs jelentősége, mert hosszabb távon az egyes bírók munkaterhének esetleges eltérései kiegyenlítődnek.

A tanulmány szempontjából az f) pontban szabályozott lehetőség az érdekes. Ez ugyanis kimondja, hogy ügyelosztási módszerként alkalmazható az ügyszakonkénti, ügycsoportonkénti, *az ügy tárgya szerinti szakosodás*. Ez azt jelenti, hogy *egyes bírók csak bizonyos típusú, tárgyú ügyeket tárgyalnak*. A gyakorlati tapasztalatok pedig azt mutatják, hogy ha valamilyen szempontból lehet különbség az egyes bírósági ügyek között, akkor az éppen – és leginkább – az ügy tárgya. Egy közös megegyezésen alapuló bontóper nyilvánvalóan más kategóriát képvisel, mint egy gyermekelhelyezési per, ahol mindkét fél magának szeretné az egyetlen közös, kiskorú gyermeket. *Ha tehát az ügyek tárgya alapján osztják el a bírók között az ügyeket*, akkor nagyon könnyen *különbségek alakulhatnak ki* közöttük a munkaterhet illetően, amennyiben csak a kiosztott ügyek számának azonosságát tartja a vezetés szem előtt.

Kis bíróságokon, ahol a bírói létszám nem éri el¹²³ az ügyek tárgya szerint szakmai alapon értelmesen definiálható ügytípusok számát, ott nincs értelme¹²⁴ a bírák közötti – ügyszakon belüli – különbség tételnek. Ezért az ügyelosztás eme módszerét leginkább a *nagyobb* méretű bíróságokon alkalmazzák, ahol a nagyobb bírói létszám miatt, a szakmai színvonal emelése érdekében egyáltalán van lehetőség a bírák szakosodására. A szignálást végző vezetőnek azonban ilyenkor nagy gonddal kell végeznie tevékenységét. Ő tehát a legalsó szintű és egyidejűleg a legelső bírósági igazgatási vezető, aki napi rendszerességgel, szükségszerűen szembe kerülhet a bírói munkateher mérésének problémájával. A nem megfelelő szignálás miatt kialakuló munkateher különbségek ugyanis feszültséget eredményeznek a bírák között,

¹²³ A Zirci Járásbíróságon egy 1 polgári és 0,5 (részben ide kirendelt) büntető bíró (https://veszpremitorvenyszek.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/zirc_2020_0101.pdf letöltés 2020.12.18.), az Encsi Járásbíróságon 2 polgári és 2 büntető bíró (https://miskolcitorvenyszek.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/encsi_jarasbirosag_2020_aprilis_30-tol_hatalyos_ugyelosztasi_rend_0.pdf letöltés 2020.12.18.), a Kunszentmiklósi Járásbíróságon pedig 2 polgári és 3 büntető bíró (https://kecskemetitorvenyszek.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/kunszentmiklosi_jarasbirosag_2020_aprilis_1_napjatol_hatalyos_ugyelosztasi_rendje.pdf letöltés 2020.12.18.) ítélkezik.

¹²⁴ Lásd a fent említett bíróságok ügyelosztási rendjét.

ami egy nem megfelelő munkahelyi légkör kialakulását eredményezheti. Ezért az ügyek elosztását végző személynek is nagyon körültekintően és objektíven kell eljárnia. A bírói *munkateher objektív mérését biztosító rendszer* tehát elsőként és leginkább *az ő munkájukat segítené*.

Kutatásaim során – a témában végzett empirikus vizsgálat szakmai megalapozása érdekében – számos mélyinterjút készítettem olyan bírósági vezetőkkel, akik munkakörükből adódóan szignálnak és egy ideig magam is végeztem ilyen tevékenységet. A mélyinterjúk célja annak feltárása volt, hogy a vezetők milyen gyakorlati módszereket alkalmaznak a munkateher bírák közötti egyenletes elosztása érdekében, különös tekintettel arra, hogy milyen szempontokat vesznek figyelembe, amikor egyes ügyeket munkaigényesnek, komplexnek vagy éppen egyszerűnek minősítenek, ezeket a szempontokat miként súlyozzák és értékelik. Valamennyi interjú alanyom beszámolt arról, hogy ahol nem automatikus a szignálás és az ügyek tárgya szerint specializálódnak a bírák, ott különös figyelemmel kísérik az ügyek elosztásának rendjét. Számon tartják azt, hogy ki milyen típusú, összetettségű, és hány új ügyet kap adott időszak alatt. Elmondták, hogy az egyenlőtlenségek elkerülése érdekében maguk is *figyelembe veszik* a szignálás során az egyes ügyek komplexitásában mutatkozó különbségeket. Az *ügy komplexitását* büntető ügyekben egybehangzóan különösen a *vádoltak számán, a nyomozati iratok terjedelmén, a vád tárgyát képező cselekmények jellegén és rendűségén, a kényszerintézkedés szükségességén keresztül ítélik meg*. Széles skálán változó precizitással (puszta emlékek, feljegyzések, vagy esetleg kockás füzetben vezetett „pontozásos” rendszer) tartják számon az egyes bírákra már kiosztott ügyek számát és komplexitását és ennek alapján döntenek, hogy a következő ügyet melyik bíró kapja. Az ügyek közötti vélt különbségek következményeit tehát a gyakorlat helyi szinten számos helyen következetesen érvényesíti. Fontos kiemelni, hogy az alkalmazott *módszer* lényegében *nem más, mint* – egy az ügy *kezdőiratának* bizonyos jellemzői *alapján* – az általa okozott munkateher várható mértékére *adott becslés*.

3.7.2. Bajai kísérlet

Bajai Városi Bíróságon is volt egy autonóm, teljesen egyedi és rendkívül előremutató próbálkozás arra, hogy értékeljék az ügyek közötti különbségeket¹²⁵. Itt nem is napi szinten,

¹²⁵ Az információk forrása az érintett bírósági dolgozóval készített mélyinterjú volt. A kísérletről lényegében „folyosói pletyka” útján szereztem felületes információkat, és azzal a céllal készítettem a későbbi mélyinterjút az ott dolgozó bíróval, hogy részleteiben is megismerjem az alkalmazott módszert és a kialakított gyakorlatot.

minden egyes ügy esetében ad hoc módon kívánták megoldani a problémát, hanem általános jelleggel, előre szabályozott módon. Azt a gyakorlatot alakították ki az egyes ügyszakokon belül egy helyi szakmai konszenzus alapján kategorizálták az ügyminőségeket és mindegyikhez egy pontértéket rendeltek hozzá. A szignálást végző igazgatási vezető az egyes bírákra kiszignált ügyek pontértékének összegét kísérte figyelemmel, és annak kiegyenlítetttségére törekedett. A későbbiek során látni fogjuk, hogy ez a megoldás az adott körülmények és lehetőségek között dicséretesen innovatív volt.

3.7.3. A központi igazgatás reakciói

Az egyes ügyek közötti különbségeket részben a központi bírósági igazgatás is elismeri. Ennek bizonyítéka az a már említett gyakorlat (lásd 2.6.4. alfejezet), hogy az egyes szervezeti egységek ügyforgalmára vonatkozó adatokat nem csak összesítve, hanem ügyszakonként, ítélkezési szintenként külön-külön is gyűjtik, vizsgálják és közlést tesznek. Az egyes szervezeti egységeket nem(csak) az összes ügyre vonatkozó adatok alapján, hanem ügyszakonként hasonlítják össze. Ez az eljárás – minden bizonnyal – azon a tapasztalaton alapul, hogy hatalmas, lényegében nagyságrendnyi különbségek vannak az egyes ügyszakokban befejezett ügyek számában¹²⁶. A különböző ügyszakokban dolgozó bírák szakmai kvalitását, szorgalmát, munkavégzésre fordított idejét, munkavégzésének intenzitását és hatékonyságát azonosnak feltételezve ugyanis az ilyen mértékben eltérő befejezési adatokból nem következhet más, mint az, hogy *a különböző ügyszakokba tartozó ügyekből*, ugyanannyi idő alatt egész egyszerűen *nem lehet ugyanannyit befejezni*. A jelenség okait ugyan a bírósági igazgatás nem vizsgálta, de azt a következtetést levonta, hogy amennyiben két szervezeti egység ügyeinek ügyszak szerinti összetétele jelentősen eltér, akkor azok az összesített ügyszámok alapján csak korlátozottan vethetők össze egymással (az a megyei bíróság, ahova sok megyei elsőfokú büntető ügy érkezik, nem hasonlítható össze azzal, ahol arányaiban a megyei másodfokú civilisztikai ügyből van több). *A különböző ügyszakokba tartozó ügyek között tehát a központi bírósági igazgatás álláspontja szerint is bizonyosan van különbség*. Az ügyszakonkénti külön adatgyűjtés tehát helyes, de ettől még nem oldódik meg az egyes ügyszakok egymással való összevetésének problémája.

¹²⁶ Az egy tárgyaló tanács által egy hónap alatt befejezett peres ügyek száma az egyes ügyszakokban a 2002-2011. között átlagosan: helyi polgári: 25,37, gazdasági: 21,77, munkaügyi: 29,25, büntető: 17,68; törvényszéki elsőfokú polgári: 16,55, gazdasági: 12,17, közigazgatási: 22,25, büntető: 2,76, törvényszéki másodfokú polgári: 38,93, gazdasági: 32,91, munkaügyi: 36,4, büntető: 32,81 (Örkényi [2013], 502. o.)

Az ügyek közötti ügyszakokon belüli különbségek létének (korlátozott) elismerésére utalt továbbá a már említett (3.1. alfejezet) kiemelt jelentőségű ügyek forgalmának statisztikai kezelési módja. A kiemelt jelentőségűvé minősített ügyek szokásos ügymenetből való kivétele és gyorsabb intézése érdekében jogalkotó külön fejezetet iktatott be¹²⁷ a Be.-be (XXVIII/A. fejezet) és a Pp.-be (XXVI. fejezet). A bírósági statisztika pedig az ilyen ügyek ügyforgalmi adatait külön gyűjtötte¹²⁸. Ez a tény önmagában utalhat arra, hogy a bíróságok központi igazgatása számolt azzal, hogy ezek a kiemelt ügyek különböznek a többi, ugyanabba az ügyszakba tartozó ügytől, vagyis az egyes *ügyszakokon belül is lehet különbség az egyes ügyek komplexitása között*, ellenkező esetben nem lett volna értelme külön gyűjteni ezeket az adatokat.

A kiemelt ügyekre vonatkozó adatok külön történő gyűjtését egyébként rögtön igazolták is a 2011. második félévi érkezési adatok: arányuk az összes első fokú peres érkezésen belül 1,3-6,56 % között ingadozott az egyes törvényszékeken, azaz területi eloszlásuk jelentős egyenetlenséget mutatott. Abból a megalapozottnak tűnő feltételezésből kiindulva, hogy a kiemelt ügyek munkaigénye általában nagyobb, mint egy átlagos ügy munkaigénye és az aránytalanság nemcsak a kiemelt, hanem a kiemeltnek nem minősülő, de az átlagot meghaladó munkaigényű egyéb ügyek esetében is fennállhat, levonhatjuk azt a következtetést, hogy az *egyes törvényszékek között az érkező ügyek számának azonossága esetén is lehetnek jelentős különbségek az összes munkateher tekintetében*.

További – meglepően régi és immár közvetlen – bizonyítéka az egyes ügyek közötti különbség fel- és elismerésnek, hogy *a bíró munkájának értékelése során* már a bíró munkájának értékelési rendjéről és a vizsgálat részletes szempontjairól szóló 1998. szeptember 1-től hatályos¹²⁹ 5/1998. OIT szabályzat 10. §-ának (2) bekezdése szerint is *figyelembe kell venni* a bíró részére a Bjt. 25. §-ának (2) bekezdése alapján biztosított személyi és tárgyi feltételeket, a *reá kiosztott* peres és peren kívüli *ügyek* számát, de e mellett *bonyolultságát is*, összevetve a munkateljesítményével és az ítékezés minőségi

¹²⁷ Az egyes eljárási és igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi LXXXIX. törvény 23. és 24. §-a.

¹²⁸ A kiemelt jelentőségű (civilisztikai) per jogintézménye 2018. január 1-én, az új Pp. hatálybalépésével tűnt el a polgári perrendből (lásd új Pp. 245. §-ához fűzött indokolást), kiemelt jelentőségű (büntető) ügy kategóriáját pedig 2018. július 1. napjával, az új Be hatálybalépésével szüntette meg a jogalkotó (lásd az új Be. általános indokolásának a törvény legfontosabb újításait ismertető IV. rész, külön eljárásokkal foglalkozó fejezet 11. pontját).

¹²⁹ Hatályba lépett a szabályzat 15. §-a alapján.

követelményeivel. Az egyik szempont tehát az ügyek bonyolultsága. Vegyük észre azonban azt is, mert ennek a későbbiek szempontjából kiemelt jelentősége lesz, hogy *a központi igazgatás* már ekkor deklarálta, hogy az ügyforgalmi adatok közül a kiosztott, azaz az *érkezett ügyek számának tulajdonít jelentőséget*.

3.8. Munkateher tényezői a jogalkotó szerint

A gyakorló jogászokhoz és igazgatási vezetőkhez hasonlóan a jogalkotóban is megfogalmazódott az a gondolat, hogy a munkateher szempontjából az ügyek száma mellett azok komplexitása is jelentőséggel bírhat. Említettem már, hogy a bíróságok elsőfokon fő szabály szerint egy hivatásos bíróból álló tanácsban járnak el, volt azonban ez alól kivétel. A Be. 14. §-ának (2) bekezdése ugyanis általános szabállyá tette, hogy a megyei bíróság egy hivatásos bíróból és két ülnökből álló tanácsban jár el. De a 271. § a) pontja azonban lehetővé tette azt is, hogy a megyei bíróság elrendelje, hogy az ügyet két hivatásos bíróból és három ülnökből álló tanács tárgyalja, ha ezt a vádlottak nagy száma vagy az ügy különösen nagy terjedelme indokolja. A jogalkotó tehát biztosította annak lehetőségét, hogy az adott ügy bizonyos – a törvény indokolása szerint példázó jelleggel meghatározott – jellemzőitől függően a bíróság maga határozza meg az eljáró tanács létszámát. Ez nem más, mint az ügyek eltérő komplexitásának elismerése.

Hasonló folyamat zajlott a polgári eljárásjogban is. A VII. Ppn. 3. §-a ugyanis módosította¹³⁰, 4. §-a pedig egy új (6) bekezdéssel egészítette ki a Pp. bíróságok összetételét szabályozó 11. §-át. Az új (6) kimondta, hogy törvény indokolt esetben az eljáró bíróság összetételét eltérően is megállapíthatja. A jogalkotó rövidesen élt is a lehetőséggel és a VIII. Ppn. 51. §-ával új (4) bekezdéssel egészítette ki a Pp. 324. §-át, amely alapján 2000. január 1. után a közigazgatási perekben az elsőfokú bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsban járt el, ha a perben vitatott pénzbeli követelés összege a harmincmillió Ft-ot meghaladta. Ezt a szabályt módosította a Pp. módosításáról és az egyes közigazgatási nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról szóló 2005. évi XVII. törvény 5. §-ának (1) bekezdése akként, hogy a bíróság akkor is elrendelhesse, hogy az ügyben három hivatásos bíróból álló tanács járjon el, ha azt az ügy különös bonyolultsága indokolja. A módosítás indokolása szerint ugyanis az ügy bonyolultsága nem függ a pertárgy értékétől, ezért indokolatlan ehhez a paraméterhez kötni a tanácsban történő elbírálást.

¹³⁰ A VII. Ppn. 34. §-ának (1) bekezdése alapján a módosítások 1999. január 1-én léptek hatályba.

A kérdést igazgatási oldalról közelítve a jogalkotó a IX. Ppn. 16. §-ának (1) bekezdése által 2002. január 1-től¹³¹ a Bszi. ügyelosztási rend szabályait tartalmazó 11. §-a helyébe új rendelkezéseket helyezett, és a § új (5) bekezdése immár kimondta, hogy annak kialakítása során figyelembe kell venni az ügyek jelentőségét, munkaigényességét, az ügyérkezés statisztikai adatait, emellett törekedni kell az arányos munkateher megvalósítására is. A törvény §-hoz fűzött részletes indokolása szerint az ügyek megjelölt szempontokra – így az egyes ügyek munkaigényességére – tekintettel történő megosztása a bírák között az arányos munkateher megvalósulását segítheti elő. A *munkateher szempontjából jelentős tényezők között* a jogalkotó a normaszövegben is külön *nevesítette* – vélhetően, mint legfontosabbnak tartott tényezőt – *az érkezett ügyek számát és munkaidőigényességét*. Itt is ki kell emelni, hogy a jogalkotó is az érkezett ügyek számának tulajdonít jelentőséget. A statisztikai adatokon túli egyéb szempontok figyelembe vételének szükségessége tehát már ekkor megfogalmazódott, igaz ekkor még csak az egy szervezeti egységen belül együtt dolgozó bírák egymás közötti viszonyában. A Módtv. 2. §-a ugyan 2011. március 11-től új rendelkezéseket léptetett a Bszi. 11. §-ának (3)-(6) bekezdése helyébe, de a bennünket érdeklő (5) bekezdés szövege nem változott.

Az új Bszi. 10. §-ának (3) bekezdése szó szerint átvette a Bszi. 11. §-ának (5) bekezdését azzal a – már említett új eljárási szabályok miatt szükségessé vált – kiegészítéssel, hogy az ügyek munkaigényességének körében különös fontossággal bír a (polgári) perek és a (büntető) ügyek esetleges kiemelt jelentősége. A törvény indokolása szerint e szempont kiemelésének az volt az oka, hogy az eljárási törvények rendkívül szigorú határidőket szabnak a bíróságra a kiemelt jelentőségű polgári és büntető perek mielőbbi lezárhatósága érdekében. Az új Bjt. szerint, ha a bíró ilyen ügyet tárgyalt, úgy őt az eljárási szabályok és határidők betartása érdekében az egyéb munkavégzés alól szükség szerint fel kell menteni, illetve mentesíteni kellett. E rendelkezés végrehajthatóságát segíti elő, ha az ügyelosztási rendben megjelenik, hogy mely bírák tárgyalnak ilyen ügyeket, hiszen az ügyelosztási rend kialakítása során az arányos munkateher elosztás megvalósítására kell törekedni. Az új Ppé. 95. §-ának b) pontja – megszűnésére tekintettel – kivette a kiemelt jelentőségű (civilisztikai) pert és a 2017. évi CXCVII. törvény 299. §-ának b) pontja később a kiemelt jelentőségű (büntető) ügyet is a munkateher szempontjából fontos tényezők közül, de az ügyek

¹³¹ Hatályba lépett a IX. Ppn. 20. §-ának (1) bekezdése alapján.

munkaidőigényessége továbbra is szempont maradt.

3.9. Igazgatási kísérlet a munkateher mérés jobb megoldására

A „darab-darab” alapú munkateher mérés módszerétől való továbblépés szükségességét felismerve (és normatív kényszerét tudomásul véve) – a működő rendszer finomítása és árnyalása mellett – a 2000-es években az OIT egy átfogó kísérletet is tett egy összetettebb rendszer kidolgozására. Tudatában volt annak is, hogy a bírói munka arányosítása akkor már évek óta foglalkoztatta a bírói kart, a bíróságok vezetőit és vezető testületeit, illetve külső szakmai értékelésekben nyomatékosan szerepelt ennek „hiánya”.

Az újszerű megközelítést tehát az OIT is szükségesnek tartotta, mert maga is úgy értékelte, hogy (az ügyforgalmi) statisztikai adatok önmagukban nem szolgáltatnak kellő alapot az arányosításhoz, így az ügyérkezés elintézéséhez szükséges létszám megállapításához, módosításához, valamint a bíróságok fejezet költségvetési forrásainak hatékony, célzott felhasználásához sem. Azt is *felismerték, hogy az arányos munkateher* kialakítása nem csupán bírósági igazgatási szempontból lényeges, hanem annak eredménye *az eljárások időszerűségére is kihatással lehet*, amely az állampolgárok és gazdálkodó szervezetek számára is igen fontos.

A központi igazgatás azonban azt is észlelte¹³², hogy a bírósági igazgatásban nem állt rendelkezésre egy olyan értékelési rendszer, amely az egyes bíróságok, ítélkezési szintek és ügyszakok leterheltségének a megítélését, a rendelkezésre álló ügyforgalmi és egyéni bírói statisztikai adatok mellett – az ügyek számán kívül, az ügyek legjellemzőbb tulajdonságait, minőségét, bonyolultságát is kifejezné, figyelembe véve az ügyek intézéséhez szükséges munkamennyiséget, egyéb ráfordításokat.

A munkateher mérés szükségességére még inkább felhívta a figyelmet a VIII. Ppn., amelynek 7. §-a Pp. 23. §-ának (1) bekezdés a) pontjának módosításával 2003. július 1-től¹³³ 10.000.000 Ft-ról 5.000.000 Ft-ra szállította le a megyei bírósági értékhatárt, és ezzel számottevően átrendezte a munkateher különböző szintű bíróságok közötti elosztását, de

¹³² Az arányos bírói munkateher méréséhez kitöltött adatlapok feldolgozásának értékeléséről szóló 12.116/2009/28. OIT Hiv. számú előterjesztés I. pontja.

¹³³ A VIII. Ppn. 164. §-ának az ítélőtáblák és a fellebbviteli ügyészi szervek székhelyének és illetékességi területének megállapításáról szóló 2002. évi XXII. törvény 7. §-ának (1) bekezdése által módosított (1) bekezdése alapján lépett ekkor hatályba.

együttal – nem kívánt mellékhatásként – elmélyítette az egyes megyei bíróságok közötti munkateher különbségeket¹³⁴ is.

Ezért az OIT a 2003/137. számú belső határozatával *felkérte az OITH-t a bírák arányos leterheltségének megvalósításához szükséges rendszer szempontjainak kidolgozására*. A megvalósítás érdekében az OIT 126/2004. (VI. 1.) OIT határozatával *bizottságot hozott létre a Pp. megváltozott hatásköri szabályai következményeinek felmérésére és a probléma megoldására vonatkozó javaslat kidolgozására*. A vizsgálat az egyes szervezeti egységek közötti esetleges különbségek kimutatását célozta az ügyek egyes csoportjainak időigényét kifejező súlyszámok bevezetésével.

A *bizottság vizsgálata kimutatta az egyes bíróságok eltérő munkaterhét*, de leszögezte, hogy ennek mélyebb okait további kutatások tárhatják fel. A tapasztalatok alapján az OIT 2005-ben a 2005/68. számú belső határozatával *felkérte az OITH-t egy közbeszerzési eljárás előkészítésére egy külső szakértő kiválasztása érdekében*.

A 2006. szeptember 11-én elkészült pályázati dokumentáció¹³⁵ rögzítette, hogy a munkateher mérés megvalósítandó új rendszerében az „... ügyforgalom statikus, mennyiségi mutatókon alapuló elemzését az egyes ügyszakok nehézségi fokát jellemző minőségi mutatórendszerek vizsgálatával kell kiegészíteni. Szükséges az ügyek összehasonlíthatóvá tétele, annak megjelenítése, hogy az adott ügy átlagosan milyen mennyiségű bírói munka ráfordítást igényel.” A dokumentáció a pályázótól az elemzések és a nemzetközi példákkal való összehasonlítás eredményeként egy olyan módszertan kidolgozását várta, amelynek alkalmazásával mérhetővé válik a bírói munkateher. Ennek érdekében a bírósági eljárások (folyamatok) 5-10 relatíve homogén csoportba sorolását várták el a pályázóktól, amelyekhez néhány jellemzőjük alapján egy, a normatív időigényt mutató súlyszám lesz rendelhető.

A bizottság időközben – az FB-n, a BKMB-on és a Nógrád Megyei Bíróságon elvégzett reprezentatív felmérés kapcsán kidolgozott adatlapokat széles szakmai körben véleményeztette. A beérkezett bírósági vélemények alapján a felmérést a többség támogatta, a megfogalmazott javaslatokat felhasználva a bizottság elkészítette a munkateher

¹³⁴ Lásd a 12.144/2006. OIT Hiv. számú előterjesztés 1. számú mellékletének 1.2. pontját.

¹³⁵ 12.144/2006. OIT Hiv. számú előterjesztés 2.1. pontja.

felméréshez szükséges végleges adatlapokat. Az adatlapok végleges kérdéssorait, valamint az egyes kérdésekhez rendelt pontszámokat az OIT 173/2008. számú, a 243/2008. OIT határozattal kiegészített határozatával elfogadta és döntött az arányos bírói leterheltség méréséhez szükséges rendszer kialakítására vonatkozó kísérleti program megindításáról.

A kísérleti program keretében 2008. szeptember 1-jétől 2009. február 28-ig került sor, az ezen időszak alatt, a kijelölt bíróságon elsőfokon befejezett peres ügyek pontozásos értékelésére. Az adatlapok értékeléséről a 2009. júniusi OIT ülésre tájékoztató készült.

A vizsgálat az egyes ügyek közötti különbségek létét igazolta. Végkövetkeztetése az volt, hogy a munkateher mérésének kidolgozott módszere – természetesen a statisztikai adatokkal együtt – alkalmas lehet a munkateher különbségek kimutatására, akár megyén belül az egyes bíróságok között, akár országos szinten a megyei bíróságok között. Az összesített adatok segítséget nyújthatnak a bírói álláshelyekkel való gazdálkodásban, megalapozva álláshelyek létrehozását, átcsoportosítását, megszüntetését. A bizottság munkáját így a következők figyelembe vételével javasolta folytatni. Mindkét ügyszakban (polgári és büntető) le kell szűkíteni az adatlapokon szereplő kérdések számát kb. 20-ra úgy, hogy az alkalmas legyen az ügyek minőségi jellemzőinek a bemutatására. Javasolta figyelembe venni továbbá a munkában hasznosítható külföldi tapasztalatokat is. Mindemellett nem tartotta nélkülözhetőnek a megfelelő informatikai háttér megteremtését, annak érdekében, hogy a lajstrom programban már meglévő adatok automatikusan kerüljenek át kimutatásokba, illetve a bevitel lehetősége biztosítva legyen, és végezetül az adatok feldolgozása is informatikai úton történjen. A bíróságok mindkét ügyszakot érintően tettek észrevételt a pontozás arányosítására, illetve a pontarányok megváltoztatására, továbbá javasolták a kérdőív kiegészítését, tartalmi bővítését, más szempontok figyelembe vételét is. Rámutattak azonban, hogy a meglévő javaslatok mellett a munkateher mérésében figyelembe vett tényezők és azok pontokban kifejezett értékarányainak véglegesítéshez további konzultációk, továbbá külső informatikai, illetve matematikus bevonása szükséges.

A tervek alapján megállapítható, hogy a bizottság által *kidolgozott pontozásos módszer csak relatív összehasonlítást tett volna lehetővé*¹³⁶, ugyanakkor az egy szervezeti egységen és egy ügyszakon belüli ügyek közötti különbségek kimutatására alkalmas lehetett volna. A munka

¹³⁶ Ugyanerre a következtetésre jutottak a CEPEJ szakértői, CEPEJ [2020], 5. o.

azonban – a szervezeti változások miatt – az OIT gondozásában már nem folytatódott tovább és a tapasztalatok sem kerültek gyakorlati hasznosításra.

Hasonló elven, az egyes ügyminőségekhez rendelt, szakmai becsléssel meghatározott értékű súlyszámokkal működik a már említett, a 2010-es évek második felében megvalósított, de a gyakorlatban nem működtetett új úgyszámoló rendszer is. Bár az elv ugyanaz maradt, a rendszer azonban semmilyen módon nem épül az OIT megszűnése miatt félbemaradt vizsgálatok eredményeire. Az informatikai háttér ugyanakkor kiépült, és a lajstromban immár rögzíthetők az egyes ügyekhez tartozó súlyszámok.

3.10. Külföldi megoldások a bírói munkateher mérésére

A „darab-darab” alapú munkateher mérés meghaladására, a bírósági ügyek súlyozási módszerének¹³⁷ kidolgozására vonatkozó igények már számos országban és jóval régebben megfogalmazódtak. Mondhatjuk, hogy a nagyvilágban ma már mindenütt szakmai közhely, hogy bírósági ügyek összetettsége különböző, és az egyes ügytípusok más-más szellemi erőfeszítést igényelnek a befejezésükhöz a bírától és a bírósági segédszemélyzettől. Ebből következően a nyers úgyszámok önmagukban kevés segítséget nyújtanak a munkateher igazságos elosztásához¹³⁸.

Napjainkra a bírói munkateher mérésnek könyvtárnyi és rohamosan tovább bővülő nemzetközi irodalma¹³⁹ halmozódott fel, csak az NCSC (az USA szövetségi bírósági igazgatásának központi szerve) több mint 100 kutatást végzett¹⁴⁰, legalább 15 tagállamban¹⁴¹. Annak érzékeltetése érdekében, hogy mennyire lemaradtunk és milyen távol vagyunk e tekintetben (is) a világ élvonalától, illetve már csak emiatt (is) mennyire fontos lenne a téma átfogó kutatása és a hazai bírósági munkateher mérési rendszer kidolgozása, röviden összefoglalom az eddig elért és közzétett nemzetközi eredményeket és gyakorlati megoldásokat.

Az ügyek súlyozásán alapuló bírósági munkateher mérési rendszerek lehetőségének kutatása és az eredmények gyakorlati alkalmazása az USA-ban indult a múlt század 70-es éveinek végén, és azóta több mint 35 országban alkalmazzák az ott kidolgozott elven alapuló

¹³⁷ Angol szóval: case-weighting systems (CWS)

¹³⁸ Lienhard – Kettiger [2011], 69. o.

¹³⁹ Lienhard – Kettiger [2011], 68. o.

¹⁴⁰ CEPEJ [2020], 4. o.

¹⁴¹ Lienhard – Kettiger [2011], 68. o.

rendszert¹⁴². A kontinentális *Európában* azonban az ügysúlyozási vizsgálatok *nem voltak túl ismertek*, ezért azokat ritkán használták fel az igazságügyi erőforrások elosztására. Az *első elemzéseket* az 1970-es évek elején *Németországban* végezték polgári ügyszakban első és másodfokon, az ügysúlyozási vizsgálatok *másik* úttörője pedig *Hollandia* volt. Mindazonáltal csak az *ügysúlyozás* kérdése a *2000-es években* az igazságügyi tárgyú külföldi vizsgálatok egyik fontos tárgyává vált. Azóta számos kutatás folyt, így például legutóbb Belgiumban vagy Svájcban¹⁴³.

Az ügysúlyozási rendszereket *eredetileg a szükséges bírói létszám meghatározása érdekében* fejlesztették ki. Az utóbbi 40 évben azonban számos más célra, így például a bíróságok költségvetési és finanszírozási igényeinek alátámasztására, az ügyeknek vagy a személyzetnek a bíróságok közötti, illetve bíróságon belüli elosztására, teljesítménykvóták és értékelési standardok kidolgozására is használják. Az ügysúlyozási rendszerek általában úgy működnek, hogy – a rendszer kifinomultságától függő számú – típusokba sorolják a bírósági ügyeket és azok mindegyikéhez különböző súly(szám)okat rendelnek az adott ügy összetettségétől, a szükséges bírói munka mennyiségétől függően. A kisebb vagy nagyobb súlyok abszolút vagy relatív értelemben fejezik ki, hogy mennyivel kell több vagy kevesebb időt fordítani az egyes ügytípus befejezésére. Fontos rögzíteni, hogy ebben a kontextusban az időszükséglet nem az ügy érkezésétől a befejezésig eltelt naptári hónapokban vagy napokban kifejezett időt (a pertartamot) jelenti, hanem az ügyre fordított órában vagy percben meghatározott munkaidőt¹⁴⁴. Egyszerűen megfogalmazva: az *ügysúlyozáson alapuló módszerek az ügyterhet munkateherré konvertálják*¹⁴⁵. A súlyozott ügyteher mérési rendszerek ma már elterjedtek és talán a legjobb módszert jelentik az igazságügyi munkateher és az erőforrás szükséglet felmérésére¹⁴⁶.

Két fontos ténytet kell itt rögzíteni. Egyrészt megállapíthatjuk, hogy az ügysúlyozással kapcsolatos korábbi hazai próbálkozások, az OIT által tervezett és az OBH által megvalósított, de nem alkalmazott rendszer is az ügyek kategorizálásán és a kategóriákhoz a komplexitást kifejező súlyszámok csatolásán alapult. Sőt a Bajai Városi Bíróságon a gyakorlatban is alkalmazott módszer is ezt az elvet követte. Az eddigi *hazai lépések* tehát,

¹⁴² CEPEJ [2020], 4. o.

¹⁴³ Lienhard – Kettiger [2011], 68. o.

¹⁴⁴ CEPEJ [2020], 5. o.

¹⁴⁵ Lienhard – Kettiger [2011], 69. o.

¹⁴⁶ Lienhard – Kettiger [2011], 67. o.

ugyan jelentősen megkésve és lényegében eredmény nélkül, de a ma már *klasszikusnak tekinthető irányba történtek*. A másik nagyon fontos tény, hogy a *külföldi megoldások is* azon alapulnak, hogy az *érkezéskor* rendelkezésre álló adatok alapján *kísérelnek meg becslést adni a várható munkateherre*. A hazánkban működő „darab-darab” alapú megoldástól annyival fejlettebbek, hogy nem „látatlanban” adnak nyilvánvalóan pontatlan (minden ügy azonos) becslést a várható munkateherre, hanem az ügy érkezésekor megismerhető jellemzőit változó mélységben elemezve próbálnak ettől megalapozottabban becsülni. Az ügynek adott *súlyszám* azonban *minden esetben* egy korlátozott megbízhatóságú *predikció eredménye*.

A nemzetközi kutatási gyakorlat az ügyekhez tartozó súlyszám meghatározására több módszert is kidolgozott¹⁴⁷. Valószínűleg a *legismertebb* és a leggyakrabban használt módszer az adott *ügytípusra jellemző* összes jelentős perbeli tevékenységre fordított bírósági *munka időmennyiségének megmérése*. Az első lépésben ilyenkor az adott típusú ügyben előforduló tevékenységeket határozzák meg. Ezek a tevékenységek az ügy előkészítésétől az ügy tárgyalásán keresztül az ítélelhozatalon át a befejezés utáni intézkedéseket foglalják magukba. A második lépésben meghatározzák az egyes tevékenységek bekövetkezésének gyakoriságát az adott ügytípusban. A harmadik lépésben pedig ügytípusonként megméri az igazságügyi alkalmazottak által az egyes tevékenységekre fordított átlagos időt. Az összes tevékenységre fordított átlagos idő az adott ügytípushoz tartozó súlyszámnak felel meg¹⁴⁸.

Egy másik megközelítés *az adott ügghöz szükséges teljes idő mérése*. Ez az ügyben érintett valamennyi igazságügyi tisztviselő által az ügy teljes tartama alatt arra fordított idő összegét jelenti. A módszer lényege, hogy hosszabb ideig (pl. hat hónapon át) minden igazságügyi tisztviselő feljegyzi az egyes ügyekre fordított munkaidejét. A meghatározott időszak után ki lehet számítani, hogy *az adott ügytípus esetén szükséges átlagos időt*. Ez maga az adott ügytípushoz tartozó *súlyszám*. Ennek a módszernek az a hátránya, hogy az egész eljárás egy „fekete doboz”: nem nyerhető részletes információ az egyes résztvéteken vagy munkafázisok jelentette munkateherről. Továbbá erős együttműködést igényel az érintettek részéről, de közvetlenül ad, pontos adatokat¹⁴⁹, bár az érdekeltek (vagy éppen érdektelenek)

¹⁴⁷ Lienhard – Kettiger [2011], 70-72. o.

¹⁴⁸ Az ilyen típusú módszereket angol kifejezéssel legújabbban “work sampling” (vagy „snap-shot sampling”, „occurrence sampling”, „multi moment analysis”) eljárásnak nevezik (CEPEJ [2020], 44. o.).

¹⁴⁹ Ezeket az empirikus méréseken alapuló rendszereket szokták angol kifejezéssel hagyományosan „time-study” eljárásnak nevezni (CEPEJ [2020], 44. o.).

közreműködése miatt torzításokat is eredményezhet.

Az egyes ügýtípusokhoz tartozó *súlyszámok* a rájuk fordított *munkaidő megbecslésével is meghatározhatók*. Ez egyik megoldás esetében a kérdőíves felmérés alanyainak százalékos arányban (a teljes munkaidejük %-ában) kell megadniuk az egyes esettípusokra fordított becsült időt. A munkaidő becslésen alapuló másik módszer az ún. Delphi-módszer¹⁵⁰. Az ügysúlyokat első körben szakértők (akik maguk a bírák vagy külső szakértők) becsülik meg. Ezután a szervezők áttekintik az eredményeket és az alanyok két vagy három körben módosíthatják egyéni becsléseiket a csoportbecslések eredményei alapján¹⁵¹. A Delphi-módszert és az által meghatározott ügysúlyokat az USA több államában is használják (pl. Alabama, Arkansas, Georgia, Maryland, Michigan, Pennsylvania és Dél-Dakota) a gyakorlatban. A módszer előnye, hogy bonyolult, költséges mögöttes empirikus felmérés nélkül ad ügysúlyokat. Gyengesége azonban, hogy a kérdések megfogalmazása és a válaszadás módja (szabad szöveges, vagy felelet választós) erősen befolyásolja az azokra adott válaszokat, konszenzusra kényszerít és a precizitás illúzióját adja annak ellenére, hogy személyes becsléseken (véleményeken) alapul.

A becslésen alapuló módszereket széles körben alkalmazzák, de a válaszadók számára sokszor az is nehezen értelmezhető, hogy az alkalmazott, általában szűk, szélső értékek közé szorított skála (pl. 1-től 5-ig vagy 10-ig) lineáris vagy logaritmikus, és a kapott eredményeket nehéz munkaórára váltani. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a becslésen alapuló megoldások eredményei sokszor összhangban vannak más, empirikus vizsgálatok eredményeivel.

A nemzetközi trendek és gyakorlatok feltérképezése érdekében már az OIT is tett lépéseket. Az 57/2004. (III. 23.) OIT határozat alapján az OITH megkereste a Németországi Szövetségi Köztársaság, az Osztrák Köztársaság és Svájc Igazságügyi Minisztériumát a bírói munkateher mérésének rendszerére kialakított modell ismertetése végett a nemzetközi tapasztalatok megismerése érdekében¹⁵². Ennek azonban nem volt kézzelfogható

¹⁵⁰ A Delphi-módszer egy, a jövőre vonatkozó kvalitatív, csoportos előrejelzési módszer, melynek segítségével a fejlődés jövőbeni irányait, a várható események bekövetkezését, azok időrendi sorrendjét próbálják előre jelezni. A metódust az 1950-es években dolgozta ki az USA-ban O. Helmes és T. J. Gordon a technológiai előrejelzés módszereként, de azóta széles körben használják a stratégiai tervezésben és társadalomtudományi területen is. Lásd a módszerről bővebben: Gordon [1994].

¹⁵¹ A módszer bírósági ügysúlyozás területén való alkalmazásáról lásd: McDonald – Kirsch [1978].

¹⁵² Ennek eredményeként a 2004. szeptemberében megtartott konzultatív tanácskozáson Pim Albers, a Holland Igazságügyi Minisztérium főtanácsadója és dr. Bert Maan, a Zwolle-i Bíróság elnöke tartott előadást a holland igazságügyi reformról, valamint dr. Gerhard Nograth, az Osztrák Igazságügyi Minisztérium munkatársa és

következménye. Az OBH is végeztetett egy *nemzetközi* tájékoztató *felmérést* abban a tekintetben, hogy hogyan kezelik a bírói munkateher tényezőit más igazságszolgáltatási rendszerekben. Ennek érdekében kérdéssel fordult az uniós országok illetékes központi igazságszolgáltatási igazgatási szerveihez, hogy a bírói munkateher mérésére szolgáló rendszerükben tekintettel vannak-e az egyes ügyek közötti különbségre, és ha igen, hogyan kezelik azt. A következő kérdéseket tették fel: Létezik-e az adott országban bármilyen rendszer, amely a bírói munkaterhet és teljesítményt méri? Ezek informatikai alapon működnek-e? Milyen módon hajtják végre a bírói munkateher mérését célzó ellenőrzéseket? Milyen következtetéseket vonnak le a kapott eredmények alapján? Hogyan változtatják ennek hatására a munkaterhelést?

A OIT és az OBH anyagai, valamint az általam áttekintett nemzetközi irodalom alapján a következőket állapíthatjuk meg az európai gyakorlat és egyes uniós országok tekintetében. A CEPEJ egy egészen friss, 2019. májusában lezáródott kérdőíves vizsgálat segítségével mérte fel és mutatta be a tagállamok bírósági ügysúlyozási gyakorlatát az „Európai igazságszolgáltatási rendszerek értékelése” nevű projekt keretében¹⁵³. Az eredmények alapján a 36 tagországból 23 alkalmaz valamilyen módszert a bírósági ügyek komplexitásának meghatározására¹⁵⁴. Az alkalmazott módszereket a 3.10-1. számú táblázatban foglaltam össze.

Az egyes országok által alkalmazott módszerek részletes ismertetését terjedelmi okokból mellőzöm, csupán néhány általános jellemzőt és tanulságot emelek ki. A vizsgálat tapasztalatai alapján úgy látszik, hogy az európai országok *többségében megfogalmazódott az igény* egy, a pusztán ügyszámokon alapuló rendszert meghaladni képes munkateher mérési rendszer kidolgozása iránt. A módszerek *alkalmazásának motivációja* többnyire a *szükséges bírói létszám meghatározása*, másodsorban az ügyek elosztása a bíróságokon belül, továbbá a bírói létszám elosztása. Több esetben a rendszer nemcsak a bírák, hanem a többi

dr. Günter Worats, a Bécsi Tartományi Büntetőbíróság elnöke ismertette a bírósági munkateher mérésének osztrák modelljét az OIT tagjaival.

¹⁵³ CEPEJ [2020], 6. o.

¹⁵⁴ A pozitív választ adók által vázolt rendszerek nem mindegyike felelt meg a megadott definíciónak, a valós szám tehát ettől némileg alacsonyabb.

igazságügyi alkalmazott munkájára is kiterjed¹⁵⁵.

A tagállamok által a bírósági ügyek összetettségének értékelésére használt módszerek				
	pont alapú	munkaidő becslés	egyéb	munkaidő mérés
Észtország	+	+		
Románia	+		+	
Finnország	+			+
Azerbajdzsán	+			+
Magyarország	+			
Izland	+			
Olaszország	+			
Litvánia	+			
Málta	+			
Törökország	+			
Moldovai Köztársaság	+			
Hollandia		+	+	
Bulgária		+	+	
Ausztria		+		+
Ukrajna		+		+
Belgium*		+		
Szerbia		+		
Csehország		+		
Bosznia és Hercegovina			+	
Horvátország			+	
Dánia			+	
Észak-Macedónia			+	
Svédország			+	
Németország				+
Összesen	11	8	8	5

3.10-1. számú táblázat (saját szerkesztés, adatok forrása: CEPEJ [2020], 10. o.)

Azonban a megismerhető *modellek mindegyike épít* továbbra is valamilyen mértékben az *ügyek számbavételére*. Többnyire az érkezett, ritkábban a befejezett ügyekből indulnak ki¹⁵⁶. Azonban az is látható, hogy az ügyek puszta száma mellett *egyéb szempontokat is figyelembe*

¹⁵⁵ CEPEJ [2020], 8-10. o.

¹⁵⁶ CEPEJ [2020], 39-40. o.

vesznek a bírói munkateher mérése során. Az egyes rendszerek közötti különbség a figyelembe vett szempontok cizelláltságában mutatkozik meg.

Mindenekelőtt azt kell rögzíteni, hogy a bírósági ügyek *súlyozása külföldön* (is) minden esetben valamilyen *predikción alapul*: az ügy egy vagy több már ismert jellemzője alapján készít egy becslést az ügyre a jövőben fordítandó bírósági munkamennyiség várható nagyságát illetően. Ez tehát mindig egy jóslás, mindig magában hordoz valamilyen mértékű bizonytalanságot. Az alkalmazott megoldások többsége megreked ott, hogy – országtól függő részletességgel – *tipizálja az ügyeket* és az *egyes csoportokba tartozó ügyeket egyenlőnek tekintve* egységesen, de a többi csoporttól elkülönítetten kezeli. A más csoportokkal való összevetés és egalizálás érdekében az *egyes ügycsoportokhoz rendelnek pontszámokat (súlyszámokat)*. Van, ahol ezeket *szakmai tapasztalatok alapján határozzák meg (Delphi módszer)*, máshol *empirikus vizsgálatokra (munkaidő mérésen alapuló módszerek)* alapozzák, de minden ország közös jellemzője, hogy a bírák intenzív közreműködésével zajlik a folyamat¹⁵⁷. Az alkalmazott módszerek azonban sokfélék. Számos példa van arra, hogy a becslésen alapuló módszereket pontos mérési módszerekkel kombinálják. A használt *súlyszámok lehetnek időegységek, vagy* pusztán relatív értékelést biztosító *pontok, referencia értékek, fokozatok*, amik nem válthatók időegységekre¹⁵⁸. Azok a modellek tekinthetők megbízhatóbbnak, ahol a súlyszámokat befolyásoló tényezők beazonosíthatóak. Minél több ügýtípust különböztet meg, annál precízebb lesz a modell¹⁵⁹. Az egyes modellek több szempontú összehasonlítását illetően lásd a 3.10-1. számú ábrát¹⁶⁰.

A komponensek bármilyen kombinációja elképzelhető, ezért bármely modell besorolható és összehasonlítható, valamint értékelhető a fenti módszerrel. Ennek alapján például egy B + a + 1 típusba sorolt modell pontosabbnak tekinthető és részletesebb, ugyanakkor több kutatást igényel, mint egy C + b + 1 besorolású modell. A rendelkezésre álló információk alapján például az OBH által kidolgozott és bevezetett hazai megoldás, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a gyakorlatban semmire nem használják, a D + b + 1 vagy 2 kategóriába sorolható. Nemzetközi összehasonlításban tehát hazánk a sor végén van, de a gyakorlat, a

¹⁵⁷ CEPEJ [2020], 40. o.

¹⁵⁸ CEPEJ [2020], 41. o.

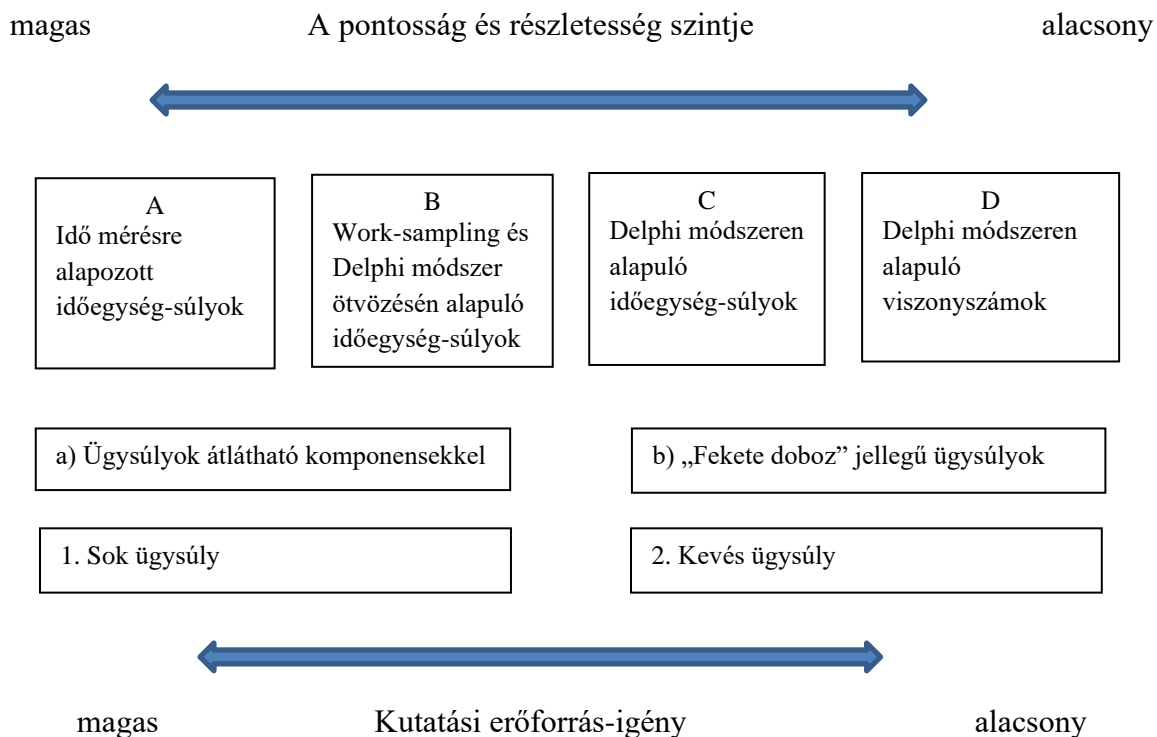
¹⁵⁹ CEPEJ [2020], 51. o.

¹⁶⁰ Forrás: saját szerkesztés a CEPEJ által kidolgozott szempontok alapján [2020], 54. o.

jogtudomány, és az igazgatás részéről megfogalmazott igények megfelelnek a nemzetközi trendeknek.

A bírósági ügysúlyozási modellek pontosságuk, részlességük, és kutatási erőforrás-igényük

szerinti értékelése

3.10-1. számú ábra

3.11. Bírói munkateher – konceptualizálás

Mindezek alapján a következő állítások és hipotézisek fogalmazhatók meg: Álláspontom szerint az *ügyek száma és minősége együttesen határozza meg* a bírói munkaterhet, ami *szükségszerűen befolyásolja a folyamatos ügyek számát*, az pedig az *átlagos pertartamot*. Az ügyforgalom volumene és jellege, valamint a bírósági eljárások időszerűsége közötti oksági láncolat kulcsa tehát a bírói munkateher a következők szerint:

érkezett ügyek száma + érkezett ügyek komplexitása → bírói munkateher → folyamatos ügyek száma → tárgyalási időköz → pertartam → bíróságok működésének időszerűsége.

Az érkezett ügyek száma és az időszerűség közötti összefüggés a következő lehet. Ha az egy bíróhoz időegység alatt *érkező ügyek száma meghalad egy – ügyszakonként változó – kritikus értéket*, akkor – az egyenes arányosság hiánya miatt – a *befejezések száma*, még a

tárgyalási tevékenység fokozása esetén *sem tud lépést tartani* azzal, a bírák munkavégzésének fizikai korlátai miatt. Ettől alacsonyabb érkezés mellett a bírák – tevékenységük fokozásával – még képesek az érkezett ügyek számát meghaladó számú ügyet befejezni, mert a kritikus érték alatti érkezésszám azt jelenti, hogy valójában nem kell kapacitásuk teljes kihasználásával dolgozniuk. A kritikus érték felett ez már nem lehetséges. Amennyiben pedig *az érkezett ügyek száma nagyobb, mint a befejezéseké*, akkor – a közöttük lévő függvényyszerű kapcsolat miatt – szükségképpen *emelkedik a folyamatban maradt ügyek száma*. Ha ez a helyzet tartósabban fennáll, akkor – az időegység alatt tárgyalható ügyek korlátozott száma miatt *emelkedő tárgyalási időköz* következtében – *megnő a pertartam*, tehát romlik az időszerűség.

Természetesen a láncolatban szereplő valamennyi okozat számos más oki tényezővel lehet összefüggésben, amelyek bonyolult kölcsönhatásban állnak egymással. Ez a vázlatos okfolyamat tehát a valóság nyilvánvaló leegyszerűsítése, amely csak azt célozza, hogy minden egyes tényező esetében a legfontosabb ok(ka)t kiemelje. A kutatás első része ezen kiemelt oki tényezők jelentőségének igazolását célozza. További vizsgálatok árán nyilván az egyéb, kevésbé jelentős oki tényezők is azonosíthatóak lennének.

Ebben az összefüggérendszerben az ügyek komplexitása a bíró által időegység alatt befejezhető ügyek számán keresztül hat. *Ha az ügyek komplexebbek, akkor lecsökken az időegység alatt befejezhető számuk*, vagyis az a bizonyos *kritikus (érkezési) érték*, amelynél a befejezett ügyek száma már nem tud lépést tartani az érkezett ügyek számának esetleges növekedésével.

A jelenséget a következő szemléletes hasonlattal lehet leírni. A bíróságok úgy működnek, mint egy fürdőkád, amelybe folyamatosan folyik a víz, de a lefolyó is nyitva van, ahol folyamatosan le is folyik. Az időegység alatt befolyó víz mennyisége az érkező ügyek számát szimbolizálja. Ennek mennyisége a csap segítségével változtatható, ahogyan időről-időre a bíróságokra érkező ügyek száma is változik. A kádban lévő víz mennyisége az adott pillanatban folyamatban lévő ügyek számát jelenti. A lefolyón időegység alatt lefolyó víz pedig a befejezett ügyek számát szimbolizálja.

A példánál maradva egyensúlyi helyzetben éppen annyi víz folyik be a kádba a csapon, amennyi a lefolyón távozik, a kádban a vízszint állandó és alacsony. Egy kiegyensúlyozottan

működő bíróság is hasonló képet mutat: időegység alatt éppen annyi ügyet fejez be, mint amennyi érkezik, így a folyamatos ügyek száma nem változik, és optimális esetben ezek mennyisége nem is túl magas, a tárgyalási időköz rövid, az időszerűség jó, az ügyfelek elégedettek.

Amikor azonban a csapon kicsivel több vizet engedünk a kádba, akkor kissé megemelkedik a vízszint, de nő a kifolyó víz mennyisége is és (az új, magasabb vízszint mellett) létrejön egy új egyensúlyi állapot. A kádból kifolyó víz mennyisége ugyanis a kádban lévő vízoszlop magasságától is függ, annak négyzetgyökével egyenesen arányos. A bíróságokon is valami ilyesmi történik. Ha kissé megnő az érkezett ügyek száma, akkor erre a bíróságok – a fent említett korlátok között – a befejezett ügyek számának növekedésével reagálnak, de a folyamatos ügyek száma is megemelkedik, ezért romlik kissé az időszerűség.

A kádból kifolyó folyadék mennyiségét azonban annak sűrűsége is befolyásolja, annak négyzetgyökével fordítottan arányos. Minél nagyobb a folyadék sűrűsége, annál nehezebben folyik ki ugyanazon a lefolyón, időegység alatt tehát kevesebb távozhat. Gondoljuk arra, hogy mi játszódna le, ha a fürdőkádba nem vizet, hanem olajat, vagy esetleg mézet engednénk folyamatosan. Nagyobb sűrűségű folyadék esetén a csökkentenünk kellene a befolyó folyadék mennyiségét ahhoz, hogy ugyanaz az egyensúlyi folyadékszint beállhasson, mint ami víz esetében beáll egy bizonyos befolyó víz mennyiség mellett.

Ez bírósági nyelvre lefordítva azt jelenti, hogy minél nehezebbek, komplexebbek az ügyek, annál kevesebbet képes befejezni belőlük a bíróság. Ezt mutatja a különböző ügyszakokban befejezett ügyek számának nagyságrendi különbözősége¹⁶¹. Azaz nehezebb, komplexebb ügyből időegység alatt csak kevesebb érkezik anélkül, hogy a folyamatos ügyek száma növekedne és az időszerűség romlana.

Két azonos (méretű, alakú, lefolyó-kapacitású) kádban tehát a folyadék mennyisége a befolyó folyadék mennyiségének azonossága mellett is csak akkor lehet azonos, ha a létszám – és minden egyéb feltétel azonossága mellett – a két folyadék sűrűsége is azonos. Ha a sűrűségek különbözőek, akkor eltérő folyadékmagasság mellett alakul ki a két kádban az egyensúlyi állapot – ha egyáltalán kialakul. Nem elegendő tehát arra figyelni, hogy a két

¹⁶¹ Lásd a 126. számú lábjegyzet adatait.

csak egyformán legyen nyitva, a folyadékok minőségére is tekintettel kell lenni.

Ennek alapján két bíróságon az érkezett ügyek számának azonossága esetén is csak akkor lesz azonos a folyamatos ügyek száma és így az időszerűség, ha – minden egyéb feltétel azonossága mellett – az érkező ügyek komplexitása is azonos. Az ügyek száma mellett tehát mindig figyelni kell azok összetettségére is, úgy ahogyan ezt már a világ számos országában teszik.

A hasonlatban a kádba folyó folyadék mennyisége és sűrűsége együttesen szimbolizálja a bíróságok munkaterhét (érkező ügyek száma + komplexitása). Ennek a bíróságokra nézve levonható konzekvenciája, hogy az ügyek komplexitásának is van jelentősége, a kettő együtt határozza meg a bírói munkaterhet. Két bíróság csak akkor tud azonos időszerűséggel működni, ha az érkezett ügyek száma mellett azok komplexitása is azonos. Ellenkező esetben a komplexebb ügyeket intéző bíróságok időszerűsége azonos számú érkezett ügy mellett is rosszabb lesz.

Ezért az *időszerűség* önmagában az *érkezett ügyek számának megfelelő szinten tartásával nem feltétlenül biztosítható*. A bírósági igazgatás feladata komplexebb: valójában a bírók munkaterhét kell figyelemmel kísérni és megfelelő szinten tartani. A bírói munkateher pedig a fentiek szerint nem csak az érkezett ügyek számától függ, hanem azt befolyásolja azok összetettsége, komplexitása, bonyolultsága, „súlya” is.

Az érkezett ügyek számbavétele a XXI. század info-kommunikációs technológiai színvonalán már nem jelent problémát. Ám a kezdetek kezdetén szembesülnöm kellett azzal, hogy a másik tényező, az ügyek bonyolultsága, összetettsége, rendkívül nehezen megragadható. Ezt mi bírók a gyakorlatban a megoldásukhoz szükséges jogalkalmazói szellemi erő kifejtés mennyiségén keresztül éljük meg. A szellemi tevékenység azonban, mint intellektuális tevékenység rendkívül nehezen mérhető. Mondhatjuk tehát, hogy a kutatásaim kitűzött célja nem kisebb volt, mint megmérni a mérhetetlent. Erre tekintettel a közismert és széles körben – bár ma már tudom tévesen¹⁶² – Galileo Galileinek (1564-1642)

¹⁶² A gondolat eredetiségét illetően az első kétségeket Albrecht Fölsing (1940-2018) német fizikus, tudományos újságíró fogalmazta meg a „Galileo Galilei, Prozeß ohne Ende: eine biographie” című könyvében (München, 1983). Andreas Kellert (1940-) német tudománytörténész a „Messen, was meßbar ist. Über ein angebliches Galilei-Zitat” című cikkében (Berichte zur Wissenschaftsgeschichte, 1988/11) megerősítette a vélekedést, hogy az minden valószínűség szerint nem Galilei-től származik, mert az idézet csak német nyelvű irodalomban

tulajdonított¹⁶³ alapelvet követtem: Mérjük meg ami mérhető és tegyük mérhetővé, ami nem mérhető.

Az első feladat tehát az ügyek összetettségének a mérhetővé tétele volt. Abból indultam ki, hogy az ügy komplexitása szempontjából az elintézésére fordított összes munkaidőnek lehet jelentősége. Ezt arra a tapasztalati tényre alapoztam, hogy a nehezebb szellemi feladatok megoldásához több időre van szükségünk. Ennek oka, hogy az emberi elme – a neurológia, élettani korlátok miatt – ezeket nem úgy oldja meg, hogy elkezd gyorsabban, hatékonyabban, logikusabban gondolkodni, hanem úgy, hogy több időt fordít az adott feladatra. Ezért arra jutottam, hogy egy adott bírósági ügy komplexitása leginkább az elintézéséhez szükséges

fordul elő. Majd Kelnert – az internetes keresési lehetőségek bővülését kihasználva – a saját korábbi feltételezését is cáfolva bizonyította, annak francia eredetét. Antoine Augustin Cournot (1801-1877) francia matematikus és filozófus ugyanis a „De l'origine et des limites de la correspondance entre l'algèbre et la géométrie” című művében (Párizs, 1847.) – ugyan a forrás pontos megjelölése nélkül – már 1847-ben Galilei idézetként hivatkozott a gondolat első fordulatára: meg kell mérni, ami mérhető. Több mint húsz évvel később Thomas Henri Martin (1813-1884) francia filozófus fűzte hozzá a gondolathoz a „Galilée, Les droits de la science et la méthode des sciences physiques” című könyvében (Párizs, 1868.) annak második fordulatát, a mérhetővé tétel követelményét: „mérni kell mindazt, ami mérhető, és törekednünk kell mérhetővé tenni mindent, ami közvetlenül nem mérhető”. Az immár Galilei-hez kapcsolt gondolatot Wilhelm Dilthey (1833-1911) német történész és filozófus hozta a „Die Autonomie des Denkens, der konstruktive Rationalismus und der pantheistische Monismus nach ihrem Zusammenhang im 17. Jahrhundert” című cikkével (Archiv für Geschichte der Philosophie, 1894/8) német nyelvű tudományos irodalomba. Azt, hogy a Galilei-nek tulajdonított, méréssel kapcsolatos elv a fent említett francia a szerzőktől hogyan jutott el Dilthey-hez, Kleinert nem tudta egyértelműen megállapítani, de valószínűsítette, hogy a forrás Paul Gerhard Natorp (1854-1924) német filozófus Martinra hivatkozó „Galilei als Philosoph” című munkája (Philosophische Monatshefte, 1882/12) volt. Dilthey később posztumusz megjelent, összegyűjtött írásainak („Gesammelte Schriften”, Berlin, 1914) hatására a gondolat széles körben hozzáférhetővé vált, és tizenhárom évvel később a Galilei-nek tulajdonított gondolatot azonos megfogalmazásban már megtaláljuk a „Handbuch der Philosophie” című könyv (Alfred Baeumler – Manfred Schröter, München, 1927.), Hermann Weyl (1885-1955) német (amerikai) matematikus, elméleti fizikus és filozófus által írt, „Philosophie der Mathematik und Naturwissenschaft” című fejezetében is, ami azt sugallja Weyl forrása Dilthey volt. Weyl 1933-ban emigrált az USA-ba, és ott bevezette az állítólagos Galilei idézetet angol nyelvű irodalomba. Először egy rádiós előadásában említette 1947-ben, és ugyanebben az évben egy népszerű tudományos antológiában (Warren Weaver, „The Scientists Speak” New York, 1947.) is megjelent „Mathematics and the Laws of Nature” címmel. Másrészt Weyl 1927-ben megjelent említett német nyelvű írását 1949-ben a „Philosophy of Mathematics and Natural Science” címmel kiadták angol fordításban is (Princeton, 1949), ami később több kiadást is megélt. Az angol nyelvetterületen a hivatkozás gyorsan terjedt, majd visszakérült Franciaországba és Németországba is. Ezáltal világszerte elfogadottá, mondhatjuk dogmává vált, hogy a gondolat Galileitől származik. Ma már – Kleinert kutatásai révén – szerencsére tudjuk, hogy ez – az ő frappáns megfogalmazása szerint – nem több, mint „az akadémiai hanyagság feltűnő példája”. (Kleinert [2009], 199-206. o.)

¹⁶³ Hogy csak egyetlen, de rendkívül beszédes példát mondjak, őt tünteti fel forrásként a KSH honlapjának a társadalmi haladás mutatószám rendszerét bemutató aloldala a „Fontos, hogy mindent mérjünk, ami mérhető, és megpróbáljuk mérhetővé tenni, ami még nem az.” mottó mellett. (<http://www.ksh.hu/thm/> letöltés 2020. január 7.)

tiszta munkaidő¹⁶⁴ mennyiségével mérhető¹⁶⁵. Ezt a tényt pedig valamilyen módon a bírói munkateher definíciójának is tükröznie kell.

3.12.A bírói munkateher új definíciója

Mint már említettem a bírói munkateher fogalmát a törvény vagy más jogszabály nem definiálja és a bírósági igazgatás sem határozta meg, mit ért rajta. Ezért – a fentiekből kiindulva – a következőképpen határoztam meg azt. Álláspontom szerint *a bírói munkateher alatt a bírósági ügyek eljárási szabályok szerinti, gyors, szakszerű befejezéséhez szükséges összes, jogi képzettséget igénylő munkavégzés időigényét (a továbbiakban: munkaidőigény) kell érteni*¹⁶⁶. Ebbe beleszámít minden, a bírósági ügy befejezése érdekében végzett intézkedő, szervező, döntés előkészítő, döntéshozó tevékenység, amely az eljárási szabályok alapján szükséges. Az ügy elintézéséhez jogi szakmai munka és egyéb kiegészítő tevékenység is kell. Bírói munkateher alatt csak a jogi képzettséget igénylő tevékenységek időigényét értem, az össze többi bírósági segédszemélyzet tevékenysége egy külön vizsgálat tárgyát képezheti, és a külföldi példák alapján láttuk, kell is, hogy képezze.

A jogi szakmai munka nem feltétlenül jelent bírói munkát, mert annak egy része kiváltható jogi végzettséggel rendelkező, de nem bírói státuszban lévő bírósági alkalmazottak, így bírósági titkárok, sőt akár jogi végzettséggel nem rendelkező bírósági ügyintézők által is. Ez költséggazdálkodási szempontból racionális, és van is erre törekvés a bírósági igazgatás részéről. Sőt az utóbbi években egyre inkább jogi lehetőség is, mert szélesedik ezen alkalmazottak cselekvési jogköre. De az a dolgozat tárgyától teljesen független probléma az, hogy egyébként hol vannak a bírói munka kiválthatóságának alkotmányos, munkaszervezési, létszámgazdálkodási korlátai. A bírói munkaterhen én a továbbiakban az összes jogi

¹⁶⁴ Fontos leszögezni, hogy ez nem azonos a pertartammal, ami az ügy kezdete és vége között eltelt naptári napokban meghatározott idő, míg az előbbi az az idő alatt a bíró által az ügy megoldásával töltött tiszta munkaidő. Mert a bíró nem folyamatosan dolgozik az adott ügyön annak érkezésétől az ítélet meghozataláig, hanem közben mást is csinál. Túl azon, hogy alszik, eszik, pihen, munkaideje alatt sem egy ügygel foglalkozik egyszerre, hanem párhuzamosan intézi az előtte különböző fázisban folyamatban lévő ügyeket. Egyik – éppen érkezett – ügyet még csak most tanulmányozza, egy másik – korábban érkezett – ügyben tárgyalást tart és bizonyítást folytat, a harmadikban pedig – amelyik már döntésre érett – az ítéletet hoz és annak indokolását írja. Ebből következően a pertartam minden esetben hosszabb, mint az adott ügy elintézésére fordított összes tényleges munkaidő. Pertartam egyébként sokféleképpen mérhető, de – az ügyforgalmi adatok mellett – fontos hivatalos mérőszáma is az igazságszolgáltatás működésének. Méri és közzéteszi az OBH is és a CEPEJ jelentéseknek is fontos része.

¹⁶⁵ Mint láttuk nálam sokkal korábban, hasonló következtetésre jutottak a külföldi vizsgálatok és az OIT is.

¹⁶⁶ Minden olyan, a bírósági ügy elintézése érdekében végzett önálló intézkedő, döntés előkészítő, döntéshozó tevékenység, amelyre jogszabály alapján csak bíró (bírósági titkár, bírósági ügyintéző, bírósági fogalmazó, Vh. ügyintéző) jogosult.

képzettéget igénylő bírósági munkát értem, függetlenül attól, hogy az bírói státuszhoz kötött-e vagy nem. Ez a munkamennyiség *órában kifejezhető*. Ez azért előnyös, mert ezáltal könnyen és *korlátlanul összehasonlíthatóak az ügyek*.

A bírói munkatehernek két dimenziója van: az egyik az éppen folyamatban lévő, a másik az időegység alatt érkezett ügyek jelentette munkateher. Az előbbi azt fejezi ki, hogy mennyi munkaidő kellene az összes adott pillanatban folyamatban lévő ügy befejezéséhez, ha egyetlen új ügy sem érkezne. Ez csak elméleti számérték, mert érkező ügy mindig van. Ráadásul ezt a bíró(ság) korábbi tevékenysége is befolyásolja.

A bíró ugyanis önálló, és ítélezési tevékenységében igazgatásilag nem irányítható, ezért az ügy befejezésének eléréséhez szükséges(nek vélt) teendőit maga határozza meg és ezzel a per tartamát és áttételesen a folyamatban lévő ügyek számát jelentősen képes befolyásolni. Így tehát az egy bíró előtt folyamatban lévő ügyek számát a kiosztott ügyek száma mellett lényegesen befolyásolja az adott bíró tevékenységének hatékonysága is. Nem mindegy ugyanis, hogy egy adott ügy befejezéséig milyen bizonyítást folytat le, hány tárgyalást tart a bíró, helytelen döntést hoz-e, ami az ítélet hatályon kívül helyezését és új eljárást, azaz a per elhúzódását eredményezheti. Ha tehát egy bíró nem dolgozik eleget vagy elég hatékonyan és az érkező ügyeit nem dolgozza fel, akkor egyre több ügye marad folyamatban. A folyamatos ügyek számának emelkedése pedig – mint látni fogjuk – a tárgyalási időköz emelkedésén keresztül egy öngerjesztő folyamat. A folyamatos ügyek száma tehát inkább következmény, mint ok a bírói munkateher szempontjából. Ezért a folyamatos ügyek száma alapján nagynak látszó munkateher akár saját korábbi elégtelen, nem megfelelő szakmai színvonalú tevékenységének is lehet a következménye. Ebből következően *a folyamatos ügyek alapján kalkulálható munkateher nem feltétlenül objektív mérőszám*.

Ha azonban a túlságosan sok folyamatos ügy – vagyis az ügyhátralék – igazolhatóan külső okokra vezethető vissza, akkor ez a mutató jól használható a ledolgozásához szükséges többlet erőforrásigény kalkulálására, és a hátralék várható ledolgozásának időbeli prognosztizálására. Ideálisan, ügyhátralék nélkül működő igazságszolgáltatás, vagy teljesen egyenletes eloszlású ügyhátralék esetén nincs is szükség a használatára: ez esetben ugyanis minden bírónak ugyanannyi, elfogadható mennyiségű munkaidőre van szüksége

folyamatban lévő ügyeinek befejezéséhez.

A dolgozat – és a mindennapi bírósági igazgatás – szempontjából sokkal fontosabb a másik, az időegység alatt *érkezett ügyek jelentette munkateher*¹⁶⁷ fogalma. Ez azt jelenti, hogy *mennyit kellene dolgozni időegység alatt ahhoz, hogy a folyamatos ügyek jelentette munkateher ne változzon*. Jelentőségét az adja, hogy az érkezett ügyek száma az az ügyforgalmi mutató, ami legkevésbé függ a bíró tevékenységétől: a bíró leginkább a befejezett ügyek számát, ezen keresztül pedig részben a folyamatos ügyek számát képes befolyásolni, az érkezett ügyek mennyiségét azonban lényegesen kevésbé¹⁶⁸. Egyébként is ez a fontosabb mutató, mert érkező ügy mindig van. Értéke akkor megfelelő, ha hozzávetőleg annyi az érkezett ügyek várható munkaterhe (a megoldásukhoz szükséges munkaidő), mint az azonos időegység alatt ledolgozandó munkaidő, mert ez esetben elvileg épp ennyivel tud csökkenni a folyamatban lévő ügyekből eredő munkateher, az tehát állandó marad. Én a bírói munkateher alatt a továbbiakban kizárólag ezt fogom érteni, ha a folyamatos ügyek jelentette munkateherre gondolok, akkor azt külön jelzem.

A bíró munkaterhe tehát a bíróhoz időegység alatt érkező (rá kiosztott) ügyek eljárási szabályok szerinti, gyors, szakszerű befejezéséhez szükséges összes, jogi képzettséget igénylő munkavégzés időigényét jelenti. A bírói munkateher akkor *megfelelő*, ha az – a folyamatban lévő ügyek minél alacsonyabb száma mellett – *egyenlő vagy kisebb, mint a bíró időegység alatt ledolgozandó munkaóráinak száma*. Egy bíró havi munkaideje kb. 168 óra¹⁶⁹, ezért olyan ügyekből, melyek befejezéséhez egyenként 12 bírói munkaóra szükséges legfeljebb 14 érkezhethozzá egy hónap alatt ($168/12=14$). Ha nagyobb munkaidőigényű ügyek érkeznek hozzá, vagy több, átlagos ügy, akkor – amennyiben a törvényes munkaidején túl nem végez többletmunkát – a hónap végére megemelkedik a folyamatban lévő ügyek alapján számított munkaidőigény, de akár az előtte folyamatban lévő ügyek darabszáma is, ezzel pedig a fentiek szerint kényszerűen megnő ügyeinek pertartama.

Ehhez képest országosan, vagy egy bizonyos szervezeti egységben az *átlagos munkateher az időegység alatt összesen vagy az adott szervezeti egységhez érkezett ügy befejezéséhez szükséges érdemi munkaidő összegének és az összes vagy az adott szervezeti egységben dolgozó bírói létszámnak (2.5. alfejezet) a hányadosa*, vagyis az egységnyi létszámra jutó

¹⁶⁷ Ezzel egyező értelmezést alkalmaz a CEPEJ, lásd CEPEJ [2020], 4. o.

¹⁶⁸ Bár a 2.6.2. alfejezetben a szünetelő ügyek kapcsán láttunk példát arra, hogy azért erre is van mód.

¹⁶⁹ $(21 \text{ munkanap/hónap}) \cdot (8 \text{ óra/munkanap}) = 168 \text{ óra/hónap}$

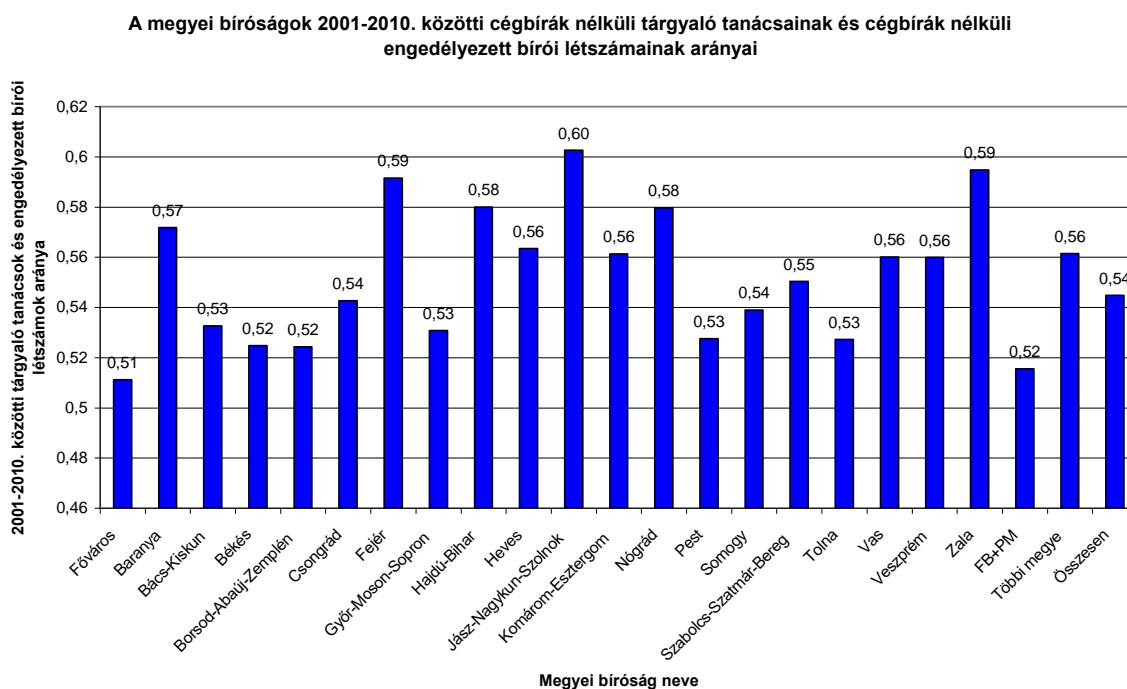
munkateher.

Kérdés lehet az, hogy milyen adat kerüljön a munkaterhet meghatározó tört nevezőjébe, azaz mi legyen az a bizonyos létszámadat: az engedélyezett bírói státuszok, a betöltött státuszok, a működő tanácsok, vagy a tárgyaló tanácsok száma? E kérdés megválaszolása azért elengedhetetlen, mert azt, hogy egy engedélyezett bírói létszámból ténylegesen hány tárgyaló tanács lesz, azaz az adott szervezeti egységhez előirányzott létszámhoz képest hányan végeznek tényleges bírói munkát, számos tényező befolyásolja. Ilyen például a bírák kor és nem szerinti összetétele (a beteg és szülési szabadságon, GYES-en lévők számán keresztül), a fluktuáció mértéke (a megürülő állások betöltéséhez szükséges pályázatok időigényén keresztül), a vezetők vagy több tagú tanácsok aránya (az őket megillető tárgyalási kedvezmény, illetőleg a felállításukhoz szükséges több bíró miatt) stb.¹⁷⁰. A kérdés az, hogy ezek a tényezők ugyanolyan erővel hatnak-e minden földrajzi területen, azaz minden szervezeti egységben ugyanolyan mértékben változtatják-e meg (csökkentik-e) a tárgyaló tanácsok számát az engedélyezett létszámhoz képest. Ha a kérdésre a válasz igen lenne, akkor nem is kellene vele foglalkozni, mert akkor minden szervezeti egységben azonos mértékű lenne a „veszteség”. Ha viszont nem, akkor csak a tisztított létszámadatot lenne szabad használni, mert ez mutatja a valós helyzetet.

A számítást a megyei bíróságok 2001-2010 közötti időszakra vonatkozó, cégbírák nélküli adatai¹⁷¹ vonatkozásában elvégeztem. Az egy engedélyezett bírói létszámra jutó tárgyaló tanácsok számát (a tárgyaló tanácsok és az engedélyezett létszám hányadosát) a könnyebb áttekinthetőség érdekében megyei bíróságokként a 3.12-1. számú diagramban mutatom be.

¹⁷⁰ Az említett tényezők többségére a bírósági létszámnak nincs befolyása, de érdemes lenne megvizsgálni szervezeti egységenként a vezetői létszámoknak az engedélyezett bírói létszámhoz viszonyított arányait mert elvileg ennek az azonos méretű szervezeti egységekben azonosnak kell lennie. Az esetleg kimutatható különbségeket meg kell szüntetni.

¹⁷¹ Az alfejezetben szereplő, bírói létszámmal összefüggő számításokat az OIT 18020/2011. OIT Hiv. számú, a bírói egyéni adatszolgáltatás 2010. évi adatainak értékeléséről szóló tájékoztató mellékleteiből származó, a tárgyaló tanácsok számára, és a 12.320/2010.OIT Hiv. előterjesztés (2010. október 28.) mellékletéből származó, a cégbírák nélküli engedélyezett bírói létszámra vonatkozó adatokkal végeztem.

3.12-1. számú diagram

Látható, hogy jelentős eltérések vannak az egyes megyei bíróságok között, a legalacsonyabb és a legmagasabb arány közötti különbség 0,0913, azaz 100 fő engedélyezett létszámra vetítve 9 tárgyaló tanács differencia. A tíz év átlagában – engedélyezett létszámát tekintve – azonos méretű (78,8 és 78,5 fő), de a skála két szélé közelében elhelyezkedő (0,5247, és 0,5914) Békés Megyei Bíróság és Fejér Megyei Bíróság viszonylatában például ez azt jelenti, hogy az engedélyezett bírói létszám azonossága ellenére a tárgyaló tanácsok száma a Fejér Megyei Bíróságon éves átlagban 5 fővel volt több 10 éven keresztül. A Fejér Megyei Bíróság tárgyaló tanácsainak átlagos száma (46,4) tehát 12,28 %-kal volt több, mint a Békés Megyei Bíróság tárgyaló tanácsainak száma (41,35). A központi régióban (FB és PMB) az engedélyezett létszámnak csak 51,54 %-a volt a tárgyaló tanácsok száma, míg az ország többi megyei bíróságán ez az arány 56,14 % volt. A különbség fő oka minden valószínűség szerint az alacsony vezetői létszámot is ellensúlyozó rendkívüli mértékű fluktuáció a központi régióban¹⁷². A megfogalmazott kérdésre tehát a válasz egyértelmű: azonos

¹⁷² A fővárosban és környékén egy jogász számára a rendszerváltást követő évtizedekben sokkal kevésbé volt vonzó és perspektívus a bírói pálya, mint egy kevesebb lehetőséget kínáló vidéki városban, ezért a központi régióban sok bíró hagyta el a pályát. A megürülő státust pályázat útján kell betölteni, ami csak az adott státusz tényleges megüresedése után írható ki, a pályázati eljárás hónapokig tart, ezért az álláshely hosszú ideig betöltetlen. Ráadásul a magasabb ítélkezési szinten dolgozó pályaelhagyók megürült helyére az alacsonyabb

engedélyezett bírói létszám nem feltétlenül eredményez ugyanannyi ténylegesen bírói munkát végző bírót, azaz tárgyaló tanácsot.

A fentiekből az következik, hogy az egyes szervezeti egységek esetén az egy bíróra jutó terhelést kizárólag a tárgyaló tanácsok számára vetítve szabad meghatározni, nem pedig az engedélyezett létszám alapján. Az ezt kifejező tört nevezőjében tehát a tárgyaló tanácsok száma szerepel. Ezzel együtt a létszámgazdálkodás során továbbra is a betöltető bírói státuszok számát (engedélyezett bírói létszámot, vagy a törvény terminológiája szerint szükséges létszámot) kell meghatározni, de a tárgyaló tanácsok számának az engedélyezett létszámhoz viszonyított, az adott szervezeti egységben jellemző arányára tekintettel. Mindig figyelembe kell venni, hogy az adott szervezeti egységben az adott körülmények között mennyi tárgyaló tanács „keletkezik” egy bírói státuszból.

A bírói munkateher méréséhez a definíció szerint az ügyek számán túl ismernünk kellene az egyes bírósági ügyek munkaidőigényét is. Ám erre vonatkozóan semmilyen mért adattal nem rendelkezünk. Ez a munkateher mérés szempontjából azt jelentette, hogy a gyakorlatban semmilyen módon nem tudtuk és jelenleg sem tudjuk figyelembe venni az egyes ügyek komplexitásában megmutatkozó különbségeket.

Az azonban kétségtelen, hogy az egyes ügyek befejezéséhez szükséges munkaidőigényt, mint bírói munkaterhet befolyásoló tényezőt csak akkor érdemes számításba venni, ha igazoljuk, hogy ebből a szempontból egyáltalán van különbség az egyes ügyek között. Mert ez csak – ugyan széleskörben elfogadott – szakmai vélekedés, de (természet)tudományos módszerekkel nem igazolt tény. Ilyen különbség hiányában ugyanis továbbra is kielégítő

szintű bíróságokról pályáznak, ami ott is megürülő státuszokat eredményez. Továbbá a fővárosban több magas szintű bíróság is van (Kúria, Fővárosi Ítéltábla, Főv. Tvsz., BKT), ahová logisztikai okokból könnyebben pályázhatnak a főváros és környékének alacsonyabb szintű bíróságain dolgozó bírók. Ezért minden itt működő magasabb szintű bíróságon történő üresedés nagyobb valószínűséggel és egymást követően több ponton is érinti az itteni bíróságokat, ahogy a pályázati folyamat végig gyűrűzik a rendszeren. Álláspontomat alátámasztja a bírósági eljárások ésszerű időn belül való befejezésének biztosítása érdekében egyes bírói álláshelyek betöltésének átmeneti szabályairól szóló már említett 2011. évi CXXXI. törvény indokolása. Ebben a jogalkotó is rámutatott, hogy egy bírói álláshelyre a pályázatot a megüresedést követően lehet kiírní és egy pályázati eljárás átlagosan 2-3 hónapot vesz igénybe. Mivel pedig az arra jogosult pályaelhagyók felmentési idejük egy részére mentesülnek a munkavégzési kötelezettség alól, ezért egy álláshely tényleges betöltésére 4-5 hónapig nem kerülhet sor. Továbbá a felsőbb bíróságokra kiírt pályázatokra a tapasztalatok szerint legfőképpen a már működő bírák pályáznak eredményesen, ami további álláshelyek megüresedését vonja maga után. Minden létszámmozgás hatása tehát hatványozottan jelentkezik a központi régióban.

megoldás a „darab-darab” alapú megközelítés. Ellenben, ha van különbség az egyes ügyek között a befejezésükhöz szükséges munkaidő tekintetében, akkor azt figyelembe kell venni.

Továbbá – utóbbi esetben – azt is meg kell vizsgálni, hogy van-e különbség a különböző munkaidőigényű ügyek területi eloszlásában. Ha ugyanis a különböző nehézségű ügyek területi eloszlása egyenletes, akkor csak az egyes szervezeti egységeken, az egyes bíróságon belüli, vagyis az ott dolgozó bírák közötti ügyelosztás és teljesítmény értékelés szempontjából van jelentősége az egyes ügyek közötti különbségeknek. Ez a helyi igazgatási vezetők számára jelent kihívást. Ha viszont a különböző munkaidőigényű ügyek eloszlása területileg nem egyenletes, akkor a központi igazgatásnak is van feladata, mert ebben az esetben az egyes szervezeti egységek, az egyes bíróságok között alakulhatnak ki a már említett munkateher és következményes ügyforgalmi, végső soron pedig időszerűségi különbségek.

Az is rendkívül érdekes kérdés, és erre sem tudjuk jelenleg a választ biztosan, hogy milyen tényezők befolyásolják az egyes ügyek munkaidőigényét¹⁷³. Melyek azok az eljárásjogi, anyagi jogi körülmények és tények, amelyek meghatározzák, hogy egy peres ügy befejezése végső soron mennyi bírói munkaidő ráfordítást igényel. Ez – a tudományos kíváncsiság kielégítésén túl – pedig azért lenne fontos, mert ha a munkaidőigény, mint függő változó esetleg releváns összefüggésbe hozható az ügyek bizonyos jellemző tulajdonságaival, mint független változókkal, akkor statisztikai módszerekkel feltárható a közöttük lévő kapcsolat jellege és erőssége, és ezek alapján meghatározható az egyes ügyek munkaidőigénye.

Amennyiben ezek a jellemzők már az ügyek kezdőirata alapján felismerhetők, akkor ezen kezdőirati jellemzőkből kiindulva már előre megjósolható az ügy későbbi munkaidőigénye. Ez esetben pedig felépíthető egy olyan predikciós modell¹⁷⁴, amely segítségével az ügy várható munkaidőigénye már előre, az ügy érkezésekor kielégítő biztonsággal megbecsülhető. A várható munkaidőigény pedig egy súlyszámmal is kifejezhető.

¹⁷³ Az ezzel kapcsolatos szakmai vitákban sem a releváns tényezők köre, sem azok hatásának mértéke, sok esetben pedig még a hatás iránya tekintetében sem alakult ki egyértelmű konszenzus.

¹⁷⁴ Minden természettudományos vizsgálódás végső célja, hogy az adatok mérhetővé tétele, és mérése, valamint a törvényszerűségek feltárása után képessé váljon bizonyos adatok, eredmények, következmények előre jelzésére, valamilyen prediktív modell felépítésére. Álláspontom szerint nem lehet más célkitűzése egy alapvetően társadalomtudományi indíttatású vizsgálatnak sem.

Ennek bizonyítása esetén kiépíthető egy olyan munkateher mérési rendszert, amelynek keretében az ügy érkezésekor a későbbi munkaidőigény szempontjából a vizsgálatok alapján relevánsnak minősülő kezdőirati jellemzők is rögzítésre kerülnek, és a rögzített adatokból egy szoftver az előzetesen felépített predikciós modellből származtatott algoritmus segítségével becslést ad a várható munkaidőigény mennyiségére, és ennek alapján egy súlyszámot kapcsol minden ügghöz. A gyakorlatban a rendszer akként működhet, hogy minden érkező ügy a lajstromozáskor az ügyszám mellé megkapja a fenti elvek alapján – a lehetőleg a BIIRO program lajstrom részére épülő – számítógépes program által kalkulált súlyszámot is. A kapott súlyszámot szoftver megváltoztathatatlanul rögzíti és nyilvántartja az ügy befejeződéséig. A súlyszámok segítségével korrigált érkezési adatok alapján a tényleges munkateher mérhetővé válik. Végző soron a munkateher mérés rendszerében az ügyek darabszámának funkcióját ez a súlyszám vehetné át. A munkateher mérése érdekében a továbbiakban nem az ügyek számát, hanem súlyszámaik összegét kellene alapul venni. Ennek segítségével az egyes szervezeti egységek munkaterhének esetleges változását már előre észlelni lehetne, és időben meg lehetne tenni a szükséges intézkedéseket.

A vázolt munkateher mérési rendszer tehát lényegében egy becslési eljárás. Ebben valójában megegyezik a külföldön használt munkateher mérési rendszerekkel. Megjegyzem ennyiben hasonló a jelenlegi hazai gyakorlatban alkalmazott „darab-darab” alapú rendszerrel is, mert az is becslő: úgy becsüli, hogy minden ügy várható munkaidőigénye éppen az átlaggal fog megegyezni. Sőt az OBH által megvalósított, de gyakorlatban nem működő rendszernek is ez az elve: az ügy ügyminősége alapján becsüli meg, hogy mennyi lesz a munkaidőigénye.

Egy becslés – hasonlóan minden más jövőre vonatkozó prognózis készítését célzó eljáráshoz – annál megbízhatóbb, minél szélesebb múltbéli adatbázison alapul, és minél inkább igénybe veszi a modern matematika és statisztika eszköztárát. Minden jövőre vonatkozó becslési eljárás ugyanis a múltbéli tényadatok gyűjtésén és elemzésén alapul. Így tehát minél megalapozottabb és megbízhatóbb munkateher mérési rendszert akarunk, a múltbéli adatoknak annál szélesebb körét kell elemeznünk. Az általam javasolt megoldást éppen az különbözteti meg, az ügyeknek a tárgyak vagy más tulajdonságuk alapján való klasszifikálásán alapuló és bemutatott külföldi megoldásoktól, hogy az ügy kezdőiratának valamennyi, a későbbi munkaidőigény szempontjából releváns jellemzőjét igyekszik figyelembe venni és felhasználni a becsléshez.

Megjegyzem, hogy egy szervezeti egységen belül – automatikus szignálás hiányában – a szignálást végző igazgatási vezető most is nap mint nap ugyanezt teszi: a kezdőiratot áttekintve megkísérli megítélni az egyes ügyek tárgyát és várható összetettségét és az így kialakított értékítélete alapján, az egyes bírák leterheltségét, képességét figyelembe véve dönt, hogy az ügyet kire osztja (lásd 3.7.1. alfejezet).

3.13.A bírói munkateher szabályozásának gyakorlati eszközei

Az egyenletes munkateher elosztást a bíró munkaterhét kifejező tört számlálójának vagy nevezőjének, vagy egyszerre mindkettőnek a megváltoztatásával érheti el a bírósági igazgatás. Vagy az összes bírói munkaterhet, vagy a bírák létszámát, vagy mindkettőt meg kell változtatni. Alapelvként kell rögzíteni azonban, hogy az arányosítás érdekében mindig azt a tényezőt érdemes megváltoztatni, amelyiknek a változásával lehetőleg véglegesen, gyorsan, költséghatékonyan és a jogkereső állampolgárok, valamint igazságszolgáltatási alrendszerben dolgozók számára a legkevesebb kényelmetlenség árán, alkotmányos keretek között érhető el az arányosság.

A probléma abból adódik, hogy a munkatehernek az egyes bírósági szintek és szervezeti egységek közötti megoszlása (tehát az egyes szervezeti egységekre vonatkozó tört számlálója) olyan, a rendszeren kívüli körülményektől (népességszám, gazdasági aktivitás, hatásköri, illetékességi szabályok stb.) függő adottság, amely az igazságszolgáltatás központi igazgatásának kompetenciáján jobbra kívül esik, ezért igazgatási úton csak korlátozottan változtatható.

Ennek elsődleges és legfontosabb oka a törvényes bíróhoz való alkotmányos alapjog. Az Alaptörvény XXVIII. cikkének már hivatkozott (lásd 1.1.2. alfejezet) (1) bekezdésének a „törvény által felállított ... bíróság” fordulata az AB értelmezésében magában foglalja a fenti jogot. Vagyis azt, hogy egy konkrét ügyben az eljárási törvényekben megállapított általános hatásköri és illetékességi szabályok szerint irányadó bíróság járjon el¹⁷⁵. Ezt az alkotmányos elvet az új Bszi. 8. §-ának (1) bekezdése néven is nevezi, amikor kimondja, hogy senki sem vonható el törvényes bírójától. Az eljárási törvények hatásköri és illetékességi szabályai töltik meg tartalommal a fenti alapelvet. Az tehát, hogy egy adott bíróságra mennyi és milyen ügy érkezik törvényi szinten determinált. Az egyes szervezeti egységek munkaterhe ezért a

¹⁷⁵ 21/2014. (VII. 15.) AB határozat [76] bekezdés

bíróági igazgatás által közvetlenül nem, legfeljebb csak a jogalkotáson keresztül, közvetetten befolyásolható. Így például a hatásköri, illetékességi szabályok megváltoztatása¹⁷⁶, vagy a bíróság feladatait meghatározó eljárási szabályok, vagy az anyagi jogi szabályok módosításának kezdeményezése útján. Másrészt egy adott bíróságra annyi (és olyan) ügy érkezik, amennyi az adott helyen és időben uralkodó társadalmi, gazdasági körülményekből következik.

Az egy szervezeti egységen belüli munkateher elosztás „darab-darab” alapon nem probléma: csak a bírák előtti ügyek egyenlő darabszámára kell figyelni. Ha az ügyek komplexitását is figyelembe kívánjuk venni, akkor viszont már közel sem egyszerű, de mint láttuk, hazánkban is voltak erre kísérletek. Az országos szintű, tehát a szervezeti egységek közötti egyenletes munkateher elosztás fő kihívása azonban – bármelyik munkateher elosztási módszer alkalmazása esetén – az erős külső determináltság és a folytonos ingadozás a tört számlálói oldalán. Erre tekintettel a bíró munkaterhének az átlagos munkateherhez való közelítésére az egyetlen hatékony módszer a nevezőnek, vagyis az adott bíróságon dolgozó bírák számának módosítása.

Ennek alapvető eszköze a bírói létszámnak a munkateher mutatókon alapuló elosztása (új Bszi. 76. § (4) a) pont), illetőleg ennek rendszeres ellenőrzése és felülvizsgálata (új Bszi. 76. § (4) e) pont, vagyis a bírák tartós, végleges átcsoportosítása. Az átmenetinek tűnő ügyforgalmi változások hatásai megszüntetésének operatív eszköze pedig a bíró más szolgálati helyre történő kirendelése, áthelyezése, vagyis bírák átmeneti átcsoportosítása. Ezen eszközök alkalmazásával el kell érni, hogy minden régióban akkora (olyan létszámú) bíróság működjön, amekkorára ott valójában szükség van. A szervezeti egységhez rendelt bírói létszámnak nem képezheti felső korlátját, hogy a központi igazgatás szerint esetleg egy ekkora szervezetet már nem lehet hatékonyan igazgatni. Vagyis az igazgatás kényelmi szempontjai soha nem képezhetnek prioritást az arányosság elvével szemben. Ha a

¹⁷⁶ Jó példa volt erre, amikor az Fmhtv. 62. §-ának (1) bekezdése – a Pp. illetékességi kikötést szabályozó 41. §-át módosítva – a jövőre nézve kizárta, hogy a felek vagyoni jogi ügyek tekintetében a felmerült jogvitájukra vagy a meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk esetére a törvény indokolása szerint akkoriban rendkívül túlterhelt FB, PMB, vagy a Pesti Központi Kerületi Bíróság illetékességét kössék ki, felülírva ezzel az általános – lakóhely szerinti – illetékességi szabályokat. Abban az időben ugyanis számos budapesti székhelyű nagy (köz)szolgáltató, illetőleg széles lakossági ügyfélkörrel rendelkező gazdasági szereplő általános szerződési feltételeiben szerepelt a fenti bíróságok illetékességének kikötése annak érdekében, hogy e társaságok saját perbeli képviselőikhez közeli bíróságokon, számukra kényelmesebben oldhassák meg. A több évtizedes – és egyre terjedő – gyakorlat azonban növekvő aránytalanságot okozott a bírósági ügyforgalom területi eloszlásában.

szervezeti egység mérete objektíve igazolhatóan meghaladja a hatékony igazgathatóság felső határát, akkor a létszám korlátozása helyett több kisebb szervezeti egységet kell helyette létrehozni¹⁷⁷.

Az OBH elnöke rendelkezésére álló, törvényben biztosított jogkörök, mint eszközök vonatkozásában annyit kell rögzíteni, hogy mind az adott szervezeti egység bírói létszáma, mind az arra háruló munkateher korrigálása során elsődlegességet – sőt lehetőleg kizárólagosságot – kell élvezniük a hosszú távú, végleges megoldást kínáló eszközöknek. Többek között az engedélyezett bírói létszám gondos és körültekintő meghatározásának, és a jogalkotási folyamatban való tudatos közreműködésnek a területileg egyenletesebb, kiszámíthatóbb terhelést biztosító hatásköri illetékességi, és anyagi jogi szabályok megszületése érdekében. Ugyanakkor kivételesen és átmenetileg szabad csak alkalmaznia az OBH elnökének a létszám eloszlásnak gyors megváltozását eredményező operatív eszközeit, így a bírák kirendelését. Ha az érkezés területi eloszlása láthatóan tartósan megváltozik (pld egy hatásköri, illetékességi változás miatt), akkor tartós, végleges megoldásokra van szükség.

4. A bírói munkateher méréssel kapcsolatos empirikus vizsgálataim

A kutatásom empirikus része négy nagy, jól elkülöníthető, de szervesen egymásra épülő lépésből állt. Az elsődleges kutatási feladat a jogalkotási folyamatok bírósági ügyforgalmat, mint a bírói munkateher definícióm szerint egyik lényeges tényezőjét determináló hatásának, illetőleg az időszerűség és az ügyforgalom közötti összefüggéseknek az igazolása volt. Majd a bírák tevékenységének az ügyforgalomra és időszerűsége gyakorolt hatását elemeztem. A következő lépés a munkateher másik tényezőjét, az ügyek komplexitását illetően a bírósági ügyek között meglévő különbségek bizonyítása volt az ügyek befejezéséhez szükséges munkaidő mérhetővé tételén és megmérésén keresztül. Az ügyek közötti különbségek létének igazolását követően a harmadik lépésben a területi különbségeket kellett vizsgálni és igazolni¹⁷⁸. Végül pedig a kutatás negyedik lépésében fel kellett tártani, hogy mitől függ az

¹⁷⁷ Valóban elgondolkodtató, hogy a Főv. Tvsz.-re érkezett 2019-ben a törvényszéki szintű bírósági ügyek 27,73%-a, és a másik 19 törvényszékhez pedig összesen a maradék 72,26%-a, egyenként átlagosan 3,8%-a (de úgy, hogy közöttük van az országos összes érkezés 12,1%-át egyedül fogadó Budapest Környéki Törvényszék (Pest megye) is). Szervezetirányítási szempontból valóban nem egyszerű helyzet az, amikor egy elvileg egységes, de 20 részből álló szervezet egyik eleme egy nagyságrenddel nagyobb a többinél. Így tehát a Főv. Tvsz. több – sőt akár a Budapest Környéki Törvényszék két – részre osztása sem az ördögtől való gondolat, amennyiben ezzel igazoltan javulhat az igazgatás hatékonysága.

¹⁷⁸ A kutatásom második és harmadik szakaszát részletesen bemutattam: Örkényi [2021].

ügyek munkaidőigénye, majd elemezni kellett a közöttük lévő összefüggést annak érdekében, hogy megállapíthassam, mennyire megbízhatóan jósolható meg a munkaidőigény bizonyos eljárásjogi és anyagi jogi tények alapján. A kutatásaim végső célja egy predikciós modell építése volt¹⁷⁹.

4.1. Az FMH-s eljárás optimális értékhatárának meghatározása ROC analízissel

4.1.1. Bevezetés

A bíróságok ügyforgalmát és ezen keresztül a bírák munkaterhét külső adottságként determináló jogalkotási folyamatok hatását, valamint az igazságszolgáltatással kapcsolatos statisztikai adatbázisok rendkívüli fontosságát és gyakorlati hasznosíthatóságát szemlélteni az FMH-s eljárás kötelező értékhatárával kapcsolatos kutatásom. Ennek aktualitását az adata, hogy az új Pp. 254. §-ának (1) bekezdése 2018. január 1-től¹⁸⁰ 1.000.000 Ft-ról 3.000.000 Ft-ra emelte a kizárólag FMH útján érvényesíthető pénzkövetelések összeghatárát. A módosítás célja deklaráltan a bírósági perek számának mérséklése, a járásbíróságok tehermentesítése, azaz a bíróságok munkaterhének csökkentése volt. A §-hoz fűzött indokolás szerint ugyanis az előterjesztő „a pertárgyérték nagyságát tekintve perré alakuló FMH-s eljárások arányára vonatkozó adatok alapján módosítja a kötelező fizetési meghagyásos értékhatárt, ami a járásbírósági bemeneti szinten induló ügyek mennyiségét csökkentheti”. A módosítás tehát az FMH-s eljárás szabályait érintette, a várakozások szerint azonban közvetve hatással kellett lennie a bíróságok ügyforgalmára, azaz a dolgozat tárgyát képező bírói munkateher szempontjából is jelentősnek ígérkezett.

A Jat. 17. §-ának (1) bekezdés első mondata alapján a jogszabály előkészítőjének a tervezett szabályozás várható következményeinek előzetes felmérése érdekében – annak feltételezett hatásaihoz igazodó részletességű – hatásvizsgálatot kell végeznie. Az előzetes hatásvizsgálat szempontrendszerre Jat. 17. §-ának (2) bekezdése szerint szerteágazó, de értelemszerűen a szabályozás tárgyához igazodva célirányos. Így az FMH-s eljárás értékhatárának emelésekor nyilván a jogkereső állampolgárok adminisztrációs, ügyintézési terheire és költségeire, valamint a bírósági és közjegyzői ügyforgalomra, a költségvetési kihatásokra kellett

¹⁷⁹ A negyedik kutatási szakasszal kapcsolatos beszámoló külön közleményben jelent meg: Örkényi [2013].

¹⁸⁰ Az új Pp. – annak 629. §-a alapján – 2018. január 1. napján lépett hatályba.

fókuszálnia. Minden bizonnyal történt is valamilyen hatásvizsgálat¹⁸¹, de az új Pp. indokolásából nem derül ki, hogy azt milyen módszerekkel végezték, miért pont ennyi lett az új összeghatár és pontosan milyen ügyforgalmi változásokat várt tőle a jogalkotó. A közvetett bírósági érintettségre tekintettel indokoltnak látszott ezért kifejezetten a bírósági ügyforgalom szempontjából is áttekinteni a végül megvalósult módosítás hatásait és végig gondolni az esetleges szabályozási alternatívákat, amelyek részletes ismertetésével a jogalkotó adós maradt.

Az ezzel kapcsolatos kutatásaim során ezért lényegében egy előzetes hatásvizsgálatot végeztem – utólag¹⁸². Azt vizsgáltam visszamenőlegesen, hogy a törvényelőkészítés idején a jogalkotó rendelkezésére álló ügyforgalmi, és az érvényesített követelések összegére vonatkozó adatok alapján milyen előterjesztői javaslat lett volna megalapozható a kötelező FMH-s eljárások értékhatárának összegszerűségét illetően. A konkrét célom az volt, hogy a matematikai statisztika modern eszközeit felhasználva vizsgáljam a módosítás indokoltságát és meghatározzam az optimális értékhatárt a bírósági ügyforgalom és munkateher szempontjából. Indirekt módon pedig – a dolgozat egyik járulékos üzenetét alátámasztandó – azt is szemléltetni kívántam, hogy egy jogi-társadalomtudományi probléma megoldásakor milyen hasznosak, sőt álláspontom szerint nélkülözhetetlenek a társadalomtudományok kvantitatív vagy akár a statisztikai módszerei.

4.1.2. Probléma

Az Alaptörvény 25. cikkének (1) és (2) bekezdése értelmében az igazságszolgáltatás – a már említett (7) bekezdés biztosította kivételes lehetőségtől¹⁸³ eltekintve – hazánkban a bíróságok feladata. Ilyen – az 1.1.1. alfejezetben¹⁸⁴ már említett – kivétel egyebek mellett az újabban a közjegyzők¹⁸⁵ által bonyolított FMH-s eljárás. Ennek megfelelően a vagyoni

¹⁸¹ Erre utalnak az új Pp.-nek a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. Korm. határozat 2. pontja alapján kidolgozott Koncepciója alapját képező tanulmánykötetben az FMH-s eljárás kötelező értékhatárának megemlése tárgyában megjelent dolgozatban (Reviczky – Szécsényi-Nagy [2014], 621. o.), és az ahhoz készült szakértői javaslatban (Varga – Éless [2016], 802. o.) közölt táblázatos számításokat és adatokat; minden bizonnyal ezeket vette a jogalkotó is alapul a Pp. 254. §-ához fűzött indokolásban írtakhoz.

¹⁸² E kutatásom részletes ismertetését lásd: Örkényi [2020d]

¹⁸³ A 25. cikk (7) bekezdés szerint ugyanis törvény egyes jogvitákban más szervek eljárását is lehetővé teheti.

¹⁸⁴ Lásd 6. számú lábjegyzet.

¹⁸⁵ A Kjtótv. általános indokolásának 1. pontja szerint a közjegyzőség hazánkban 1874-ben létrehozott intézménye az igazságszolgáltatásnak az a része, amelynek célja a jogviták kialakulásának megelőzése, a jogi prevenció; a közjegyző a jogász munkamegosztásban a bíró és az ügyvéd között foglal helyet. Ennek megfelelően a törvény 1. §-ának (4) bekezdése kimondja, hogy a közjegyző a jogszabály által meghatározott hatáskörében az állam igazságszolgáltató tevékenysége részeként jogszolgáltató hatósági tevékenységet végez.

jellegű polgári-, gazdasági- és munkajogi (a 4.1. alfejezetben a továbbiakban együtt: magánjogi) igények állami úton történő érvényesítésének a hatályos jogrend által biztosított két – a kutatásom szempontjából releváns – fő útja¹⁸⁶ van. Az egyik az évezredes jogtörténeti gyökerekkel rendelkező – és emiatt közismertebb – polgári (gazdasági, munkajogi) per (a 4.1. alfejezetben a továbbiakban: per), a másik pedig a hazánkban 1894-ben¹⁸⁷ német és osztrák minta alapján¹⁸⁸ bevezetett¹⁸⁹ FMH-s eljárás. A kérdés az, hogy miként lehet észszerűen szabályozni a két jogérvényesítési út egymáshoz való viszonyát.

4.1.3. A magánjogi igényérvényesítési utak

A magánjogi jogviták esetén a peres utat az Alaptörvény már idézett XXVIII. cikkének (1) bekezdése garantálja mindenki számára, és jelenleg az új Pp. szabályozza azt. A per – a ma is érvényes jogtudományi definíciója szerint – olyan kérelemre induló, törvényben szabályozott eljárás, amelyben a bíróság és az ellenérdekű felek, valamint az eljárás egyéb alanyainak tevékenysége a magánjogi jogvita végleges eldöntésére irányul¹⁹⁰. Gyakorlatilag a magánjogi jogviták bíróság által, kontradiktórius eljárásban nyilvános tárgyaláson történő elintézése. A kutatásom szempontjából legfontosabb jellemzője, hogy a felek között általában érdemi jogvita van és nemcsak vagyoni, hanem személyi jellegű igények is tárgyat képezhetik (pl. házassági perek, személyállapoti perek). A felperesnek keresetlevelet kell benyújtania a bíróságra¹⁹¹, azon – a fő szabály szerint – a követelés 6%-ának megfelelő kereseti illetéket¹⁹² kell lerónia, a bíróságnak tárgyalás(oka)t kell tartania¹⁹³, a feleknek

Az AB is kimondta az 944/B/1994. (1995. 09. 04.) AB számú (ABH 1995, V, 734–737.) határozatában, hogy a közjegyzői tevékenység az állam igazságszolgáltató tevékenységének részét képezi.

¹⁸⁶ Ez a kettős eszközrendszer az Európai Parlament és a Tanács európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) alapján a legutóbbi időben az un. európai FMH-val egészült ki. Erről lásd részletesen: Molnár [2016].

¹⁸⁷ Az Fmh. tc. honosította meg hazánkban. A sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. törvénycikk és az Fmh. tc. életbeléptetése és az ezen törvényekre vonatkozó ügyviteli szabályok tárgyában hozott 1894. évi 745. I. M. számú rendelet I. pontja alapján lépett hatályba 1894. november 1-én.

¹⁸⁸ Harsági [2012], 223. o.

¹⁸⁹ Megjelenését és európai elterjedését a XIX. század végén annak köszönhette, hogy a közvetlenség és szóbeliség elvének a polgári peres eljárásokban való térhódítása következtében bizonyos típusú követelések érvényesítése – ahol a követelést okirat bizonyította és a felek között nem volt érdemi jogvita – nehezebbé vált (Szécsényi-Nagy [2010], 844. o.).

¹⁹⁰ Kengyel [2008], 34. o.

¹⁹¹ Az új Pp. 169. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy a pert a felperesnek az alperes ellen keresetlevéllel kell megindítania.

¹⁹² Az Itv. 42. §-ának (1) bekezdés a) pontja kimondja, hogy peres eljárásban az illeték mértéke a 39-41. §-ban meghatározott illetékalap után – ha az Itv. másként nem rendelkezik – 6%, de legalább 15 000 Ft, legfeljebb 1 500 000 Ft.

¹⁹³ Az új Pp. 214. §-ának (1) bekezdés alapján a bíróság az érdemi tárgyalási szakban a jogvitának a perfelvétel során meghatározott keretei között bizonyítást folytat le és eldönti a pert.

állításait a tárgyaláson¹⁹⁴ kell bizonyítaniuk¹⁹⁵, a rendelkezésre bocsátott bizonyítékokat pedig a bíróság mérlegeli¹⁹⁶ és általában ítélettel¹⁹⁷ dönti el a jogvitát. A bíróság ítélete alapján – annak jogerőre emelkedése¹⁹⁸ esetén – bírósági Vh. elrendelésének¹⁹⁹ van helye.

Az Fmhtv. 1. §-ának (1) bekezdése szerint az FMH-s eljárás a közjegyző hatáskörébe tartozó, a pénzkövetelések érvényesítésére szolgáló egyszerűsített polgári nemperes eljárás, amelyre – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – az új Pp. szabályait a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel kell alkalmazni. A (2) bekezdés értelmében az eljárásban a közjegyző a MOKK interneten elérhető, országosan egységes számítástechnikai rendszerének használatával, gépi adatfeldolgozással jár el. E rendszer segítségével a törvény szerint emberi közreműködést kifejezetten nem igénylő eljárási cselekmények az eljáró közjegyző nevében, automatizáltan is végezhetőek a § (3) bekezdése alapján.

A jogintézmény legfőbb célja, hogy az előreláthatólag nem vitatott, meghatározott pénzösszeg megfizetésére irányuló követelések peren kívül nyerjenek gyors, költségkímélő elintézt. Az FMH-s eljárás az Fmhtv. indokolása szerint a pénzkövetelések egyszerűsített eljárásban történő érvényesítésére szolgál. Az eljárás lényege, hogy az, akinek pénzkövetelése van (a 4.1. alfejezetben továbbiakban: jogosult), fő szabályként elektronikus úton, egy formanyomtatványon²⁰⁰ kérelmet nyújt be az FMH kibocsátása iránt a közjegyzőhöz. Az eljárásért általában a követelés 3%-ának megfelelő eljárási díjat²⁰¹ kell

¹⁹⁴ Az új Pp. 277. §-ának (3) bekezdés első mondata kimondja, hogy a bizonyítási eljárást a bíróság rendszerint tárgyaláson folytatja le.

¹⁹⁵ Az új Pp. 265. §-ának (1) bekezdése szerint a törvény eltérő rendelkezése hiányában a perben jelentős tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valószínűleg fogadja el, továbbá a bizonyítás elmaradásának vagy sikertelenségének a következményeit is ez a fél viseli.

¹⁹⁶ Az új Pp. 265. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy a bíróság a perben jelentős tényeket a felek tényállításainak és perben tanúsított magatartásának, valamint a per tárgyalása során megismert bizonyítékoknak és egyéb peradatoknak az egybevetése, egyenként és összességében történő értékelése alapján a meggyőződése szerint állapítja meg.

¹⁹⁷ Az új Pp. 265. §-ának b) pontja alapján a bíróság a per érdemben fő szabály szerint ítélettel határoz, de az a) pont értelmében bírósági meghagyást is kibocsáthat, vagy a 239. § (1) bekezdésének megfelelően a felek érdemi egyezségét is jóváhagyhatja végzéssel.

¹⁹⁸ Az új Pp. 258. §-ának (3) bekezdése értelmében a fellebbezéssel megtámadható határozat, így az ítélet a fellebbezési határidő leteltét követő naptól kezdve jogerős, ha az arra jogosultak egyike sem nyújtott be fellebbezést, vagy a benyújtott valamennyi fellebbezést a bíróság jogerősen visszautasította.

¹⁹⁹ A Vht. 13. §-ának (1) bekezdése és 15. §-ának (1) bekezdés a) pontja szerint a jogerős ítélet alapján a 10. § a) pontjában írt Vh. lapot lehet kiállítani, és megindulhat a végrehajtási eljárás.

²⁰⁰ Az Fmhtv. 19. §-a szerint az FMH kibocsátása iránti kérelmet írásban, az erre rendszeresített űrlapon vagy szóban kell előterjeszteni.

²⁰¹ Az Fmhtv. 42. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy az FMH kibocsátása iránti kérelem előterjesztéséért a MOKK részére – a MOKK rendszere üzemeltetési költségeinek, valamint a közjegyzők munkadíjának és költségeinek fedezése érdekében – a 44. § (1) bekezdése szerint a pénzkövetelés összege után a 45. § (1)

megfizetni. A közjegyző formai szempontból megvizsgálja²⁰² a kérelmet, és ha az alakilag megfelel a törvényes követelményeknek, akkor rövid határidőn belül kibocsátja²⁰³ azt. A közjegyző tehát az FMH-t a kérelemmel azonos tartalommal, a kötelezett meghallgatása és bizonyítás felvétele nélkül köteles kibocsátani.

A kibocsátott FMH a kérelemben megjelölt személyhez (a továbbiakban: kötelezett) intézett felhívás (meghagyás), hogy a követelt összeget 15 napon belül fizesse meg a jogosultnak²⁰⁴. A kibocsátott FMH lényegében az eljárás során az ügy érdemében hozott határozat, mely a kötelezettre nézve pénzbeli marasztalást tartalmaz²⁰⁵. Vagy másképpen: egyoldalú kérelemre a kötelezethez intézett felhívás a jogosult követelésének meghatározott határidőn belül, Vh. terhe mellett történő megfizetésre²⁰⁶. Ha a kötelezett nem vitatja a követelést, akkor az FMH a bírósági ítélethez hasonlóan jogerőre emelkedik²⁰⁷ és bírósági Vh. rendelhető el²⁰⁸ a kötelezettel szemben. Ezek azok az esetek, amikor valójában nincs érdemi jogvita a felek között. Éppen a végrehajthatóság az FMH azon tulajdonsága, amely az FMH-s eljárást a peres eljárás vonzó alternatívájává teszi. Ha azonban a kötelezett vitatja a követelést és a megadott határidőn belül ellentmondással él²⁰⁹ a kibocsátott FMH ellen, akkor az eljárás perré alakul²¹⁰. A közjegyző ilyenkor értesíti a jogosultat²¹¹ az ellentmondás

bekezdésének a) pontja alapján 3%, de legalább 8.000 Ft és legfeljebb pedig 300.000 Ft eljárási díjat kell fizetni.

²⁰² Az Fmhtv. 23. §-ának (1) bekezdése alapján a közjegyző a kérelmet nyomban, de legkésőbb a fizetési meghagyás kibocsátására nyitva álló határidőn belül megvizsgálja annak megállapítása érdekében, hogy nem kell-e a felet a hiányok pótlására felhívni, vagy nincs-e helye a kérelem visszautasításának, és a szükséges intézkedéseket megteszi.

²⁰³ Az Fmhtv. 26. §-ának (1) bekezdése értelmében, ha a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem visszautasításának nincs helye, és ha nem kell a felet a hiányok pótlására felhívni, vagy a fél a hiánypótlási kötelezettségének eleget tett, a közjegyző az ellenfél meghallgatása (nyilatkoztatása) nélkül köteles a fizetési meghagyást a kérelem beérkezésétől számított tizenöt napon belül – elektronikus úton beadott kérelem esetén három munkanapon belül – papír alapon kibocsátani.

²⁰⁴ Az Fmhtv. 27. §-ának (1) bekezdés c) pontja kimondja, hogy az FMH-nak tartalmaznia kell azt a meghagyást, hogy a kötelezett a követelésnek a meghagyás kézbesítésétől számított tizenöt nap alatt tegyen eleget.

²⁰⁵ Az FMH tehát az Fmh. tc. indokolásának rendkívül frappáns és máig érvényes megfogalmazása szerint „nem egyéb, mint anticipált makacssági ítélet”.

²⁰⁶ Lugosi [2010], 21. o.

²⁰⁷ Az Fmhtv. 36. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy amennyiben a fizetési meghagyást nem támadták meg határidőn belül ellentmondással, annak ugyanolyan hatálya van, mint a jogerős ítéletnek. A (2) bekezdés szerint pedig ebben az esetben a közjegyző a meghagyás kiadmányát jogerősítési záradékkal látja el, és így kézbesíteti a jogosultnak.

²⁰⁸ Az Fmhtv. 52. §-ának (2) bekezdése alapján az FMH-t kibocsátó közjegyző, annak jogerőre emelkedése esetén, kérelemre a § (4) bekezdése szerint Vh. lappal rendelheti el a végrehajtást.

²⁰⁹ Az Fmhtv. 28. §-ának (1) bekezdése szerint az FMH ellen a kötelezett annak kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a közjegyzőnél ellentmondással élhet.

²¹⁰ Az Fmhtv. 37. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a kellő időben előterjesztett ellentmondás folytán az FMH-s eljárás – az ellentmondással érintett részben – perré alakul át.

²¹¹ Az Fmhtv. 37. §-ának (2) bekezdése.

tényéről, felhívja a keresetlevél előterjesztésére²¹², és a megfizetett eljárási díj összegének a peres eljárás illetékére való kiegészítésére²¹³, az iratokat pedig megküldi az illetékes bíróságnak²¹⁴ a peres eljárás lefolytatása végett.

A rövid ismertetés alapján is érzékelhetőek a két jogintézmény közötti alapvető különbségek. A per időigényes, akár évekig eltarthat, a felek személyes vagy képviselők keresztüli aktív részvételét, de legalábbis közreműködését igényli és (illeték) költsége a követelés 6%-a. A perek intézésével kapcsolatos állami költségek is jelentősek. A Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről szóló 2018. évi L. törvény 1. számú mellékletének VI. fejezete szerint a bíróságok évi működési költségvetési főösszege 113,8344 Mrd Ft volt. A bírák hozzávetőleg 2/3 része foglalkozik a magánjogi jogviták elbírálásával (a többiek büntető ügyeket intéznek), tehát úgy kalkulálhatunk, hogy a magánjogi igények bírósági úton történő érvényesítése hozzávetőleg 76 Mrd Ft költségvetési forrást igényelt²¹⁵. A bíróságok 2019-ben helyi szinten 120.373 polgári, 6.885 gazdasági, 5.483 munkaügyi, törvényszéki szinten pedig 7.481 polgári és 4.528 gazdasági, összesen 144.750 elsőfokú magánjogi pert²¹⁶ fejeztek be. Egy-egy magánjogi per bírósági elbírálásának állami költsége tehát – minden jogorvoslati lehetőséget figyelembe véve – 525.043 Ft (76.000.000.000 Ft/144.750 ügy) volt.

Ezzel szemben az FMH-s eljárásban optimális esetben – a postai kézbesítés időigényét nem számítva – 30 (15+15), de akár 18 (3+15) napon belül jogerős, végrehajtható határozathoz juthat a jogosult, tehát az eljárás nagyon rövid. Nem igényel a jogosult részéről személyes közreműködést, tehát nagyon egyszerű. Költsége csak a követelés 3 %-a, tehát olcsóbb a jogosult számára. Az FMH-s eljárás az állami költségvetést sem terheli, mert közjegyzői rendszert nem az állam tartja fenn. A közjegyzők – bár az igazságszolgáltatási szervezet

²¹² Az Fmhtv. 37. §-ának (3) bekezdés a) pontja.

²¹³ Az Fmhtv. 37. §-ának (3) bekezdés b) pontja. A közjegyző felhívásában meghatározott kiegészítő eljárási illeték összevontságát az Itv. 42. §-ának (2) bekezdése határozza meg akként, hogy amennyiben az FMH-s eljárás perré alakul, akkor 42. § (1) bekezdés a) pontja szerinti – a peres eljárások esetén irányadó mértékű – illetéket kell fizetni, de abba az FMH-s eljárásért megfizetett díj – esetleges kedvezményekkel csökkentett – összegét be kell számítani.

²¹⁴ Az Fmhtv. 38. §-ának (1) bekezdése.

²¹⁵ A tényleges szám ettől némileg biztosan alacsonyabb, mert a bíróságok nemcsak magánjogi és büntető peres ügyeket intéznek, hanem például nemperes magánjogi (cégügyek, társadalmi szervezetek nyilvántartási ügyei) és büntető nemperes ügyeket, szabálysértési ügyeket és közigazgatási pereket is. A bíróságok költségvetésének egy része tehát ezekre fordítódik, így a magánjogi peres ügyek elbírálása valójában nem emészt fel a teljes költségvetés 2/3 részét. Pontosabb becslést a személyi állomány feladatainak sokrétűsége miatt nehéz mondani, de a mondott szám jó közelítésnek tekinthető.

²¹⁶ Adatok forrása: www.birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/birosagi-ugyforgalom-2019-eves-adatai

részét képezik – nem állami alkalmazottak, hanem szellemi szabadfoglalkozásúak²¹⁷, akik tevékenységüket önállóan, az eljárást kezdeményező fél vagy érdekelt által fizetett munkadíj és költségtérítés fejében végzik²¹⁸.

4.1.4. Választás az igényérvényesítési utak között

A per vagy FMH kérdése tekintetében tehát a jogosult (és az állam) választása első pillantásra egyértelműnek tűnik. De a helyzet nem ilyen egyszerű. Egyrészt nem biztos, hogy az FMH végleges megoldás és általa feltétlenül „megspórolható” a per költség- és időszükséglete, mert a fentiek szerint a kötelezett ellentmondással élhet és az eljárás perré alakul. Azaz, ha a felek között valódi jogvita van, akkor az FMH-s eljárás „zsákutca”. Ez ugyan többlet költséggel nem jár – legalábbis a jogosult számára – ahhoz képest, mintha rögtön pert indított volna, mert a fentiek szerint az FMH már megfizetett eljárási díja beleszámít a peres eljárás illetékébe, de az FMH kezdeményezése mégiscsak többletmunkát és idővesztést jelent. A jogosultnak tehát a döntése meghozatalakor számításba kell vennie az ellentmondás kockázatát és annak valószínűségét is. Ha ez utóbbi magas, akkor akár felesleges is lehet FMH kibocsátását kérnie. Lényegében azt kell megpróbálnia megbecsülni, hogy mekkora a tényleges jogvita kialakulásának esélye az ügyben.

Másrészt a per és az FMH-s eljárás valójában nem is mindig alternatívái egymásnak. Nem minden esetben lehet ugyanis FMH kibocsátását kérni, és pert sem lehet minden esetben indítani. Az igényérvényesítés útjai közötti választás lehetősége szempontjából egyik nagyon fontos tényező a jogvita tárgya. Az FMH kibocsátása ugyanis a fentiek szerint jelenleg²¹⁹ kizárólag pénzkövetelések esetén kérhető, így egyéb igények (pl. bizonyos dolog kiadása, valaminek a megállapítása, házasság felbontása stb.) esetén eleve csak a perindítás marad. A másik – és a vizsgálat szempontjából kiemelten fontos – tényező pedig a követelés összege. Egyrészt ugyanis az új Pp. 254. §-ának (1) és az Fmhtv. 3. §-ának (2)²²⁰ bekezdése szerint a pénz fizetésére irányuló olyan lejárt követelés, amelynek összege a 3.000.000 Ft-ot nem haladja meg csak FMH-s eljárásban érvényesíthető. Ilyen esetben tehát a perindítás kizárt, az FMH tehát perpótló eljárás²²¹. Másrészt ugyanakkor az Fmhtv. 3. §-ának (3)

²¹⁷ Köblös [2014], 136. o.

²¹⁸ A Kjt. 6. §-a és jelenleg a közjegyzői díjszabásról szóló 22/2018. (VIII. 23.) IM rendelet 1. §-a.

²¹⁹ A jogintézményt korábban szabályozó Pp. 313. §-ának (1) bekezdése 2012. június 30-ig lehetővé tette az FMH kibocsátását akkor is, ha a követelés ingó dolog kiadására irányult, a jogintézményt meghonosító Fmht. 1. §-a pedig eredetileg értékpapírok iránti követelések esetén is.

²²⁰ Az Fmhtv. 3. § (2) bekezdésének szövegét az új Pp. 74. §-ának (2) bekezdése állapította meg.

²²¹ Szécsényi-Nagy [2012], 35. o.

bekezdése azt is kimondja, hogy nem érvényesíthető FMH-s eljárás útján az a pénzkövetelés, amelynek összege a 30.000.000 Ft-ot meghaladja. Ebből következően az FMH-s út jelenleg 3.000.000 Ft alatti pénzkövetelés esetén kötelező, a 30.000.000 Ft feletti pénzkövetelés és – a követelés értékétől függetlenül – minden más tárgyú követelés esetén pedig kizárt. Valójában tehát csak a 3.000.000 Ft feletti, de 30.000.000 Ft-ot meg nem haladó pénzkövetelés esetén múlik a jogosult választásán, hogy melyik úton érvényesíti követelését. Itt tehát az FMH perelhárító eszköz²²²

4.1.5. Az FMH-s eljárás korlátai

A vizsgálat tárgyát képző – kizárólag pénz fizetésére irányuló – követelések esetén tehát az FMH kötelező igénybevételenek 3.000.000 Ft-os és az FMH alkalmazását kizáró 30.000.000 Ft-os értékhatárnak van jelentősége. Egymáshoz viszonyított összegük alapján a továbbiakban az előbbi nevezzük az FMH alsó, az utóbbit pedig a felső korlátjának. A jelenleg hatályos szabályozás tehát kettős korlátot alkalmaz.

Ennek azonban nem feltétlenül kellene így lennie. Szabályozható az FMH-s eljárás úgy is, hogy, vagy csak alsó, vagy csak felső korlát van, illetőleg egyáltalán nincs az érvényesített követelés összegével kapcsolatos korlát. Ehhez képest tehát elméletileg négy féle szabályozási modell definiálható. A hazai szabályozástörténetben sem mindig a jelenlegi szabályozási modellt alkalmazta a jogalkotó. A szabályozási modellek váltakozása mellett még gyakrabban – az FMH alig több mint 100 éves hazai történetében 26 (!) alkalommal – került sor a korlátok összegének valamilyen módosítására²²³.

Erre tekintettel az alkalmazott szabályrendszer – szabályozási modell szerinti – reális besorolása és értékelése érdekében elengedhetetlen volt a korlátok mindenkor fizetőeszközben kifejezett értékeinek jelenértékre (2020. évi forint) való átszámítása. Ennek alapján úgy kell tekinteni tehát, hogy a látszattal ellentétben 1953. óta – és jelenleg is – valójában csak alsó korlát van²²⁴. Ezt a korábban már jelentősen megemelt alsó korlátot emelte tovább 2018. január 1-én az új Pp. – a (hatás)vizsgálat tárgyát képező – említett 254. §-a – ezúttal háromszorosára. Az előterjesztő az új Pp. 254. §-ához fűzött már idézett indokolásában lakonikus tömörséggel csak annyit rögzített ezzel kapcsolatban, hogy ezáltal csökkenteni reméli a „járásbírósi bemeneti szinten induló ügyek mennyiségét”.

²²² Szécsényi-Nagy [2012], 35. o.

²²³ A szabályozási modellek jogtörténeti megközelítésű áttekintését illetően lásd: Örkényi [2020a].

²²⁴ Az FMH korlátainak jelenértékre számításáról részletesebben lásd: Örkényi [2020b].

A jogalkotó tehát azért módosította az FMH alsó értékhatárát, mert azt gondolta, hogy ezáltal érdemben képes befolyásolni a bíróságokra érkező peres ügyek számát. Minden bizonnyal annak érdekében, hogy ezen keresztül csökkentse a bíróságok munkaterhét és így a peres eljárások időtartamát. Ez logikusnak tűnik, mert minél magasabb az FMH alsó korlátjának értéke, a követelések annál nagyobb hányadát kénytelenek a jogosultak FMH útján érvényesíteni és annál kevesebb per indul a bíróságokon. A jogintézmény hazai fejlődése alapján látható, hogy a jogalkotó hosszú időn keresztül csak az FMH-t érintő szabályozási tárgyként tekintett az alsó korlátra, és az értékállandóság megőrzésére törekedett. Az utóbbi évtizedben azonban szakított ezzel és egyértelműen és deklaráltan jogpolitikai eszközként kezdte használni annak értékét az ügyérkezés FMH irányába terelése érdekében. Így tehát az FMH alsó korlátja ma már nem csak egy, kizárólag az FMH jogintézményére vonatkozó sarkalatos jellemző, hanem egyúttal a jogpolitika – hatékonynak vélt – eszköze az állami úton való magánjogi igényérvényesítés kívánatosnak tartott irányba terelésére. Éppen ez az, amit a kutatásom során – az ügyforgalomnak a bíróságok munkaterhére gyakorolt hatása miatt – vizsgálatam.

4.1.6. A kutatás menete

Az első – az ügyforgalommal kapcsolatos – kérdés az, hogy valójában milyen összefüggés van az alsó korlát értéke és a perek száma között? Megalapozott-e az a deklarált jogalkotói várakozás, hogy az FMH alsó korlátjának emelése csökkenti a perek számát? Valóban alkalmas eszköz-e az FMH alsó korlátjának mozgatása az eljárások meghatározott irányba terelésére? Abban az esetben ugyanis, ha az FMH ellen a kötelezett ellentmondással él, akkor az eljárás perré alakul. Ha pedig ez akár egyetlen, a megemelt alsó korlátra tekintettel immár kényszerűen FMH útján érvényesített követelés esetében is előfordul, akkor biztosan nem csökken annyival a perek száma, mint amennyivel emelkedik az FMH kibocsátása iránti kérelmeké. Márpedig ez valószínű. Az FMH-k alsó korlát emelésének hatására megemelkedő száma tehát nem jár feltétlenül a perek számának ugyanekkora csökkentésével.

A jogalkotó az új Pp. 254. §-ához fűzött indokolásában utalt arra, hogy a különböző pertárgy értékű fizetési meghagyásos eljárások perré alakulási arányára vonatkozó adatok alapján módosítja az értékhatárt. A részletes adatokkal azonban az indokolás adós maradt. Vélhetően arra kívánt hivatkozni az előterjesztő, hogy a magasabb összegű követelések esetén már

olyan magas az ellentmondások aránya, hogy felesleges kötelezővé tenni az FMH igénybevételét, mert ezek a jogviták végül úgyis perben dőlnek el. Bizonyára voltak erre vonatkozó elemzések, de nem ismerjük a jogalkotói döntést alátámasztó adatokat. Valószínűsíthető azonban, hogy a jogalkotó is az 2012. évi adatokból indult ki az új Pp. kodifikációja során²²⁵. A következő – az FMH elleni ellentmondás arányaival kapcsolatos – kérdés tehát az, hogy van-e, ha van, akkor milyen típusú és milyen erős összefüggés az érvényesített követelés értéke és az ellentmondás, azaz a perré alakulás valószínűsége között.

A végső kérdés pedig az, hogy a követelés értéke alapján lehet-e előre jelezni az ellentmondás valószínűségét? Másként megfogalmazva megfelelő klasszifikátor-e a FMH-k kimenetele szempontjából az érvényesített követelés összege? Továbbá hogyan lehet meghatározni az alsó korlát optimális értékét? Összességében mennyi az, ehhez képest indokolt volt-e egyáltalán a módosítás? Továbbá – a bírósági ügyforgalom és munkateher szempontjából – helyesen határozta-e meg azt a jogalkotó 3.000.000 Ft-ban az új Pp.-ben az általa végzett hatásvizsgálatok alapján?

A jogalkotó alsó korlát összecszerűségére vonatkozó döntésének ellenőrzése, valamint a bírósági ügyforgalom és munkateher változása szempontjából optimális érték meghatározása érdekében ROC analízist kívántam végezni. A ROC analízis az angol Receiver Operating Characteristic („vevő működési karakterisztika”) kifejezés rövidítése²²⁶. Magyarul vágópont analízisként szokták említeni. E statisztikai eljárás lényegében a kétosztályos klasszifikátorok minőségellenőrzésére szolgáló módszer²²⁷. A II. világháborúban fejlesztették ki radarjelek elemzése érdekében (innen ered a különös név), és az 50-es években kezdték szélesebb körben, leginkább orvosi diagnosztikai eljárások hatékonyságának vizsgálatára és összehasonlítására alkalmazni.

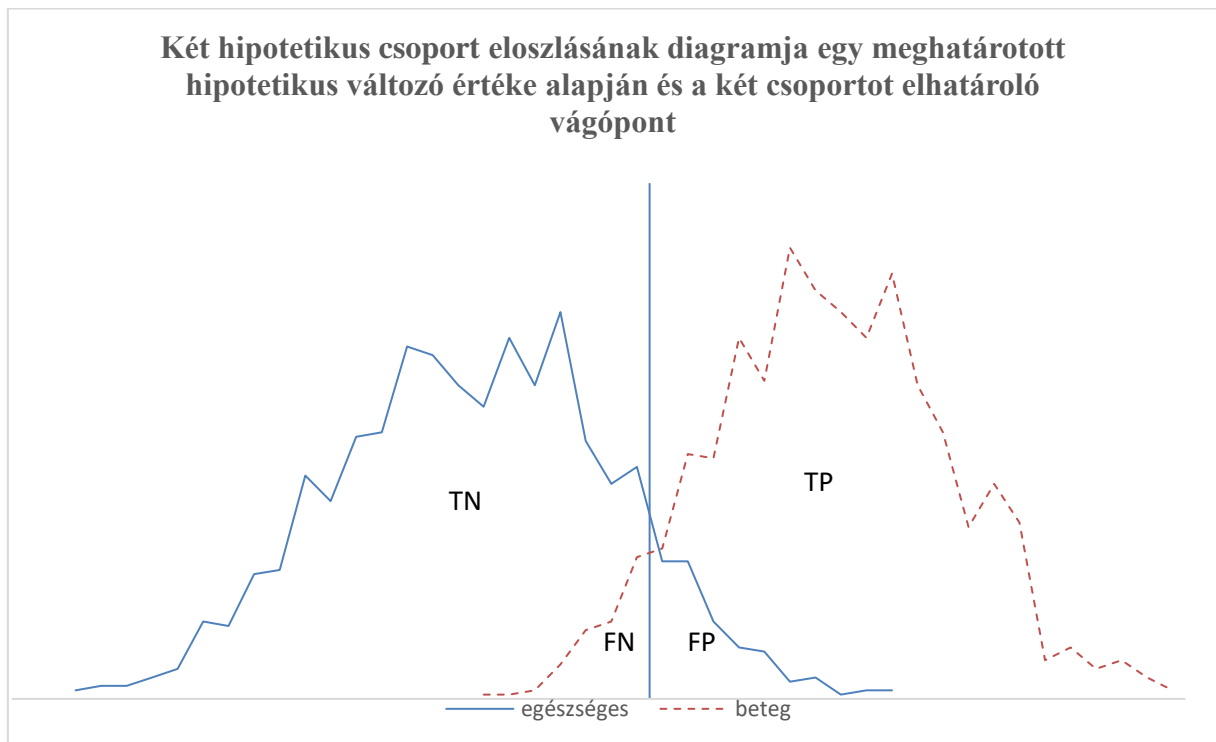
Ez utóbbi területen a módszer segítségével azt elemzik, hogy egy adott változóra irányuló vizsgálat (pl. bizonyos enzim vérszintje) mennyire alkalmas egy bizonyos betegség (pl. bizonyos típusú daganat) diagnosztizálására. Hol érdemes megvonni a vizsgált paraméter mért értékének értékhatárát, azaz a vágópontot annak érdekében, hogy a lehető legbiztosabban elkülönítsük a betegeket (daganatos) az egészségesektől (nem daganatos).

²²⁵ Lásd Reviczky – Szécsényi-Nagy [2014], 621. o. és Varga – Éless [2016], 802. o. táblázatai.

²²⁶ Fazekasné [2002], 4. o.

²²⁷ Dudás [2011], 9-10. o.

Az optimális természetesen az, ha a vizsgált paraméter alapján minden beteg beazonosítható, de egyetlen egészségeset sem nyilvánítunk betegnek. Erre akkor van esély, ha az adott paraméter alapján a betegek és az egészségesek teljes biztonsággal elkülöníthetők, azaz a két csoport között nincs átfedés, eloszlásukat mutató oszlopdiagramjuk nem takarja egymást. Ez persze nem túl gyakori, a két csoport vizsgált változójának eloszlása a legtöbb esetben fedi egymást (lásd 4.1-1. számú diagram). Ehhez képest, a vizsgált diagnosztikus módszer által adott eredmény és a betegség fennállása között négyféle logikai kapcsolat lehet, amelyet az egyes kategóriákba tartozó esetek számát tartalmazó kontingencia táblában (lásd. 4.1-1. számú táblázat) foglalhatunk össze, ami lényegében egy klasszifikációs mátrix. A lehetséges kategóriák betűjeleit a 4.1-1. számú diagramon is feltüntettem.

4.1-1. számú diagram

Tegyük fel, hogy az adott betegségben szenvedők (daganatosok) vizsgált paramétere (enzimszintje) általában magasabb értéket mutat, mint az egészségeseké. Ebben az esetben az első csoportba azok az esetek tartoznak, amelyeket a diagnosztikus módszer alapján betegnek tartanak, mert a mért paraméter értéke a vágópont felett van és valóban betegek is (az angol true positive kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: TP). A másodikba azok, akiket a vizsgálat alapján egészségesek közé sorolnak, mert a mért paraméter értéke a vágópont alatt van, és tényleg egészségesek (az angol true negativ kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: TN). A harmadik csoportot azok alkotják, akiket az alkalmazott

módszer alapján betegnek minősítenek, mert magas az enzimszintjük, pedig valójában egészségesek (az angol fals positive kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: FP, más megközelítésben elsőfajú hibának is tekintik). Az utolsó csoport pedig ennek ellentéte: azok, akiket a teszt alapján egészségesnek gondolnak az alacsony enzimszintjük miatt, de valójában betegek (az angol fals negativ kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: FN, másodfajú hibának is mondják).

Az egyes csoportba tartozók száma alapján a következő mutatószámokat számolhatjuk ki²²⁸. A módszer szenzitivitása (az angol sensitivity kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: SEN) azt mutatja meg, hogy a teszt segítségével a tényleg betegek mekkora hányadát sikerül diagnosztizálni ($SEN = TP / (TP + FN)$), értéke 0 és 1 között változik. A módszer specificitása (az angol specificity kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: SPEC) azt jelzi, hogy az egészségesek mekkora hányadát sikerült azonosítani ($SPEC = TN / (TN + FP)$), értéke szintén 0 és 1 között változik. Optimális, egymástól teljesen elkülönülő eloszlás esetén mindkettő értéke 1, azaz 100%, mert a FP és a FN száma is 0, és csak TP és TN esetek vannak. A módszer pozitív előrejelzési értéke, vagyis pontossága (az angol positive predictive value szó rövidítéseként a továbbiakban: PPV) azt jelenti, hogy a pozitív döntések mekkora hányada helyes ($PPV = TP / (TP + FP)$). Az eljárás negatív előrejelzési értéke (az angol negative predictive value szó rövidítéseként a továbbiakban: NPV) azt jelenti, hogy a nemleges döntések mekkora hányada helyes ($NPV = TN / (TN + FN)$).

A vágópont változtatásával természetesen a táblázat minden adata és a számított értékek is változnak. Alacsonyabb vágópont választása esetén az FP esetek száma nőni, a FN esetek száma csökkenni fog, tehát a vizsgálati módszer specificitása csökken (egyre több téves pozitív diagnózisunk lesz), szenzitivitása nő (egyre kevesebb beteg csúszik át a szűrőn és marad kezelés nélkül). A vágópont emelése esetén a FP esetek száma csökkenni, a FN esetek száma nőni fog, tehát a vizsgálati módszer specificitása nő (egyre inkább csak a valóban betegre mondjuk azt, hogy beteg), szenzitivitása csökken (egyre több beteg nem kap majd kezelést, mert azt gondoljuk a vizsgálat alapján, hogy egészséges, pedig valójában beteg). A vágópont adott esetben optimális értéke nem tisztán matematikai kérdés, mert azt befolyásolja a diagnosztizálni kívánt betegség súlyossága, a kezelés elmaradásának következményei, a pozitív diagnózis alapján alkalmazandó kezelés mellékhatásai stb. Ha

²²⁸ Bodon [2010], 160-161. o.

például az Ebola-vírussal fertőzöttek kiszűrése a cél, akkor nyilván olyan vágópontot érdemes választani, ahol – a FP esetek számától és a SPEC, valamint a SEN+SPEC értékétől függetlenül – kiemelkedően magas a SEN értéke és a FN esetek száma 0 vagy elhanyagolható...

A különböző vágópont értékekhez tartozó SEN és 1-SPEC értékek vizuális megjelenítésére szolgál a ROC görbe, amely egy olyan diagram, amelynek x-tengelyén az 1-SPEC, más szóval fals pozitív arány ($FP/(TN+FP)$), az y-tengelyén pedig a SEN 0 és 1 között változó értékeit tüntetik fel. Ha a vizsgálati módszer nem alkalmas a betegek és az egészségesek elkülönítésére, akkor a ROC görbe valójában egy az origóból az egy egység oldalhosszúságú négyzet jobb felső sarkába tartó egyenes lesz. Ilyenkor a görbe alatti terület (az angol *area under curve* szó rövidítéséből a továbbiakban: AUC) az egységnégyzet fele, azaz 0,5. Ha a másik szélsőséges eset valósul meg és betegek, valamint az egészségesek a mért paraméter alapján teljesen elkülönülnek, nincs átfedés a két halmaz között, akkor a ROC görbe – ez esetben valójában egy fekvő L alak – az origóból indulva érinti az egységnégyzet bal felső sarkát és egyenesen a jobb felső sarokba tart, az $AUC=1$. Minden más köztes esetben az ábrán egy szabálytalan karakterisztikájú görbe látszik. A vizsgált diagnosztikus módszer hatékonyságát az mutatja, hogy a görbe mennyire távolodik el az átlós egyenestől és mennyire közelíti meg a bal felső sarkot, azaz mennyire esik közel az AUC értéke az 1-hez. Vágópontként a vizsgált paraméter azon értékét érdemes választani, ahol az görbe adott pontjához tartozó SEN – SPEC értékpárok összege a maximális, de ezt befolyásolják egyéb szempontok is.

Vegyük észre, hogy az általam vizsgálni kívánt probléma éppen ennek az egészséges-beteg dilemmának az analógiája a következők szerint: Mivel ez a kívánatos vagy optimális helyzet, tekintsük a követelések azon csoportját, ahol valójában nincs érdemi jogvita a felek között – azaz FMH útján való érvényesítésük esetén jogerőre emelkednének – az egészségesekkel, ahol pedig tényleges jogvita van a felek között, és FMH-ból perré alakulnának – mivel ez a kedvezőtlen eset – a betegekkel analóg csoportnak. A vizsgált diagnosztikus paraméternek, a klasszifikátornak pedig esetünkben az érvényesített követelés összege felel meg. Az a várakozásunk, és úgy tűnik a jogalkotóé is az volt, hogy a magasabb összegű követelések érvényesítése érdekében kibocsátott FMH-k közül több alakul perré a kötelezett ellentmondása folytán, tehát ezeket érdemes eleve a peres útra irányítani. A vizsgált problémára adaptált klasszifikációs mátrixot a 4.1-1. számú táblázat tartalmazza.

A TP esetek itt azok, amelyekről a követelés magasabb összege alapján azt gondoljuk, hogy van érdemi jogvita, ezért FMH-ból perré alakulnának, és így is történt, vagy így történne. A FN az az igény, amelyről a követelés viszonylag alacsonyabb összege miatt azt gondoljuk, hogy nincs érdemi jogvita és jogerőre emelkedik, pedig perré alakulna. A FP-k azok, amelyeknél a követelés összege magas, még sincs valódi jogvita, FMH esetén nem mondott vagy mondott volna ellent a kötelezett. A TN ügyek pedig azok, amelyekről a követelés alacsony összege miatt helyesen azt gondoljuk, hogy nincs érdemi jogvita, és FMH kibocsátása esetén jogerőre emelkednek vagy emelkednének.

A ROC analízis alapját képező, a tanulmány tárgyára adaptált klasszifikációs mátrix				
		tényleges besorolás		számított mutatók
		van érdemi jogvita (FMH esetén perré alakul)	nincs érdemi jogvita (FMH esetén jogerőre emelkedik)	
klasszifikátor szerinti besorolás	követelt összeg alsó korlát felett	TP	FP	$PPV = TP / (TP + FP)$
	követelt összeg alsó korlát alatt	FN	TN	$NPV = TN / (TN + FN)$
számított mutatók		$SEN = TP / (TP + FN)$	$SPEC = TN / (TN + FP)$	

4.1-1. számú táblázat

A kérdés pedig az, hogy az érvényesített követelés összege alapján elkülöníthető-e egymástól az igények két csoportja: az, ahol van érdemi jogvita ezért felesleges FMH-s útra terelni, és az, ahol nincs, ezért szükségtelen a perindítást lehetővé tenni a jogosult számára. Ha a két csoport elkülöníthető, akkor milyen hatékonysággal, milyen diagnosztikus értéknél érdemes meghúzni a határvonalat. Milyen követelés összegtől tekintünk „betegnek” egy esetet, azaz irányítsuk peres útra azon az alapon, hogy úgy gondoljuk FMH útján való érvényesítés esetén úgylis ellentmondással élne a kötelezett. A cél, hogy minél kevesebb olyan ügy esetében tegyük kötelezővé az FMH benyújtását, amiben úgylis ellentmondással élnek és perré alakul, ugyanakkor minél kevesebb olyan igényt engedjünk közvetlenül perben érvényesíteni a bíróság előtt, amely FMH esetén jogerőre emelkedhetett volna.

A kérdés eldöntése érdekében azokat az állami úton történt igényérvényesítéseket kellett vizsgálnom, amelyekben az érvényesített követelés összege az alsó korlát új Pp. hatálybalépése előtti értéke, azaz 1.000.000 Ft felett volt, nem haladta meg ugyanakkor a felső korlát Fmhtv. 3. §-ának új (3) bekezdése által ezzel egyidőben megállapított²²⁹ 30.000.000 Ft-os értékét. Abból a szempontból ugyanis, hogy 2018-ben hol kellett volna meghúzni az alsó korlát értékét figyelmen kívül hagyhatók voltak azok az 1.000.000 Ft alatti követelések iránti ügyek, amelyek már addig is csak FMH útján voltak érvényesíthetőek. Továbbá azok az új felső korlát feletti követelések iránt indult ügyek is, amelyeket éppen ekkor zárt ki a jogalkotó az FMH hatálya alól.

A korábbi alsó és új felső korlát közötti követelések egy részét a jogosultak – választásuktól függően – FMH útján érvényesítették, más részük iránt közvetlenül bíróság előtt indítottak pert. Ezért mindkét igényérvényesítési úton indult ügyek adataira szükségem volt. A vizsgálat elvégzésére a 2012-ben kibocsátott FMH-k és indult bírósági perek adatait használtam fel. Egyrészt erre az időszakra állt rendelkezésemre mind az FMH-k, mind a perek tekintetében is a teljes adatbázis. Másrészt alappal feltételezhetjük, hogy az új Pp. tervezetének elkészítése idején a jogalkotó rendelkezésére is legfeljebb a 2014. évi adatok állhattak, és két év alatt nem következett be olyan mértékű változás az állami úton érvényesített magánjogi igények száma, az érvényesített követelések szélsőségesége és eloszlása tekintetében, ami lehetetlenné tenné a 2012. évi adatok felhasználását.

Kigyűjtöttem tehát az FMH-k közül azokat, ahol az érvényesített követelés összege az alsó és felső korlát közé esett: 28.422 ilyen találtam. Ezeket csoportosítottam aszerint, hogy jogerőre emelkedtek (22.901 db), vagy perré alakultak (5.521 db).

Nem volt ilyen egyszerű a helyzet a 2012-be indult peres ügyek esetében. Ez egyrészt arra vezethető vissza, hogy nem tudjuk, hogy az alsó korlát emelése hány, abban az évben közvetlenül a bíróság előtt érvényesített magánjogi igényt érintene, azaz az alsó korlát emelésével elvileg hány ügyet terelhetnénk FMH-s útra.

²²⁹ Az új Pp. 74. §-ának (2) bekezdése az új Pp. hatálybalépésével egyidejűleg új rendelkezést léptetett az Fmhtv. 3. §-ának (3) bekezdése helyébe. Az új (3) bekezdés – a megelőzően hatályos 4(a) bekezdésben írt 400.000.000 Ft helyett – azt mondja ki, hogy az a pénzkövetelés nem érvényesíthető FMH-s eljárás útján, amelynek az új Pp. 21. és 22. §-a szerint számított összege a 30.000.000 Ft-ot meghaladja.

Ennek egyik oka az, hogy a keresetlevéllel érvényesített igényeknek két csoportja van. Az első csoport az egyébként is kizárólag bírósági útra tartozó követelések csoportja, ahol a per tárgya (nem pénz fizetésére kötelezésre irányuló igények) miatt eleve kizárt az FMH útján való érvényesítés lehetősége (házassági perek, gondnokság alá helyezési perek, tulajdonjog megállapítása iránti perek stb.). A másik csoport pedig, az FMH-s eljárásban is érvényesíthető követelések (tisztán pénzkövetelések) csoportja, ahol elvileg módja lett volna rá, de a felperes mégsem kívánt élni az FMH lehetőségével. Itt azonban ismét beleütköztem a bírósági lajstrom – az adatbevitel 2.6. alfejezetben már említett pontatlanságára visszavezethető – korlátaiba. A lajstromban ugyanis sajnos sokszor nem rögzítik a vizsgálathoz szükséges pontossággal a perek tárgyát, azaz az ügyek jelentős hányadában nem töltik ki az ennek rögzítésére szolgáló ügyminőség mezőt a lajstrom programban. Ennek következtében nem lehetett megállapítani, hogy a 2012-ben közvetlenül bíróság előtt indult perek közül hány irányult kizárólag pénzfizetésre kötelezésre, azaz – tárgyánál fogva – mennyi terelhető egyáltalán FMH-s útra.

A másik ok, hogy sok esetben a pertárgy értéke, azaz az érvényesített követelés összege sem került rögzítésre a lajstromban²³⁰, tehát a pertárgy alapján ugyan bizonyosan FMH útján is érvényesíthető pereknél sem lehetett pontosan megmondani, hány esetben volt a követelés összege az új felső korlát alatt.

E szempontokat szem előtt tartva kigyűjtöttem a bírósági adatbázisból a 2012-ben indult, az FMH útján való érvényesítés – összegszerű és az ügy tárgya szerinti – feltételeinek megfelelő ügyeket (a továbbiakban: potenciális FMH-k). A 159.454 keresetlevéllel (tehát nem FMH elleni ellentmondás folytán) indult per közül csak 63.733 olyan per volt, amely a tárgya alapján elvileg egyáltalán érvényesíthető lett volna FMH útján is. Ezek közül azonban 23.112 esetben a lajstromozáskor nem rögzítették a pertárgy értékét, és csak 15.762 ügy esetében volt megállapítható, hogy a pertárgy érték több volt, mint 1.000.000 Ft és kevesebb volt mint 30 000 000 Ft, tehát bizonyosan akár FMH útján is érvényesíthető lett volna, azaz potenciális FMH-nak tekinthető.

A peres ügyekkel kapcsolatos bizonytalanság másik forrása az volt, hogy nem tudhatjuk, hogy a potenciális FMH-k közül hány ügyben volt érdemi jogvita. Milyen lett volna az

²³⁰ Ha ezt a felperes a Pp. 26. §-ában foglalt kötelezettsége ellenére nem tünteti fel a keresetlevelében, akkor ennek megállapítása a lajstromirodai alkalmazott számára sokszor nem egyszerű.

ellentmondási arány, ha ezek az ügyek nem perként, hanem FMH-ként indulnak. Azaz hogyan csoportosítsuk őket abból a szempontból, hogy FMH-ként indulva jogerőre emelkednének, vagy perré alakulnának: a klasszifikációs mátrix melyik oszlopában kell feltüntetnünk őket. A bizonytalanságot az okozza, hogy a jelenleg FMH útján érvényesített követelések esetében ugyan ismerjük az ellenmondási arányt, de felmerül a kérdés, hogy a potenciális FMH-k esetén is ugyanezzel az ellentmondási aránnyal számolhatunk-e?

Véleményem szerint a válasz egyértelműen nem. Abból indultam ki, hogy jelenleg minden bizonytalanságot az igényeket viszik a jogosultak önként FMH-s útra, ahol a saját értékelésük szerint is alappal bízhatnak abban, hogy a kötelezett nem mond ellent, mert biztos jogi alapokon nyugszik követelésük, nem számítanak valódi jogvitára. A bíróság előtt érvényesített igények esetében tehát maguk a jogosultak is magasabb ellenmondási valószínűséggel számolnak, ezért nem kísérlék meg az FMH-s eljárást. Erre tekintettel helyesen tesszük, ha úgy kalkulálunk, hogy a potenciális FMH-k esetében az ellentmondási arány minden pertárgy érték kategóriában – és a magasabbak esetén egyre inkább – nagyobb lesz, mint a most FMH útján érvényesített igények azonos pertárgy érték sávjában. Másrészt azonban az is biztos, hogy még így sem nyújtanának be minden potenciális FMH-s ügyben ellenmondást, bizonyosan lenne olyan, amelyik jogerőre emelkedik. Tehát az ellenmondási ráta egyik értéksávban – még a legmagasabb pertárgyértékű potenciális FMH-k esetén sem – fogja elérni a 100 %-ot.

Azt vettem tehát alapul, hogy az 1.000.001 Ft-os követelések esetén az ellentmondási arány azonos lesz az 1.000.000 Ft iránti FMH-k esetében mért ellenmondási aránnyal. A 900.000-1.000.000 közötti követelések esetén az arány 13,081%, az 1.000.000-1.100.000 közötti követelések esetén pedig 11,731% volt (lásd a 4.1-2. számú diagram), ezért 12 %-nak vettem. A legmagasabb értékű követelések kategóriáiban pedig – a pesszimista forgatókönyvet alapul véve is – ez álláspontom szerint maximum 90%-ig emelkedhet. Az 1.000.000 Ft-os követelések esetén ténylegesen tapasztalt 12%-ról indulva tehát a legmagasabb követeléskategóriáig lineárisan 90%-ra emeltem a becsült ellentmondási arányt. A potenciális FMH-k minden értéksávba eső csoportjából véletlenszerűen kiválasztottam az ügyek adott sávra jellemző ellentmondási arálynak megfelelő hányadát. Az összes értéksávból így mindösszesen 7.649 pert kellett kiválogatnom, hogy a vélelmezett ellentmondási arányoknak megfelelő számú ügyet kapjam. Ezeket az FMH adatbázis szerint ténylegesen perré alakult FMH-k halmazához csoportosítottam. A maradék 8.113

potenciális FMH-t úgy tekintettem, amely FMH útján való érvényesítés esetén jogerőre emelkedne, és a ténylegesen jogerőre emelkedett FMH-k csoportjához soroltam. Így két, részben bizonyosan az adott kategóriába tartozó (az FMH-s adatbázisból származó), részben hipotetikusán oda sorolt (a peres adatbázisból véletlenszerűen kiválasztott) ügyekből álló halmazt kaptam. Az egyiket (22.901 FMH plusz 8.113 potenciális FMH, összesen 31.014 ügy) a továbbiakban nevezzük az érdemi jogvita nélküli, FMH kibocsátása esetén jogerőre emelkedő ügyeknek. A másikat (5.521 FMH plusz 7.649 potenciális FMH, összesen 13170 ügy) pedig az érdemi jogvita miatt FMH-ból perré alakuló ügyeknek. Mindkét halmaz minden eleme esetében ismertem az érvényesített követelés összegét, tehát nem volt akadálya a ROC analízis lefuttatásának.

A szignifikancia szintet a vizsgálat során minden esetben 0,05-nek vettem. A statisztikai elemzéshez és az ábrák elkészítéséhez a MS Excel és az IBM SPSS programokat használtam.

4.1.7. Eredmények

A ROC analízist megelőzően, az érkezett FMH-k és a perek száma között meglévő esetleges összefüggést és a perek számának csökkenésével kapcsolatos, az új Pp. indokolásában deklarált jogalkotói várakozást igazolandó áttanulmányoztam az érkezett FMH kibocsátása iránti kérelmek (a továbbiakban: érkezett FMH-k) és a perek számának alakulására vonatkozó ügyforgalmi adatokat a korábbi – jelentős alsó értékhatár módosulásokat eredményező – jogszabály változásokat megelőző és követő években. Azt vizsgáltam, hogy hogyan változott az érkezett FMH-k és a perek száma, és egymáshoz viszonyított aránya.

Abban az időszakban, amelyre vonatkozóan az ügyforgalmi adatok – legalább nagy vonalakban – hozzáférhetőek, kétszer emelkedett jelentősebben az alsó korlát értéke. Az egyik ilyen alkalom az V. Ppn. hatálybalépése volt 1993. január 1-én²³¹. A törvény 16. §-ának (1) bekezdése a Pp. 313. §-ának (2) bekezdését módosítva a korábbi 5.000 Ft-ról²³² 50.000 Ft-ra, tehát egy lépésben tízszeresére emelte az alsó korlátot. A másik alkalom a X. Ppn. már említett hatálybalépése 2009. január 1-én, amikor 200.000 Ft-ról ötszörösére, azaz 1.000.000 Ft-ra emelkedett az alsó korlát²³³.

²³¹ Az V. Ppn. 28. §-ának (1) bekezdése alapján lépett hatályba.

²³² A Pp. módosításáról szóló 1972. évi 26. törvényerejű rendelet 54. §-a állapította meg 1973. január 1-től.

²³³ Közben a VI. Ppn. 26. §-a 1995. augusztus 29-től 100.000, a már említett VII. Ppn. 33. §-ának (2) bekezdése pedig 1998. január 1-től 200.000 Ft-ra emelte az alsó korlátot, de e két alkalommal az kevésbé jelentős mértékben, „csak” kétszeresére emelkedett.

Az esetleges hatások detektálása érdekében áttekintettem az 1992-1993. és 2008-2009. évek közzétett bírósági ügyforgalmi adatait. Az adott esetben ez elegendő volt, mivel az Fmhtv. hatálybalépését, 2010. július 1-jét megelőzően az FMH kibocsátása még a bíróságok hatáskörébe tartozott²³⁴, tehát az FMH-kal kapcsolatos ügyforgalmi adatok a bírósági statisztikában jelentek meg. Az adatokat vizsgálva azonban megállapítható, hogy a fizetési meghagyásos eljárások száma nem szerepel külön a közzétett adatokban, csak a nemperes ügyek között. Azonban a helyi, a munkaügyi és a megyei bíróságok elsőfokú nemperes ügyeinek döntő többségét az FMH-k tették ki. Jól jelzi ezt, hogy az első olyan évben, amikor hatáskör hiányában már egyáltalán nem érkezett FMH kibocsátása iránti kérelem a bíróságokra, akkor a nemperes ügyek száma egy nagyságrenddel csökkent. A 2009. évi 662.256-ról az összes polgári, gazdasági és munkaügyi (magánjogi) nemperes ügy száma 2011-re 75.631-re zuhant²³⁵. A bírósági statisztikában megjelenő nemperes ügyeknek tehát majdnem 90%-át $((662.256-75631)/662.256=0,8857)$ az FMH-k tették ki. Ezért, ha 1993-ban vagy 2009-ben változást tapasztalunk a magánjogi nemperes ügyek számában, akkor ezt döntően az FMH-k számváltozásának tudhatjuk be.

Sajnálatos módon 1992-1993-ból a megyei bíróságok ügyforgalmi adatai nem elérhetőek, pedig a megyei bíróságok éppen 1993. január 1-től váltak jogosulttá FMH kibocsátására²³⁶. De a későbbiekben látni fogjuk, hogy ezek ügyforgalma egy nagyságrenddel alatta van a helyi bíróságokénak, tehát az adatok hiánya nem okoz számottevő eltérést. Nem láthatóak továbbá a közzétett adatok között a munkaügyi bíróságok nemperes ügyforgalmára vonatkozó adatok sem. Ám ennek sincs jelentősége, mert a munkaügyi bíróságok ekkor még nem bocsáthattak ki FMH-t²³⁷.

Az alsó korlát az első vizsgált alkalommal, 1993-ban tehát tízszeresére emelkedett. Az ügyforgalmi adatok szerint a helyi bírósági polgári és gazdasági nemperes ügyek száma 352.760-ról 462.891-re nőtt. Emelkedett ugyanakkor a helyi bírósági polgári és gazdasági perek száma is 165.716-ról 199.930-ra.

²³⁴ A részletes szabályokat a Pp. FMH-s eljárásról szóló korábban hatályos XIX. fejezete tartalmazta.

²³⁵ Adatok forrása: www.birosag.hu/ugyforgalmi-adatok?title=&ev=&page=2

²³⁶ Az V. Ppn. 31. §-ának c) pontja ugyanis hatályon kívül helyezte a Pp. 313. §-ának a megyei bíróság hatáskörét az FMH kibocsátását illetően korábban kizáró (3) bekezdését.

²³⁷ Erre csak a Pp.-nek – a VI. Ppn. 28. §-a által beiktatott – 350. §-a alapján váltak jogosulttá, a VI. Ppn. 30. §-ának (1) bekezdése értelmében 1995. augusztus 29-től (a VI. Ppn. a Magyar Közlöny 1995. évi 56. számában jelent meg 1995. június 30-án).

A második vizsgált módosítás alkalmával a fentiek szerint az alsó korlát a X. Ppn. alapján ötszörösére emelkedett 2009. január 1-én. Ez szintén egy igen jelentős emelkedés, és a 2008. évi és a 2009. évi adatokat összevetve látható is, hogy a várakozásoknak megfelelően a helyi és a munkaügyi, valamint a megyei bírósági nemperes ügyek száma is emelkedett. A helyi polgári és gazdasági nemperes ügyek száma 538.364-ről 620.597-re, a munkaügyi nemperes ügyeké 5.938-ról 7.129-re, a megyei bírósági polgári, gazdasági, közigazgatási nemperes ügyek száma pedig 29.702-ről 34.530-ra. Ugyanakkor a helyi bírósági polgári peres ügyek száma 158.558-ról 161.082-re, a helyi bírósági gazdasági peres ügyek száma 16.764-ről 17.329-re, a munkaügyi peres ügyek száma 24.086-ről 25.075-re, a megyei bírósági polgári, gazdasági peres ügyek száma pedig 17.499-ről 19.255-re, a magánjogi perek száma összesen 216.907-ről 222.741-re emelkedett.

Az alsó korlát értéke és a perek száma közötti kapcsolat tekintetében a történeti adatok alapján megállapíthatjuk, hogy az 1993. évi tízszeres alsó korlát emelésének a jogérvényesítést az FMH-k irányába terelő hatása a nemperes ügyek számának jelentős, 31%-os ($462.891/352.760=1,3121$) emelkedése (+110.131 nemperes ügy) alapján úgy tűnik megállapítható lenne. Kétségesse teszi ugyanakkor ezt a peres ügyek számának egyidejű majdnem 21%-os ($199.930/165.716=1,2064$) emelkedése. Észre kell venni, hogy 1992-ben a jogvitás magánjogi ügyek legfeljebb 68%-át ($352.760/(352.760+165.716)=0,6803$) kísérelték meg FMH útján érvényesíteni, addig 1993-ban 70%-át ($462.891/(462.891+199.930)=0,6983$), ami – az FMH-s ügyek számának bizonytalanságára tekintettel – a tízszeres értékhatár emelkedéshez képest nem tűnik igazán jelentős különbségnek. A jogviták rendszerváltást követő robbanásszerű megszorodása miatt tehát nem igazán észlelhető az alsó korlát emelésének – a peres eljárások számának csökkenésében is megmutatkozó – ügyforgalom módosító hatása.

A második jelentős emelés alkalmával, 2009-ben összesen 88.252-vel ($662.256-574.004$), azaz 15%-kal ($662.256/574.004=1,1537$) nőtt a nemperes ügyek száma, ami – egyéb jelentős ügyforgalmi változás hiányában – minden bizonnyal az FMH-k számának emelkedésére vezethető vissza. Ugyanakkor – a logikusan várható csökkenés helyett – ezúttal is emelkedett a peres ügyek száma, most összesen majdnem 3%-kal ($(161.082+17.329+25.075+19.255)/(158.558+16.764+24.086+17.499)=1,0268$). Tehát 2009-ben ismét a peres ügyek egyéb tényezők – ez alkalommal minden bizonnyal a jogviták

gazdasági válság okozta megszorodása – miatt emelkedő száma kissé megint elfedte az FMH alsó korlát emelésének hatását. A nemperes-peres ügyek egymáshoz viszonyított arányát illetően azonban megállapítható, hogy 2008-ban a jogvita magánjogi ügyek maximum 73%-a ($574.004/(158.558+16.764+24.086+17.499+574.004)=0,7257$), 2009-ben pedig már 77%-a ($662.256/(161.082+17.329+25.075+19.255+662.256)=0,7682$) volt FMH. Egyéb – a nemperes ügyek számát számottevően – módosító hatás hiányában ez nyilván zömmel a szaporodó FMH-nak köszönhető, ami az ötszörös értékhatáremeléshez képest már jelentősebb növekedés.

Az értékhatár emelésekor tehát mindkét esetben kétségtelenül és jelentősen nőtt a nemperes ügyek, azaz döntően az FMH kibocsátása iránti kérelmek száma. De az FMH-s útra kényszerülő igényérvényesítések számának egyértelmű emelkedése ellenére egyik esetben sem lehet kimutatni a peres ügyek számának csökkenése formájában jelentkező egyidejű változást, azaz a kettő közötti függvényyszerű kapcsolatot. Az ügyforgalomra ható számos egyéb tényező miatt nem tudunk egyértelmű következtetést levonni arra nézve, hogy az alsó korlát korábbi jelentős emeléseinek pontosan milyen hatása volt a perek számára és ezáltal a bíróságok munkaterhére nézve. Egyértelmű történeti számadatokkal nem volt tehát alátámasztható az az alsó korlát 2018. évi emeléséhez kapcsolódó jogalkotói várakozás, hogy annak hatására jelentősen csökkenni fog a peres ügyek száma és a munkateher a bíróságokon. Pusztán azok alapján valójában a jogalkotó sem láthatta előre, hogy milyen következményekre számíthat. Nem tudjuk tehát, hogy ténylegesen milyen összefüggés van az alsó korlát összecsúszása, valamint a peres és az FMH-s ügyek száma között.

A módosítás hatályba lépése után egyébként azt tapasztalhattuk, hogy 2018-ban jelentősen, $149.893+8.432=158.325$ -ről $114.669+6.474=121.143$ -ra csökkent a járásbíróságokon indult polgári és gazdasági perek száma és még radikálisabban a munkaügyi (12.667-ről 6.170-re), valamint a törvényszéki polgári (13.225-ről 7.316-ra) és gazdasági (6.780-ról 4.098-ra) pereké. Első látásra tehát úgy tűnhet, hogy most először mégis egyértelműen igazolódtak a jogalkotói várakozások az alsó korlát emelésének az igényérvényesítést a FMH irányába terelő hatását illetően. De a gyakorlati tapasztalatok alapján tudjuk, hogy ennek elsődleges oka sokkal inkább az alsó korlát emelésével egyidejűleg a keresetlevél tartalmi és formai követelményeire vonatkozó szabályok jelentős szigorítása volt. Hatására ugyanis általános jelleggel és érezhetően csökkent az állami úton való igényérvényesítési kedv. Ezt igazolja

áttételesen, hogy az FMH-k száma is csökkent: a 2017-ben kibocsátott 559.408-cal²³⁸ szemben, 2018-ban már csak 491.434 FMH-t bocsátottak ki a közjegyzők²³⁹. Tehát a várt növekedéssel szemben – a perek számával párhuzamosan – jelentősen csökkent az FMH-k száma is. A perek száma tehát nemcsak az FMH igénybevételének erősödő kényszere, és a jogviták FMH irányába terelődése, hanem a jogviták állami eszközökkel való érvényesítésének általában is csökkenő népszerűsége miatt is esett. Ezzel együtt azonban kétségtelen, hogy az igényérvényesítés súlypontja ezúttal is kis mértékben eltolódott FMH irányába: 2017-ben a magánjogi igények 74,54%-át ($559.408/(158.325+12.667+13.225+6.780+559.408)=0,7454$), míg 2018-ban 77,98%-át ($491.434/(121.143+6.170+7.316+4.098+491.434)=0,7798$) érvényesítették a jogosultak FMH útján. Ez említést érdemlő változás.

A perszám csökkenésének az FMH szám emelkedésétől a korábbiakban rendre elmaradó mértékét magyarázhatja esetleg az, hogy a korábbi és az új alsó korlát közötti összegű követelések iránti, az új szabály alapján immár kényszerűen FMH útján érvényesített követelések esetén magasabb az ellentmondási arány. Azaz a jogosult a korábbi alsó korlát összegét meghaladó követelése érvényesítése érdekében már FMH kibocsátását kénytelen kérni, de e nagyobb összegű követelések esetén a kötelezettek már sokkal inkább élnek az ellentmondás lehetőségével.

Erre tekintettel alaposabban is megvizsgáltam az érvényesített követelés összege és az ellentmondás valószínűsége közötti – az indokolás szerint a jogalkotó által az alsó korlát emelése körében figyelembe vett – kapcsolatot a 2012-ben FMH-k útján érvényesített követelések összegeinek elemzésével²⁴⁰.

A vizsgálat során az FMH-k adatai alapján megállapítottam, hogy a 2012-ben érkezett 560.043 FMH közül 526.548 jogerőre emelkedett (94,02%), és csak 33.495 esetben (5,98%) nyújtottak be ellentmondást, azaz alakult perré az eljárás. Az ellentmondás valószínűségét a pertárgy értéke alapján kialakított egyes kategóriákban külön-külön is vizsgáltam. A 4.1-2. számú táblázat utolsó sorának adatai alapján megállapítható, hogy bár az FMH-k útján

²³⁸ Adatok forrása: www.origo.hu/jog/20180227-magyar-oroszagos-kozjegyzoi-kamara-fizetesi-meghagyas.html (letöltés 2020. március 7.)

²³⁹ Adatok forrása: www.origo.hu/jog/20190130-magyar-oroszagos-kozjegyzoi-kamara-fizetesi-meghagyas.html (letöltés 2020. március 7.)

²⁴⁰ Adatok forrása: MOKK, egyedi adatkérés alapján.

érvényesített követelések összegének terjedelme (a legnagyobb FMH útján érvényesített követelés összege 1.901.367.000 Ft (!!)) volt) és szórása is óriási.

De az FMH-k 99,77%-a esetében a követelés összege nem haladta meg a 10.000.000 Ft-ot, 94,78%-ánál az 1.000.000 Ft-ot, és 43,76%-a esetében még a 100.000 Ft-ot sem (lásd 4.1-3. számú táblázat). A követelések értékeinek ilyen a megoszlására tekintettel a 10.000.000 Ft-ig 100.000 Ft szélességű sávokat alakítottam ki, a 10.000.000 Ft feletti összegre indított mindössze 1.240 FMH-t pedig egy kategóriának tekintettem. Ezt követően minden egyes sávra nézve kiszámítottam az abba a sávba eső ellentmondással megtámadott FMH-k arányát. Az adatokat a 4.1-2. számú diagramon ábrázoltam.

A másik oldalról megközelítendő a kérdést a 2012-ben kibocsátott FMH-kat az eljárás kimenetele szerint is két csoportra, a jogerőre emelkedett, valamint a perré alakult FMH-k csoportjára osztottam, és az érvényesített követelés összege szempontjából külön-külön is vizsgáltam. A két csoport leíró statisztikai adatait is a már hivatkozott 4.1-2. számú táblázat (első két sora) tartalmazza.

A 2012-ben FMH-k útján érvényesített követelések összegeinek leíró statisztikai adatai												
	Átlag	Standard hiba	Medián	Módusz	Szórás	Variancia	Csúcsosság	Ferdesség	Tartomány	Minimum ²⁴¹	Maximum ²⁴²	Darabszám
perré alakult	1.307.359	73.826	215.000	16.400	13.511.452	1,826*10 ¹⁴	11.860	90,633	1,901*10 ⁹	0	1,901*10 ⁹	33.495
jogerőre emelkedett	317.812	3.603	118.567	16.400	2.614.431	6,835*10 ¹²	13.311,9	99,481	550.000.000	0	550.000.000	526.548
összes FMH	376.995	5.574	121.481	16.400	4.171.294	1,74*10 ¹³	80.182	207,638	1,901*10 ⁹	0	1,901*10 ⁹	560.043

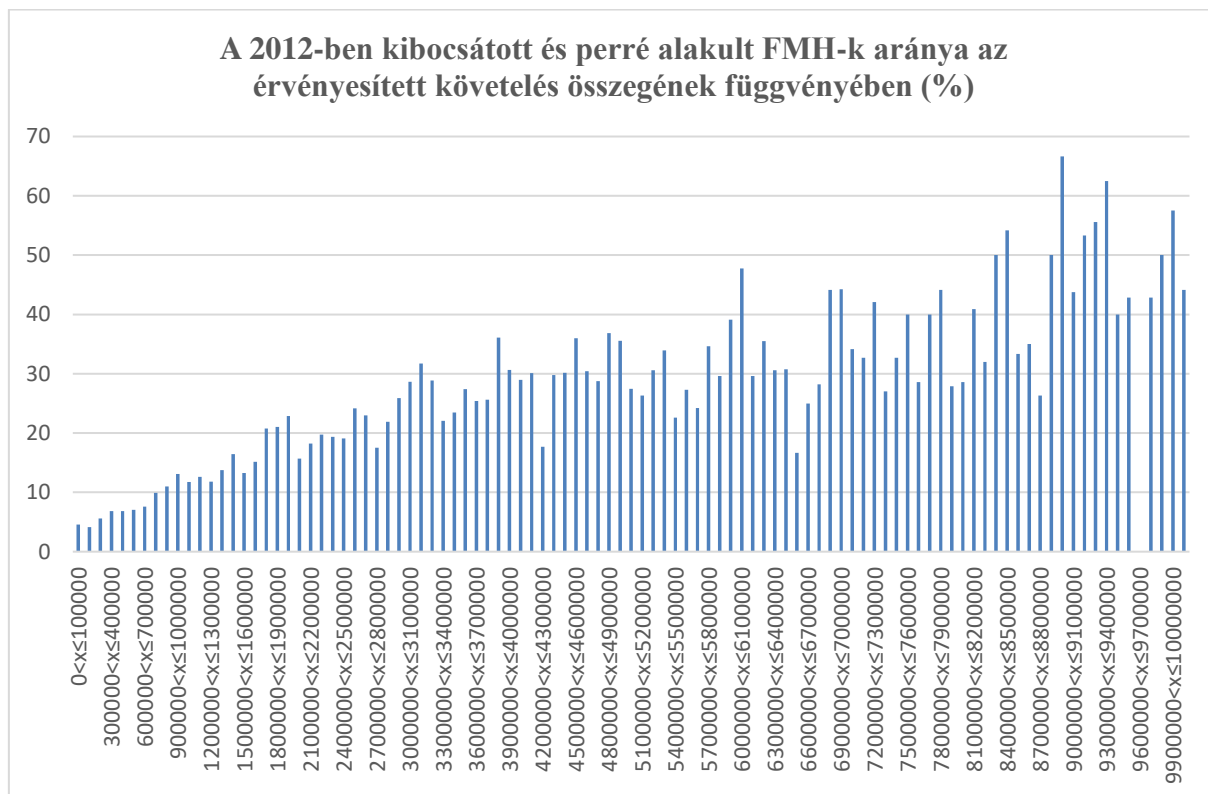
4.1-2. számú táblázat

A Kolmogorov-Smirnov tesztel vizsgáltam az eloszlások normalitását és a Lilliefors tesztel korrigált p értékeket vettem figyelembe, de az adatok logaritmikus transzformálását követően sem volt normális az eloszlás sem az összes FMH, sem a két részsokaság esetén. Erre tekintettel a jogerőre emelkedett és perré alakult FMH-ban érvényesített követelések –

²⁴¹ A 0 Ft-os összegre vonatkozó FMH minden bizonnyal téves adatrögzítés eredménye, de ilyen ügy mindössze háromszor fordult elő. Ezeket leszámítva a legkisebb érvényesített igény 1.345 Ft volt. Az adatbázis rendkívüli méretére és a bizonyosan valósnak tekinthető minimális igény összegére tekintettel tehát a fenti adatrögzítési hiba nem befolyásolja számottevően a kapott eredményeket.

²⁴² Ez akként lehetséges, hogy 2012. március 15. előtt még nem volt felső korlát, azt – 400.000 Ft-os összeggel – a bírósági végrehajtással kapcsolatos és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXX. törvény 108. §-ának (2) bekezdése vezette be 2012. március 15-től. A maximális értékű követelés iránti FMH tehát minden bizonnyal 2012. január 1. és március 14. között érkezett.

4.1-2. számú táblázat alapján eltérőnek látszó – átlagára vonatkozó hipotézisvizsgálatot Mann-Whitney U tesztel végeztem, melynek eredménye ($U=1,82 \cdot 10^{10}$, $Z=51105,57$, $p=0,000$) szerint a különbség szignifikáns.

4.1-2. számú diagram

A hipotézisvizsgálat eredményére figyelemmel khi négyzet próbával kapcsolatvizsgálatot is kívántam végezni az eljárás kimenetele és az érvényesített követelés összege, mint az FMH-t jellemző két független változó között. Mivel előbbi nominális változó, utóbbi pedig kontinuum, ezért közöttük vegyes kapcsolat lehet. Ezért az érvényesített követelés összegéből, mint a kontinuum változóból ordinálisat képeztem, azaz az érvényesített követelés összege alapján ismét csoportokat alakítottam ki a 2012-ben érkezett FMH-kon belül. A 4.1-3. számú (kontingencia) táblázat adatai alapján megállapítható, hogy 100.000 Ft vagy annál kisebb értékre indul az FMH-k 43,76%-a, további 51,02%-a 100.000 Ft és 1.000.000 Ft közötti értékre és mindössze 5,22% esetében haladta meg az érvényesített követelés az 1.000.000 Ft-ot. Amikor tehát a csoporthatárokat megvontam, akkor arra kellett figyelemmel lenni, hogy 1.000.000 Ft felett – a 4.1-2. számú diagram alapját képező 100.000 Ft szélességű sávokat alkalmazva – drasztikusan leesett az egyes sávokba eső ügyek száma.

A 2012-ben kibocsátott FMH-k tapasztalt gyakorisága az eljárás kimenetele, illetve a követelt összeg függvényében				
		eljárás kimenetele		összesen
		perré alakult	jogerőre emelkedett	
követelés értéke (Ft)	$x \leq 1.000$	6	18	24
	$1.000 < x \leq 10.000$	1.602	22.108	23.710
	$10.000 < x \leq 100.000$	9.618	212.476	222.094
	$100.000 < x \leq 1.000.000$	16.583	268.846	285.429
	$1.000.000 < x \leq 10.000.000$	5.139	22.407	27.546
	$10.000.000 < x \leq 100.000.000$	507	643	1.150
	$100.000.000 < x$	40	50	90
	összesen	33.495	526.548	560.043

4.1-3. számú táblázat

Márpedig a khi négyzet próba elvégzésének feltétele, hogy a tényleges adatok alapján számított várható gyakoriságokat tartalmazó táblázat rubrikáinak maximum 20%-ában lehet a várt gyakoriság értéke kevesebb, mint 5 és egyben sem lehet 1 alatt. Másrészt a 4.1-2. számú diagram alapján az látszik, hogy az esetek hozzávetőleg felét-felét tartalmazó 100.000, illetőleg 1.000.000 Ft-ig tartó sávban nincs nagy különbség az ellentmondás valószínűsége között. Mindezeket figyelembe véve 7 csoportra osztottam az FMH-kat az érvényesített követelés összege alapján, és így a tapasztalt alapján számított várható gyakoriságok értéke a 14 cella közül csak egy esetben volt 5, és egy esetben sem volt 1 alatt. A khi négyzet próba elvégzésének valamennyi feltétele teljesült.

Az elvégzett khi négyzet próba eredménye szerint $df=6$, khi négyzet=12.208,124, khi négyzet kritikus=12,592, $p=0,000$. A közöttük lévő kapcsolat szorosságát pedig – a kontingencia tábla erős asszimetriájára tekintettel – a Cramer-féle kontingencia együttható kiszámításával becsültem meg. A kapott eredmények szerint $V=0,147$, azaz a két változó közötti kapcsolat igen gyenge.

A rendelkezésemre álló 2012. évi adatok (lásd 4.1-2. számú táblázat) alapján tehát az látható, hogy az FMH-k túlnyomó többsége (94,02%-a) jogerőre emelkedett. A 4.1-2. számú diagramból azonban az is megállapítható, hogy a jogerőre emelkedés valószínűsége nem egyformán jellemzi az ügyeket. A kis összegű (néhány tízezer Ft-os) követelések esetén a

perré alakulási arány csak néhány (4-6) %, és még az 1.000.000 Ft-hoz közeli összegek esetén is csak 10-12%, ami azután 2.000.000 Ft körül 15-20%-ra emelkedik, 10.000.000 Ft-nál pedig – nagy szórás mellett – 40-50%-között mozog. A diagram tehát ránézésre igazolja a jogalkotó vélekedését azzal kapcsolatban, hogy az ellentmondás előterjesztésének valószínűsége valamilyen pozitív korrelációban van az érvényesített követelés összegével. Szemre úgy tűnik, hogy kb. 3.000.000 Ft-ig kétségtelenül dinamikus és egyenletesen emelkedik a perré alakuló eljárások aránya. Ám utána az emelkedés dinamikája csökkenni látszik. Pusztán a látottak alapján is felvetődik tehát a kérdés, hogy 2018-ban az új alsó korlát miért pont 3.000.000 Ft lett. Ha ezen összeg felett nem olyan meredek az ellentmondások arányának növekedése, akkor miért nem 5.000.000, 8.000.000 vagy éppen 10.000.000. Annyi minden esetre bizonyos, hogy a kérdés pusztán vizuális alapon nem dönthető el.

A jogerőre emelkedett és perré alakult FMH-kat összehasonlítva azt tapasztaltam, hogy a két csoportban jelentősen eltér az érvényesített követelések összegének átlaga. A jogerőre emelkedett FMH-k esetében a követelés átlagos értéke 317.812 Ft volt, míg a perré alakult FMH-k esetében 1.307.359 Ft. De a nagy terjedelem és szórás, a rendkívül erősen ferdült és csúcsos (lásd 4.1-2. számú táblázat), továbbá a teszt statisztikával igazolt nem normális eloszlások miatt ránézésre nehezen volt megítélhető, hogy a különbség szignifikáns-e. Az elvégzett nemparaméteres próba alapján azonban a látott különbség erősen szignifikánsnak bizonyult. A nullhipotézist elvetve ezért levonhatjuk a következtetést: az érvényesített követelés összege szempontjából kétségtelenül különböznek egymástól a jogerőre emelkedett és a perré alakult FMH-k. Nagyobb értékű követelés esetén nagyobb valószínűséggel mond ellent a kötelezett. És fordítva: a kisebb összegre kibocsátott FMH-kat nagyobb valószínűséggel hagyják jogerőre emelkedni a kötelezettek nyilván azon észszerű okból, hogy kis összegekért nem érdemes pereskedni az esetleges peresztés kockázata miatt. Első látásra tehát erről az oldalról nézve is úgy látszik, hogy az eljárás kimenetele valamilyen módon összefüggésben van az érvényesített követelés összegével.

Ennek igazolása érdekében kapcsolatvizsgálatot is végeztem a két változó között. A khi négyzet próba szignifikáns különbséget mutatott ki tényleges és a várt gyakoriságok között. A változók függetlenségére vonatkozó nullhipotézist ezért elvettem. A követelés összege tehát kétségtelenül kapcsolatban – az időbeli sorrendre tekintettel minden bizonnyal ok-okozati összefüggésben – van az ellentmondás valószínűségével: minél nagyobb a követelés, annál gyakoribb az ellentmondás. A Cramer-féle kontingencia együttható meglehetősen

alacsony értékéből ($V=0,147$) azonban az is látható, hogy a két változó közötti kétségtelenül szignifikáns kapcsolat a látszat ellenére nagyon gyenge. Önmagában a követelés értéke alapján tehát nem vagy alig lehet következtetni a tényleges jogvita léte, azaz az eljárás kimenetelére. Erre tekintettel erős kétségek merültek fel arra nézve, hogy egyáltalán lehet-e követelés összege alapján különbséget tenni az FMH-k között az érdemi jogvita léte vagy hiánya, az eljárások várható kimenetele szerint. Ez alapján azt mondhatjuk, hogy a követelés összegétől függetlenül – egyéb szempontok alapján – lényegében bárhol meg lehetne húzni az alsó korlátot.

A kérdés most már csak az volt, hogy mi alapján döntse el a jogalkotó, hogy egy követelést FMH-s vagy peres úton enged-e érvényesíteni. Ezt nemcsak az ellentmondás valószínűségének, hanem egyéb tényezőknek is befolyásolniuk kell. Valójában annak kell lennie a fő szempontnak, hogy össztársadalmi szinten melyik a kedvezőbb, azaz költség, idő, emberi erőforrás- és eszköztakarékosabb megoldás. A két szélső lehetőség az, ha egyrészt – az érvényesített követelés összegétől függetlenül – minden esetben kötelezővé teszi a jogalkotó az FMH-t, a másik pedig, ha soha nem kötelező, vagy nem is létezik a jogintézmény a jogrendszerben. Az, hogy a két szélső megoldás között hol az optimum attól függ, hogy melyik igényérvényesítési útnak mennyi a társadalmi költsége és a haszna.

Az FMH minden olyan esetben – ugyan nem túl jelentős – többlet idő és fáradtság a jogosultnak, amikor érdemi jogvita van a felek között és a kötelezett úgyis ellentmond. Az FMH lehetőségének hiánya pedig tetemes felesleges idő és pénz a jogosultnak, a kötelezettnek és – utoljára, de nem utolsó sorban – a bíróságokon keresztül az államnak is, amikor a felek között valójában nincs is jogvita, tehát egy FMH is jogerőre emelkedhetett és végrehajtható határozatot eredményezhetett volna. Ezeket a szükséges, különféle nemű erőforrásokat – idő, pénz, emberi munkaerő stb. – nehéz pontosan számszerűsíteni és összesíthetővé tenni. A gyakorlati tapasztalatok alapján azt azonban biztosan kijelenthetjük, hogy egy bírósági per megindítása, azaz a keresetlevél megszerkesztése, beadása, annak bíróság részéről való feldolgozása, az esetleges hiánypótlás vagy a keresetlevél végzéssel történő visszautasítása²⁴³, illetőleg a tárgyalás előkészítése, a felperes és az állam részéről többszörös ráfordítást igényel, mint egy FMH kibocsátása iránti kérelem benyújtása, az

²⁴³ Az új Pp. perindítás című XII. fejezete szabályozza a peres eljárás e szakaszát.

FMH kibocsátása, valamint az ellentmondás előterjesztése a jogosult, a közjegyző és a kötelezett részéről összesen²⁴⁴.

Inkább tereljünk tehát számtalan ügyet feleslegesen az FMH irányába, amelyek azután ellentmondás előterjesztése miatt mégis perré alakulnak, minthogy bírósági útra engedjünk – az előbbiektől akár lényegesen kisebb számú – olyan ügyet, amely FMH-ként jogerőre emelkedett volna. A külön nemű „költségek” forintosíthatóságának és összesíthetőségének említett nehézsége miatt a helyes arányokat nem tudom megmondani. Úgy gondolom azonban, hogy a 3 vagy esetleg 4 elterelt, de utóbb mégis perré alakult ügy FMH-s szakasza jelentette többlet – elsősorban idő – ráfordítás összesítve is kevesebb ösztársadalmi „költség”, mint egyetlen per bíróságról való sikeres elterelésének – elsősorban állami költségráfordítás elmaradása formájában jelentkező – ösztársadalmi haszna. A ROC analízis eredményeinek értékelésénél, az alsó korlát, azaz a vágópont meghatározásánál tehát e szempontokat is szem előtt kellett tartani.

A fentieket a statisztika nyelvére lefordítva azt mondhatjuk, hogy a FP (a követelés összege alapján érdemi jogvita kialakulását sejtető, de FMH kibocsátása esetén mégis jogerőre emelkedő) esetek mennyiségét kell csökkenteni mindaddig, amíg számuk a FN (a követelés összege alapján érdemi jogvita hiányát ígérő, de FMH kibocsátása esetén mégis perré alakuló) ügyek számának $\frac{1}{3}$ -ára, $\frac{1}{4}$ -ére esik. A ROC analízis esetén szokásosan számolt mutatók mellett az adott esetben tehát figyelniünk kell a FN/FP arányra is: kívánatos, hogy ez az érték 3-4 körül legyen. Ha így járunk el, akkor a FP esetek alacsony száma miatt várhatóan magas lesz a teszt PPV-je, azaz a követelés összege alapján a peres út irányába terelt igényérvényesítések találati aránya: amelyik igényt bíróság elé engedünk, az nagy valószínűséggel úgysem futott volna jogerőre FMH-ként.

A NPV viszont elkerülhetetlenül romlani fog a FN ügyek számának emelkedése miatt. De ez, az adott esetben nem fontos. A fentiek miatt ugyanis nem baj, ha viszonylag sok FMH irányába terelt ügy, amelyről a követelés összege alapján azt gondoltuk, hogy úgyis jogerős FMH lesz belőle, ellentmondás miatt mégis perré alakul.

²⁴⁴ A kérdést egy külön tanulmányban az eljárások harmadik szereplője, a közjegyző szempontjából is vizsgáltam (Örkényi [2020e]).

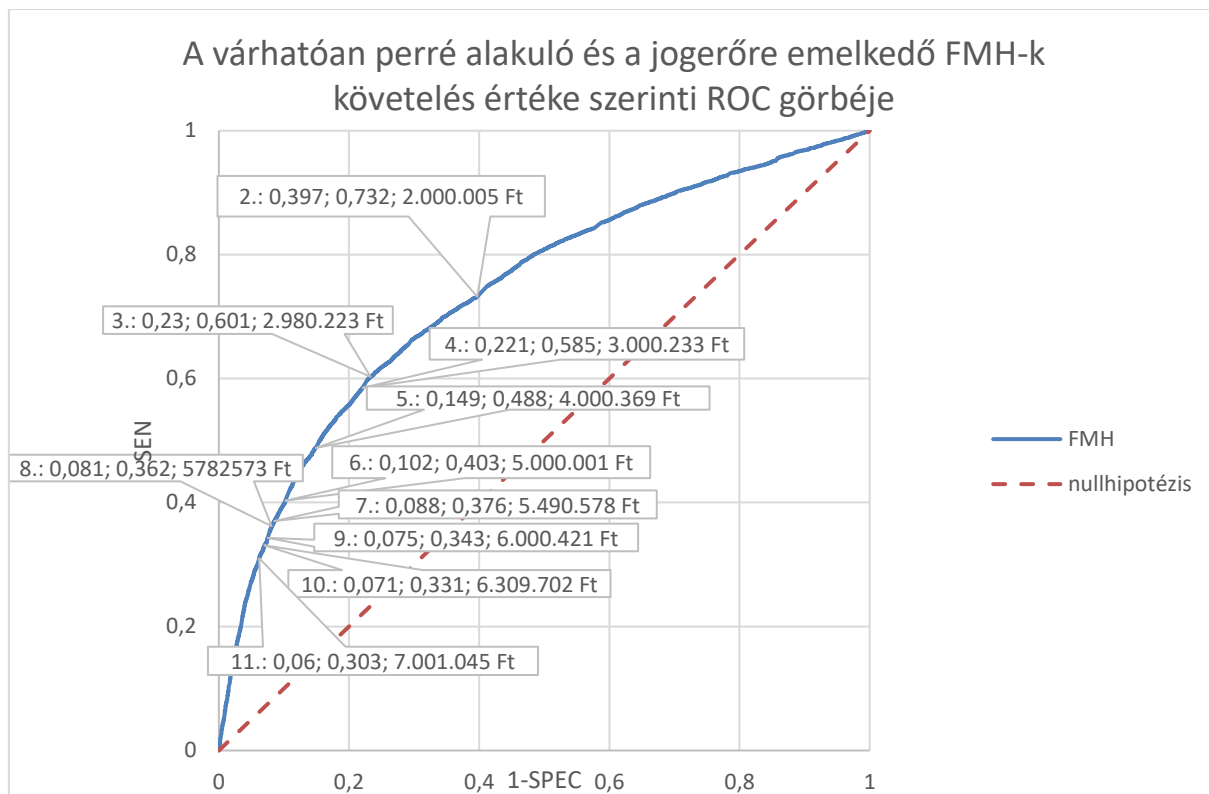
Ennek ugyanakkor van egy felső korlátja. Mivel a cél a bíróságra érkező ügyek számának csökkentése ezért a számunkra legfontosabb, hogy ez a szám minél nagyobb legyen. Ezt pedig úgy kapjuk meg, hogy az FMH-s útra kényszerített, és valóban jogerőre is emelkedő, tehát a bíróságokról sikeresen elterelt TN ügyek számából kivonjuk az ugyan FMH-s útra irányított, de ellentmondás folytán mégis a bíróságokon „landoló”, tehát végső soron eredménytelenül elterelni megkísérelt FN ügyek számát. A kettő különbsége (TN-FN) a nettó bírósági ügyforgalom csökkenés, amit a jogalkotó is maximalizálni kívánt. A FN ügyek száma csak addig emelkedhet, amíg a TN és a FN ügyek számának különbsége eléri a maximumát. A ROC eredmények értékelésének bevett gyakorlatával szemben tehát az adott esetben nem a TN ügyeknek a teszt alapján negatív ügyeken belüli relatív mennyiségét, a NPV-t, hanem a TN és az FN ügyek abszolút különbségét kell figyelnünk.

A TN-FN művelet eredményeként kapott szám értékelésekor azonban figyelembe kell venni, hogy az elemzett ügyeknek csak 55,4%-a potenciális FMH, azaz csak ennyi indult ténylegesen a bíróságon perként. A bírósági ügyszám csökkenés tehát valójában csak kb. fele lesz a mindenkorai vágóponthoz tartozó TN-FN értéknek. Ezért a kapott számot meg kell szorozni az adott értékhatárig a potenciális FMH-k csoportjából jött ügyek ezen értékhatár alatti összes ügyön belüli arányával. E tényt nem szabad figyelmen kívül hagyni a 3.1-4. számú táblázatban feltüntetett TN-FN adatok értékelésekor.

Nagyon magas lesz a teszt SPEC értéke, szinte minden érdemi jogvita nélküli, tehát FMH-s útra alkalmas ügyet azonosítani fogunk. Viszont a SEN értéke alacsony marad: az érdemi jogvitával terhelt ügyeknek viszonylag kis hányadát irányítjuk közvetlenül peres útra. Ez azonban nem baj, mert kis idővesztés árán, ellentmondás folytán, ügyis perré alakulnak. A vágópont minden bizonnyal nem a SEN+SPEC összege szerinti optimum körül lesz. Mivel nem egy kis elemszámú mintát vizsgáltam, hanem egy teljes év érkezését dolgoztam fel, ezért az abszolút számok is informatívak, nemcsak a kiszámolt mutatók és arányszámok. Ennek fényében lássuk tehát a kapott eredményeket.

Az 1.000.000 és 30.000.000 Ft közötti követelések iránti tényleges FMH-k és a fentiek szerint kiválogatott hipotetikus FMH-k 44.184 elemű egyesített halmazára lefuttattam a ROC analízist, melynek végeredményét a 4.1-3. számú diagram mutatja. Az AUC értéke 0,739 (standard hiba=0,003, $p=0,000$, 95%-os konfidencia intervallum=0,734-0,744). A SEN+SPEC maximális értéke 1,37, 2.980.223 Ft összegű vágópont esetén. A nagy

elemszám következtében sokféle különböző összegű követelés, és emiatt kiemelkedően sok (32.488!!!) lehetséges vágópont miatt, a görbe valamennyi pontjához tartozó koordináták (SEN és 1-SPEC) értékeinek közlésétől eltekintek.

4.1-3. számú diagram

Az AUC értéke alapján látható, hogy a korábbi vizsgálatok adataira alapozott várakozásoknak megfelelően az érvényesített követelés összege nem igazán megbízható klasszifikátora a magánjogi igényeknek a követelés mögött meghúzódó érdemi jogvita létét vagy hiányát illetően. A görbe ugyan erősen szignifikánsan, de nem túl nagy mértékben távolodik el az átlós egyenestől és nem igazán közelíti meg az egységnégyzet bal felső sarkát. A klasszifikátor teljes alkalmatlanságára vonatkozó nullhipotézist a p értékére tekintettel elvetjük, de levonhatjuk a következtetést, hogy a követelés összege alapján nem lehet igazán megbízhatóan elkülöníteni az eljárás várható kimenetele szerint a magánjogi igényeket.

A 4.1-4. számú táblázatban a ROC görbe döntés szempontjából releváns vagy más okból kiemelt jelentőségű, és a 4.1-3. számú diagramon is (a táblázat sorszámaint követve) jelzett pontjainak koordináta adatait és a hozzájuk tartozó tényleges esetszámokat, valamint az

egyéb számított mutatók értékeit adom meg. Az egyes vágópontok kiemelését indokoltta tevő adatot mindig vastagon és pirossal szedtem a 4.1-4. számú táblázatban.

A várhatóan perré alakuló és a jogerőre emelkedő FMH-k követelés értéke szerinti ROC analízisének eredményei												
Vágópont sorszáma	Vágópont (Ft)	ROC görbe koordinátái		esetszámok az egyes csoportokban (db)				számított mutatók				
		SEN	1 – SPEC	TP	FP	FN	TN	PPV	SPEC	SEN+SPEC	FN/FP	TN-FN
1.	1.000.000	1	1	13.170	31.014	0	0	0,298	0	1	0	0
2.	2.000.005	0,732	0,397	9.637	12.308	3.533	18.706	0,439	0,603	1,335	0,287	15.173
3.	2.980.223	0,601	0,230	7.909	7.141	5.261	23.873	0,526	0,770	1,370	0,737	18.612
4.	3.000.233	0,585	0,221	7.705	6.840	5.465	24.174	0,530	0,779	1,364	0,799	18.709
5.	4.000.369	0,488	0,149	6.425	4.607	6.745	26.407	0,582	0,851	1,339	1,464	19.662
6.	5.000.001	0,403	0,102	5.302	3.177	7.868	27.837	0,625	0,898	1,300	2,477	19.969
7.	5.490.578	0,376	0,088	4.955	2.738	8.215	28.276	0,644	0,912	1,288	3,000	20.061
8.	5.782.573	0,362	0,081	4.768	2.527	8.402	28.487	0,654	0,919	1,281	3,325	20.085
9.	6.000.421	0,343	0,075	4.513	2.336	8.657	28.678	0,659	0,925	1,267	3,706	20.021
10.	6.309.702	0,331	0,071	4.364	2.201	8.806	28.813	0,665	0,929	1,260	4,001	20.007
11.	7.001.045	0,303	0,060	3.986	1.875	9.184	29.139	0,680	0,940	1,242	4,898	19.955

4.1-4. számú táblázat

A 4.1-4. számú táblázat és a 4.1-3. számú diagram alapján látható, hogy az alsó korlát változatlanul hagyása azt jelenti, hogy minden 1.000.000 Ft vagy azt meghaladó követelés iránti ügyet peres útra érdemesnek tekintünk. De így 31.014 esetben tévedünk, mert az FMH-k és a hipotetikus FMH-k közül összesen ennyi jogerőre emelkedik. Ez a görbe jobb felső pontja. A 4.1-4. számú táblázat 2. sora azt az esetet foglalja össze, ha a vágópontot 2.000.005 Ft-ra emelnénk. Így lényegesen javulnak a teszt eredményei, mert a FP esetek száma 12.308-ra esik, tehát már ezzel a lépéssel 18.706 ügyet elterelnénk a bíróságról és ellentmondás folytán is csak 3.533 alakulna utóbb perré.

A görbe következő kiemelt pontja (a 4.1-4. számú táblázat 3. sora) azért érdekes, mert ennél a 2.980.223 Ft-os vágópontnál maximális (1,370) a SEN+SPEC értéke, azaz, ha csak matematikai szempontokat nézünk, akkor ezt az értéket kellene alsó korlátnak választani. Vegyük észre, hogy ez a matematikailag optimális vágópont milyen közel van az új Pp.-ben a jogalkotó által választott 3.000.000 Ft-os alsó korláthoz (a 4.1-4. számú táblázat 4. sora).

Az új Pp. indokolásának szűkszavúsága miatt ugyan nem tudjuk, hogy ez csak a véletlen műve-e vagy komoly számítások vannak a jogalkotó döntése mögött.

Látni kell azonban, hogy a jogalkotó által választotthoz közeli 3.000.233 Ft-os vágópont esetén ugyan már kétségtelenül 24.174 ügyet terelünk el sikerrel a bíróságokról, de ebből le kell vonni a 5.465 FN esetet, amelyek FMH-ból perré alakulnak. A tiszta „nyereség” tehát a bírósági ügyforgalomban 18.709-cel kevesebb per. De még így is lehetővé tesszük, hogy a felek 6.840 olyan ügyben indíthassanak pert, amely FMH-ként jogerőre emelkedhetett volna. A FP esetek száma még mindig magas, meghaladja a FN esetek számát, tehát az FN/FP arány (0,799) messze van az optimálisnak tekintett 3-4-től.

A vágópontot 4.000.369 Ft-ra emelve érnénk el először azt, hogy a FN (ellentmondás miatt perré alakuló) ügyek száma meghaladja a FP, tehát a követelés értéke alapján valósnak vélt jogvita miatt tévesen peres útra terelt ügyek számát, de még mindig csak alig másfélszeresen (FN/FP=1,464). A TN-FN értéke tovább emelkedik (19.662).

A kívánatosnak tartott FN/FP aránytól még akkor is messze lennénk, ha a vágópontot tovább emelve 5.000.001 Ft-ban határoznánk meg azt. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a SPEC értéke alapján a tényleges jogvitát nélkülöző ügyeknek már 89,8%-át sikerrel azonosítjuk, és eltereljük a bíróságokról, és már csak 3.177 FP ügy esetében hibázunk. A SEN+SPEC értéke ugyan csökkenni kezd (1,300), de ez még nem jelentős, és a fenitek szerint nem is olyan fontos szempont. A nettó bírósági ügyszám csökkenés, a TN-FN értéke tovább emelkedik (19.969).

További majdnem fél millió Ft-tal 5.490.578 Ft-ra (a 4.1-4. számú táblázat 7. sora) kell emelnünk a vágópont értékét, hogy a minimálisan kívánatosnak tartott FN/FP arányt (3) elérjük. A következő, a táblázat 8. sorában kiemelt 5.782.573 Ft összegű vágópont azért érdekes, mert a kiemelten fontos TP-FN érték itt éri el a maximumát, 20.085-öt²⁴⁵. A bíróságokról ténylegesen elterelt ügyek száma tehát 1.178-cal (20.085-18.907) több, mint a jogalkotó által választotthoz közeli 3.000.233 Ft-os vágópont esetén. A szintén jelentős FN/FP hányados is az ideális sávban van (3,325). A számunkra fontos szempontok – a

²⁴⁵ A potenciális FMH-k ezen értékhatárnál számított kb. 40%-os arányára tekintettel a valós szám ennek csak 4/10-e.

bírósági ügyforgalom és munkateher minél jelentősebb csökkentése – alapján tehát ez a vágópont tűnik az FMH optimális alsó korlátjának.

Ám a táblázat 9. és 10. sora alapján látszik, hogy egészen 6.309.702 Ft-ig minden aggodalom nélkül kitolható még a vágópont, mert a FN/FP arány csak ekkor éri el a 4-et, a SEN+SPEC értéke (1,26) – a SPEC értékének dinamikus emelkedése (0,929) következtében – még ekkor sem esik jelentősen a maximumhoz képest. Így már a tévesen bírósági útra engedett FP ügyek száma is 2.201-re csökken.

Ha azonban tovább emeljük a vágópontot 7.001.045 Ft-ra, akkor a bíróságról sikerrel elterelt TN ügyek és a végül mégis perré alakult FN ügyek különbsége, azaz a nettó bírósági ügyérkezési nyereség már 19.955-re csökken, a FN/FP arány (4,898) sem optimális már és SEN+SPEC értéke is 1,242-re esik. Tehát itt már az összes lényeges mutató romlik. Minden szempontot figyelembe véve ezért az FMH alsó korlátjának értékét a 7. és a 10. sorszámmal jelölt vágópont, azaz 5.490.578 és 6.309.702 Ft közötti tartományban kellett volna, vagy kellene meghatározni.

4.1.8. Kutatásom eredményeinek összegzése

A fentieket összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy egyértelműen bebizonyosodott a bírósági lajstromprogramban elérhető adatbázis hasznossága. Az ügyek tárgyára vagy a pertárgy értékére vonatkozó adatrögzítés, és a központi igazgatás által kezdeményezhető egyedi adatgyűjtés lehetőségének hiányában semmi esélye nem lett volna egy ilyen kutatás megvalósításának. Azt is láttuk azonban, hogy milyen bizonytalanságokat okozhat az adatok megbízhatóságát illetően az az előző alfejezetben már rögzített tény, hogy az adatbevitel nem kellően pontos a bírósági ügyek lajstromozásakor.

Érdemben megállapítható, hogy a jogalkotó által kitűzött cél, a perek számának csökkentése helyes, mert ezáltal csökken a bíróságok munkaterhe. Abban a tekintetben ugyanis széleskörű konszenzus uralkodik a szakmában, hogy az ügyek száma alapvetően befolyásolja a bírák munkaterhét. A kutatás alapján tehát biztos, hogy a bíróságok munkaterhe, annak csökkentése jelentős részben politikai, jogpolitikai kérdés, amely a tanulmány központi kérdése, a bírói munkateher mérése szempontjából megkerülhetetlen. A bírói munkateher prognosztizálása, tervezése esetében ezért mindig számolni kell az eljárási és anyagi jogi környezet hirtelen és jelentős változásával.

A bírói munkateher csökkentésére alkalmas eszköz lehet a jogviták FMH irányába terelése a közvetlenül, FMH mellőzésével peresíthető követelések minimális összegének megszabásával. A jogalkotás tehát, mint a bíróságok szempontjából külső tényező, egyetlen tollvonással képes jelentősen befolyásolni a bíróságok munkaterhét. Ezt jól bizonyítja az érkezett peres ügyek számának az új Pp. hatálybalépésekor tapasztalt jelentős csökkenése. Vagy könnyű elképzelni, hogy mekkora, éppen ellentétes, a bírói munkaterhet növelő hatása lenne az alsó korlát – uralkodó európai gyakorlat²⁴⁶ átvétele érdekében történő – esetleges eltörlésének. A korábbi jelentős értékhatár emelések kapcsán láttuk, hogy a bírói munkateher szempontjából ugyanilyen vagy még ettől is jelentősebb tényező, az aktuális társadalmi, gazdasági környezet, a konjunkturális ciklus aktuális fázisa, az ebből következő pereskedési hajlandóság vagy kényszer.

Az is látható azonban, hogy a kívánt ügyforgalmi hatás érdekében – pusztán a követelés összege alapján – nem lehet egyértelműen meghatározni az alsó korlát helyes összegét, mert az nagyon gyenge kapcsolatban van az eljárás kimenetelével, azaz nem kielégítő pontosságú klasszifikátor. Tehát akárhol húzzuk is meg a követelés összege segítségével a vágópontot és ezzel az alsó korlát összegét, mindenképpen sok lesz az érdemi jogvita léte vagy hiánya szempontjából tévesen besorolt és ezért nem az adekvát jogérvényesítési út irányába terelt vagy engedett ügy. Ezért az alsó korlát meghatározása során egyéb szempontokat, így különösen a jogalkotó által is értékelt bírósági ügyforgalmi adatokra gyakorolt hatást is figyelembe kell venni. E körben pedig azt kell szem előtt tartani, hogy összességében mi a legjobb: hány ügyet kényszeríthetünk feleslegesen FMH irányába úgy, hogy ennek össztársadalmi plusz „költsége” kevesebb legyen, mint a bíróságról sikerrel elterelt ügyeken elért össztársadalmi nyereség. Ennek kiszámítása kétségtelenül nehéz, de ha ezt figyelembe véve az indokolatlanul FMH igénybevételére kényszerített (FN), illetve szükségtelenül bírósági útra engedett ügyek (FP) helyes aránya az általam kijelölt 3-4 közötti sávon kívül esik, akkor az optimális vágópont a fenti elvek, a 2018. évi alsó korlát emelés tapasztalatai, illetőleg friss ügyforgalmi adatok alapján könnyen újra kalkulálható.

²⁴⁶ Az uniós országok többségétől eltérően (Molnár [2012] 30. o.) van hazánkban alsó korlát. Ebben ma már csak Ausztriához hasonlítunk, mert az imént említett szerző által másik példaként hozott Spanyolországban 2011. október 31. óta minden összegszerű korlátozás nélkül opcionális az FMH-s eljárás. Lásd: e-justice.europa.eu/content_order_for_payment_procedures-296-es-en.do?init=true#toc_1_1_1

A jelenlegi tudásunk birtokában azonban annyit bizonyosan kijelenthetünk, hogy helyesen járt el a jogalkotó, amikor az évszázados hagyományokkal szakítva feladta az FMH alsó korlátjának értékállandóságát és annak összegét – azt tisztán jogpolitikai eszközként kezelve – elkezdte a magánjogi igények állami úton való érvényesítésének a XXI. századi követelményeknek megfelelő, személyes és bírósági közreműködést nem igénylő, gyors, költségtakarékos és elektronizált FMH-s eljárás irányába telerelésére használni. A jelentősebb bírósági munkateher csökkentő hatás érdekében azonban bátrabb is lehetett volna és az új Pp. hatálybalépését kihasználva akár az 5.500.000-6.500.000 Ft-os sávba is emelhette volna azt.

4.2. A bírák tárgyalási tevékenységének és a befejezett ügyek számának összefüggései

4.2.1. Probléma és kérdés

Az érkezett ügyek számát – és így a bíróságok munkaterhét – tehát döntően bíróságon kívüli tényezők – jogszabályi környezet, társadalmi-gazdasági folyamatok – határozzák meg. Azaz a munkateher adott. A 3.11. alfejezetben vázolt fürdőkád hasonlat alapján ez a befolyó folyadék mennyisége. Ebből következőn kézenfekvőnek látszik, hogy a kádban lévő folyadék mennyisége leginkább a kifolyó folyadék mennyiségén keresztül befolyásolható. Ha a dugót teljesen kivesszük, akkor több folyadék folyik ki, és csökken a kádban lévő folyadék mennyisége, vagy legalábbis lassul, esetleg megáll a folyadékszint emelkedése. Vagyis a bíróságok ügyforgalma, működésének időszerűsége, a folyamatos ügyek mennyisége, a befejezett ügyek számán keresztül alakítható: vagy a bírák számát vagy a teljesítményét kell növelni. Ez utóbbi a gyakorlatban szinte automatikus reakciója a bírósági igazgatásnak. Tömeges érkezés esetén a bíraktól vár el extra teljesítményt. Mint történt az például a vizsgált esetben, amikor az egységnyi idő alatt kötelezően tárgyaló ügyek számának emelésén keresztül kívánta ezt elérni az FB vezetése. De lehetséges volt-e ez?

A bírák kötelező tárgyalási napjainak számát a Bjt. nem rögzítette. A törvény 37. §-a mindössze annyit mondott ki, hogy a bíró köteles a kijelölt tárgyalási napokon tárgyalási tevékenységét úgy végezni, hogy a tárgyalási nap kihasználásával is elősegítse az ügyek időszerű elbírálását. Az Ig. szab. 27. §-ának (1) bekezdése szerint azonban a helyi bírák az ügyelosztási rend által meghatározott ügycsoportban heti rendszerességgel 2 napon, évente legalább 80-90 teljes tárgyalási napon ítélkeznek. Az FB SZMSZ-ének 7.5. pontja szerint a

bíráknak (a bírósági vezetőre vonatkozó eltérő szabályozás kivételével) a Bjt. 37. §-ában és az Ig. szab. 27. §-ában foglaltaknak megfelelően, havi 8-9 tárgyalási napot heti arányos elosztásban, legalább heti két tárgyalási nap tartásával kell teljesíteni. A Bjt. 34. §-ának (2) bekezdése pedig kimondta, hogy a bíró a munkáját a bíróság szervezeti és működési szabályzatában rögzített munkarend szerint végzi.

A kogens normatív szabályozás ellenére az FB elnöke – nyilván a befejezett ügyek számának növelése és ezáltal az öt éven túl folyamatban lévő ügyek számának csökkenése érdekében – 2010. januárjában igazgatási intézkedésként elrendelte, hogy a törvényszéki elsőfokú polgári pereket tárgyaló bírák kötelezően legalább havi 10 tárgyalási napot tartsanak és naponta 5 ügyet tárgyaljanak azzal, hogy 14 óra 30 percre kell kitűzni az utolsó aznapi tárgyalást. Ez éves szinten 6-7 hét fizetett szabadságot²⁴⁷ figyelembe véve minimum 100 tárgyalási napot jelentett volna. A kérdés az, hogy helyes volt-e az intézkedés mögött meghúzódó feltételezés: tényleg emelkedik-e a befejezett ügyek száma, ha a bírák a törvényes kötelezettségtől többet tárgyalnak? Erre tekintettel megvizsgáltam a statisztika eszközeivel, hogy milyen összefüggések vannak a tárgyalat ügyek száma és a befejezett ügyek száma között.

4.2.2. Módszer, eredmények

Az OIT által a Bírósági Közlöny 2009. évi 11. számában közzétett adatokból a vizsgálat idején már megismerhetők voltak a megyei bíróságok első fokú, civilisztikai ügyszakainak 2009. év I. félévére vonatkozó ügyforgalmi és az ebben az ügyszakban tevékenykedő bírák tárgyalási tevékenységének adatai, melyeket a 4.2-1. számú táblázatban közlök.

A táblázatból látható, hogy az intézkedés az FB vonatkozásában azt jelentette, hogy a bírák által tárgyalat ügyek havi száma 36,27-ről (ami a 31,8-es országos átlag 114%-a) 50-re, tehát közel 40%-kal emelkedett volna. Az OIT által közzétett adatok alapján az FB első fokú csoportjának bírái 2009-ben havi 8,52 tárgyalási napot tartottak, ami egyébként gyakorlatilag azonos volt az országos átlaggal (8,51). Arra vonatkozóan nem merült fel adat, hogy a tárgyalási napok kihasználtsága (az egy tárgyalási napra kitűzött ügyek száma) elégtelen lett volna, mivel a kitűzött ügyek száma meghaladta az országos átlagot.

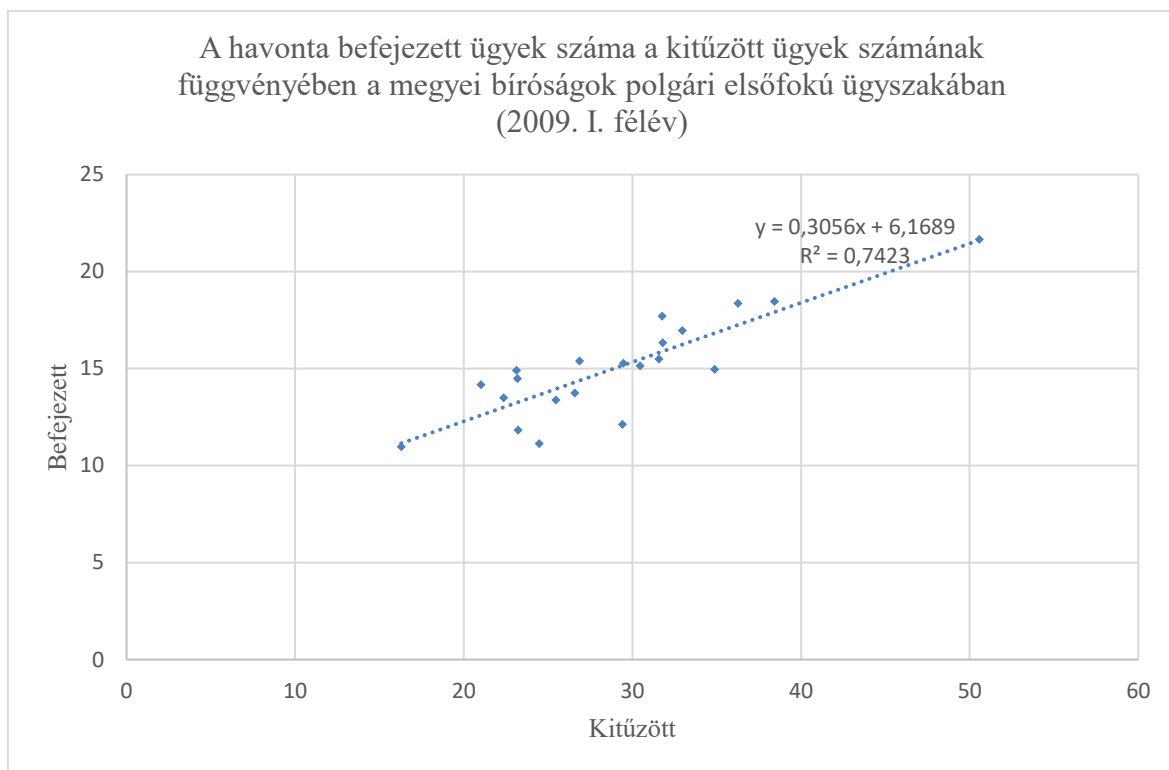
²⁴⁷ Lásd Bjt. 38. §

A kitűzött, befejezett, és folyamatban maradt polgári peres ügyek száma megyei első fokon (2009. I. félév)				
megye	Kitűzött	Befejezett	Befejezett/Kitűzött (%)	Folyamatban maradt
Bács-Kiskun	50,58	21,66	42,82%	115,72
Pest	38,44	18,47	48,05%	168,64
Főváros	36,27	18,36	50,62%	171,21
Hajdú-Bihar	34,88	14,97	42,92%	71,61
Vas	32,96	16,96	51,46%	70,08
Borsod-Abaúj-Zemplén	31,77	17,7	55,71%	75,43
Veszprém	31,57	15,5	49,10%	76,27
Csongrád	30,46	15,15	49,74%	69,8
Somogy	29,47	15,28	51,85%	62,02
Komárom-Esztergom	29,41	12,12	41,21%	71,06
Fejér	26,88	15,4	57,29%	71,57
Heves	26,59	13,74	51,67%	74,73
Jász-Nagykun-Szolnok	25,47	13,38	52,53%	53,88
Győr-Moson-Sopron	24,48	11,14	45,51%	74,74
Nógrád	23,22	11,83	50,95%	57,33
Zala	23,18	14,49	62,51%	58,02
Békés	23,14	14,91	64,43%	37,26
Baranya	22,38	13,49	60,28%	51,33
Szabolcs-Szatmár-Bereg	21,03	14,17	67,38%	43,48
Tolna	16,29	10,98	67,40%	46,68
országos átlag	31,8	16,33	51,35%	111,81

4.2-1. számú táblázat

A fenti adatokat a 4.2-1. számú diagramban grafikusán ábrázolva azonnal látható, hogy a befejezett ügyek száma ugyan kétségtelenül növekszik a tárgyalta ügyek számának

emelkedésével, de az összefüggés közel sem egyenesen arányos. Kétszer annyi tárgyalás nem jelent automatikusan kétszer annyi befejezést is.

4.2-1. számú diagram

Nagyon jól példázza ezt az FB és a – tervezett intézkedésben kitűzött célszámokra figyelemmel kiválasztott – BKMB 4.2-1. számú táblázatban szereplő adatainak összevetése, melyet a 4.2-2. számú táblázatban külön is bemutatok. A BKMB bírái által kitűzött ügyek száma 39,45 %-kal haladja meg az FB-n kitűzött ügyek számát, a befejezett ügyek száma azonban csak 17,97 %-kal több.

AZ FB és a BKMB kitűzött és befejezett ügyeinek száma és aránya (2009. I. félév)				
megye	Kitűzött (db)	Kitűzött (%)	Befejezett (db)	Befejezett (%)
Főváros	36,27	100,00%	18,36	100,00%
Bács- Kiskun	50,58	139,45%	21,66	117,97%

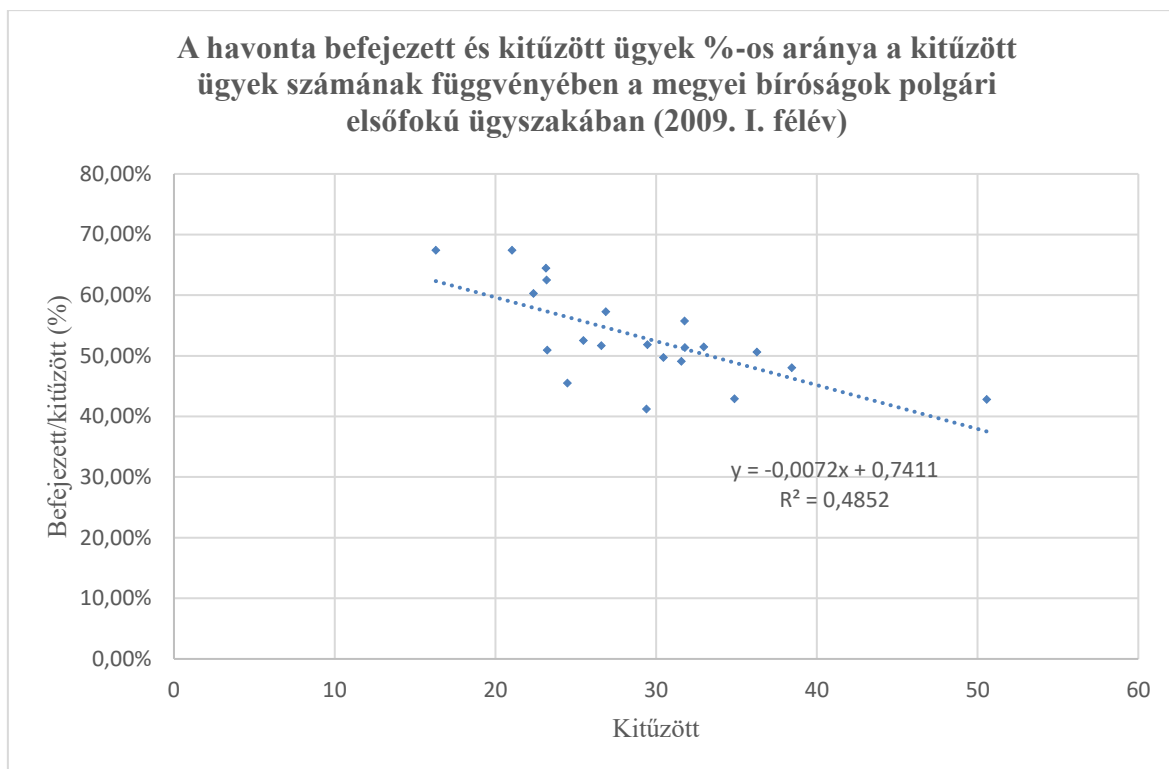
4.2-2. számú táblázat

Hasonlóan jól szemlélteti a két mutató közötti függvényszerű összefüggés hiányát a kitűzött ügyek számának a befejezett és kitűzött ügyek arányának százalékban kifejezett értékeivel való összevetése. Ez utóbbi mutató lényegében a bírói munka hatékonyságának fokmérője. Ha ugyanis magas, akkor az vagy azt jelenti, hogy a bíró ügyeit kevés tárgyalás árán fejezi be, vagy ügyeinek jelentős része már a tárgyalást megelőzően befejeződik. Az erre vonatkozó adatokat a 4.2-1. számú táblázat 4. oszlopa tartalmazza. Ezen adatokat a 2. oszlopban található, a kitűzött ügyek számára vonatkozó adatok függvényében a 4.2-2. számú diagramban ábrázoltam.

A diagramból ránézésre levonható az az egyértelmű következtetés, hogy a kitűzött ügyek számának emelkedése a bírói munka hatékonyságának drámai csökkenésével jár: azok a bíróságok, ahol a bírák kevesebb ügyet tűznek, a kitűzött ügyek %-ában kifejezve sokkal több ügyet fejeznek be. Ennek egyik nyilvánvaló oka lehet, hogy a kevesebb tárgyalás miatt felszabaduló időben a maradék tárgyalást jobban, alaposabban elő tudják készíteni, és azokra jobban fel tudnak készülni.

Az elemzés tehát kimutatta, hogy az FB bírái tárgyalási napjainak és így az általuk tárgyalta ügyek havi számának megemelése a hatékonyság várható számottevő romlása következtében csak kevés és a befektetett energiával arányban nem álló eredményt hozhatott volna. A tervezett intézkedés nyilvánvalóan az időszerűség javítását, a pertartamok csökkentését célozta, azonban a tárgyalási kötelezettség megemelése a befejezések számának kis mértékű emelése mellett minden bizonnyal tovább rontotta volna az egyéb időszerűségi mutatókat, mivel hatására elsősorban a tárgyalásos (jobbára ítéleti) befejezések száma emelkedett volna, amely nyilvánvalóan írásba foglalási késedelmet eredményezett volna. Továbbá a több tárgyalási tevékenység miatt kevesebb idő jutott volna a kurrenciális teendőkre²⁴⁸, tehát nyilvánvalóan tovább emelkedett volna a 60 napon túl elintézetlen beadványok száma is.

²⁴⁸ Az ügyekkel kapcsolatos napi ügyintézési tevékenységre használt bírósági terminus technicus. Lásd részletesen az 5.2.2. alfejezetben.

4.2-2. számú diagram

Mindebből általánosságban az következik, hogy azokban a bírósági szervezeti egységekben, ahol a bírák a *normatív tárgyalási kötelezettségüknek eleget tesznek*, a törvényes tilalom mellett racionális okok miatt *sem szabad további tárgyalási kötelezettséget előírni*. Ez ugyanis jelentős többletmunkához vezet és a bírák várható frusztrálódásához képest kevés eredményt hoz a hatékonyság rohamos romlása miatt.

Az elemzés eredményeinek hatására az FB elnöke az intézkedést röviddel később visszavonta. Mindez újabb bizonyítéka, hogy a nyilvános bírósági statisztikában megjelenő adatokon túl milyen más értékes adatok (pl. tárgyaló ügyek száma) nyerhetők ki a bírósági rendszerekből, és azok elemi statisztikai módszerekkel való elemzése is jelentős eredményeket hozhat. Utóbbi hiányában azonban téves vezetői döntések születhetnek. Az adott esetben azt bizonyítottam, hogy *a befejezett ügyek száma a tárgyalási tevékenység fokozása árán sem emelhető a végtelenségig*. Ennek a ténynek nagy jelentősége lesz majd a későbbiekben az időszerűtlenség okainak vizsgálata során.

4.3. Bírói munkavégzés és az ügyek időtartama közötti összefüggés vizsgálata

4.3.1. Bevezetés

A fentiekből következően az, a bírósági igazgatási gyakorlatban kialakult, általánosan elfogadott vélekedés is téves, hogy a perek elhúzódása bizonyosan a bírák nem kielégítő tevékenységének következménye. Ezt a kutatásaim következő lépésében bizonyítottam. Mint említettem már a jogkereső állampolgár számára – érthető okból – kiemelten fontos a pertartam kérdése. Ez, a peres fél által a keresetlevél, vagy a vádlott által a vádirat benyújtásától a jogerős ítélet (érdemi döntés) megszületéséig számított, általa a „pertartamaként” megélt idő jelentősen eltér (hosszabb) a bírósági statisztikákból kiolvasható²⁴⁹ átlagos pertartamtól. A bírósági eljárások időtartama ugyanis összetett, többféle módon definiálható fogalom, és számítása is eltérő lehet. De akárhogyan is határozzuk azt meg, minden érintett számára *az a jó, ha – az eljárással kapcsolatos egyéb jogos elvárások teljesülése mellett – a pertartam minél rövidebb.*

4.3.2. Elméleti háttér

Az eljárások mielőbbi – észszerű időn belül való – befejezése iránti igény nemcsak méltányolható elvárás, hanem a már kifejtettek szerint (1.1.2.) alapvető emberi jog, melynek érvényesülésére a bíróságoknak és a bírának tehát immár két évtizede normatív kötelessége törekedni. Mint az 1.1.8. alfejezetben láttuk az *eljárások időtartama tekintetében* számottevő javulás volt tapasztalható az utóbbi években²⁵⁰, de továbbra is *jelentős eltérések tapasztalhatók az egyes bíróságok között*²⁵¹. A különbségek felszámolása, azaz a fenti alkotmányos alapjog mindenhol, ugyanúgy történő érvényre juttatása – a joghoz jutásnak az ország minden részében, minden állampolgár számára azonos módon való biztosítása – a központi bírósági igazgatás egyik legnehezebb feladata. A bírósági eljárások időtartama – kiemelt társadalmi jelentősége miatt – más országokban is az igazságügyi-igazgatási tárgyú

²⁴⁹ Így például a 2010-ben az FB-n 6163 elsőfokú polgári peres ügyet fejeztek be. Ebből az eljárás időtartama 1.825 ügynél 0-3 hónap, 1.006 ügynél 3-6 hónap, 1.129 ügynél 6-12 hónap, 985 ügynél 1-2 év, 597 ügynél 2-3 év, 621 ügynél 3 évnél több volt. A megadott időtartam intervallumok középértékeit, és a 3 évnél hosszabb ügyeknél egységesen 4 évet figyelembe véve az átlagos pertartam 13,44 hónapnak adódik, és az ügyek 35,74%-a egy éven túl fejeződött be.

²⁵⁰ A 249. számú lábjegyzetben ismertetett módszerrel számítva a befejezett törvényszéki elsőfokú polgári perek időtartamának országos átlaga a 2010. évi 11,16 hónapról 2017-re 9,24 hónapra csökkent.

²⁵¹ A befejezett törvényszéki elsőfokú polgári perek időtartamának átlaga 2017-ben a Budapest Környéki Törvényszéken 11,63 hónap, míg a Gyulai Törvényszéken mindössze 5,37 hónap volt.

kutatások középpontjában áll, vizsgálják azt időbeli változása²⁵², területi különbségei²⁵³, és az eljárás egyéb jellemzőivel való korrelációja²⁵⁴ szempontjából.

Mint említettem a bírósági statisztikai adatszolgáltatás aggregált adatokat tesz közzé, ezért az eljárások időtartamát illetően a szervezeti egységeken belül, az egyes bírák között mutakozó esetleges különbségek a nyilvános adatokból nem látszanak. Igazgatási és szakmai tapasztalatok alapján azonban úgy érzékeljük, hogy nemcsak a különböző szervezeti egységek tekintetében, hanem szervezeti egységeken belül, az azonos ügyszakba tartozó egyes bírák között is jelentős – akár többszörös – eltérések vannak az eljárások időtartamát illetően. Ez ugyanolyan fontos az állampolgár számára, mint a szervezeti egységek közötti különbségek. Az ő érdeke ugyanis nemcsak az, hogy az ország más részein élőkkel pereskedhessen azonos kondíciók mellett. Számára az is lényeges, hogy az adott szervezeti egységen belül, ahová a hatásköri és illetékességi szabályok alapján tartozik, bármelyik oda beosztott bíró elé is kerüljön az ügye, ugyanannyi időn belül, ugyanolyan szakmai színvonalú ítéletet kapjon. E probléma kezelése viszont már a helyi igazgatási vezetők feladata. Nekik kell biztosítaniuk azt, hogy az adott szervezeti egységben szolgálatot teljesítő valamennyi bíró, ugyanolyan feltételek között, ugyanannyit, ugyanolyan szakmai színvonalon dolgozzon, azaz az állampolgárok ügyeit hasonló átfutási idő alatt intézze. De a tapasztalatok szerint ez nem mindig sikerül.

Minden vezetői döntésnek, így a helyes bírósági igazgatási eszköz kiválasztásának is feltétele a megoldani kívánt probléma okainak pontos ismerete. Az adott esetben tehát a bírósági vezetőknek tudniuk kell, hogy mi okozza az egyes ügyek, az egyes ügytípusok és az egyes tanácsok között az eljárások időtartamában mutakozó különbségeket.

Ha minden külső feltétel azonos, akkor alappal feltételezhető, hogy az egyes tanácsokon belül keresendő az esetleges pertartambeli különbséget eredményező ok. Ez a helyzet jellemzi a *kisebb bírósági szervezeti egységet*, ahol az alacsony bírói létszám miatt *nincs lehetőség specializációra*, ezért az új Büsz. 31. §-ának h) pontja szerinti *automatikus* (véletlenszerű) *az ügyek elosztása* az egy-egy ügyszakon belül dolgozó tanácsok között. Ebben az esetben az adott ügyszakban dolgozó bírák mindegyike hosszabb távon

²⁵² Weatherburn – Fitzgerald [2015]

²⁵³ Sipes – Oram – Thorton – Valluzzi – Van Duizend [1988]

²⁵⁴ Wan – Weatherburn [2017]

ugyanannyi és ugyanolyan összetételű ügyeket kap. Ezért, ha az egyes tanácsok eltérő idő alatt fejezik be az ügyeiket, akkor valóban feltételezhetjük, hogy a különbség oka bennük (eltérő szakmai felkészültségükben, rátermettségükben, képességeikben, alkalmasságukban, gyakorlati idejükben) keresendő.

Nagyobb szervezeti egységekben azonban a szakmai színvonal emelése és az eljárások gyorsítása érdekében az igazgatási vezetés érthetően általában törekszik a *specializációra*. Arra, hogy *szakosodjanak az egyes tanácsok*, és csak egy bizonyos, vagy néhány típusú ügyet tárgyaljanak annak érdekében, hogy ezen ügyekben nagyobb gyakorlatot, elmélyültebb tudást szerezve hatékonyabban intézzék azokat. Ebből következően viszont a külső feltételek nem feltétlenül teljesen azonosak minden tanács számára, mert különböző típusú ügyeik vannak. Alaposnak tűnő szakmai vélekedés szerint pedig *az egyes ügyek befejezéséhez szükséges idő az ügy tárgyától függően lényegesen eltérhet*²⁵⁵. Az a tanács, amelyik önként – vagy vezetői döntés alapján – a bonyolultabb, nehezebb jogi megítélésű, ezért több idő ráfordítással befejezhető ügyekre specializálódik, és abból ugyanannyit kap, mint a többiek a könnyebben befejezhető ügyekből, nyilván hosszabb átlagos idő alatt fejezi be az ügyeit, esetében megnő az átlagos pertartam, romlik az időszerűség. A *nagyobb szervezeti egységekben tehát nem feltétlenül a tanácsok belső jellemzői okozzák az ügyek befejezéséhez szükséges idő tekintetében közöttük esetleg jelentkező különbségeket*, hanem annak az eltérő külső körülmények is okai lehetnek.

A problémát ismét a *Főv. Tvsz. polgári elsőfokú csoportján* (a fejezetbe a továbbiakban: csoport) keresztül vizsgáltam meg, amely létszáma és ügyforgalma alapján az ország *legnagyobb* törvényszéki polgári elsőfokú peres ügyeket intéző szervezeti egysége. Emiatt működésére *jellemző a tanácsok erős specializációja*, és ennek fenti következményei. Ezen túlmenően a csoport a vizsgált időszakban és az azt megelőző egy, másfél évtizedben az ország *leginkább túlterhelt* ügyszaka volt (lásd később a 4.4. alfejezetben). A vizsgált időszakban (2012-2017) ide érkezett a törvényszéki elsőfokú polgári peres ügyek több mint egyharmada, de az OBH által közzétett adatok alapján pl. 2010-ben 42,5%-a (!). A vizsgált időszakban (nem egy időpillanatban) a csoportban 43 tanács működött, de a létszám még így is alatta maradt az országosan ilyen ügyeket intéző bírák ügyérkezés arányos részének.

²⁵⁵ Vannak ügytípusok, amelyekben jellemzően több tanút kell kihallgatni vagy általában szakértői bizonyításra van szükség, ezért több tárgyalást kell tartani, ami önmagában megnöveli a pertartamot.

A vizsgálatot az indukálta, hogy az igazgatási vezetés tapasztalatai alapján az érkező és a folyamatban maradt peres ügyek összes számának a 2010-es évek második felében érzékelhető mérséklődése ellenére *a várakozásoktól lassabban haladt a hosszabb pertartamú folyamatban lévő ügyek számának csökkenése*²⁵⁶. Összességében – és különösen néhány tanács esetében – továbbra is számottevő és esetenként emelkedő részét képezték ezek az ügyek a folyamatban maradt ügyeknek. Vagyis a kedvező ügyforgalmi folyamatok ellenére alig javult az időszerűség. Jelentős különbségek mutatkoztak továbbá a csoportban jogerős elsőfokú ítélettel befejezett, meghatározott – jogilag bonyolultabb megítélésű – ügyminőségbe tartozó (egészségügyi kártérítési²⁵⁷, biztosító elleni kártérítési²⁵⁸, tulajdonjogi²⁵⁹ és vagyonközösségi²⁶⁰) perek (a fejezetben a továbbiakban: perek) pertartama között.

Ezeket az ügyeket a szakma azért tartja bonyolultabbnak, mert azt tapasztaljuk, hogy szinte minden ilyen ügyben szakértői bizonyításra van szükség²⁶¹. Nem nehéz belátni, hogy a szakértői vélemény elkészítéséhez szükséges tényállás feltárása, a szakértő kirendelése, a szakvélemény elkészítése, valamint annak a felek és a bíróság általi értelmezése, értékelése, szükség esetén kiegészítése jelentős időt igényel. Mindez halmozottan jelentkezik, ha a perben több különböző szakértő kompetenciájába tartozó szakkérdés is felmerül.

A rendelkezésekre bocsátott információk szerint a csoport bizonyos tanácsainak (C, DZ, H, L, O, Ú, V, Y és Z jelű tanácsok²⁶², a fejezetben a továbbiakban együtt: vizsgált tanácsok) relatíve lényegesen több, ilyen tárgyú, öt évnél régebben indult pere volt, mint a csoport többi tanácsának (A, Á, B, CS, D, E, É, F, G, GY, I, Í, J, K, LY, M, N, NY, Ó, Ö, Ő, P, Q, R, S, SZ, T, TY, U, Ü, Ű, W, X, és ZS jelű tanácsok, a továbbiakban együtt: kontroll csoport).

²⁵⁶ Az ügyforgalom mérséklődésének remélt kedvező hatásai tehát első sorban az egyébként is rövidebb pertartamú ügyek körében jelentkeztek, de kevésbé voltak érezhetőek a már hosszabb ideje folyamatban lévő, „öreg” ügyek esetében. A várakozásokkal ellentétben a munkateher normalizálódása nem eredményezte az öt éven túli folyamatos ügyek számának azonnali és erőteljes csökkenését. (Lásd később)

²⁵⁷ Többnyire egészségügyi intézmények ellen indított, a beteg ellátással kapcsolatban elszenvedett kárainak megtérítése iránt indított perek, melyeket a köznyelvben „műhiba per”-ként emlegetnek.

²⁵⁸ Az esetek túlnyomó részében közlekedéssel összefüggő felelősségbiztosítási jogviszony alapján biztosító társaság ellen indított kártérítési pereket takar.

²⁵⁹ Főként ingatlanon fennálló, de az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett tulajdonjoggal kapcsolatos, vagy ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése iránti perek.

²⁶⁰ Házastársak vagy élettársak közös vagyonának megosztása iránti perek tartoznak ide.

²⁶¹ A Pp. 177. §-ának (1) bekezdés első mondata szerint, ha a perben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez olyan különleges szakértelem szükséges, amellyel a bíróság nem rendelkezik, akkor a bíróság igazságügyi szakértőt rendel ki.

²⁶² A teljes anonimitás érdekében azonban a vizsgálat során a csoport tanácsait megkülönböztető arab számokat véletlenszerűen a tanácsokhoz rendelt nagy betűkkel helyettesítettem.

A tanácsok – igazgatási vezetés általi – vizsgált csoportba való sorolására kizárólag az alapján került sor, hogy a megelőző évek adatai alapján – arányában vagy abszolút számban – általában mennyi volt az adott tanács folyamatban lévő ügyei közül az öt éven túli. A vizsgálat tárgya a már előre kialakított csoport elemzése, a többiekkel való összehasonlítása volt. Az öt év igazgatási szempontból sarkalatos időtartam, mert automatikusan²⁶³ soron kívülé²⁶⁴ válik az ügy. Az Emberi Jogok Európai Bírósága pedig ilyen pertartam esetén szinte minden esetben elmarasztaló határozatot hoz az állammal szemben arra hivatkozással, hogy az állam szerveként eljáró bíróság megsértette a félnek az eljárás észszerű időn belüli befejezéséhez való jogát.

A vizsgálat lefolytatását megelőzően a *csoport vezetése azt feltételezte*, hogy a vizsgált tanácsoknál azért sok az öt éven túli ügy, mert ezek a tanácsok *az indokoltnál lassabban fejezik be* a fent megjelölt tárgyú ügyeiket. Felvetődött ezért valamilyen igazgatási intézkedés meghozatalának szükségessége annak érdekében, hogy csökkenjen az öt éven túli ügyek aránya az érintett tanácsoknál és így a csoportban is. A probléma összetettsége és a meghozandó intézkedések lehetséges következményei azonban a helyzet okozta cselekvési kényszer ellenére is – utólag egyértelműen helyesen – arra ösztönözték a bírósági vezetést, hogy a hagyományos, rutinszerű igazgatási ellenőrzési és vizsgálati módszerek mellett a statisztika eszköztárát is igénybe vegye a probléma pontos okainak feltárása és a helyes megoldás megvalósítása érdekében.

4.3.3. Kérdések és módszer

A kutatásom során arra kerestem a választ, hogy van-e valós különbség az egyes perek között a befejezésükhöz szükséges időtartam tekintetében, és ha igen, ez mennyi? Ha van különbség, akkor milyen eloszlást mutatnak az ügyek pertartamuk szerint? Van-e különbség ebből a szempontból az egyes tanácsok, a vizsgált tanácsok és a kontroll csoport, vagy az egyes ügyminőségekbe tartozó ügyek között? Ha van ilyen különbség, akkor egyenletesen oszlanak-e el a különböző idő alatt befejeződő ügytípusok az egyes tanácsok között?

²⁶³ Az ítéletábrák, a megyei (fővárosi) bíróságokon, valamint a helyi és munkaügyi bíróságokon folyamatban lévő ügyekben az eljárások észszerű határidőn belüli befejezése érdekében szükséges vizsgálatok és tájékoztatás rendjéről szóló 129/2009. (VII. 7.) OIT határozat 2. pontja kimondta, hogy az öt éven túli ügyeket soron kívül kell intézni.

²⁶⁴ Az új Büsz. 33/A. §-ának (1) bekezdése értelmében a soronkívülség az ügynek a rendes ügymenetből történő kivételét jelenti. A soron kívül intézendő ügyben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – minden intézkedést haladéktalanul kell megtenni.

Összefüggésbe hozható-e a tanácsok előtt folyamatban maradt öt éven túli perek magasabb aránya az általuk befejezett ügyek hosszabb pertartamával?

A kérdések megválaszolása érdekében kigyűjtötték számomra a lajstromból a 2012. január 1. és 2017. március 15. között jogerős ítélettel befejezett perek minősített érkezésének és az elsőfokú ítélet meghozatalának időpontját, az ügyet befejező tanács számjelét, valamint az egyes ügyekhez tartozó ügyminőséget. A megkapott adatbázisból kiszűrtem a nyilvánvalóan téves adatrögzítés eredményeként bekerült adatokat, és azokat javítottam, vagy ha ez nem volt lehetséges az adott ügyet kihagytam. A minősített érkezéstől az elsőfokú ítélet meghozataláig eltelt időt tekintettem elsőfokú pertartamnak (az alfejezetben a továbbiakban: pertartam), amit az utóbbi és az előbbi dátumának különbségeként, naptári napokban határoztam meg. Az adatokról leíró statisztikákat készítettem, ábrázoltam azokat és statisztikai próbákat végeztem. Az egymintás, illetve kétmintás t-próba, továbbá Mann-Whitney U teszt és Kruskal-Wallis teszt segítségével elvégzett hipotézisvizsgálatok előtt Kolmogorov-Smirnov teszttel, valamint Shapiro-Wilk teszttel vizsgáltam az eloszlások normalitását, normál eloszlás esetén pedig f-próbával ellenőriztem a szórások egyezőségét is a paraméteres tesztek alkalmazási feltételeinek igazolása érdekében. A Kolmogorov-Smirnov teszt eredményeinél a Lilliefors teszttel korrigált p értékeket vettem figyelembe. A normalitás vizsgálatok és a hipotézisvizsgálatok valamennyi eredményének közlésétől terjedelmi okokból eltekintek. A szignifikancia szintet minden esetben 0,05-nek vettem. A statisztikai elemzéshez és az ábrák elkészítéséhez a MS Excel és az IBM SPSS programokat használtam²⁶⁵.

4.3.4. Az ügyek pertartama

A befejezett 89 egészségügyi kártérítési, 270 biztosító elleni kártérítési, 257 tulajdonjogi és 35 vagyoni közösségi, összesen 651 per pertartamára vonatkozó leíró statisztikai adatokat a 4.3-1. számú táblázatban foglaltam össze, az eloszlást a 4.3-1. és a 4.3-2. számú diagramon ábrázoltam.

A megfigyelt legrövidebb pertartam (4 nap) különös, de elvileg nem kizárt. Az ügy az L tanács egyik biztosító elleni kártérítési pere volt. Mivel ebből az ügyminőségből volt a legtöbb, és az L tanácsnak 22 ilyen tárgyú ügye volt, ezért az átlagos adatot az összes ügy

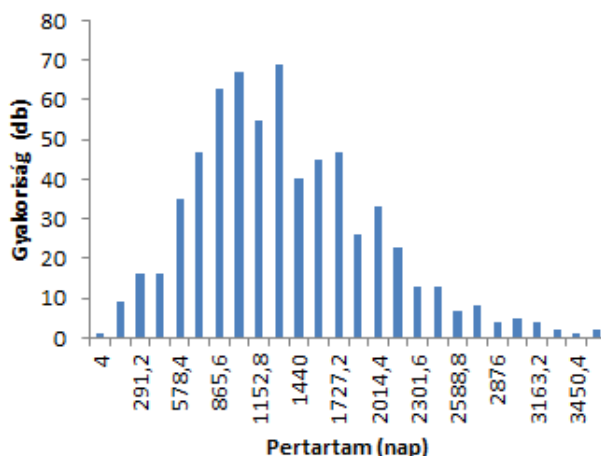
²⁶⁵ A kutatásaim ezen lépését ismertettük: Örkényi – Parlagi [2020c].

esetében és egyik a későbbiekben külön vizsgált részsokaságban sem befolyásolta számottevően²⁶⁶. Erre tekintettel az ügy megtartása mellett döntöttem.

A pertartamok leíró statisztikai adatai											
Perek száma	Terjedelem	Min.	Max.	Átlag	Átlag standard hibája	Medián	Módusz	Szórás	Variancia	Ferdeség	Csúcsosság
651	3590	4	3594	1271,7	25,06068	1200	1618	639,4	408852,69	0,697	0,458

4.3-1. számú táblázat

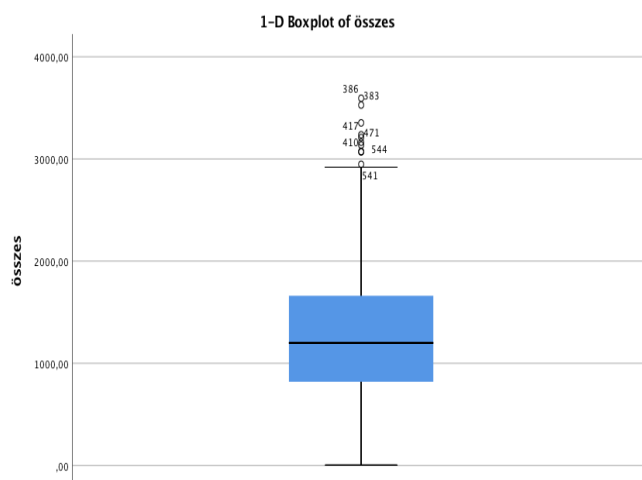
Az összes ügy pertartamának hisztogramja

4.3-1. számú diagram

Az adatok és a diagramok alapján látható, hogy (a vizsgált négy ügyminőségbe tartozó perek esetében) az átlagos pertartam 1271,73 nap (majdnem 3 év és 6 hónap), és a minimális 4, és a maximális 3594 nap között erősen szóródik. Az adatok szerint 100 napnál kevesebb idő alatt mindössze 4 per (0,61%) nyert befejezést. Az ügyek közül 522 (80,18%) két éven (730 nap) túl, 124 (19,04%) pedig öt éven (1825 nap) is túl fejeződött be.

²⁶⁶ Figyelmen kívül hagyása esetén az átlag a megfigyelt 1271,73 helyett 1273,68 nap lett volna.

4.3-2. számú diagram

Az eloszlás kissé balra ferdült, és csúcsosabb a normálisnál, azaz a szélső értékek nagy különbsége ellenére az ügyek jelentős része mégis az átlaghoz közeli pertartamú. De az *elemzés igazolta* azt a gyakorlati tapasztalatot, hogy *az egyes perek pertartama jelentősen különbözhet* egymástól, hiszen – ha a 4 db 100 nap alatti pertartamú ügyet figyelmen kívül is hagyjuk – a leghosszabb per tartama majdnem 36 szorosa ($3590 \text{ nap} / 101 \text{ nap} = 35,58$) az ötödik legrövidebbnek. Mindez talán – ahogy a pertartamok különbözőségének pusztán felvetése is – triviálisnak tűnik, de az egyes ügyek tartamának ilyen mértékű eltérése, ilyen módon való eloszlása eddig nem nyert számszerű igazolást.

Az adatok rávilágítanak arra, hogy a vizsgálat tárgyát képező pereknek csak kevesebb, mint 20%-a fejeződött be 2 éven belül ($((651-522)/651=0,1981)$), és *az átlagos befejezési idő közelítette* az igazgatási szempontból kritikus *öt évet*. Az ügyek 19,04 %-a ($124/651=0,1904$) pedig öt éven túl fejeződött be, azaz befejezését megelőzően soron kívülé vált, és csak ennek hatására fejeződhetett be az adott idő alatt. A vizsgált perek közül a még ettől is rosszabb a helyzet a vagyonközösségi perek esetén, amelyeknek csak 11%-a ($4/35=0,1142$) fejeződik be 2 éven belül, és majdnem 23%-uk ($8/35=0,2285$) csak öt éven túl. A legnehezebben befejezhetőnek azonban az egészségügyi kártérítési perek tűnnek, melyek 36%-a ($32/89=0,3595$) vált öt éven túlivá, de az átlagos pertartam (1494,34 nap) is több, mint 4 év.

Ezek az arányok jelentősen meghaladják a csoportot általában jellemző, a hivatalos statisztikában megjelenő arányt²⁶⁷. Egyrészt azért, mert a vizsgált négy ügyminőségbe kétségtelenül a szakmai konszenzus alapján legnehezebb jogi megítélésű, és általában hosszadalmas (többnyire bonyolult szakértői) bizonyítást igénylő ügyek tartoznak. Másrészt az általam mért érték az ügyek érdemi befejezésének átlagos időtartamához közelít, mert a vizsgált ügyek között csak ítélettel jogerősen befejezett ügyek voltak, az ügyviteli okból statisztikailag befejezettként kezelendő ügyek nem²⁶⁸.

Ebből következően törvényszerű, hogy az újonnan érkező, a vizsgált ügyminőségekbe tartozó ügyek esetében azzal kell számolni, hogy majdnem 20%-uk, de az egészségügyi kártérítési perek akár 36%-a bizonyosan öt éven túlívá válik. Mindez aggasztónak tűnik, bár a Főv. Tvsz. ügyforgalmi helyzetében a 2010. körüli évekhez képest az utóbbi időben bekövetkezett kedvező változások²⁶⁹ ezeket az arányokat várhatóan lefelé módosítják majd.

A későbbieket előre vetítve már pusztán ez alapján is megállapítható, hogy fentiek következtében – a különböző időtartam alatt befejeződő perek nem egyenletes területi eloszlása esetén – van esély arra, hogy az egyes szervezeti egységek között azonos számú érkezett ügy mellett is, pusztán ezért jelentős különbségek alakuljanak ki az átlagos pertartamot, az időszerűséget illetően. Hiába érkezik ugyanis két szervezeti egységbe ugyanannyi idő alatt ugyanannyi ügy, ha az egyikbe inkább hosszabb a másikba inkább rövidebb pertartamúak kerülnek. Másrészt a nagyobb szervezeti egységekben a nagyobb specializáció érdekében alkalmazott nem véletlenszerű szignálás esetén van esély arra, hogy nagy különbségek alakuljanak ki egyes bírák között is. Ez megteremtheti mind az állampolgárok, mind a bírák közötti egyenlőtlenség kialakulásának lehetőségét. Éppen ezért egyúttal igazolja az ügyek és a bírói létszám szervezeti egységek közötti, és az érkezett ügyek szervezeti egységen belüli (bírák közötti) igazságos és észszerű elosztásának kiemelt

²⁶⁷ A hivatalos statisztikai adatok szerint 2017-ben a Főv. Tvsz.-en a polgári perek 85,9%-a két éven belül befejeződött, és csak 5,3%-a tartott 5 évnél tovább. Adatok forrása: <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> (letöltés 2021. január 20.)

²⁶⁸ És ez még mindig rövidebb időtartam, mint amit a laikus felek pertartamként élnek meg (keresetlevél beadásától jogerős ítélet meghozataláig eltelt idő), mert – mint már említettem – az ügyek esetleges újraindulása esetén a bírósági statisztika nem feltétlenül az alapügy érkezésétől számítja a pertartamot, hanem – a jogszabály alapján a pertartamból kieső idők miatt – attól későbbi időponttól. A vizsgált ügyekben érintett felek tehát minden valószínűség szerint átlagosan 4-5 évet vártak jogvitájukban a bíróság jogerős ítéletére.

²⁶⁹ A Főv. Tvsz.-re 2010-ben 6407 elsőfokú polgári peres ügy érkezett, míg 2017-ben már csak 4580. Az év végén folyamatban maradt elsőfokú polgári peres ügyek száma 2010. december 31-én 5953, 2017. december 31-én 2486 volt. Adatok forrása: <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> (letöltés 2021. január 20.)

jelentőségét is. *Az időszerűség* tehát a bírói munkateher másik komponensével, az *ügyek komplexitásával is összefüggésben van.*

4.3.5. A vizsgált tanácsok és a kontroll csoport összehasonlítása

Az egyes tanácsok, illetőleg a vizsgált és a kontroll csoport által befejezett perek átlagos pertartamára vonatkozó adatokat az 1. számú melléklet tartalmazza. Látható, hogy a perek átlagos tartama a vizsgált tanácsok esetében (236 ügy alapján) 1237,66 nap, a kontroll csoportban (415 ügy alapján) 1291,11 nap. A vizsgált tanácsok és a kontroll csoport pereinek leíró statisztikai adatait és eloszlását a 4.3-2. számú táblázat és a 4.3-3. számú diagram mutatja.

A pertartamok leíró statisztikai adatai csoportonként												
	Perek száma	Terjedelem	Min.	Max.	Átlag	Átlag standard hibája	Medián	Módusz	Szórás	Variancia	Ferdesség	Csúcsosság
Vizsgált tanácsok	236	3349	4	3353	1238	39,63594	1177	1618	608,9	370757,82	0,76	0,798
Kontroll csoport	415	3555	39	3594	1291	32,20513	1212	1695	656,1	430425,71	0,659	0,304

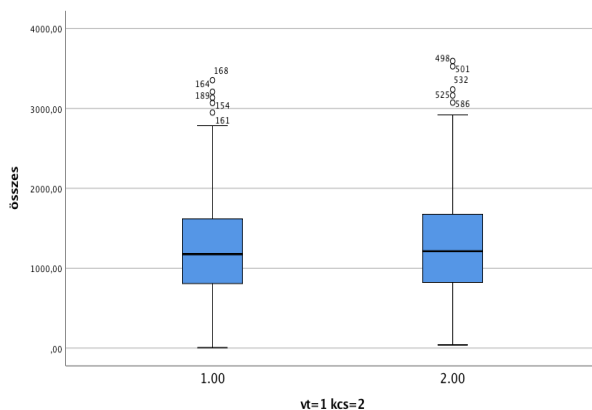
4.3-2. számú táblázat

A bírák két csoportjának összevetése érdekében – a Kolmogorov-Smirnov tesztel, valamint Shapiro-Wilk tesztel igazolt nem normális eloszlásokra tekintettel – Mann-Whitney U tesztet végeztem, amely azt mutatta, hogy a két csoport által befejezett perek tartama között valószínűleg nincs szignifikáns különbség ($U=46899$, $Z=-0,898$ $p=0,369$).

Az elemzés tehát *nem igazolta* azt az előzetes várakozást, hogy a vizsgált és öt éven túl folyamatban lévő ügyekkel jobban terhelt *tanácsok* előtt befejeződött perek *pertartama meghaladja a kontroll csoport által befejezett perek pertartamát.* Éppen *ellenkezőleg:* a vizsgált tanácsok által befejezett perek pertartama (1237,66) *még kissé rövidebb is,* 96%-a a kontroll csoporténak (1291,11). Az átlagok kis különbsége és a szórások magas értékei miatt azonban a *különbség nem szignifikáns:* a vizsgált tanácsok és a kontroll csoport által befejezett perek pertartama statisztikai értelemben nem tér el egymástól. Vagyis az egyes tanácsok által a korábbi időszakban befejezett perek pertartamának bizonyosan nincs

jelentősége az öt éven túli ügyek referádán²⁷⁰ belüli aránya szempontjából. Az ilyen típusú ügyeket a kontroll csoportba sorolt tanácsok is átlagosan hasonló, sőt kissé még hosszabb idő alatt fejezik be, ennek ellenére az öt éven túli ügyeik aránya alacsonyabb.

A pertartamok box-plot diagramja csoportonként

4.3-3. számú diagram

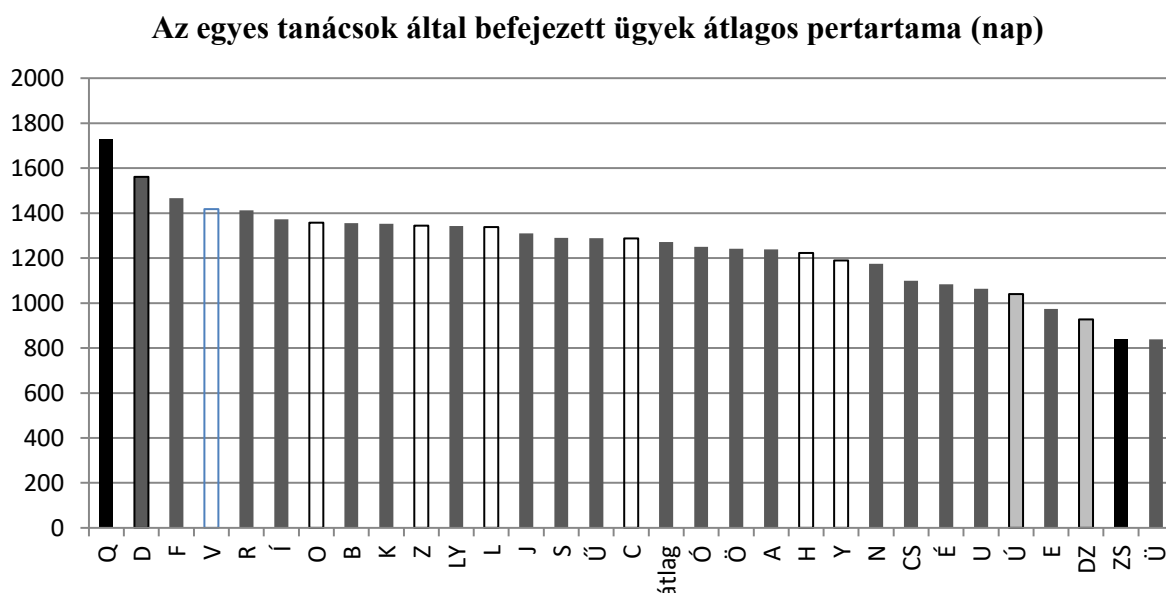
A vizsgált tanácsokat, mint egységesen kezelt csoportot tehát a befejezett ügyek pertartama nem különbözteti meg a kontroll csoporttól. Ebből következően a kiinduló hipotézist el kell vetni, és le kell vonni azt a következtetést, hogy *nem az ügyek nehezkesebb, szakszerűtlen, elhúzódó befejezése miatt több* a vizsgált tanácsok folyamatban lévő ügyei között *az öt évnél régebben folyamatban levő ügy*. A pontos ok feltárása további – a kutatásaim fő irányán túli – vizsgálatokat igényelt volna.

4.3.6. Az egyes tanácsok összehasonlítása

A különböző ügyminőségekbe tartozó perek tanácsok közötti megoszlása jól mutatja az igazgatási vezetés által – nyilván a csoport kiemelkedő létszámára tekintettel a szakmai színvonal emelése érdekében – az ügyek csoporton belüli elosztása során megvalósítani kívánt specializáció hatását. Az egyes ügyminőségekbe tartozó ügyek koncentráltan vannak jelen meghatározott tanácsok ügyei között. Az 1. számú mellékletből kiolvasható, hogy 9 tanács (A, DZ, K, L, N, O, R, S és V jelű) fejezte be a vizsgált négy ügyminőségbe tartozó perek 54,07%-át ($352/651=0,5407$), azaz a másik 34 tanács csak nem egészen 46%-át. Még jobban érzékelhető a koncentráció, ha ügyminőségenként vizsgáljuk a perek eloszlását. A

²⁷⁰ Az adott tanács előtt folyamatban lévő összes ügy megjelölésére használt szakkifejezés.

270 biztosító elleni kártérítési per közül 203-at 8 tanács (A, C, L, O, Q, S, Ú és V jelű) fejezett be, ami ezen ügyek 75,18%-a ($203/270=0,7518$). Az összesen 257 tulajdoni per közül a DZ, a K és az R jelű tanácsok 81-et fejezett be, ami az ilyen ügyek 31,51%-a ($81/257=0,3151$). Az egészségügyi kártérítési perek száma 89 volt, ebből 5 tanács (A, Í, J, O és V jelű) 60-at fejezett be, ami 67,41% ($60/89=0,6741$). A leginkább koncentrálódó ügyek a vagyonszociális perek (összesen 35 db), amelyek közül 20 pert mindössze két tanács, a H és az N jelű fejezett be ($20/35=0,5714$). Kiemelendő még, hogy a már említett biztosító elleni kártérítési per közül önmagában az A és az S jelű tanács 107-et fejezett be ($107/270=0,3962$). Azaz a fent kiemelt tanácsok létszámarányukat lényegesen meghaladó arányban vettek részt a vizsgált négy ügyminőségbe tartozó eljárások befejezéséből. Minden valószínűség szerint az ilyen típusú perek érkezéséből is hasonló arányban részesednek.

4.3-4. számú diagram

Az egyes tanácsok által befejezett perek 1. számú mellékletben már közölt átlagos pertartamait és a csoport egészére jellemző átlagos pertartamot a 4.3-4. számú diagramon ábrázoltam. Az áttekinthetőség érdekében kihagytam azokat a (kontroll csoportba tartozó) tanácsokat²⁷¹, melyek a statisztikailag értékelhetőnél kevesebb ($n < 4$) pert fejeztek be. Szürke színnel jeleztem a kontroll csoportba tartozó tanácsokat, és kitöltés nélkül fekete kerettel emeltem ki a vizsgált tanácsokat. A később ismertetendők szerint szignifikáns eltérést

²⁷¹ Az Á, G, GY, I, M, NY, Ö, P, SZ, T, TY, W, és X jelű tanácsok.

mutató tanácsokat a saját csoportjukra alkalmazott színtől (fehér, vagy sötétszürke) sötétebb (világosszürke, illetve fekete) színnel emeletem ki a diagramon, és vastagon szedve jelöltem az 1. számú mellékletben.

Az átlagostól jelentősebben eltérő átlagot produkáló tanácsok²⁷² tekintetében az eloszlások Kolmogorov-Smirnov teszttel, valamint Shapiro-Wilk teszttel igazolt normalitására tekintettel egyenként egymintás t-próbát végezve azt kaptam, hogy közülük kizárólag a Q jelű tanács ügyeinek átlagos pertartama haladja meg szignifikáns mértékben a csoport átlagát, és csak a ZS, a DZ és az Ú jelű tanács pertartamainak átlaga kisebb szignifikánsan a csoport átlagtól.

Erre tekintettel vizsgáltam meg azt, hogy milyen más csoportosítás jöhetne szóba a tanácsok által befejezett perek pertartamának hatékony vizsgálata érdekében. A tanácsok átlagos pertartamát egyenként ábrázoló 4.3-4. számú diagram szemléletesen mutatja azt a tényt, hogy a tanácsok többségét a csoport átlagához közeli átlagos pertartam jellemzi és csak viszonylag kevés tanács tér el jelentősebben az átlagostól. Az 1. számú mellékletből az is kiderül, hogy a legmagasabb pertartam átlagot produkáló 5 tanács (Á, G, GY, P és SZ jelű tanácsok) befejezett ügyeinek száma összesen csupán 8 volt, és a kiugróan alacsony pertartamú ügyeket felmutató 5 tanácsnak (Ö, T, Ü, X és W jelű tanácsok) pedig mindössze 12 ügye került a vizsgálatba. A vizsgált tanácsok közül csak öt tanács (C, L, O, V és Z) átlaga haladja meg a csoport átlagot (1271,73 nap), de az eltérés még a leginkább kimagasló V jelű tanács (átlaga 1417,7 nap) esetében sem szignifikáns. Ellenben a vizsgált tanácsok közé soroltak közül 4 tanács (H, DZ, U és Y jelű) átlaga az átlag alatti és az Ú, valamint a DZ tanács átlaga (1039,83, illetve 927,11 nap) jelentősen és statisztikailag is értékelhetően alatta marad annak. A kilenc vizsgált tanácsból tehát pereik tartama alapján biztosan egy sincs az átlag felett, kettő (DZ és Ú) viszont bizonyosan alatta van.

Az egyes, a kontrollcsoportba sorolt, de az átlagtól jelentékenyebb eltérést mutató tanácsok tekintetében elvégzett egymintás t-próbák eredménye alapján kétségtelenül és teljes bizonyossággal levonható az a következtetés, hogy a ZS jelű tanács pertartamainak átlaga nem éri el a csoport átlagot. Az Ü jelű tanács esetében az egymintás t-próba statisztikai bizonyossággal ugyan nem igazolta, hogy a pertartamok átlaga a csoportátlagtól

²⁷² A D, DZ, E, F, Í, Q, R, U, Ú, Ü, V és ZS, jelű tanácsok.

alacsonyabb, de ez erősen valószínű ($p=0,071$). A szintén a kontroll csoportba sorolt Q jelű tanács befejezett pereinek pertartama azonban – egyedülként a csoport összes tanácsai közül – szignifikáns mértékben meghaladja a csoportátlagot. Tehát a várakozásokkal ellentétben a kontroll csoportba is került olyan tanács, amely az öt éven túl folyamatban lévő ügyek alacsony részaránya ellenére hosszabb pertartamokat produkál. A fentiek szerint tehát az összes ügy alapján nem sikerült számottevő különbségeket kimutatni a tanácsok között.

4.3.7. Az egyes ügyminőségek összehasonlítása és újracsoportosítása

Ugyanakkor az egyes ügyminőségekbe tartozó perek pertartamai jelentékeny eltéréseket mutattak (lásd 1. számú melléklet), ezért külön-külön is megvizsgáltam az egyes ügyminőségbe tartozó pereket. A leíró statisztikai adatokat a 4.3-3. számú táblázat tartalmazza és a 4.3-5. számú diagram ábrázolja.

A pertartamok leíró statisztikai adatai ügyminőségenként												
	Perek száma	Terjedeleme	Min.	Max.	Átlag	Átlag standard hibája	Medián	Módusz	Szórás	Variancia	Ferde-ség	Csúcsosság
biztosító elleni kártérítés	270	2915	4	2919	1213	30,455	1163	1478	500,4	250433,9	0,365	0,18
egészségügyi kártérítés	89	2662	128	2790	1494	70,73	1541	1618	667,3	445241,7	-0,12	-0,77
tulajdonjog	257	3480	114	3594	1230	45,433	1060	1674	728,3	530480,9	0,972	0,61
vagyonközösség	35	3091	43	3134	1464	117,12	1410	hiányzik	692,9	480061,5	0,527	0,5

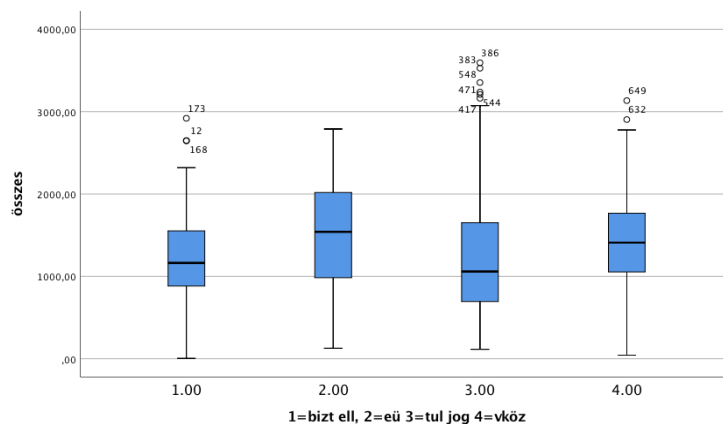
4.3-3. számú táblázat

Látható, hogy a biztosító elleni kártérítési perek és a tulajdonjogi perek tartama (1212,83, és 1230,35 nap) az összes per átlagos tartamától kissé alacsonyabb, míg az egészségügyi kártérítési perek és a vagyonközösségi perek tartama (1494,34 és 1464 nap) jelentősebben meghaladja azt.

Az egyes ügyminőségek közötti különbségek meglétének igazolására – a részben nem normál eloszlásokra tekintettel – nemparaméteres Kruskal-Wallis tesztet végeztem, amely nem igazolta a nullhipotézist ($H(df=3, N=651)=20,461, p=0,000$), azaz az egyes ügyminőségek valóban különböznek egymástól az átlagos pertartamukat illetően. Az összes ügy átlagával való összevetés érdekében a normál eloszlást mutató egészségügyi kártérítési perek és a vagyonközösségi perek esetében egymintás t-próbát is végeztem.

Az eredmények alapján csak az egészségügyi kártérítési perek esetében szignifikáns az átlagos pertartamtól való eltérés, azaz e perek valóban nehezebben befejezhetőek az összes vizsgált perhez képest. A vagyonközösségi perek esetében nincs szignifikáns eltérés, de a valószínűség szintje elég magas ($p=0,11$). A biztosító elleni kártérítési perek és a tulajdoni pereket az összes perrel Mann-Whitney U teszt segítségével összevetve – mivel itt nem normál eloszlásokat találtam – azt láthatjuk, hogy a pertartam egyik ügyminőség esetén sem tér el szignifikánsan az összes ügy átlagától. A rövidebb tartamú ügyek tehát az átlagostól nem szignifikáns mértékben rövidebbek, de ennek a tulajdoni perek esetében igen nagy a valószínűsége ($p=0,076$). A tulajdoni perekről tehát szinte biztosan állítható az, hogy rövidebb ideig tartanak általában, mint a többi vizsgált per.

A pertartamok box-plot diagramja ügyminőségenként

4.3-5. számú diagram

Levonható tehát az a – kutatásom egésze szempontjából rendkívül fontos – következtetés, hogy lehet – sőt érdemes – különbséget tenni tárgyuk szerint az egyes polgári perek között és azokat különböző ügyminőségekbe sorolni, mert a befejezésig eltelt idő tekintetében jelentősen eltérnek egymástól. Erre tekintettel egy a jelenlegitől, azaz az ügyek darabszámán

alapulótól komplexebb *bírói munkateher mérési rendszerben* a polgári ügyszak esetén – de minden valószínűség szerint a többi civilisztikai ügyszakban is – bizonyosan *figyelembe veendő* tényezőnek kell lennie *az ügyminőségnek*.

Az átlagostól hosszabb tartamú perek két csoportjának összevetése során a kétmintás t-próbát azonos szórásnégyzeteket feltételezve végeztem el az f-próba eredményei alapján, és azt találtam, hogy az e két ügyminőségbe tartozó ügyek pertartamainak átlaga valójában nem tér el egymástól ($t=-0,2254$, t kritikus (kétszélű)= $1,9795$, $p=0,8220$). A vagyontársasági perek viszonylag alacsonyabb esetszáma (35 per), és az egészségügyi kártérítési perek esetén az ügyek néhány tanácsnál való koncentrálódása (7 vagy attól több ügy csak az A, Í, J, O és V jelű tanácsoknál volt), valamint a két ügyminőség átlaga közötti valós különbség hiányára tekintettel célszerű volt azok együttes kezelése.

Az átlagostól rövidebb tartamú perek két csoportjának egymással történő összevetése érdekében az eloszlások normalitásának hiányában Mann-Whitney U tesztet végeztem, amelynek eredménye ($U=32385,5$, $Z=-1,322$ $p=0,186$) szerint e két csoport között szintén nincs szignifikáns különbség. Ugyanakkor az átlagos pertartamukat tekintve az átlaghoz – és egymáshoz is – közel eső vagyontársasági és a biztosító elleni kártérítési perek tekintetében elvégzett Mann-Whitney U teszt eredménye ($U=3660,5$, $Z=-2,169$ $p=0,03$) szerint a két csoport valójában szignifikáns mértékben eltér egymástól. A közöttük lévő statisztikai különbség hiánya miatt indokolt volt tehát a másik két (rövidebb pertartamú) ügyminőség együttes kezelése is (lásd 4.3-5. számú diagram).

A további vizsgálatok során ezért az átlagostól rövidebb pertartamú biztosító elleni kártérítési perek és a tulajdonjogi perek, illetve az átlagostól hosszabb pertartamú vagyontársasági perek és az egészségügyi kártérítési perek csoportjának egyesítésével létrehoztam a rövidebb és a hosszabb pertartamú ügyek csoportját. A két csoport leíró statisztikai adatait a 4.3-4. számú táblázatban foglaltam össze, és a 4.3-6. számú diagramon ábrázoltam.

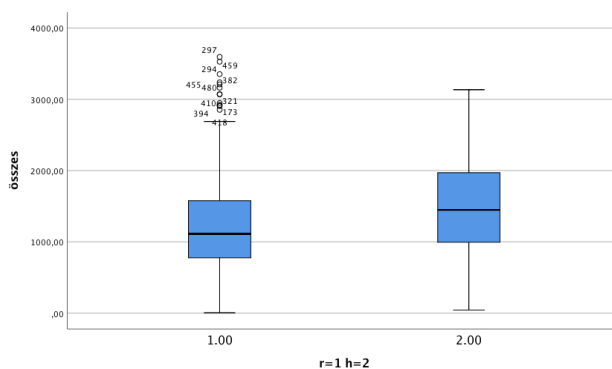
Az egyes tanácsok hosszabb és rövidebb pertartamú ügyeinek számát és átlagos pertartamát az 1. számú melléklethez hasonló szerkezetben a 2. számú mellékletben foglaltam össze. Az így kialakított két csoportba tartozó ügyek pertartamainak átlaga 1485,77 nap és 1221,37 nap. A perek ilyen módon történő újra csoportosításának indokoltságát igazolja, hogy az

elvégzett Mann-Whitney U teszt eredménye ($U=24409$, $Z=-4,386$ $p=0,000$) szerint a rövidebb és hosszabb tartamú perek csoportjának pertartam átlagai között szignifikáns különbség van.

A pertartamok leíró statisztikai adatai a hosszabb és a rövidebb pertartamú ügyek csoportjában												
	Perek száma	Terjedelm	Min	Max	Átlag	Átlag standard hibája	Medián	Módusz	Szórás	Variancia	Ferdesség	Csúcsosság
rövidebb pertartamúak	527	3590	4	3594	1221	27,07539	1113	1478	621,6	386331,32	0,87	1,013
hosszabb pertartamúak	124	3091	43	3134	1486	60,33741	1449	1454	671,9	451434,83	0,069	-0,46

4.3-4. számú táblázat

A rövidebb és a hosszabb pertartamú ügyek box-plot diagramja

4.3-6. számú diagram

4.3.8. A vizsgált tanácsok elemzése az összevont ügyminőségek alapján

A hosszabb pertartamú ügyek két csoportjában a normál eloszlásra és a szórások különbözőségének f-próbával igazolt hiányára figyelemmel elvégzett kétmintás t-próba eredménye ($t=0,4146$, t kritikus (kétszélű)=1,9796, $p=0,6791$) és a rövidebb tartamú ügyek esetében a nem normális eloszlásra tekintettel végzett Mann-Whitney U teszt alapján ($U=27825$, $Z=-1,858$ $p=0,063$) azt találtam, hogy sem a hosszabb tartamú, sem a rövidebb

pertartamú ügyek átlagos pertartama tekintetében nincs különbség a vizsgált tanácsok és a kontroll csoport között.

Ennek alapján érthető, hogy a vizsgált tanácsok összes ügy tekintetében megfigyelt átlagostól messze nem szignifikánsan ($p=0,369$) rövidebb pertartama (1237,66 nap) annak a következménye, hogy hosszabb pertartamú ügyeket az azokra jellemző 1485,77 napos átlagnál kissé hosszabb (1511,7 nap), a rövidebb pertartamú ügyeket viszont az ott számolt 1221,37 napos átlagnál jelentősebben rövidebb idő (1144,23 nap) alatt fejezik be. Ez a különbség ugyan sem a rövidebb, sem a hosszabb tartamú ügyek esetében nem szignifikáns, de a rövidebb tartamú ügyek esetében fennállása erősen valószínű ($p=0,063$). Tehát az összes ügghöz hasonlóan az előzetes várakozásokkal ellentétben a rövidebb tartamú ügyek csoportjában is inkább az a valószínű, hogy vizsgált tanácsok pereinek pertartama még rövidebb is, mint a kontroll csoporté. Levonható tehát az a következtetés, hogy a kontroll csoportba tartozó tanácsoknál az összes ügy tekintetében mért kissé rövidebb pertartamok a rövidebb tartamú ügyek tekintetében majdnem bizonyosan kimutatható alacsonyabb pertartamoknak köszönhetőek.

Ebből viszont az is következik, hogy a vizsgált tanácsok és a kontroll csoport összes ügyeinek átlaga – az egyes ügyminőségek pertartam átlaga közötti jelentős különbségekre tekintettel – csak akkor lenne direkt módon összehasonlítható, ha a két csoportban azonos lenne a hosszabb és a rövidebb pertartamú ügyek aránya.

Ezért a rövidebb és hosszabb tartamú ügyeknek a vizsgált tanácsok és a kontroll csoport ügyei közötti előfordulási gyakoriságait is vizsgáltam, és a 4.3-5. számú kontingencia táblázatban foglaltam össze.

Ez alapján látható, hogy a vizsgált tanácsok ügyei között a hosszabb pertartamú ügyek aránya 25,4% ($60/236=0,254$), szemben a kontrollcsoportban számítható 15,4%-kal ($64/415=0,154$). A gyakoriságok közötti különbség az elvégzett khi négyzet-próba alapján szignifikáns ($df= 1$, khi négyzet=9,7608, khi négyzet kritikus= 3,841, $p=0,0018$).

Ez azt jelenti, hogy a vizsgált tanácsok pertartam átlaga úgy volt (igaz nem szignifikáns mértékben) kevesebb, mint a kontroll csoporté, hogy ügyeik közül arányaiban több volt a hosszabb pertartamúak közé sorolható, vélhetően nehezebb ügy. Ez még inkább arra utal,

hogy a vizsgált tanácsok ügyeinek pertartama semmi esetre sem magasabb, hanem valószínűleg ténylegesen is inkább alacsonyabb, mint a kontroll csoporté.

A rövidebb és a hosszabb pertartamú ügyek gyakorisága a tanácsok két csoportjában (db)			
	hosszabb pertartamú ügyek	rövidebb pertartamú ügyek	összesen
Vizsgált tanácsok összesen	60	176	236
Kontroll csoport	64	351	415
Összes tanács	124	527	651

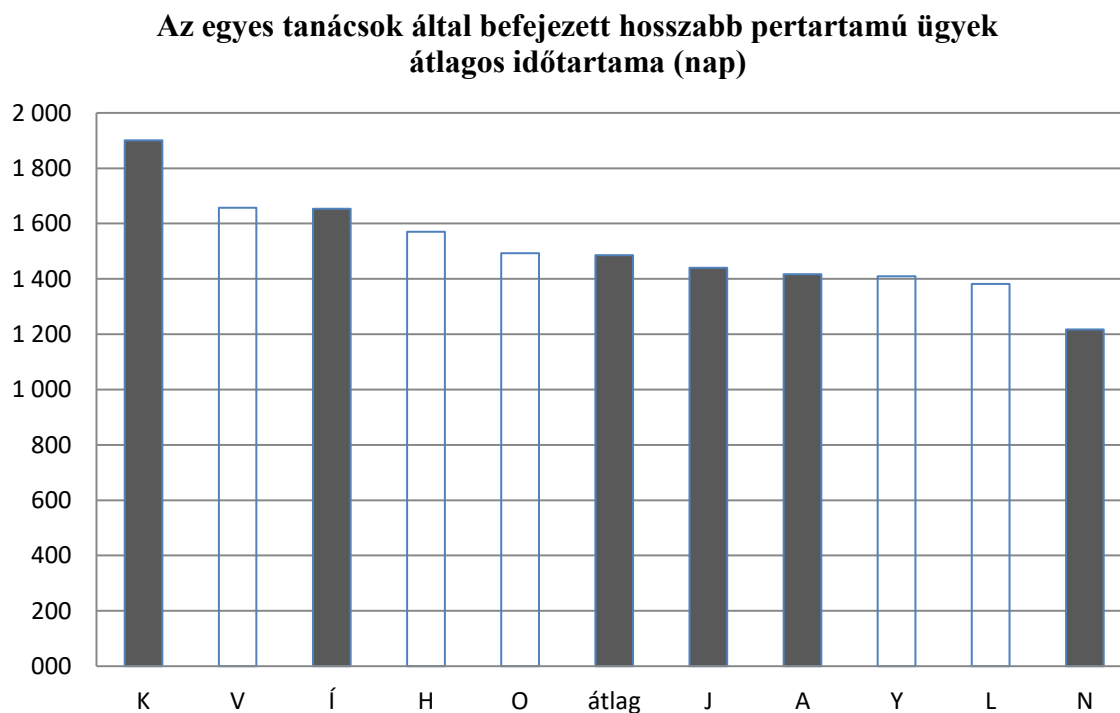
4.3-5. számú táblázat

Ha a vizsgált tanácsok ügyei között is csak a kontroll csoportban számított 15,4%-ban fordulnának elő a hosszabb pertartamú ügyek (azaz csak $236 \cdot 0,154 = 36,39$, felfelé kerekítve 37 hosszabb pertartamú ügyük lett volna, szemben a tapasztalt 60-nal), akkor a vizsgált tanácsok átlagos pertartama 1201,84 nap lenne $((37 \cdot 1511,7 + (236 - 37) \cdot 1144,23) / 236 = 1201,84)$, szemben a tapasztalt 1237,66 nappal. Ezt figyelembe kell venni akkor, amikor azt a tényt értékeljük, hogy a kontroll csoport és a vizsgált tanácsok pertartam átlaga közötti különbség nem szignifikáns.

A fentiekre tekintettel a rövidebb és a hosszabb pertartamú ügyek csoportjában külön-külön is megvizsgáltam az egyes tanácsok adatait. A hosszabb és a rövidebb pertartamú ügyek 2. számú mellékletben ismertetett tanácsenkénti átlagos pertartam adatait a 4.3-7. és 4.3-8. számú diagramban ábrázoltam a 4.3-4. számú diagrammal azonos jelöléseket használva. Az elemzésből itt is kihagytam a statisztikailag értékelhetőnél kevesebb (<4) pert befejező tanácsokat²⁷³.

²⁷³ A hosszabb pertartamú ügyek esetén kimaradtak az Á, B, C, CS, D, DZ, E, É, F, G, GY, I, LY, M, NY, Ó, Ö, Ő, P, Q, R, S, SZ, T, TY, U, Ú, Ü, Ű, W, X, Z és ZS jelű, a rövidebb pertartamú ügyek esetében pedig az Á, G, GY, I, M, NY, Ó, Ő, P, SZ, T, TY, W és X jelű tanácsok.

A hosszabb tartamú perek esetében – a minden tanács esetében tapasztalt normál eloszlásokra tekintettel – tanácsonként elvégzett egymintás t-próbák alapján azt kaptam, hogy egyik tanács pertartamainak átlaga sem tér el szignifikáns mértékben a hosszabb pertartamú ügyek átlagától (1485,77 nap), bár a K és N jelű tanácsoknál ennek nagy a valószínűsége.

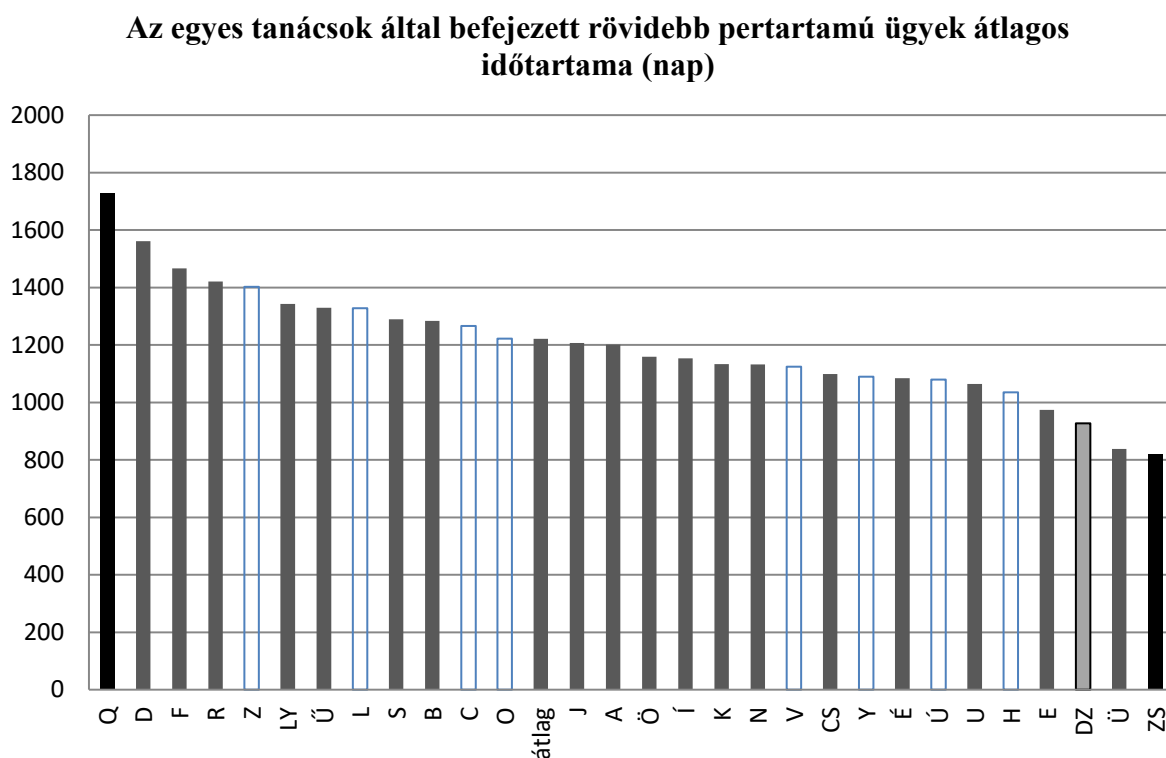

4.3-7. számú diagram

A rövidebb pertartamú ügyek esetében tanácsonként az eloszlások igazolt normalitása esetén végzett egymintás t-próbák alapján kizárólag a Q jelű tanács ügyeinek átlagos pertartama (1728,58 nap) haladja meg szignifikáns mértékben a csoport átlagát, és csak a DZ jelű tanács pertartamainak átlaga (915,18 nap) kisebb szignifikánsan attól. A nem normális eloszlást mutató négy tanács esetében Mann-Whitney U tesztet végeztem, amely azt mutatta, hogy a ZS tanács befejezett rövidebb tartamú ügyeinek átlagos tartama is szignifikáns mértékben kisebb, mint a csoport egészére jellemző érték ($U=1975,5$, $Z=-2,609$ $p=0,009$).

A rövidebb és a hosszabb pertartamú ügyek különbözőségére tekintettel azonban külön-külön is meg kellett vizsgálni, hogy melyik tanácsok pereinek összetétele és pertartama tér

el az átlagtól. A hosszabb pertartamú ügyek esetében egyetlen tanácsról sem lehetett kimutatni, hogy a befejezett perek átlagos pertartama meghaladná a hosszabb tartamú perek átlagát (1485,77 nap), bár a K jelű tanácsnál ennek nagy a valószínűsége. A másik irányban elvégzett egymintás t-próba szerint a hosszabb tartamú ügyek átlagától egyik tanács sem fejezi be ezeket az ügyeket szignifikánsan rövidebb idő alatt. Még az N jelű tanács pertartamainak átlaga (1217,27 nap) sem kisebb szignifikánsan a csoport átlagtól, de a valószínűség szintje ez esetben is magas ($p=0,103$).

4.3-8. számú diagram

A rövidebb pertartamú ügyek esetében kizárólag a kontroll csoportba sorolt Q jelű tanács ügyeinek átlagos pertartama (1728,58 nap) haladja meg szignifikáns mértékben az ilyen ügyek átlagát (1221,37 nap). Mivel szerencsés módon e tanács valamennyi (12) ügye biztosító elleni kártérítési ügy volt, ezért átlaga ezen ügyek 1212,83 napos átlagával is összevethető, amelyet még nagyobb mértékben (41,52%-kal) halad meg. Ez alapján tehát egyértelmű, hogy ez a tanács főleg a biztosító elleni kártérítési perek tekintetében erősen kilóg a többi tanács közül. A szintén a kontroll csoportba sorolt D jelű tanács esetében teljes bizonyossággal nem állapítható meg, hogy a pertartamok átlaga (1561,15) valóban meghaladja a rövidebb tartamú perek átlagát, de ennek nagy a valószínűsége ($p=0,109$). E

tanács pedig kizárólag tulajdoni pereket fejezett be, így ezen ügyek 1230,35 napos átlagával is összevethető az adat, amelyet meghalad, de az átlagok kisebb különbsége miatt valószínűleg még kevésbé szignifikáns az eltérés. A másik irányban az egymintás t-próba szerint a DZ és a ZS jelű tanács pertartamainak átlaga kisebb szignifikánsan a rövidebb tartamú perek átlagától. Az Ü jelű tanács esetén ez szintén erősen valószínű ($p=0,100$), bár ennek a tanácsnak nagyon kis számú (6), de normál eloszlású ügye szerepelt a vizsgálatban.

A tanácsok tevékenységének egyenkénti vizsgálatára vonatkozó eredményeket, a konkrét igazgatási intézkedések tartalmának meghatározása érdekében a 4.3-6. számú táblázatban foglaltam össze. Kijelenthető, hogy a vizsgált tanácsok egyikéről sem lehetett kimutatni statisztikai bizonyossággal, hogy az általa befejezett perek pertartama – az előzetes várakozásoknak megfelelően – meghaladná a viszonyítási alapot képező átlagot. Az Ú és a DZ jelű tanácsok esetében azonban az előzetes feltételezésekkel ellentétben éppen az volt megállapítható, hogy a pereik pertartama bizonyosan alacsonyabb az összes tanács átlagától. Ennek a DZ jelű tanács esetében bizonyosan az volt az oka, hogy a rövidebb tartamú ügyeit fejezte be szignifikánsan rövidebb idő alatt, mint a többi tanács. Az Ú jelű tanács esetében ez utóbbi tekintetben nem volt kimutatható szignifikáns különbség, hosszabb tartamú ügye pedig csak egy – kiugróan rövid pertartamú (128 nap) – volt. Ez az egészségügyi kártérítési perek közül a legrövidebb, és az összes ügy közül is a 9. legrövidebb. A tanács 24 ügyének átlagát 1039,83-re húzza le, holott ezen ügy nélkül 1079,48 nap lenne. De a pertartamok eloszlása még így is normális.

A kontroll csoportba sorolt Q jelű tanácsról azonban kimutatta az elemzés, hogy a biztosító elleni kártérítési pereinek kiemelkedően hosszú, és az ilyen tárgyú, a rövidebb tartamú, de még mindkét, a hosszabb tartamú ügyek közé sorolt ügyminőség átlagát is magasan meghaladó időtartama miatt pereinek átlagos tartama szignifikánsan meghaladja a csoport átlagát. A tanács ügyeinek pertartama 1189 és 2650 nap között szóródik, és ez utóbbi a biztosító elleni kártérítési ügyek között a második legmagasabb, de a tanács ügyei ezzel együtt is normál eloszlásúak, tehát a kapott eredményt el kell fogadnunk. A kontroll csoportból az összes ügy alapján csak a ZS jelű tanácsról lehetett bizonyosan, az Ü jelű tanácsról pedig nagy valószínűséggel kimutatni, hogy ügyeiket az átlagostól rövidebb idő alatt fejezik be. Ez mindkét tanács esetén arra vezethető vissza, hogy a rövidebb pertartamú ügyeik az átlagnál bizonyosan, illetőleg a valószínűség szintjén rövidebb tartamúak. Azt, hogy a rövidebb tartamú ügyeit valószínűleg az átlagnál lassabban fejezi be, a D jelű tanács

esetében is kimutattuk, de ez az összes ügy esetében már semmilyen kimutatható eltérést nem eredményez. Úgyszintén hatástalan az összes ügyet tekintve, hogy a K jelű tanács az átlagnál lassabban, az N jelű tanács pedig az átlagnál gyorsabban fejezi be a hosszabb tartamú ügyeit.

Az egyes tanácsok által befejezett perek tartama az egyes ügycsoportok átlagához képest a statisztikai próbák alapján				
	Tanács betűjele	Hosszabb pertartamú ügyek	Rövidebb tartamú ügyek	Összes ügy
Vizsgált tanácsok	Ú	na.	nincs különbség	biztosan alacsonyabb
	DZ	na.	biztosan alacsonyabb	biztosan alacsonyabb
Kontroll csoport	D	na.	valószínűleg magasabb	nincs különbség
	K	valószínűleg magasabb	nincs különbség	na.
	N	valószínűleg alacsonyabb	na.	na.
	Ü	na.	valószínűleg alacsonyabb	valószínűleg alacsonyabb
	Q	na.	biztosan magasabb	biztosan magasabb
	ZS	na.	biztosan alacsonyabb	biztosan alacsonyabb

4.3-6. számú táblázat

4.3.9. Következtetések

Kutatásom eredményei alapján ezért magállapítottam, hogy tanácsok közül – a hosszabb pertartamok miatt – kizárólag a Q jelű tanács érdemel igazgatási szempontból figyelmet. A vizsgált tanácsok helyett pedig inkább a kontroll csoportból a D és a K jelű tanács tevékenységét érdemes vizsgálni az átlagostól bizonyos relációban lassabb ügyintézés okán. Az átlagostól rövidebb pertartamok miatt viszont az Ú, DZ és ZS jelű tanácsot lehet kiemelni. A rendelkezésre álló adatok alapján nem lehetett következtetést levonni arra nézve sem, hogy mi az oka az egyes tanácsokban tapasztalt hosszabb vagy rövidebb átlagos

pertartamnak. De vélhetően az, hogy a vizsgált ügyminőségekbe tartozó ügyeknek egyszerűen nagyobb a munkaidőigénye azok nagyobb komplexitása következtében.

Általános tanulságként azt a következtetést is levonhatjuk, hogy az egyes tanácsok szakosítása, *a specializáció összességében kedvezően hat az ügyek pertartamára*. A vizsgált pereket gyorsabban intézték azok a bírúk, akik sokat intéztek belőlük. Igaz tehát a megállapítás, gyakorlat teszi a mestert. A bírói munkateher elosztását megnehezítő hatása ellenére ezért érdemes minden olyan szervezeti egységben alkalmazni a specializációt a teljesen automatikus ügyelosztás helyett, ahol annak nagysága miatt van rá lehetőség.

Az biztos azonban, hogy ha – a bírói munkateher szempontjából – az ügyeket továbbra is csak darabra mérjük, és nem vesszük figyelembe az ügytípusok között meglévő különbségeket, akkor csak nagyon óvatosan lehet a szakmai színvonal emelése érdekében bizonyos ügytípusokra specializálni a tanácsok tevékenységét, mert valójában nem tudjuk a munkaterhet a tanácsok között egyenlően elosztani.

A legfontosabb következtetés azonban annak ismételt bizonyossá válása, hogy a megalapozott bírósági igazgatási döntések meghozatala előtt nem mellőzhető a statisztika eszközeinek igénybevétele, mert ezzel csökkenthető a hibás döntések kockázata.

4.4. A bírósági ügyforgalom és munkateher, valamint az ítélkezés időszerű(tlen)ségének összefüggései

4.4.1. A probléma

Kutatásaim eddigi eredményei bizonyították, hogy a bíróságok munkaterhét döntően külső, a bíróságoktól független tényezők, így a jogszabályi és a társadalmi-gazdasági körülmények, valamint az ügyek minősége, komplexitása határozzák meg. Azt is láttuk, hogy egy teljes tárgyalási kapacitással dolgozó bíróság a befejezett ügyek számát illetően rugalmatlanul reagál az érkezett ügyek számának további emelkedésére. De pontosan hogyan hatnak e tényezők, és mi az összefüggés a bírói munkateher és az időszerűség között?

Mint már többször rámutattam a bíróságok működésének egyik legfontosabb mutatója az ítélkezés időszerűsége. Ezen okból a 2000-es években sok kritika érte az FB tevékenységét (is), sőt sajnálatos módon akkoriban már közhelynek számított, hogy az FB ítélkezése közel

sem időszerű, az eljárások elhúzódnak, vagy legalábbis lényegesen tovább tartanak, mint az ország más bíróságain. Mindez akkor is nagy jelentőséggel bírt volna, ha az ország egészére jellemző pertartam (az átlag) egyébként elfogadható lett volna, mert súlyos társadalmi, alkotmányossági, és közgazdasági konzekvenciái vannak annak, ha az ország egyes területein a jogérvényesítés időigénye tekintetben jelentős eltérés mutatkozik. Különösen fontossá tette azonban e kérdést az a már említett körülmény, hogy az FB, és a mellé az „időszerűtlenség” tekintetben felzárkózó PMB – akkoriban közkedvelt megjelöléssel együtt: a központi régió – fogadta az érkező és abszolválta a befejezett ügyek majdnem felét, továbbá görgette maga előtt az ügyhátralék több mint felét, és itt jelentkezett az elhúzódó ügyek döntő többsége²⁷⁴. Ezért az e régióra jellemző kedvezőtlen időszerűségi adatok – súlyuk miatt – az országos adatokat is jelentősen lerontották. Így az ítélezés időszerűsége országosan sem volt jónak mondható. Ezáltal a központi régió ítélezésének időszerűtlensége az igazságszolgáltatás egészének tevékenységére is rányomta bélyegét, rontva annak megítélését.

Ez az OIT figyelmét is felkeltette, de ellentmondásos megoldási javaslatokat fogalmazott meg. Egyrészt célvizsgálat lefolytatását helyezte kilátásba az FB-n és a PMB-n, másrészt az extenzív eszközök kimerülésére hivatkozással maga is szervezet átalakítást, jogszabály módosítást, és további központi költségvetési támogatást látott szükségesnek. Álláspontom szerint az ellentmondás magyarázata az volt, hogy a megoldási javaslatok megfogalmazását megelőzően a bíróságok központi igazgatása elmulasztotta tisztázni az alapkérdést: mi a pontos oka az eljárások elhúzódásának az FB-on (és általában a kedvezőtlen időszerűségi helyzetben lévő bíróságokon).

4.4.2. Kérdések és módszer

Erre tekintettel kezdtem magam is vizsgálni az eljárások elhúzódásának okait. Azt kívántam egyértelműen tisztázni, hogy az időszerűtlenség a bírák elégtelen teljesítményére, az igazgatási-ellenőrzési tevékenység hiányosságaira vezethető vissza, vagy az ügyforgalmi adatok által determinált, ezért helyi igazgatási eszközökkel nem befolyásolható szükségszerűség.

²⁷⁴ Lásd a 23. és a 24. számú lábjegyzetet.

A fentiekre tekintettel kézenfekvő volt, hogy a kezdeti vizsgálat tárgyául az FB polgári elsőfokú csoportját (az alfejezetben a továbbiakban: csoport) válasszam²⁷⁵, mert a bonyolított ügyforgalom mértékére tekintettel kiemelt súlyt képviselt a megyei elsőfokú polgári ítélezésen belül, és az ítélezés időszerűsége országosan is az egyik legrosszabb volt. Másrészt a csoport helyzetének rendezése önmagában is sürgető volt, mivel az akkori állapot az FB egésze ítélezésének megítélését is hátrányosan befolyásolta. Továbbá a csoport a központi régióhoz sok tekintetben hasonló helyzetben volt, ezért a levont következtetések nagy biztonsággal e nagyobb egységre is általánosíthatónak gondoltam.

Az FB polgári elsőfokú csoportjában a 2 éven túli ügyek aránya – további folyamatos emelkedés mellett – akkoriban már hosszú ideje lényegesen meghaladta az országos átlagot, azaz az ítélezés időszerűsége sokkal rosszabb volt az átlagosnál. Ezért a 2000-es évek végére kialakult időszerűségi helyzet okainak feltárása és megértése érdekében elengedhetetlen volt a csoport ügyforgalmi és létszámadatainak hosszabb időintervallumra kiterjedő áttekintése és értékelése.

4.4.3. Eredmények

Abból indultam ki, hogy (a 2.6.4. alfejezetben mondottak alapján) a bírák tevékenységének relatív megítélése „darab-darab” alapon kizárólag a vizsgált szervezeti egységre jellemző ügyforgalmi és létszámadatok, valamint a többi bíróságon azonos ügyszakban tevékenykedő többi szervezeti egységre, illetve bíróra jellemző ügyforgalmi és létszám adatok ismeretében lehetséges. Az összehasonlítás annál objektívebb, minél inkább megfelelnek a vizsgált szervezeti egység által intézett ügyek jellemzői az összehasonlítás alapjául vett többi szervezeti egység által intézett ügyek jellemzőinek. Az abszolút értelemben vett megítélés pedig esetleg a más bíróságok normális időszerűségi mutatók mellett működő azonos szervezeti egységeire és ügyszakaira jellemző ügyforgalmi és létszám adatok ismeretében lehetséges. Annak megállapításához tehát, hogy a csoporthoz érkezett, a csoportban folyamatban lévő, és a csoport által befejezett ügyek száma abszolút és relatív értelemben milyen terhelést, illetve milyen teljesítményt takar, ismernem kellett egyrészt az országban működő összes, illetőleg a megfelelő időszerűség mellett, kiegyensúlyozottan működő, megyei elsőfokú, polgári ügyszakos tanács ügyforgalmi adatait is.

²⁷⁵ A vizsgálat részletes bemutatását lásd: Örkényi [2010]

A megyei elsőfokú civilisztikai ügyeket tárgyaló tanácsok száma 2009-ben megyénként és ügyszakonként				
Megyei bíróság	Gazdasági	Polgári	Közigazgatási	Összesen
Főváros	15,4	23,03	18,69	57,12
Baranya	1,27	3,1	1,9	6,27
Bács-Kiskun	0,9	1,83	1,61	4,34
Békés	0,62	1,21	1,78	3,61
Borsod-Abaúj-Zemplén	1,3	2,1	2,51	5,91
Csongrád	0,97	2,54	2,06	5,57
Fejér	1,76	2,86	1,57	6,19
Győr-Moson-Sopron	1,06	3,14	1,92	6,12
Hajdú-Bihar	1,37	3,89	1,44	6,7
Heves	0,7	1,8	1,4	3,9
Jász-Nagykun-Szolnok	1,14	2,01	1,28	4,43
Komárom-Esztergom	0,85	2,33	1,96	5,14
Nógrád	0,35	1,42	0,85	2,62
Pest	3,39	6,61	4,82	14,82
Somogy	1,6	2,12	0,88	4,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1,8	2,07	1,98	5,85
Tolna	1,03	1,82	0,66	3,51
Vas	0,61	1,37	0,74	2,72
Veszprém	0,68	1,86	1,24	3,78
Zala	0,98	2,41	1,53	4,92
Összesen	37,78	69,52	50,82	158,12

4.4-1. számú táblázat

Az OIT a megyei elsőfokú civilisztikai ügyek esetében az ügyforgalmi adatokat ügyszakonkénti bontásban (polgári, gazdasági, közigazgatási), az egyes ügyszakokhoz kapcsolódó létszámadatokat azonban akkoriban sajnos külön-külön még nem, csak összesítve gyűjtötte és tette közzé. Így az egyes megyei elsőfokú civilisztikai ügyszakokra jellemző, tárgyaló tanácsra vetített ügyforgalmi adatok sem álltak rendelkezésemre.

Rájöttem azonban, hogy megyei szinten ügyszakok szerint megbontva is rendelkezésre állnak a tárgyaló tanácsok számára vonatkozó adatok, csak azokat – erre vonatkozó igény hiányában – a megyék nem továbbították az OIT részére. A megyei bíróságon 2009-ben

megyei elsőfokú ügyeket tárgyaló polgári, gazdasági és közigazgatási tanácsok számára vonatkozó, általam összegyűjtött adatokat a 4.4-1. számú táblázatban foglaltam össze²⁷⁶.

A megyei bíróságokhoz 2009-ben érkezett elsőfokú peres ügyek száma						
Terület	Polgári per	Gazdasági per	Közigazgatási per	Büntető per	Katonai tanácsok perei	Összesen
Főváros	5 590	2 207	5 316	419	243	13 775
Baranya	555	68	359	60	-	1 042
Bács-Kiskun	396	256	472	69	-	1 193
Békés	303	81	277	47	-	708
Borsod-Abaúj-Zemplén	526	319	462	83	-	1 390
Csongrád	381	216	455	35	80	1 167
Fejér	386	180	511	52	-	1 129
Győr-Moson-Sopron	425	162	647	70	44	1 348
Hajdú-Bihar	592	261	531	78	90	1 552
Heves	333	124	282	38	-	777
Jász-Nagykun-Szolnok	332	109	275	39	-	755
Komárom-Esztergom	373	99	265	60	-	797
Nógrád	233	37	176	35	-	481
Pest	1 482	539	1 575	115	-	3 711
Somogy	383	147	334	42	55	961
Szabolcs-Szatmár-Bereg	385	195	478	79	-	1 137
Tolna	181	72	166	29	-	448
Vas	242	106	200	39	-	587
Veszprém	360	93	360	47	-	860
Zala	383	143	355	23	-	904
Összesen	13 841	5 414	13 496	1 459	512	34 722

4.4-2. számú táblázat

Látható, hogy a 2009-ben megyei elsőfokú civilisztikai ügyeket tárgyaló, országosan összesen 158,12 db tanácsból 69,52 tanács polgári, 37,78 gazdasági, és 50,82 közigazgatási ügyeket tárgyal. Az ügyszakonként megbontott létszám adatok birtokában, és a 4.4-2., 4.4-3 és 4.4-4. számú táblázatban szereplő, 2009. évre vonatkozó, szintén ügyszakonkénti ügyforgalmi adatok ismeretében az összehasonlítás, és a csoport 2009. évi relatív

²⁷⁶ A PMB a polgári és gazdasági, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság pedig a polgári és közigazgatási tanácsok számát külön nem tartotta nyilván a megyei elsőfokú létszámadatokon belül, ezért esetükben becsléssel, a befejezési adatok alapulvételével, az összesített tanácsszám arányos elosztásával határoztam meg az egyes ügyszakokban tárgyaló tanácsok számát.

leterheltségének és teljesítményének értékelése minden további nélkül elvégezhető volt az alábbiak szerint.

A megyei bíróságok által 2009-ben befejezett elsőfokú peres ügyek száma						
Megyei bíróság	Polgári per	Gazdasági per	Közigazgatási per	Büntető per	Katonai tanácsok pereit	Összesen
Főváros	5 519	2 288	5 061	394	194	13 456
Baranya	519	90	335	46	-	990
Bács-Kiskun	346	253	438	64	-	1 101
Békés	294	86	285	50	-	715
Borsod-Abaúj-Zemplén	506	298	487	92	-	1 383
Csongrád	381	205	482	49	91	1 208
Fejér	361	174	529	47	-	1 111
Győr-Moson-Sopron	387	134	423	68	36	1 048
Hajdú-Bihar	579	260	486	71	69	1 465
Heves	295	125	268	27	-	715
Jász-Nagykun-Szolnok	310	104	279	42	-	735
Komárom-Esztergom	340	125	293	53	-	811
Nógrád	197	34	168	48	-	447
Pest	1 464	569	1 346	184	-	3 563
Somogy	398	151	308	54	62	973
Szabolcs-Szatmár-Bereg	388	190	489	74	-	1 141
Tolna	166	68	218	28	-	480
Vas	266	118	196	37	-	617
Veszprém	330	101	322	40	-	793
Zala	366	156	362	25	-	909
Összesen	13 412	5 529	12 775	1 493	452	33 661

4.4-3. számú táblázat

A megyei bíróságokon 2009-ben folyamatban maradt elsőfokú peres ügyek száma						
Megyei bíróság	Polgári per	Gazdasági per	Közigazgatási per	Büntető per	Katonai tanácsok perei	Összesen
Főváros	5 709	1 997	3 451	465	219	11 841
Baranya	281	49	132	46	-	508
Bács-Kiskun	262	132	214	54	-	662
Békés	104	24	43	21	-	192
Borsod-Abaúj-Zemplén	286	150	190	100	-	726
Csongrád	199	96	181	29	12	517
Fejér	278	127	186	51	-	642
Győr-Moson-Sopron	309	120	370	70	29	898
Hajdú-Bihar	359	152	131	112	51	805
Heves	183	67	151	20	-	421
Jász-Nagykun-Szolnok	132	66	95	39	-	332
Komárom-Esztergom	257	79	120	77	-	533
Nógrád	131	32	63	27	-	253
Pest	1 515	465	1 011	125	-	3 116
Somogy	175	69	124	12	5	385
Szabolcs-Szatmár-Bereg	150	98	76	56	-	380
Tolna	100	52	70	13	-	235
Vas	94	51	79	22	-	246
Veszprém	173	71	159	42	-	445
Zala	190	62	105	12	-	369
Összesen	10 887	3 959	6 951	1 393	316	23 506

4.4-4. számú táblázat

A polgári ügyszak vonatkozásában az ügyforgalmi és létszám adatokból képzett mutatókat a 3. számú melléklet tartalmazza. A 4.4-1. számú táblázatból látható, hogy az országosan 69,52 polgári tárgyaló tanácsból 23,03 tanács tárgyalta a csoportban. Ez az országos létszám 33,13%-a. Ezzel szemben a 4.4-2., a 4.4-3. és a 4.4-4. számú táblázatok szerint a csoporthoz érkezett 5590 ügy (az ügyek 40,39 %-a), a csoport befejezett 5519 ügyet (az ügyek 41,15 %-a), és itt maradt folyamatban 5709 ügy (az ügyek 52,44 %-a). Ezen adatok alapján érthető (lásd a 3. számú mellékletben), hogy az egy tárgyaló tanácsra jutó havi érkezés 20,22 db, az országos átlag 121,92 %-a, amit csak a Békés és a BAZ megyei értékek haladtak meg (125,78 % és 125,81 %). Emellett az egy tárgyaló tanácsnál folyamatban maradt ügyek száma a csoportban 247,89, ami az országos átlag 158,3 %-a. Ez az országban messze a

legmagasabb. Kijelenthető tehát, hogy az első fokú csoport bírait kiugróan magas, az országos átlagot a vizsgált mutató függvényében 22-58 %-kal meghaladó értékek jellemzik.

A megyei bíróságokon 2009. december 31-én folyamatban maradt elsőfokú polgári perek megoszlása az eljárás időtartama szerint							
Megyei Bíróság	Ügyek száma összesen	Ebből: az érkezés napjától eltelt					
		0 - 3 hó	3 - 6 hó	6 - 12 hó	1 - 2 év	2 - 3 év	3 év felett
		időtartamúak aránya, %					
Főváros	5 709	19,4	12,2	18,4	22,7	13,6	13,7
Baranya	281	35,9	12,8	28,5	16,7	5,3	0,7
Bács-Kiskun	262	29,8	14,5	19,5	22,5	8	5,7
Békés	104	52,9	20,2	19,2	5,8	1	1
Borsod-Abaúj-Zemplén	286	36,4	11,9	18,2	15,4	11,2	7
Csongrád	199	36,2	15,1	18,1	17,1	8,5	5
Fejér	278	32,4	11,9	23	19,1	8,6	5
Győr-Moson-Sopron	309	27,2	14,2	18,4	21,4	8,7	10
Hajdú-Bihar	359	36,8	13,4	23,1	18,7	5,3	2,8
Heves	183	36,1	15,3	19,7	18	8,7	2,2
Jász-Nagykun-Szolnok	132	36,4	13,6	24,2	21,2	3,8	0,8
Komárom-Esztergom	257	29,6	12,5	24,5	16	10,5	7
Nógrád	131	42	7,6	22,9	19,1	3,8	4,6
Pest	1 515	17,5	10	21,2	23,9	13	14,5
Somogy	175	37,7	12,6	24	19,4	5,1	1,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	150	43,3	12	15,3	21,3	6,7	1,3
Tolna	100	27	22	20	20	9	2
Vas	94	27,7	13,8	18,1	25,5	4,3	10,6
Veszprém	173	35,8	17,3	17,3	16,8	5,8	6,9
Zala	190	39,5	12,6	15,3	12,6	10	10
Összesen	10 887	24,4	12,4	19,6	21,3	11,4	10,8

4.4-5. számú táblázat

Ezzel együtt azonban az egy tárgyaló tanácsra jutó havi befejezés 19,97 db, az országos átlag 124,22 %-a, amit csak a Békés és a BAZ megyei értékek haladtak meg (125,94 % és 124,9 %), tegyük hozzá a csoportra jellemzőnél magasabb érkezési adatok mellett. A bírákra jutó ügyteher, és az általuk nyújtott teljesítmény tehát a többi megyei elsőfokú polgári tanács

teljesítményét jelentősen meghaladta, sőt az országban az egyik legjobb volt, relatíve tehát kiemelkedő.

A két éven túli folyamatos megyei elsőfokú perek száma és aránya 2009. év végén megyénként			
Megyei bíróság	Összes folyamatban maradt ügy	Két éven túli ügy	
	(db)	%	(db)
Főváros	5 709	27,3	1559
Baranya	281	6	17
Bács-Kiskun	262	13,7	36
Békés	104	1,9	2
Borsod-Abaúj-Zemplén	286	18,2	52
Csongrád	199	13,6	27
Fejér	278	13,7	38
Győr-Moson-Sopron	309	18,8	58
Hajdú-Bihar	359	8,1	29
Heves	183	10,9	20
Jász-Nagykun-Szolnok	132	4,5	6
Komárom-Esztergom	257	17,5	45
Nógrád	131	8,4	11
Pest	1 515	27,5	416
Somogy	175	6,3	11
Szabolcs-Szatmár-Bereg	150	8	12
Tolna	100	11	11
Vas	94	14,9	14
Veszprém	173	12,7	22
Zala	190	20	38
Összesen	10 887	22,3	2424
Összesen FB és PMB nélkül	3 663	12,3	449

4.4-6. számú táblázat

Az OIT honlapján közzétette továbbá a megyei civilisztikai ügyszakban folyamatban maradt peres ügyek pertartam szerinti megoszlására vonatkozó 2009.-évi adatokat is, amelyet most a 4.4-5. számú táblázatban ismertetek. Az abban szereplő adatokból kiszámítható a két éven

túli ügyek darabszáma és aránya megyénként és országosan. Az erre vonatkozó számított adatokat a 4.4-6. számú táblázat tartalmazza.

Egyéb objektív mérce hiányában fogadjuk el, hogy az akkori magyar ügyforgalmi és bírósági létszám helyzetben, valamint az adott eljárásjogi jogszabályi környezetben az országos átlagnak megfelelő arányú, vagy attól kevesebb 2 éven túli ügyet kezelő bíróságok tevékenysége időszerűnek volt tekinthető. Az adatokból látható, hogy az országos átlag felett kizárólag az FB és a PMB van, a fenti fogalom szerint tehát e két bíróság ítélkezése nem időszerű. Erre tekintettel, amikor az időszerűen működő bíróságokra jellemző, tehát elfogadható érkezési és befejezési adatokat kívánjuk meghatározni a csoport terhelésének és teljesítményének abszolút értelemben való megítélése érdekében, akkor e két megye adatait figyelmen kívül kell hagyni.

A számítást elvégeztem, és az időszerűen működő bíróságok adatainak figyelembe vételével kapott adatokat a már hivatkozott 3. számú melléklet legalsó sorában feltüntettem. Az elfogadható, a Bjt. 30. §-ának (2) bekezdésében írt kitételnek megfelelő érkezés tehát megyei elsőfokú polgári ügyek esetében legfeljebb 14,14 db/12 hó/tárgyaló tanács lehet. Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a ténylegesen helyes adat ettől vélhetően még alacsonyabb, mert szembetűnő az, hogy a fenti fogalom szerint időszerűen működőnek minősített bíróságok még ezt az érkezést sem tudták feldolgozni, az FB és a PMB nélkül számított átlagos befejezés ugyanis ettől kevesebb, 13,43 db/12 hó/tárgyaló tanács volt! A folyamatban maradt ügyek átlagos száma tárgyaló tanácsonként 91,85 db volt.

4.4.4. Az ügyforgalmi mutatók a többi megyei bírósághoz képest

A fenti adatok birtokában a csoport 2009. évi adatainak abszolút értelemben való elemzése is elvégezhető volt. A 3. számú melléklet alapján megállapítható, hogy a csoporthoz érkezett ügyek száma egy tárgyaló tanácsra, havonta számítva 20,23 db, azaz az elfogadható 14,14 db 143 %-a, a befejezett ügyek száma pedig 19,97 db, azaz az elvárható 13,43 db 148,65 %-a. Az időszak végén folyamatban maradt ügyek száma tekintetében az eltérés még ettől is megdöbbentőbb, 247,89 db, azaz az FB és PMB nélkül számított átlag, 91,85 db 269,89 %-a. Tehát kijelenthető, hogy a csoportra jutó ügyteher a vizsgált mutató függvényében 1,5-2,7 szerezsen haladja meg a normális, kiegyensúlyozott, időszerű működést lehetővé tevő, törvényes, a Bjt. 30. § (2) bekezdésének megfelelő értékeket. Emellett a nyújtott teljesítmény

kimagasló, az országban szinte egyedül álló, a törvényes munkaidő ráfordítása mellett elvárhatónak mintegy másfélszerese.

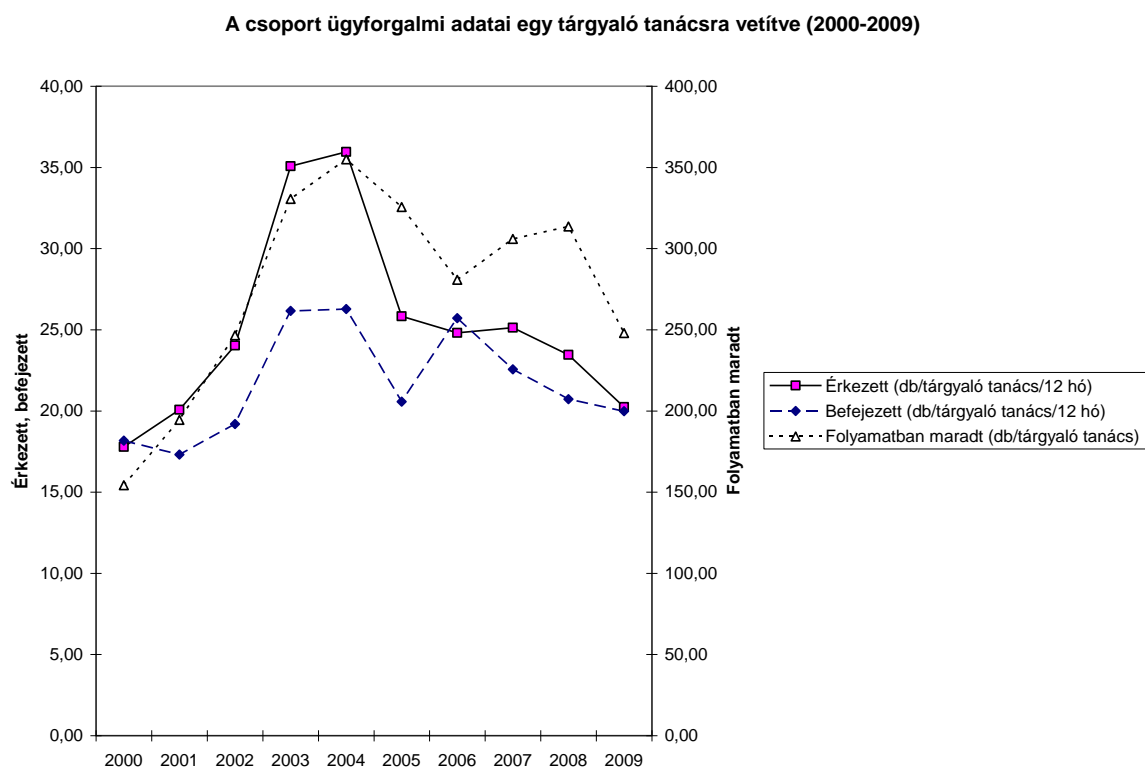
Ha elfogadjuk azt a megalapozottnak tűnő feltételezést, hogy a megyei szintű polgári ügyek jellege, nehézsége 2000. óta nem változott lényegesen, akkor ebből az következik, hogy a 2009. évi adatok alapján kiszámolt, az abszolút értelemben vett értékelés alapját képező fenti érkezési és befejezési adatok a 2009. előtti évek vonatkozásában is elfogadhatók az értékelés alapjául. Ennek alapján tehát, a fenti abszolút számok birtokában a csoport 2000-2009. közötti terhelése és teljesítménye is értékelhetővé válik. A csoport ügyforgalmi és létszámadatait a 4.4-7. számú táblázatban foglaltam össze.

A csoport ügyforgalmi és létszám adatai (2000-2009)										
Tárgyidő- szak	Tárgyaló tanácsok átlagos száma	Érkezett		Befejezett		Folyamatban maradt		Folyamatban maradt két éven túli		
	(db)	(db)	(db/tár- gyaló tanács/ 12 hónap)	(db)	(db/tár- gyaló tanács/ 12 hónap)	(db)	(db/tár- gyaló tanács)	(db)	(db/tár- gyaló tanács)	(%)
2000	7,13	1522	17,79	1554	18,16	1100	154,28	165	23,14	15,00%
2001	6,81	1640	20,07	1415	17,32	1324	194,42	196	28,78	14,80%
2002	7,02	2024	24,03	1617	19,2	1731	246,58	271	38,6	15,66%
2003	7,74	3257	35,07	2430	26,16	2558	330,49	362	46,77	14,15%
2004	10,71	4620	35,95	3377	26,28	3801	354,9	485	45,28	12,76%
2005	14,48	4487	25,82	3573	20,56	4715	325,62	649	44,82	13,76%
2006	16,17	4814	24,81	4990	25,72	4539	280,71	929	57,45	20,47%
2007	16,5	4976	25,13	4468	22,57	5047	305,88	1090	66,06	21,60%
2008	17,98	5061	23,46	4470	20,72	5638	313,57	1350	75,08	23,94%
2009	23,02	5590	20,24	5519	19,98	5709	248	1559	67,72	27,31%

4.4-7. számú táblázat

A táblázatban lévő adatokból megállapítható, hogy az érkezési, és befejezési adatok (17,79 és 18,16 db/tárgyaló tanács/12 hónap) már a kiindulás évében sem feleltek meg a normális szintnek, ezzel együtt a befejezett ügyek száma meghaladta az érkezett ügyek számát, tehát a működés – nyilvánvalóan megfeszített munka mellett – még kiegyensúlyozott volt. Az érkezés azonban 2001-ben és 2002-ben is tovább emelkedett, amivel a befejezések száma nem tudott lépést tartani, noha a bírák teljesítménye tovább emelkedett, és megközelítette a

mai szintet (19,2 db/tárgyaló tanács/hó). Így 2003-ban a bírósági szervezetépítés és létszámgazdálkodás szempontjából kellően elő nem készített hatásköri változás²⁷⁷ már egy eleve dekompenzálódott, növekvő érkezési és romló időszerűségi mutatókkal küzdő, súlyosan túlterhelt szervezeti egységet terhelt tovább, és lehetetlenített el teljesen. Az elképesztő mértékben emelkedő érkezés (a maximum: 35,95 db/tárgyaló tanács/hó volt) hatására a szinte felfoghatatlan értékeket elérő (maximum: 26,28 db/tárgyaló tanács/hó) befejezésszám ellenére 354,9 db/tárgyaló tanácsig emelkedett a folyamatos ügyek száma. A csoportra jutó ügyérkezés az egész időszakban döbbenetes mértékben, bizonyos években két és félszeresen, átlagosan 1,78 szorosán meghaladta az elfogadható mértéket. Ezzel párhuzamosan a befejezési mutató végig, időnként minden képzeletet felülmúlón magas volt, ez a rendkívüli munkateljesítmény sem volt azonban elegendő ahhoz, a csoport működése időszerű maradjon. Az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezés, befejezés, és a folyamatban maradt ügyek számát a 4.4-1. számú diagramban ábrázoltam.

4.4-1. számú diagram

²⁷⁷ A VIII. Ppn. 7. §-a az igazságszolgáltatási rendszeren belül – az ítélőtáblák felállításával összefüggésben – szükségessé vált súlypont áthelyezés érdekében módosítva a Pp. 23. §-ának (1) bekezdés a) pontját, a korábbi 10.000.000 Ft-ról 5.000.000 Ft-ra szállította a megyei bíróságok hatásköri értékhatarát, jogalkotó által – különösen a központi égióban – nem várt mértékben megemelve a megyei bíróságok elsőfokú polgári-gazdasági peres érkezését.

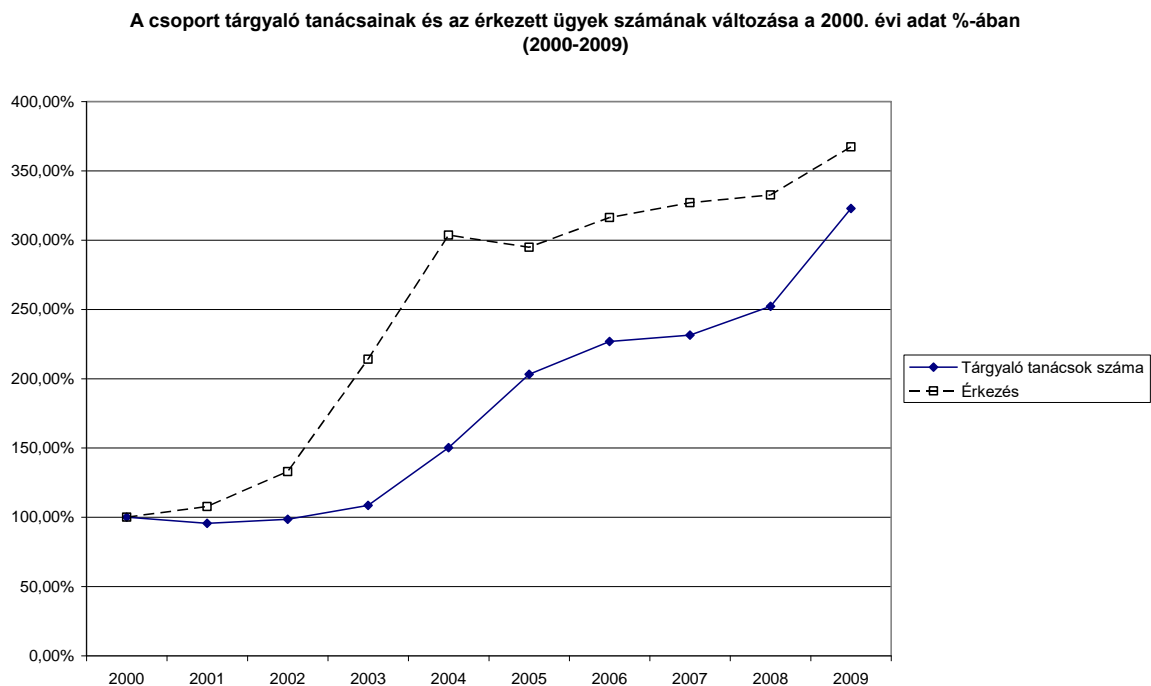
Nyilvánvaló tehát, hogy a csoport folyamatosan kiemelkedően magas egyéni bírói teljesítmények mellett jutott el a teljes ellehetetlenülés határára. A 2000-es évek végére kialakult időszerűségi helyzet oka tehát nem a csoport azt megelőző működésében vagy az igazgatási ellenőrzés hiányosságaiban keresendő, hanem kizárólag abban, hogy az ügyérkezés 2000-2004. között történt robbanásszerű emelkedését a már eredetileg is súlyosan túlterhelt csoportban a létszám emelkedése csak késve, és soha nem elégséges mértékben követte. Az érkezésszám és a tárgyaló tanácsok létszáma emelkedésének egymástól jelentősen eltérő dinamikáját igazoló, a 2000. évi érték %-ában kifejezett adatokat a 4.4-8. számú táblázatban foglaltam össze, és a 4.4-2. számú diagramon ábrázoltam.

A csoport ügyforgalmi és létszám adatai a 2000. év %-ában (2000-2009)							
Tárgyi- dőszak	Tárgyaló tanácsok átlagos száma	Érkezett		Befejezett		Folyamatban maradt	
	(db)	(db)	(db/tár- gyaló tanács/ 12 hónap)	(db)	(db/tár- gyaló tanács/ 12 hónap)	(db)	(db/tár- gyaló tanács)
2000	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
2001	95,51%	107,75%	112,82%	91,06%	95,33%	120,36%	126,02%
2002	98,46%	132,98%	135,07%	104,05%	105,68%	157,36%	159,83%
2003	108,56%	213,99%	197,13%	156,37%	144,05%	232,55%	214,22%
2004	150,21%	303,55%	202,08%	217,31%	144,67%	345,55%	230,04%
2005	203,09%	294,81%	145,17%	229,92%	113,21%	428,64%	211,06%
2006	226,79%	316,29%	139,47%	321,11%	141,59%	412,64%	181,95%
2007	231,42%	326,94%	141,28%	287,52%	124,24%	458,82%	198,27%
2008	252,17%	332,52%	131,86%	287,64%	114,07%	512,55%	203,25%
2009	322,86%	367,28%	113,76%	355,15%	110,00%	519,00%	160,75%

4.4-8. számú táblázat

Az elkésett, mindvégig elégtelen létszámfejlesztés nemhogy a már 2000-ben meglévő, és azt követően kialakult hátralék feldolgozását nem tette lehetővé, de az időszerűségi mutatók romlásának megállítására, és a csoport működésének szinten tartására sem volt elég. Később, 2004-et követően a nyomasztó hátralék görgetése, és az átmeneti visszaesést követően lassan tovább emelkedő érkezés eredményezte a folyamatban maradt ügyek számának további, immár lassabb emelkedését, és az időszerűségi adatok romlását. A grafikonra ránézve

például megállapítható, hogy az érkezés 150, vagy 200 %-ra való emelkedését csak kb. 2 év múlva, a 250, illetve 300 %-ra való emelkedését pedig már csak hozzávetőlegesen 4,5 év múlva érte utol a létszám emelkedése. Látható az is, hogy a vizsgált időszak végére az érkezés a 2000. évi adat 367,28 %-ára, a tárgyaló tanácsok száma azonban csak 322,86 %-ra emelkedett, és ez már az FB-n és a PMB-n felhalmozódott ügyhátralék kezelése és országos szinten az eljárások időszerűségének elősegítése érdekében szükséges intézkedésekről szóló 144/2008. (VI. 9.) OIT számú határozatban előírányzott egyszeri létszámfejlesztést is tartalmazza. Ennek hiányában a létszám csak a 2000. évi szám 252,17%-a lett volna, vagyis több mint három és félszeresére emelkedő érkezés szám állt volna szemben két és félszeres létszámnövekedéssel. A kialakult helyzetért tehát sem a csoport már korábban is itt dolgozó, sem pedig a 2009. évi létszámbővítés keretében érkezett tagjait nem terheli felelősség, annak rajtuk kívül álló, elsősorban a szükséges bírói létszám időben való biztosításának elmulasztásában megtestesülő központi bírósági igazgatási hibára visszavezethető objektív okai voltak.

4.4-2. számú diagram

Mindezek megfelelő értékeléséhez célszerű a többi megyei elsőfokú, polgári ügyeket tárgyaló tanács helyzetét és tevékenységét is áttekinteni. A civilisztikai ügyszakon belül a polgári ügyekre jellemző ügyforgalmi adatok 2004-ig, de a 2004-es adatoknak a 2003. évhez

képest való, szintén közzétett %-os eltérése alapján valójában 2003.-ig hozzáférhetők voltak az OIT honlapján. Az évi adatokat kigyűjtve az érkezett, a befejezett, és a folyamatban maradt ügyek számát a 4.4-9., a 4.4-10. és 4.4-11. számú táblázatokban összesítettem, és az adatokat feldolgozva a táblázatok legalsó soraiban feltüntettem az FB-n kívüli többi megyei bíróság összesített számait.

A megyei bíróságokra érkezett első fokú polgári peres ügyek száma megyenként 2003-2009. között							
Megyei Bíróság	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Főváros	3257	4620	4487	4814	4976	5061	5590
Baranya	220	323	335	395	499	456	555
Bács-Kiskun	225	392	339	312	317	346	396
Békés	138	259	284	295	256	293	303
Borsod-Abaúj-Zemplén	230	304	332	328	534	438	526
Csongrád	162	308	256	364	371	406	381
Fejér	206	356	459	397	416	434	386
Győr-Moson-Sopron	219	349	393	349	444	382	425
Hajdú-Bihar	328	444	447	546	558	558	592
Heves	133	236	266	251	271	289	333
Jász-Nagykun-Szolnok	216	266	271	262	286	304	332
Komárom-Esztergom	140	235	259	258	289	311	373
Nógrád	158	164	159	257	267	174	233
Pest	617	1040	1134	1231	1243	1293	1482
Somogy	266	352	394	399	436	394	383
Szabolcs-Szatmár-Bereg	296	295	302	306	301	318	385
Tolna	92	147	150	175	150	183	181
Vas	114	172	165	193	190	237	242
Veszprém	214	301	311	314	382	357	360
Zala	254	397	391	381	368	359	383
Összesen	7485	10960	11134	11827	12554	12593	13841
Összesen az FB nélkül	4228	6340	6647	7013	7578	7532	8251

4.4-9. számú táblázat

A tárgyaló tanácsokra vonatkozó adatok összehasonlításához természetesen szükség lett volna a többi megyei bíróságon polgári első fokú ügyeket tárgyaló bírák létszámadataira is, de ez a 2009. év kivételével a többi év vonatkozásában a fentebb kifejtettek miatt előttem

nem volt ismert. Erre azonban a 2009. évi adatok alapján értelmes becslés volt adható az alábbiak szerint.

A megyei bíróságokon befejezett első fokú polgári peres ügyek száma megyénként 2003-2009. között							
Megyei Bíróság	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Főváros	2430	3379	3573	4989	4468	4470	5519
Baranya	176	251	311	428	450	435	519
Bács-Kiskun	152	371	355	275	317	301	346
Békés	109	238	279	282	258	291	294
Borsod-Abaúj-Zemplén	186	189	392	318	364	532	506
Csongrád	123	231	228	317	374	418	381
Fejér	145	283	433	397	398	435	361
Győr-Moson-Sopron	191	265	369	325	395	398	387
Hajdú-Bihar	282	308	463	483	527	549	579
Heves	110	211	242	205	278	285	295
Jász-Nagykun-Szolnok	145	264	285	266	273	296	310
Komárom-Esztergom	118	178	224	232	250	295	340
Nógrád	107	170	150	242	257	185	197
Pest	421	624	926	1128	1081	1107	1464
Somogy	214	312	343	412	440	408	398
Szabolcs-Szatmár-Bereg	203	324	306	279	288	335	388
Tolna	86	125	133	174	150	175	166
Vas	102	146	145	189	197	208	266
Veszprém	174	255	277	351	370	382	330
Zala	183	339	394	331	400	374	366
Összesen	5657	8463	9828	11623	11535	11879	13412
Összesen az FB nélkül	3227	5084	6255	6634	7067	7409	7893

4.4-10. számú táblázat

Tapasztalati tény, hogy a tárgyaló tanácsok száma szoros összefüggésben van a befejezett és – optimális esetben – az érkezett ügyek számával is. Erre tekintettel a befejezések és az érkezések számából megbízható következtetés vonható le a tárgyaló tanácsok számára, azaz jó közelítéssel meg lehet azt becsülni. A becslés alapjául szolgáló adatokat a 4.4-12. számú táblázatban foglaltam össze.

A táblázat első sorában az OIT honlapján közzétett, a megyei első fokra érkezett összes civilisztikai ügy számát gyűjtöttem össze éves bontásban, alatta a 4.4-9. számú táblázatból származó polgári ügyekre vonatkozó összesített adatok, az alatt pedig az előbbieken belüli arányuk látható.

A megyei bíróságokon folyamatban maradt első fokú polgári peres ügyek száma megyénként 2003-2009. között							
Megyei Bíróság	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Főváros	2560	3801	4715	4539	5047	5638	5709
Baranya	112	184	208	175	224	245	281
Bács-Kiskun	125	146	130	167	167	212	262
Békés	56	77	82	95	93	95	104
Borsod-Abaúj-Zemplén	125	240	180	190	360	266	286
Csongrád	62	139	167	214	211	199	199
Fejér	137	210	236	236	254	253	278
Győr-Moson-Sopron	106	190	214	238	287	271	309
Hajdú-Bihar	123	259	243	306	337	346	359
Heves	53	78	102	148	141	145	183
Jász-Nagykun-Szolnok	105	107	93	89	102	110	132
Komárom-Esztergom	51	108	143	169	208	224	257
Nógrád	78	72	81	96	106	95	131
Pest	422	838	1046	1149	1311	1497	1515
Somogy	130	170	221	208	204	190	175
Szabolcs-Szatmár-Bereg	163	134	130	157	170	153	150
Tolna	37	59	76	77	77	85	100
Vas	46	72	92	96	89	118	94
Veszprém	113	159	193	156	168	143	173
Zala	115	173	170	220	188	173	190
Összesen	4719	7216	8522	8725	9744	10458	10887
Összesen az FB nélkül	2159	3415	3807	4186	4697	4820	5178

4.4-11. számú táblázat

A fenti adatokat a befejezett ügyek vonatkozásában is összegyűjtöttem, és a 4.4-12. számú táblázat 4-6. sorában tüntettem fel. Az FB-n kívüli bíróságokra vonatkozó polgári ügyszakra vonatkozó adatok a 4.4-10. számú táblázatból származnak. A következő sorban a megyei

első fokú civilisztikai tárgyaló tanácsoknak az OIT honlapján közzétett száma látható évenként, 2003-tól kezdődően. Az érkezések és befejezések számának a tárgyaló tanácsok számával való összefüggésének erősségét azonosnak vettem²⁷⁸.

A megyei első fokon polgári ügyszakban tárgyaló tanácsok becsült száma 2003-2008 között, és a 2009. évi tényszám, valamint a becslés alapját képező ügyforgalmi és létszámadatok									
			2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Érkezett civilisztikai ügy	Összes	db	22666	27085	29264	32500	30318	30427	32751
	Ebből polgári	db	7485	10960	11134	11827	12554	12593	13 841
		Összes %-a	33,02%	40,47%	38,05%	36,39%	41,41%	41,39%	42,26%
Befejezett civilisztikai ügy	Összes	db	20035	23752	27078	32170	28581	29753	31716
	Ebből polgári	db	5657	8463	9828	11623	11 35	11879	13 412
		Összes %-a	28,24%	35,63%	36,30%	36,13%	40,36%	39,93%	42,29%
Tárgyaló civilisztikai tanács	Összes	db	91,17	107,45	126,32	138,16	136,81	145,52	158,12
	Ebből polgári	Összes %-a	31,86%	39,57%	38,66%	37,71%	42,52%	42,28%	43,97%
		db	29,04	42,52	48,84	52,1	58,17	61,53	69,52
		Ebből FB db	7,74	10,71	14,48	16,17	16,5	17,98	23,02
		Ebből többi bíróság db	21,3	31,81	34,36	35,93	41,67	43,55	46,5

4.4-12. számú táblázat

A 2009. évi tényadatok alapján megállapítható, hogy az érkezett polgári peres ügyek az összes civilisztikai ügy 42,26 %-át, a befejezett polgári peres ügyek az összes civilisztikai ügy 42,29 %-át, a tárgyaló polgári tanácsok pedig az összes civilisztikai tárgyaló tanács 43,97 %-át képezték. Vagyis az egyenlő befolyást alapul véve az érkezett és a befejezett ügyek civilisztikai ügyeken belüli aránya, és a tárgyaló polgári ügyszakos tanácsok összes civilisztikai tanácshoz való aránya között az alábbi összefüggés áll fenn: Tárgyaló tanácsok aránya = érkezett és befejezett ügyek arányának számtani átlaga * 1,04²⁷⁹. A képlettel a

²⁷⁸ Annak érdekében, hogy megállapítsam, az érkezett és befejezett ügyek száma egymáshoz képest milyen szoros összefüggésben van a tárgyaló tanácsok számával korrelációs vizsgálatot végeztem az érkezett megyei elsőfokú civilisztikai ügyek száma és a tárgyaló civilisztikai tanácsok, valamint a befejezett megyei elsőfokú civilisztikai ügyek száma és a tárgyaló civilisztikai tanácsok száma között. A korrelációs együttható a várakozásoknak megfelelően igen magas, és gyakorlatilag egyenlő volt, ezért vettem egyenlőnek a két tényező hatását.

²⁷⁹ Az 1,04-es szorzót a következő számítással kaptam: a polgári tárgyaló tanácsok aránya 2009-ben az összes törvényszéki elsőfokú civilisztikai tárgyaló tanácson belül*2/(2009-ben érkezett polgári perek aránya az összes

táblázat 3. és 6. sorában feltüntetett, a korábbi éveket jellemző érkezési és befejezési arányok alapulvételével a polgári ügyeket tárgyaló tanácsok aránya kiszámítható, ezek az adatok a táblázat 8. sorában vannak feltüntetve. A 7. sorban szereplő, összesített civilisztikai létszám adatok alapján a polgári ügyeket tárgyaló tanácsok abszolút száma is kiszámítható volt (8. sor * 7. sor/100). Az FB első fokú polgári ügyszakos tárgyaló tanácsainak száma tényszerűen ismert²⁸⁰, ezt a táblázat utolsó előtti sora tartalmazza, és így a többi bíróságon tárgyaló polgári tanács összesített száma szintén megadható (9. sor - 10. sor), ezek a táblázat utolsó sorában szerepelnek. A kiszámolt létszámadatok tehát részben becslésen alapulnak, a bizonyossághoz közeli valószínűséggel azonban megfelelnek a tényadatoknak.

A tárgyaló polgári tanácsok számának, és a 4.4-9., a 4.4-10, valamint a 4.4-11. számú táblázatokban ismertetett összesített ügyforgalmi adatoknak ismeretében 2003-ig visszamenően összehasonlíthatóvá váltak az FB tény és a többi megyei bíróság polgári elsőfokú tárgyaló tanácsainak becsült ügyforgalmi adatai, melyeket a 4.4-13. számú táblázatban közlök, és a 4.4-3. számú diagramon ábrázolok.

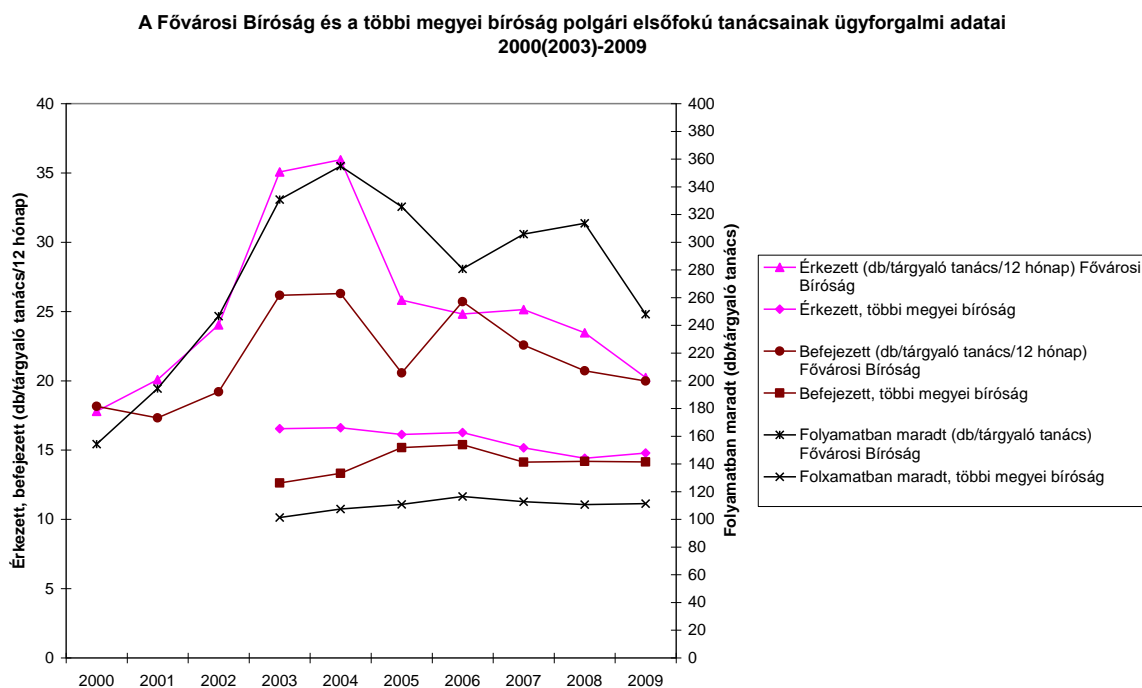
Az FB és a többi megyei bíróság polgári elsőfokú tanácsainak ügyforgalmi adatai 2000(2003)-2009											
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Érkezett (db/tárgy-aló tanács/12 hónap)	FB	17,79	20,1	24,03	35,07	36	25,8	24,8	25,13	23,46	20,24
	Többi megyei bíróság összesen				16,54	16,6	16,1	16,3	15,15	14,41	14,79
Befejezett (db/tárgy-aló tanács/12 hónap)	FB	18,16	17,3	19,2	26,16	26,3	20,6	25,7	22,57	20,72	19,98
	Többi megyei bíróság összesen				12,62	13,3	15,2	15,4	14,13	14,18	14,15
Folyamatban maradt (db/tárgya-ló tanács)	FB	154,3	194	246,6	330,8	355	326	281	305,9	313,57	248
	Többi megyei bíróság összesen				101,4	107	111	117	112,7	110,68	111,4

4.4-13. számú táblázat

törvényszéki elsőfokú civilisztikai érkezésen belül + 2009-ben befejezett polgári perek aránya az összes törvényszéki elsőfokú civilisztikai befejezésen belül), azaz $0,4397 \cdot 2 / (0,4226 + 0,4229) = 1,0400$.

²⁸⁰ Az adatokat az FB statisztikusa bocsátotta rendelkezésemre.

Az adatok nem szorulnak magyarázatra. Az érkezett ügyek száma alapján ránézésre is megállapítható, hogy az FB polgári tanácsai a többi megyei bírósághoz képest – de abszolút értelemben is – elviselhetetlen, és feldolgozhatatlan terhelést kaptak. Erre a csoport – a befejezési adatok szerint – minden elvárhatót, és természetesen a többi bíróságot is helyenként többszörösen meghaladó többlet teljesítménnyel reagált, de az időszerűség megőrzéséhez, a hátralék kialakulásának megakadályozásához természetesen ez sem lehetett elég.

4.4-3. számú diagram

Kétségtelen, hogy az FB-n kívüli többi megyei bíróságra vonatkozó, a 4.4-13. számú táblázatban közölt, és a 4.4-3. számú diagramon ábrázolt adat a becsült létszámadatokból került kiszámításra, és így módon szintén csak becsült adatnak tekinthető. Ez azonban a végkövetkeztetést nem befolyásolja, mert ha a létszámadatokat a 2003-2008 évek tekintetében az FB-n kívüli többi bíróságon alábecsültem, akkor abból az következik, hogy az egy tárgyaló tanácsra számolt érkezési és befejezési adatok abszolút értelemben és az FB tényadataihoz képest is még alacsonyabbak. Ha pedig a létszámot túlbecsültem, akkor abból az következik, hogy a mai időszerű működés a többi bíróságon a becsülnél is nagyobb arányú létszámfejlesztés árán valósult meg.

AZ FB és a többi megye közötti fenti különbség oka egyértelműen kiderül a 4.4-14. számú táblázatból, és a 4.4-4. számú diagramból, különösen, ha az adatokat a 4.4-8. számú táblázat

megfelelő oszlopával, és a grafikont a 4.4-2. számú grafikonnal egybevetjük. Az FB kivételével a többi bíróságon a polgári elsőfokú érkezés emelkedését – a bírói teljesítmény kismértékű növelése – mellett a létszám érkezés emelkedésével arányos, sőt azt meghaladó, időszerű növelésével kompenzálták, és ezzel megakadályozták a hátralék kialakulását. A vizsgált időszakban az érkezett ügyek száma a 2003. évi értéknek csak 195,15 %-ára, a tárgyaló tanácsok száma azonban a 2003. évi érték 218,3 %-ára emelkedett.

A megyei bíróságok polgári elsőfokú ügyforgalmi adatai az FB kivételével a 2003. év %-ában 2003-2009								
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tárgyaló tanácsok száma	(db)	21,3	31,81	34,36	35,93	41,67	43,55	46,5
	%	100,00%	149,34%	161,28%	168,69%	195,63%	204,45%	218,30%
Érkezett	(db)	4228	6340	6647	7013	7578	7532	8251
	%	100,00%	149,95%	157,21%	165,87%	179,23%	178,15%	195,15%
Befejezett	(db)	3227	5084	6255	6634	7067	7409	7893
	%	100,00%	157,55%	193,83%	205,58%	219,00%	229,59%	244,59%
Folyamatban maradt	(db)	2159	3415	3807	4186	4697	4820	5178
	%	100,00%	158,18%	176,33%	193,89%	217,55%	223,25%	239,83%

4.4-14. számú táblázat

A Fővárosi Bíróságon kívüli megyei bíróságon tárgyaló tanácsok és érkezett ügyek száma a 2003. év %-ában 2003-2009

4.4-4. számú diagram

A csoport adatainak a többi megyei bíróságok adataival való egybevetése során nem lehet szem elől téveszteni, hogy ez utóbbi a PMB ügyforgalmi adatait is tartalmazza. A megye 2003 óta romló – és már akkoriban kritikus – helyzetét ismerve kijelenthető, hogy a PMB nélkül számított adatokkal való egybevetés még drámaibb különbségeket mutatott volna.

4.4.5. A befejezések száma

Annak igazolására, hogy a polgári elsőfokú csoportra jellemző érkezési adatok mellett a befejezések száma mindvégig elérte a lehetséges legmagasabbhoz közelítő értéket, a 2009-ben az egyes megyéket (az FB kivételével) (3. számú melléklet), illetőleg a 2003-2008. között a fővároson kívüli megyéket jellemző, egy tárgyaló tanácsra jutó befejezési adatokat (4.4-13. számú táblázat) a hozzájuk tartozó, egy tárgyaló tanácsra jutó érkezési adatok függvényében a 4.4-5. számú diagramban ábrázoltam (sötétkek pontok).

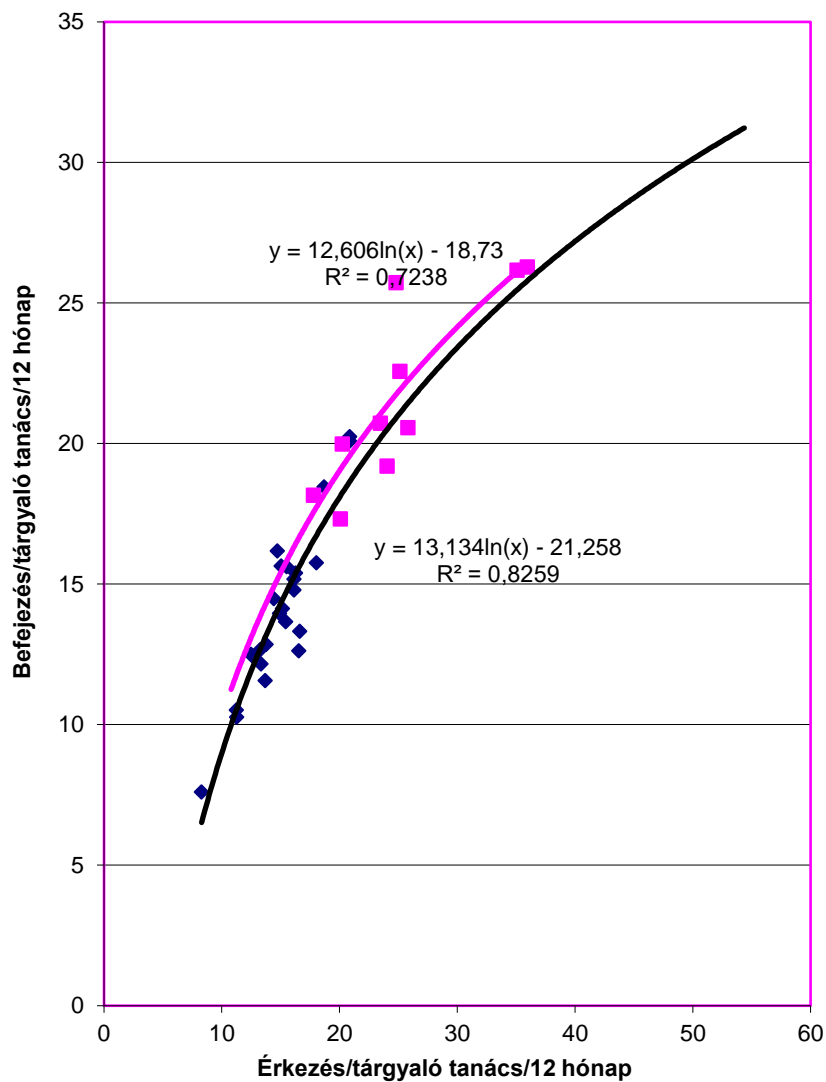
Látható, hogy a két adat között szoros az összefüggés. A befejezett ügyek száma eleinte együtt emelkedik az érkezett ügyek számával, az emelkedés dinamikája azonban bizonyos érkezés felett megtörik: a befejezések száma tehát nem emelkedik korlátlanul az érkezés növekedése esetén. Nincs egyenes arányosság. Mindezt jól magyarázza a tárgyaló ügyek száma és a befejezések száma között feltárt hasonló összefüggés (lásd: 4.2. alfejezet). Ennek nyilvánvaló oka, hogy a bírói teljesítmény az időbeli és fizikai korlátok miatt a végtelenségig nem növelhető a kiosztott ügyek számának emelésével²⁸¹. A berajzolt trendvonal azt szemlélteti, hogy az érkezett ügyek egy adott száma mellett hány ügyet szoktak általában befejezni a bíróságok. Ha az adott érkezéshez tartozó egy-egy bíróságra jellemző befejezési adat a trendvonal felett van, akkor az adott bíróság tanácsainak teljesítménye az adott érkezésre jellemző becslésnél jobb, ha alatta van, akkor attól rosszabb.

A grafikonon ábrázolt további értékek a csoportra 2000-2003. között jellemző befejezési és érkezési adatokat jelentik (rózsaszín pontok). Az FB adataival való összehasonlíthatóság érdekében a többi bíróságra jellemző trendvonalat becslés útján meg kellett hosszabbítanom, mert az FB-re jellemző érkezési adatok többsége közelében más bíróságról származó tényadat nem volt. A meghosszabbított trendvonal alapján viszont jól látszik, hogy a csoport befejezési adatai csak 3 évben voltak az adott érkezési szintre jellemző, fővároson kívüli

²⁸¹ Más korábbi tanulmányok ilyen tartalmú következtetéseit megerősítve hasonló eredményekre jutottak brazil kutatók (Gomes – Guimaraes – Akutsu [2017], 651. o.) is.

bíróságokra adott becslő érték alatt. A többi évben a befejezések száma oly mértékben haladta meg az adott érkezéshez tartozó, a többi bíróságra jellemző értéket, hogy a csoport átlagos teljesítménye összességében az adott érkezésekhez tartozó országos becslés feletti volt.

Az egy tárgyaló tanácsra jutó befejezések számának alakulása az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezések függvényében polgári ügyszakban 2009-ben megyénként, és 2003-2008. között a Fővárosi Bíróságon kívül, valamint 2000-2009. között a Fővárosi Bíróságon

- ◆ A 2009. évi megyénkénti, illetve a 2003-2008. közötti Fővárosi Bíróságon kívüli éves adatok
- Fővárosi Bíróság 2000-2009 között
- Log. (A 2009. évi megyénkénti, illetve a 2003-2008. közötti Fővárosi Bíróságon kívüli éves adatok)
- Log. (Fővárosi Bíróság 2000-2009 között)

4.4-5. számú diagram

Ez abból látható, hogy a csoportra jellemző trendvonal mindvégig a többi bíróságra vonatkozó trendvonal felett van. Mivel pedig alig találni másik olyan megyét, amelynek befejezés száma a csoportra jellemző trendvonal felett lenne, ezért az is leszögezhető, hogy a csoport által átlagosan elért befejezésszám közelíti az adott érkezéshez tartozó legmagasabb értéket, és egyúttal valószínűleg a fizikailag elérhető maximumot is. Ebből pedig az következik, hogy észszerű többletenergia ráfordítás mellett, és a hatályos jogszabályi környezetben nem volt olyan igazgatási intézkedés, amely az egy tanácsra számított befejezési mutatókat, vagyis a bírói munkateljesítményt, és ezzel az időszerűséget érdemben tovább javíthatta volna.

4.4.6. Az időszerűség vizsgálata

Kizárólag a fentiek ismeretében érdemes áttekinteni, és lehet értelmes következtetéseket levonni az FB-n folyamatban lévő két éven túli ügyek számának és arányának alakulása vonatkozásában. Az OIT honlapján közzétett adatok alapján összegyűjtöttem a 2004-2009. között időszakban folyamatban maradt két éven túli ügyek számát megyénkénti bontásban. Az adatokat a 4.4-15. számú táblázat tartalmazza. A 4.4-11. számú táblázatban ismertetett, a folyamatban maradt összes ügy számára vonatkozó adatsor birtokában kiszámítható volt a két éven túli ügyek aránya megyénként és évenként. A kapott adatokat a 4.4-16. számú táblázatban foglaltam össze, és a releváns adatokat 4.4-6. számú diagramon ábrázoltam.

Az adatokból látható, hogy a csoportban a 2 éven túli ügyek aránya a már kezdetben is magas, 12,76 %-os szintről induló, szinte folyamatos romlás következtében jelentősen (2,14 szerezére) emelkedett, és 2009. év végére elérte a 27,31 %-ot. Azonban ettől még jelentősebb volt az emelkedés a PMB-n, és az FB-n kívüli – időszerűségi szempontból alig kritizált – többi megyei bíróságon összesítve is! Ez utóbbiak esetében az arány 5,16 %-ról (2,37 szerezére) 12,26 %-ra emelkedett.

Kijelenthető tehát, hogy az ügyek csoportban tapasztalható „előregedése” a látszattal ellentétben nem a központi régióban elszigetelten lejátszódó folyamat, hanem egy, az egész országra jellemző, mértékét tekintve is hasonló jelenség része volt. Oka vélhetően a jogrendszer, polgári jogi jogviszonyok, és ennek következtében a belőlük származó jogviták rendszerváltást követően tapasztalható komplexebbé válása lehetett. Nagyon fontos különbség azonban, hogy az ország más megyéiben mindez a fent ismertetett, sokkal kedvezőbb, az ideálshoz közeli tárgyaló tanácsra számított ügyforgalmi adatok mellett

zajlott le. Célvizsgálatot erre tekintettel nem az igényelt volna, hogy a mindvégig kritikus helyzetben lévő FB-n miért romlottak az időszerűségi mutatók, hanem az, hogy miért következett be mértékét tekintve a fővárosnál is nagyobb romlás a lényegesen kedvezőbb külső körülmények között dolgozó bíróságokon.

A megyei bíróságokon folyamatban maradt 2 éven túli első fokú polgári peres ügyek száma megyénként 2004-2009. között						
Megyei Bíróság	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Főváros	485	649	929	1090	1350	1559
Baranya	8	10	20	16	13	17
Bács-Kiskun	7	4	17	20	27	36
Békés	0	2	4	5	5	2
Borsod-Abaúj-Zemplén	22	26	33	41	38	52
Csongrád	5	10	18	15	23	27
Fejér	20	27	34	40	34	38
Győr-Moson-Sopron	8	19	33	44	56	58
Hajdú-Bihar	6	13	11	24	22	29
Heves	5	5	9	14	9	20
Jász-Nagykun-Szolnok	6	6	6	6	5	6
Komárom-Esztergom	5	9	17	30	37	45
Nógrád	4	5	7	10	10	11
Pest	66	78	164	312	379	416
Somogy	14	19	21	14	10	11
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2	1	7	11	11	12
Tolna	0	6	8	6	9	11
Vas	4	9	13	8	18	14
Veszprém	11	25	22	27	18	22
Zala	6	13	21	39	31	38
Összesen	684	936	1394	1772	2105	2424
Összesen FB és PBM nélkül	133	209	301	370	376	449

4.4-15. számú táblázat

A csoportban a 2000-es évek végére kialakult *időszerűségi helyzet* tehát a fent ismertetett tárgyaló tanácsokra jellemző rendkívüli *ügyforgalmi adatok* *szükségszerű*, előre megjósolható, és az FB vezetése rendelkezésére álló eszközökkel el nem hárítható *következménye*. Ennek az az oka, hogy a polgári *perek időtartama* és a *folyamatban lévő*

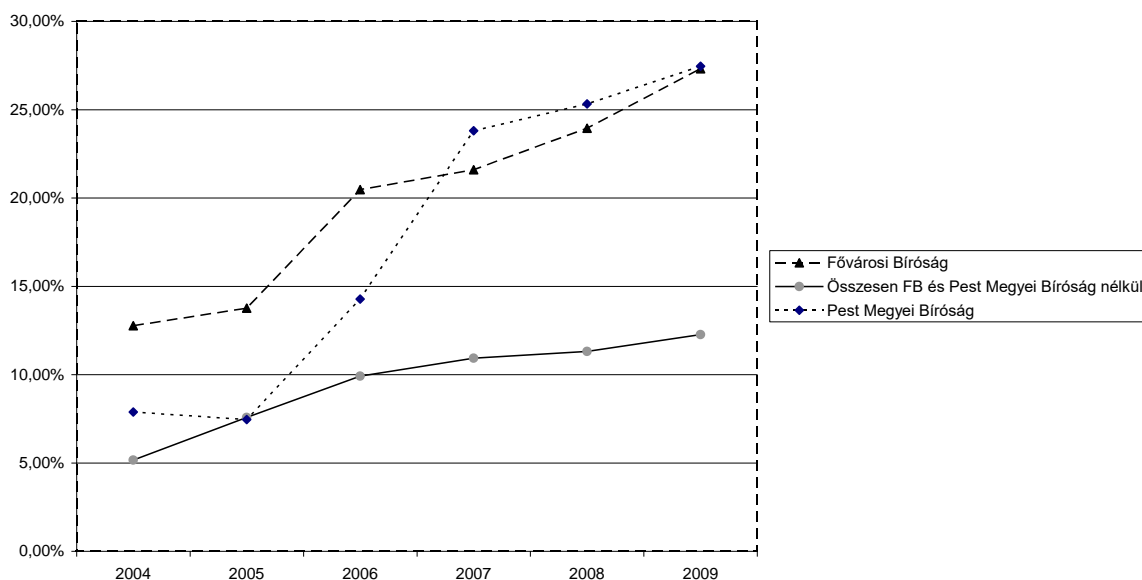
ügyek száma között szoros összefüggés van. Abból kell kiindulni, hogy az ügyek többsége vagy tárgyaláson fejeződik be, vagy legalábbis a befejezést megelőzően a bíróság az ügyben egy vagy több tárgyalást tartott. Tekintettel arra, hogy a Pp. értelmében tárgyalást csak bíró tarthat, ezért az adott bíróságon egységnyi idő alatt befejezhető ügyek számát, és ezen keresztül az eljárások átlagos időtartamát, következésképpen a meghatározott időtartamot (jelen esetben 2 évet) meghaladó tartamú eljárások számát és arányát – a bírói munka hatékonyságán túl – alapvetően a folyamatban lévő ügyek száma, és az engedélyezett bírói létszám határozza meg.

A megyei bíróságokon folyamatban maradt 2 éven túli első fokú polgári peres ügyek aránya megyénként 2004-2009. között						
Terület	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Főváros	12,76%	13,76%	20,47%	21,60%	23,94%	27,31%
Baranya	4,35%	4,81%	11,43%	7,14%	5,31%	6,05%
Bács-Kiskun	4,79%	3,08%	10,18%	11,98%	12,74%	13,74%
Békés	0,00%	2,44%	4,21%	5,38%	5,26%	1,92%
Borsod-Abaúj-Zemplén	9,17%	14,44%	17,37%	11,39%	14,29%	18,18%
Csongrád	3,60%	5,99%	8,41%	7,11%	11,56%	13,57%
Fejér	9,52%	11,44%	14,41%	15,75%	13,44%	13,67%
Győr-Moson-Sopron	4,21%	8,88%	13,87%	15,33%	20,66%	18,77%
Hajdú-Bihar	2,32%	5,35%	3,59%	7,12%	6,36%	8,08%
Heves	6,41%	4,90%	6,08%	9,93%	6,21%	10,93%
Jász-Nagykun-Szolnok	5,61%	6,45%	6,74%	5,88%	4,55%	4,55%
Komárom-Esztergom	4,63%	6,29%	10,06%	14,42%	16,52%	17,51%
Nógrád	5,56%	6,17%	7,29%	9,43%	10,53%	8,40%
Pest	7,88%	7,46%	14,27%	23,80%	25,32%	27,46%
Somogy	8,24%	8,60%	10,10%	6,86%	5,26%	6,29%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1,49%	0,77%	4,46%	6,47%	7,19%	8,00%
Tolna	0,00%	7,89%	10,39%	7,79%	10,59%	11,00%
Vas	5,56%	9,78%	13,54%	8,99%	15,25%	14,89%
Veszprém	6,92%	12,95%	14,10%	16,07%	12,59%	12,72%
Zala	3,47%	7,65%	9,55%	20,74%	17,92%	20,00%
Összesen	9,48%	10,98%	15,98%	18,19%	20,13%	22,27%
Összesen FB és PMB nélkül	5,16%	7,57%	9,91%	10,93%	11,32%	12,26%

4.4-16. számú táblázat

Mint már említettem az Ig. szab. 27. §-a 80-90 napban határozta meg az évi tárgyalási napok számát. Az egy napra kitűzhető, és alaposan, felkészülten tárgyalható ügyek száma megyei bírósági szinten, első fokon, az ide érkező ügyek súlyára is tekintettel szakmai tapasztalatok alapján maximum 4-5 lehet. Az átlagos adatokat alapul véve tehát egy megyei bírósági bíró évente 382 (85*4,5) tárgyalást képes megtartani. Ez 12 hónappal számolva, és kerekítve 32 tárgyalás havonta. A kalkuláció helyességét igazolja, hogy az OIT által a 2009. év vonatkozásában közzétett statisztikában szereplő tényadat, mely szerint a kitűzött peres ügyek egy bíróra jutó havi átlagos száma a megyei bíróságok első fokú civilisztikai ügyeiben 31,45 volt (ez hozzávetőleg azonos a 2009. I. félévére a 4.2-1. számú táblázatban megadott 31,8-as értékkel).

A két éven túli ügyek arányának alakulása a Fővárosi Bíróságon és a Pest Megyei Bíróságon, illetőleg a többi megyei bíróságon átlagosan megyei első fokon polgári ügyszakban 2003-2009 között

4.4-6. számú diagram

Mivel az Ig. szab. 28. §-ának (1) bekezdése értelmében a bíró az ügyeket – soronkívüliség hiányában – érkezési sorrendben köteles kitűzni, ezért minden ügyet egyenlő gyakorisággal, sorrendben kell tárgyalnia. Erre tekintettel az egy tanácsra jutó folyamatos ügyek – alábbiak szerint korrigált – száma, és a bíró által havonta tárgyalható ügyek számának hányadosaként kiszámítható, hogy adott időszakban milyen tárgyalási időköz biztosítható egy adott ügyben az első tárgyalás előtt és két tárgyalás között.

Tény, hogy az adott pillanatban folyamatban lévő ügyek egy része nem tűzhető ki pl. hiánypótlás, vagy közbeni ítélet következtében. Az ilyen ügyek aránya az összes

folyamatban lévő ügyhöz képest – szakmai tapasztalatokon alapuló becslés alapján – kb. 20%-ra tehető. Erre tekintettel a tárgyalási időközre vonatkozó számítást nem a folyamatban lévő, hanem a kitűzhető ügyek számának alapul vételével kell elvégezni. Ez utóbbi a fentiek szerint a folyamatos ügyek 80%-ának adódik. A csoportban működő tanácsok számát, a folyamatban lévő ügyek korábban már ismertetett összes, és működő tanácsra jutó számát, valamint az ebből a fentiek szerint számolt működő tanácsra jutó kitűzhető ügyek számát, továbbá a jellemző tárgyalási időközt a 4.4-17. számú táblázatban foglaltam össze. A számított tárgyalási időközök számtani átlaga 2002-2009. között 6,02 hónap volt, de a legkisebb érték is majdnem öt hónap.

A Fővárosi Bíróság működő polgári első fokú tanácsainak folyamatban maradt és kitűzhető ügyei (2002-2009)					
Tárgyidőszak	Folyamatban maradt (db)	Működő tanácsok átlagos száma (db)	Folyamatban maradt (db/tanács)	Kitűzhető (db/tanács)	Tárgyalási időköz (hónap)
2002	1731	8,33	207,8	166,24	5,2
2003	2558	9,38	272,71	218,17	6,82
2004	3801	13,66	278,26	222,61	6,96
2005	4715	18,29	257,79	206,23	6,44
2006	4539	20,75	218,75	175	5,47
2007	5047	20,75	243,23	194,58	6,08
2008	5638	22,08	255,34	204,28	6,38
2009	5709	29,42	194,05	155,24	4,85

4.4-17. számú táblázat

A csoportban a két éven túl folyamatban lévő ügyek, kutatásomat megelőző években történt vizsgálata alapján azt is tudni lehet, hogy az ilyen ügyekben az eljáró tanácsok átlagosan 5-6 tárgyalást tartottak. Ezen adat, és az átlagos tárgyalási időköz szorzataként kiszámítható, hogy az elmúlt időszakban a csoportban egy olyan ügy befejezéséhez, amelyben legalább öt tárgyalást kellett tartani 30,1 ($5 \cdot 6,02$) hónap, azaz több mint két és fél év volt szükséges.

A fenti, pusztán matematikai levezetés alapján is levonható tehát az a következtetés, hogy az OIT által elrendelt vizsgálat hatálya alá eső, két éven túli ügyek befejezésére a rendelkezésre állt erőforrások (működő tanácsok száma), és az adott külső körülmények

között (érkezett, és folyamatban maradt ügyek száma) objektív okok miatt nem volt lehetőség²⁸². Ennek a pusztán matematikai feltételei is csak akkor adóttak, ha a fentiek szerint szükséges legalább öt tárgyalás tárgyalási időközeinek összege 24 hónap alá csökken, azaz a tárgyalási időköz kevesebb, mint 4,8 (24/5) hónap. Ez pedig akkor következhet be, ha az egy tanácsra jutó kitűzhető ügyek száma 153 ($4,8 \cdot 32$) alá, az egy működő tanácsra jutó folyamatos ügyek száma pedig 191 ($153/0,8$) alá csökken.

Kijelenthető tehát, hogy az FB polgári első fokú csoportjában tapasztalható rendkívül *rossz időszerűségi mutatók*, és a két éven túl folyamatban lévő ügyek nagy számának *oka a folyamatban lévő ügyek* rendkívüli, az elvárhatót, de még az országos átlagot is jelentősen meghaladó, és a 2000-től 2009-ig terjedő időszakot mindvégig jellemző *magas száma*.

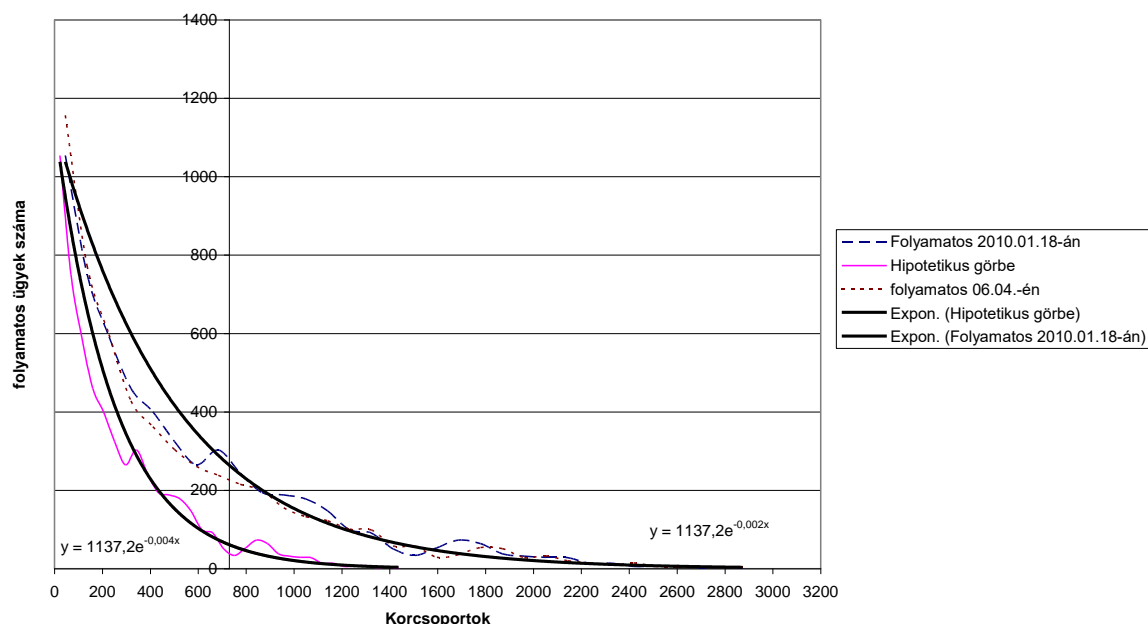
4.4.7. Az ügyek korösszetétele

A tárgyalási időköznek a két éven túli ügyek arányára való döntő befolyását egy másik, még szemléletesebb módon is sikerült igazolnom. 2010. januárja óta rendszeresen vizsgáltam a csoportban folyamatban lévő ügyek korösszetételét. Ennek során időközönként meghatároztam az adott pillanatban bizonyos pertartam kategóriába tartozó ügyek számát. Az egyes kategóriák, korcsoportok szélességét a vizsgálat egyszerűsítése érdekében 3 hónap időtartamban határoztam meg. Terjedelmi okokból az adatok közzétételétől eltekintek, de a 2010. január 18-i során kapott, egyes korcsoportokhoz tartozó folyamatos ügyek számát a 4.4-7. számú diagramban ábrázoltam.

Az x tengelyen a három hónap szélességű pertartam kategóriák átlagos hosszát tüntettem fel napokban. A grafikon y tengelyén az egy-egy pertartam sávba tartozó folyamatos ügyek számát jelentik. A görbe alapján ránézésre is megállapítható, hogy egy exponenciális összefüggéssel van dolgunk. A folyamatos ügyek száma tehát a pertartam növekedésével exponenciálisan csökken: öregebb ügyből egyre kevesebb van. A számítógépes program a matematikai összefüggést is képes meghatározni, és azt ábrázoló trendvonalat is megrajzolja. A 2010. január 18-i adatok esetében ezt is feltüntettem a grafikonban. A pontos összefüggés tehát természetes alapú, negatív kitevőjű exponenciális függvény.

²⁸² Mint azt az USA Fellebbviteli Bíróságának bírója, Stephen Reinhardt (1931-2018) egy hasonló szituációban sommásan megfogalmazta: Nincs szükség hosszú tanulmányokra, átfogó kutatásokra, ügyforgalmi elemzésekre vagy más bürokratikus technikákra, hogy megértse a problémánkat. Egyszerűen túl kevesen vagyunk ahhoz, hogy megfelelően elvégezzük a munkát. Idézi: Kleiman – Lee – Ostrom – Schaufler [2017], 643. o.

A 2010. január 18. napján folyamatos ügyek koreloszlása

4.4-7. számú diagram

Egyszerű matematikai lépéssel bármely tetszőleges tárgyalási időköz esetén meghatározhatóvá válik a becsült koreloszlás, és ezzel például a meghatározott időtartamot meghaladó korú folyamatos ügyek száma²⁸³. A számítást elvégezve meghatároztam a Pp. 125. §-ának (3), és 142. §-ának (2) bekezdésében írt törvényes, 4 hónapos tárgyalási időköz esetén az ügyek koreloszlását. A fent írtak szerint ez a tárgyalási időköz a 32 db/hónap tárgyalási mennyiséget alapul véve működő tanácsnóként 128 kitűzhető (32db*4 hónap), és 160 folyamatos (128/0,8*10) ügy esetén teljesül. Ebben az esetben a két éven túli ügyek aránya már csak 12,61% lenne. Vagyis, ha a 2000-es években csak annyi létszámfejlesztés megvalósult volna, hogy az egy működő tanácsra jutó ügyek száma soha nem haladta volna meg a 160-at, akkor a csoport két éven túli ügyeinek aránya 2010-ben alig haladta volna meg a többi bíróságot jellemző átlagosan 12,26 %-os értéket. Ha pedig az FB-n kívüli

²⁸³ Könnyen belátható, hogy ebben az exponenciális függvényben a görbe induló magasságát a hatvány alapja (időegység alatt érkezett ügyek száma), meredekségét pedig a hatvány kitevője (ami lényegében a tárgyalási időköz hosszával fordítottan arányos) határozza meg. Minél kisebb negatív szám a kitevő (azaz minél hosszabb a tárgyalási időköz), annál kevésbé meredek a görbe, azaz annál több a magasabb korcsoporthba tartozó folyamatos ügy. A hatvány kitevő pedig felírható egy tört (értéke egy) és egy másik szám szorzataként. Ha a tört számlálójának az adott koreloszlási görbéhez tartozó tárgyalási időköz hónapokban kifejezett hosszát vesszük, akkor a nevezőnek is ezzel kell megegyeznie. A tört nevezőjének tetszőleges változtatásával pedig a görbéhez tartozó tárgyalási időköz hányadának vagy többszörösének megfelelő tárgyalási időköz esetén is kiszámíthatjuk az eloszlást, ha a nevező értékének éppen a hipotetikus tárgyalási időköz hónapokban megadott hosszát választjuk.

bíróságokkal egyező, azaz átlagosan 110 körül lett volna a 2000-es években a folyamatos ügyek száma, akkor a kitűzhető ügyek száma 88, a tárgyalási időköz pedig 2,75 (88/32) hónapnak adódott volna. Ezt a számot a tört számlálójába írva és a koreloszlást meghatározva kiszámíthatjuk, hogy ilyen feltételek mellett a két éven túli ügyek aránya 2,32 % lenne. Ez lényegesen a többi bíróságot jellemző 2009. évi tényadat, és az OIT által a 129/2009. (VII. 7.) OIT határozatban meghatározott 5 %-os küszöb alatt van. A 3.4-7. számú diagramban a 2010. január 18-i tényleges állapotnak megfelelő eloszlási arányokat is ábrázoltam 3 hónapos hipotetikus tárgyalási időköz esetén. A grafikon y tengelye az x tengelyen 730-as értéknél került rögzítésre, ami a két éven túli pertartam napokban megadott alsó határa, így a valós és a hipotetikus tárgyalási időközökhöz tartozó eloszlások közötti különbségek a 2 éven túli ügyek számát tekintve szembeötlőek. Fentiekből megállapítható, hogy a csoport időszerűségi mutatói teljes egészében megegyeznének, vagy még kedvezőbbek is lennének más bíróságok mutatóinál, ha a folyamatos ügyek száma, és ennek feltételeként az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezés is azonos lenne.

A fent kifejtettek alapján egyértelműen, kétséget kizáróan megállapítható, hogy a csoport *időszerűségi mutatói kizárólag a létszámhiányra voltak visszavezethetők*, abban bírói, vagy igazgatási, ellenőrzési mulasztás nem játszott szerepet, erre tekintettel igazgatási eszközökkel, vagy a *bírák további terhelésével nem javíthatók*, de pusztán a létszámhelyzet rendezésével a helyzet magától, automatikusan megoldódott volna.

Nyilván ezt a helyzetet észlelve és értékelve hozta az OIT az FB-n és a PMB-n felhalmozódott ügyhátralék kezelése és országos szinten az eljárások időszerűségének elősegítése érdekében szükséges intézkedésekről szóló 144/2008. (VI. 9.) OIT számú határozatát. A határozat IV. pontjának 3 alpontjában az FB-n és a PMB-n felhalmozódott ügyhátralék feldolgozása, az FB és a PMB elhelyezési gondjainak javítása, az arányos bírói leterheltség megteremtése, valamint az eljárások időszerűségének előmozdítása érdekében elrendelte, hogy az OITH készítsen előterjesztést, külső, az igazságügyi statisztikában is jártas szakember bevonásával a jogszabály módosítási, szervezési és igazgatási intézkedésekre is kiterjedően annak érdekében, hogy 2009. december 31-ig ezeken a bíróságokon felszámolásra kerüljön az ügyhátralék; és 2010. június 30-ig az FB és a PMB ügyforgalmi adatai (különös tekintettel az egy bíróra jutó folyamatban lévő peres és nemperes ügyek számára és ezen perek intenzitási mutatóira) ne térjenek el az országos átlagtól. Az előterjesztés pontos tartalma, és az annak alapját képező statisztikai adatok köre

előttem ismeretlen, tény azonban, a fenti OIT határozat végrehajtása tárgyában született 197/2008. (IX. 25.) OIT határozat 4. pontjában, 2009. január 1-jei hatállyal, az eljárások időszerűségének javítása, valamint az FB-n és a PMB-n felhalmozódott ügyhátralék mielőbbi feldolgozása érdekében az FB-n 30 db 5. fizetési fokozatú megyei bírósági bírói, ideiglenes állás létesítését engedélyezte 2011. december 31-ig. A csoport a 30 álláshelyből 10 álláshelyet kapott. Tekintsük most át, hogy milyen létszám és ügyforgalmi hatásai voltak a fenti döntésnek.

4.4.8. A 197/2008. (IX. 25.) OIT határozat hatásai a létszámhelyzetre

Mindezek együttes hatására a csoportban működő tanácsok száma évi átlagban a 2008-ban jellemző 22,08-ról az érkezett bruttó 10 tanáccsal szemben nettó 7,34-gyel 2009-ben 29,42-ra, a tárgyaló tanácsok száma 17,98-ról 23,02-re emelkedett. Ez utóbbi adatokat a 4.4-8. számú táblázatban feltüntettem, és a 2000. évi érték %-ában is kifejeztem, majd – az érkezési adatokkal együtt – a 4.4-2. számú diagramon ábrázoltam is. Látható, hogy az OIT döntése jó irányba mutatott, annak mértéke azonban a 144/2008. OIT határozatban kitűzött rendkívül ambíciózus célok eléréséhez nem volt (lehetett) elegendő. Sajnálatos módon a csoport létszámának emelkedése az egyszeri létszámemelés ellenére sem érte el az érkezés emelkedésének mértékét: az érkezett ügyek száma 2000-től 2009-ig 367,28 %-ra, a tárgyaló tanácsok száma azonban csak 322,86 %-ra emelkedett. Kétségtelen, hogy az OIT határozat hiányában a tárgyaló tanácsok száma 17,98 maradt volna, az érkezés emelkedésének mértékével arányos tárgyaló tanács szám azonban 26,18 ($7,13 \cdot 3,6728$) lenne, ez a működő és a tárgyaló tanácsok 2009. évi arányára ($29,42/23,02$) figyelemmel 33,45 működő tanács. Ha azonban az FB-n kívüli más megyei bíróságokon megvalósult, és a 3.4-14. számú táblázatban ismertetett, az érkezés emelkedésének arányát 13,24 %-kal ($218,3/195,15=1,1324$) meghaladó arányú létszámfejlesztésből indulunk ki, akkor az elérendő tárgyaló tanács szám 29,65 ($3,6728 \cdot 1,1324 \cdot 7,13$), a működő tanácsok száma pedig 37,89 ($29,42/23,02 \cdot 29,65$) lenne. Ez az OIT határozat alapján kapotton túl további 8,47 működő tanács ($37,89-29,42$) felállítását igényelte volna. Ebben az esetben azonban a 2009. évi érkezési adatok (4.4-7. számú táblázat) alapján az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezés még mindig 15,71 db ($5590/29,65/12$ hónap) lenne. Az FB-n és a PMB-n kívüli bíróságokra jellemző, egy tanácsra jutó (14,14 db/12 hó) érkezéshez 32,94 ($5590/12$ hó/14,14 db) tárgyaló tanácsra lett volna szükség, ez 42,09 ($29,42/23,02 \cdot 32,94$) működő tanácsnak azaz az OIT határozatban létesítetten túl további 12,67 ($42,09-29,42$) új álláshelynek felel meg. Ezzel a tanácsokra jutó, 2009. évi érkezés alapján számított terhelés a többi megyei bíróság szintjére

esett volna, így az időszerűségi mutatók még a többi bíróságra jellemző munkateljesítmény esetén is szinten tarthatók lettek volna, a fővárosra jellemző akkori munkaintenzitás esetén pedig lehetővé vált volna a hátralék – hosszabb időn belül való – feldolgozása. A bírák (ön)kizsákmányolása nélküli, gyors eredmények, hirtelen javuló időszerűség eléréséhez természetesen még ettől is nagyobb (legalább 20 fő), átmeneti (néhány év múlva leépíthető) létszámfejlesztés kellett volna.

A szükséges további létszámfejlesztés nagyságrendje alapján könnyen érthetővé válik, hogy miért nem vezettek eredményre az esetenként komoly pénzügyi forrásokat felemésztő, a csoport helyzetének rendezésére irányuló, hatásukat tekintve azonban a szükséges „kritikus tömeget” meg sem közelítő kísérletek. Nem kétséges, hogy a 2000-es években megvalósított korábban ismertetett létszámfejlesztések, vagy az FB kerületi bírának FB-re való kirendelése, a helyes irányba tett lépések voltak, volumenüknél fogva azonban a kívánt eredmény, az időszerűségi helyzet végleges rendezésére nem lehettek alkalmasak. Az említett kirendelés például hozzávetőleg 2000 ügy elterelését jelentette, az akkori létszám és érkezési adatok mellett azonban nem egyszeri alkalommal, hanem folyamatosan, évről évre kellett volna ennyi ügyet elterelni²⁸⁴. A korábbi kísérletek kudarca tehát nem azt bizonyítja, hogy létszámfejlesztés, vagy az érkezett ügyek számának csökkentése helytelen cselekvési irány, hanem csak azt, hogy a megvalósultaktól erőteljesebb intézkedésekre lett volna szükség.

4.4.9. Országos időszerűségi vizsgálatok az ügyforgalom egésze alapján

A kapott eredmények alapján – az általános következtetések levonhatósága érdekében – érdemesnek tartottam országos viszonylatban és nemcsak egy bizonyos ügyszak tekintetében is megvizsgálni a munkateher és az időszerűség összefüggéseit. Áttekintettem ezért a megyei bíróságokon helyi és megyei szinten eljáró bírák átlagos munkaterhét a 2003-2010. közötti időszakban, melyeket a 4.4-18. számú táblázatban foglaltam össze²⁸⁵.

²⁸⁴ A 2005-2006-os években átlagosan 4650 ügy érkezett, ha ebből évente 2000 ügyet elterelünk, akkor 2650 ügy marad 15,32 tárgyaló tanácsra, ez 14,41 db érkezett ügy/tárgyaló tanács/hó, ami a korábban kalkulált elfogadható érkezés közeli érték.

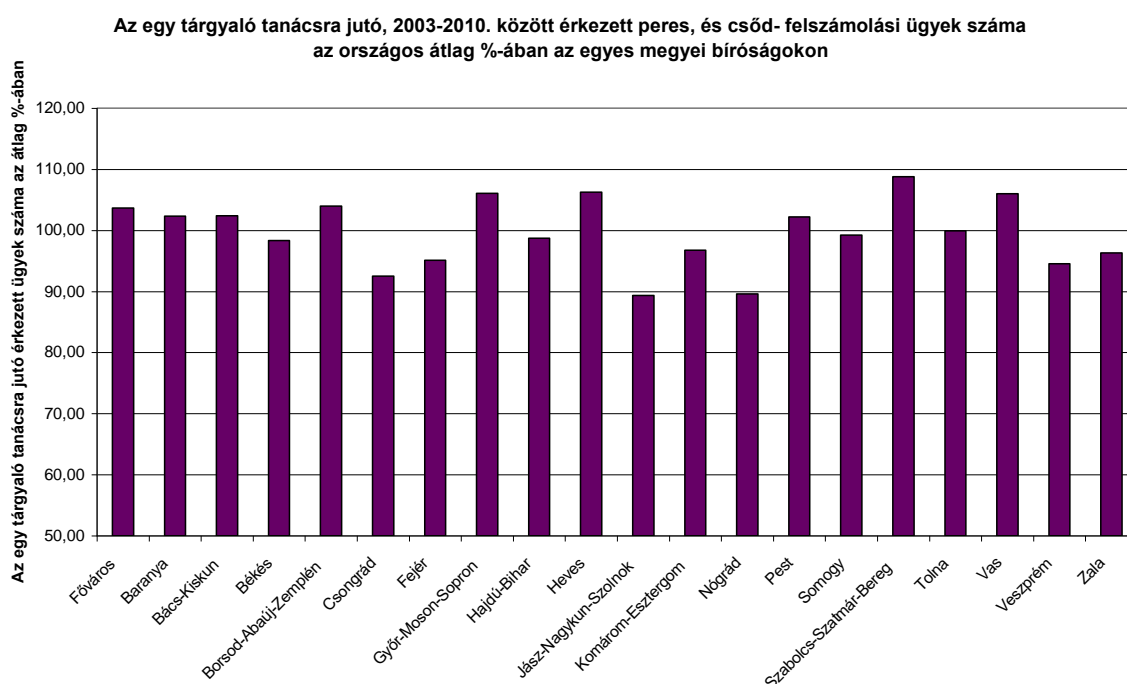
²⁸⁵ Az alfejezetben felhasznált valamennyi ügyforgalmi adat az OITH hivatalos honlapjáról származik http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=Birosag_Statistikak (letöltés: 2011. június 7.)

A 2003-2010. között érkezett összes peres, és csőd- felszámolási ügyek, valamint a tárgyaló tanácsok átlagos száma az egyes megyei bíróságokon							
Megyei Bíróság	Érkezett ügyek		Tárgyaló tanácsok átlagos száma	Érkezett ügy/tárgyaló tanács/év		Tárgyaló tanácsok arányos száma	Eltérés tényleges számhoz képest
	db	összes %-a		db	átlag %-a		
Főváros	895160	26,10	336,26	332,76	103,69	348,66	-12,40
Baranya	135386	3,95	51,54	328,37	102,32	52,73	-1,19
Bács-Kiskun	162844	4,75	61,95	328,58	102,38	63,43	-1,48
Békés	104850	3,06	41,53	315,62	98,35	40,84	0,69
Borsod-Abaúj-Zemplén	243010	7,09	91,04	333,67	103,97	94,65	-3,61
Csongrád	129266	3,77	54,43	296,89	92,51	50,35	4,08
Fejér	112554	3,28	46,09	305,27	95,12	43,84	2,25
Győr-Moson-Sopron	118015	3,44	43,35	340,30	106,04	45,97	-2,62
Hajdú-Bihar	176829	5,16	69,75	316,90	98,74	68,87	0,88
Heves	106438	3,10	39,03	340,93	106,23	41,46	-2,43
Jász-Nagykun-Szolnok	117284	3,42	51,15	286,62	89,31	45,68	5,47
Komárom-Esztergom	101222	2,95	40,76	310,40	96,72	39,43	1,34
Nógrád	64744	1,89	28,14	287,62	89,62	25,22	2,92
Pest	321665	9,38	122,58	328,03	102,21	125,29	-2,71
Somogy	117071	3,41	45,95	318,47	99,24	45,60	0,35
Szabolcs-Szatmár-Bereg	179124	5,22	64,14	349,10	108,78	69,77	-5,63
Tolna	77430	2,26	30,19	320,62	99,90	30,16	0,03
Vas	65807	1,92	24,19	340,09	105,97	25,63	-1,44
Veszprém	101348	2,95	41,75	303,44	94,55	39,47	2,28
Zala	99791	2,91	40,35	309,14	96,33	38,87	1,48
Központi régió	1216825	35,48	458,84	331,50	103,29	473,95	-15,11
Többi megyei bíróság	2213013	64,52	877,08	315,40	98,28	861,96	15,11
Összesen/súlyozott átlag	3429838	100,00	1335,91	320,93	100,00	1335,91	0,00

4.4-18. számú táblázat

Az egyes megyékben az egy tárgyaló tanácsra jutó ügyek száma, és ennek a súlyozott átlaghoz képest számított százalékos aránya alapján látható, hogy jelentős különbségek vannak az egyes megyék között. A legmagasabb érték 108,78 % (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság) 21,8 %-kal haladja meg a legkisebb 89,31 %-os értéket (Jász-Nagykun-

Szolnok Megyei Bíróság). Ez azt jelenti, hogy a két megyei bíróság mérete közötti számottevő különbség hiánya ellenére az előbbi megyében dolgozó bírák 8 éven keresztül voltak majdnem 21,8 %-kal nagyobb munkatehernek kitéve, mint az utóbbi megye bírái. Az is látható, hogy a központi régió bíróságai is az átlagost meghaladó terhelést kaptak. Az adatok tehát egyrészt egyértelműen igazolják, hogy a központi régió hosszú ideje szenvedő alanya a létszám aránytalan elosztásának, másrészt látható, hogy az aránytalanság nemcsak a központi régió és a többi megyei bíróság, hanem a vidéki megyei bíróságok egymás közötti relációjában is fennáll.

4.4-8. számú diagram

A táblázat jobb oldali oszlopaiban azt is kiszámoltam, hogy az érkezés arányos létszámelosztás esetén hány tárgyaló tanács jutott volna egy-egy megyei bíróságra, illetve, hogy ez mekkora eltérést jelent a tényleges számokhoz képest. Fontos szem előtt tartani, hogy a kapott adatok többlet, illetőleg hiányzó tárgyaló tanácsok számát jelentik a cégbírák nélkül, vagyis különbségeket el kell osztani a tárgyaló tanácsok és a bírói létszám adott szervezeti egységre jellemző hányadosával (átlagosan 0,54484-del), hogy a szükséges státuszok számát megkapjuk, és hozzá kell adni az esetlegesen hiányzó cégbírák számát is. Ez az FB esetében azt jelenti, hogy a ténylegesen, 8 éven keresztül hiányzó státuszok száma 24,25 (12,4/0,5112), a PMB-on pedig 5,13 (2,71/0,5275), azaz összesen 29,38 volt a hiányzó

cégbírák száma nélkül. Ez nagyjából egy fél, átlagos méretű megyei bíróság létszáma. Az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezéseket a 4.4-8. számú diagramon grafikusan is ábrázoltam.

A bíróságok működésének időszerűségét az OIT a két éven túli ügyek arányával mérte. A két éven túli ügyek arányát a közzé tett statisztika összesítve nem, csak bírósági szintenként és ügyszakonként tartalmazza, ezek az adatok azonban az OIT honlapján hozzáférhetők²⁸⁶ voltak. Mivel az eljárások elhúzódása elsősorban peres ügyszakban jellemző, és a jogkereső állampolgár is elsősorban az általa, vagy ellene indított per tartama alapján ítéli meg a bíróságok működésének időszerűségét, ezért a 2010. végén folyamatban volt két éven túli ügyek arányának a két éven túli perek és az összes folyamatos per hányadosát vettem. Ez lesz tehát az a mutató, ami alapján az egyes szervezeti egységek ítélkezésének időszerűségét megítéljük. Az adatokat a 4.4-19. számú táblázatban foglaltam össze.

Látható, hogy a két éven túli ügyek aránya a központi régióban kiemelkedően magas volt (11,02%) az egész időszak átlagában, míg az országos átlag 7%, a központi régió kívüli többi bíróságon pedig még ettől is lényegesen alacsonyabb (3,54%) volt. A kérdés az, hogy mi okozza ezt a jelentős különbséget, azaz melyek azok a tényezők, amelyekre az ügyek központi régióra jellemző elhúzódása visszavezethető.

Ennek megállapítása érdekében kiszámítottam, és a táblázat jobb oldali oszlopában feltüntettem az OIT által közzétett 2003-2010. közötti időszakra vonatkozó többi ügyforgalmi adatot, az érkezett, a befejezett, és a folyamatban maradt peres, és csőd-felszámolási eljárások egy tárgyaló tanácsra jutó éves átlagos számát. Azt vizsgáltam, hogy van-e bármilyen kapcsolat egy megyei bíróság 8 éves időtartamra vonatkozó átlagos ügyforgalmi adatai és az időszak végén folyamatban maradt két éven túli peres ügyeinek aránya között.

Az egyes változók közötti kapcsolatok megállapítására a statisztikában a különböző kapcsolatvizsgálati eljárások szolgálnak. Mivel mind a két éven túli ügyek aránya, mind a többi adat kontinuus, skaláris mennyiségnek tekinthető ezért a közöttük lévő kapcsolat korreláció lehet. Az ilyen kapcsolatok tényének és erősségének megállapítására az adatok

²⁸⁶ http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=Birosag_Statisztikak

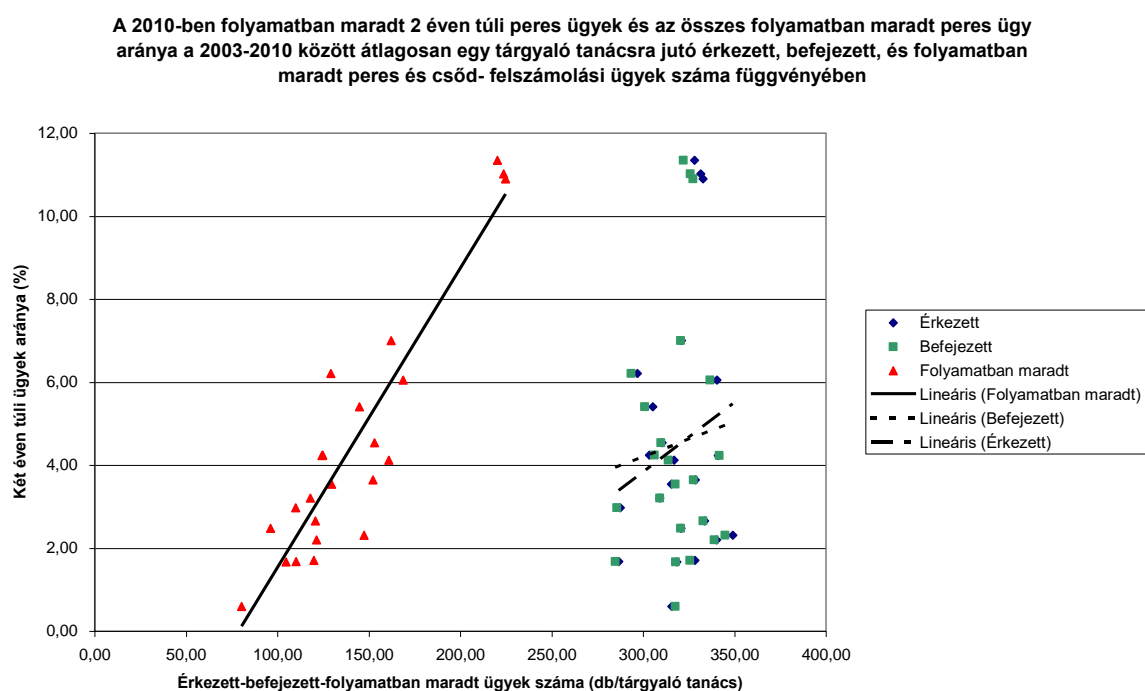
egyszerű vizuális ábrázolása, valamint a korrelációs és regressziós²⁸⁷ vizsgálatok használatosak. A vizsgált változókat 4.4-9. számú pontfelhő diagramon ábrázoltam.

A 2010-ben folyamatban maradt összes, és két éven túli peres ügyek, valamint a 2003-2010. között évente Az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezett, befejezett és folyamatban maradt peres, valamint csőd- felszámolási eljárások száma az egyes megyei bíróságokon						
Terület	Folyamatban maradt peres ügyek (2010)			Az egy tárgyaló tanácsra jutó peres és csőd- felszámolási ügyek éves átlagos száma (2003-2010)		
	db	Ebből 2 éven túli		Érkezett	Befejezett	Folyamatban maradt
		db	%	db	db	db
Főváros	66 885	7 291	10,90	332,76	327,19	224,79
Baranya	6 260	107	1,71	328,37	325,65	119,90
Bács-Kiskun	8 438	308	3,65	328,58	327,59	152,28
Békés	2 848	17	0,60	315,62	317,54	80,32
Borsod-Abaúj-Zemplén	9 994	266	2,66	333,67	332,87	120,67
Csongrád	6 857	426	6,21	296,89	293,39	129,17
Fejér	6 103	330	5,41	305,27	300,92	144,90
Győr-Moson-Sopron	7 541	456	6,05	340,30	336,60	168,72
Hajdú-Bihar	10 779	444	4,12	316,90	313,80	160,82
Heves	4 704	199	4,23	340,93	341,55	124,35
Jász-Nagykun-Szolnok	5 494	92	1,67	286,62	284,82	110,07
Komárom-Esztergom	5 995	272	4,54	310,40	309,79	153,07
Nógrád	2 925	87	2,97	287,62	285,70	109,93
Pest	24 087	2 733	11,35	328,03	321,93	220,34
Somogy	4 436	74	1,67	318,47	317,75	104,60
Szabolcs-Szatmár-Bereg	9 221	213	2,31	349,10	344,73	147,41
Tolna	2 660	66	2,48	320,62	320,58	96,20
Vas	2 769	61	2,20	340,09	339,00	121,29
Veszprém	4 831	205	4,24	303,44	306,04	124,78
Zala	3 773	121	3,21	309,14	309,05	118,04
Központi régió	90 972	10024	11,02	331,50	325,79	223,60
Többi megyei bíróság	105628	3 744	3,54	315,40	317,61	129,50
Összesen/súlyozott átlag	196600	13768	7,00	320,93	320,44	162,11

4.4-19. számú táblázat

²⁸⁷ A regresszió számítási eljárások arra keresik a választ, hogy a független változó(k) egy egységgel való megváltozása számszerűen milyen változást eredményez a függő változó értékében.

Első ránézésre is sejthető, hogy az érkezett és befejezett ügyek száma valószínűleg nincs szoros kapcsolatban a két éven túli ügyek arányával, ellentétben a folyamatos ügyek számával, amely vonatkozásában erős korreláció gyanítható. Bár az összefüggés szemre lineárisnak tűnik, de a táblázatban látható adatokat logaritmikusan transzformáltam²⁸⁸, és a számszerű vizsgálatot így végeztem el, mert ahhoz az adatoknak normál eloszlásúnak kell lenniük. A számítás alapján is azt találtam, hogy az egy tanácsra jutó érkezett és befejezett ügyek száma alig van kapcsolatban a két éven túli ügyek arányával, a Pearson-féle korrelációs együttható 0,093, illetve 0,017 volt. A kimutatható gyenge korreláció alapján számolt determinációs koefficiens értékek (0,0087, illetve 0,00031) az elvégzett F-próba alapján messze nem szignifikánsak ($p=0,695$, illetve $0,941$), azaz bizonyosan kijelenthető, hogy azt csak a véletlen okozza. Megállapítható tehát, hogy az eljárások elhúzódása az egy tárgyaló tanácsra jutó érkezett és befejezett ügyek számával nem hozható közvetlenül összefüggésbe.

4.4-9. számú diagram

Ezzel ellentétben azonban az egy tárgyaló tanácsra a tárgyévenben, és az azt megelőző 7 évben átlagosan jutó folyamatban maradt ügyek számának átlaga, azaz az ügyhátralék mértéke

²⁸⁸ Ennek hatására az egyébként nem normális eloszlású változók általában normál eloszlást mutatnak, a változók közötti nem lineáris összefüggések pedig lineárisokká válnak (diagramon ábrázolva „kiegyenesednek”)

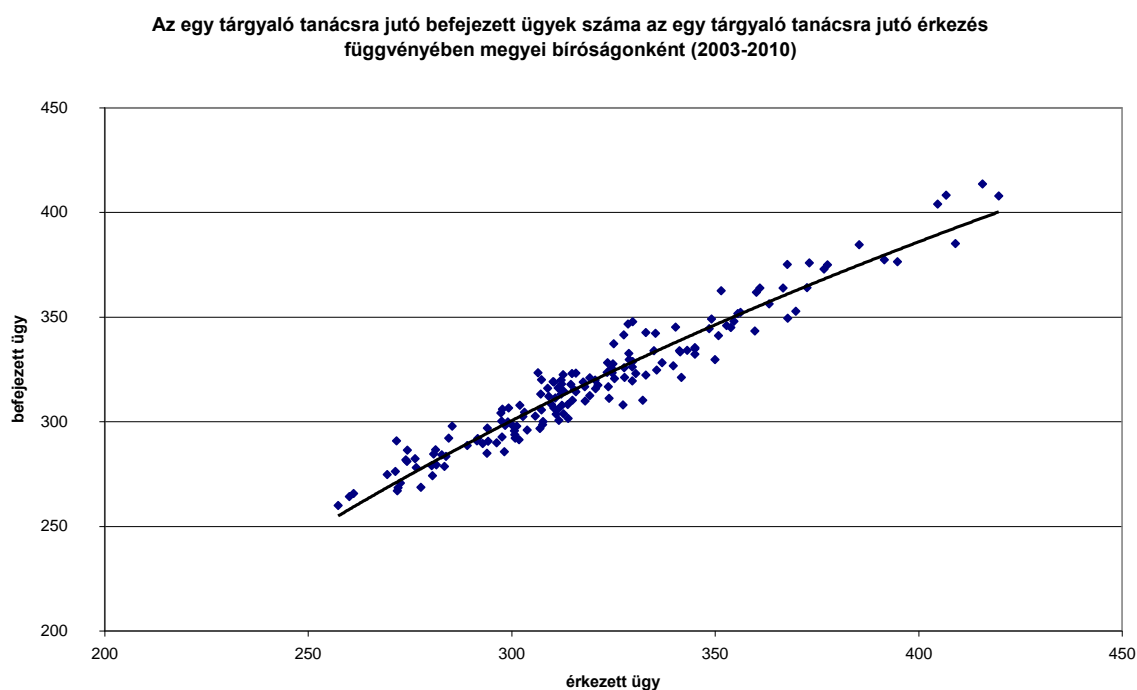
rendkívül szoros összefüggésben van a két éven túli ügyek arányával. A vizsgálat szerint a két változó közötti kapcsolatban $r=0,86$, $r^2=0,741$. Az elvégzett F próba alapján a p értéke 0,000, tehát a kimutatott kapcsolatot nem a véletlen okozza.

Ezek alapján kijelenthető, hogy a két éven túli ügyek arányával legszorosabb összefüggésben a tárgyévet megelőző időszakban átlagosan folyamatban volt ügyek egy tanácsra jutó száma van, már-már determinisztikusan meghatározva azt: ha egy adott szervezeti egységben hosszabb időn keresztül magas az egy tanács előtt folyamatban lévő ügyek száma, akkor szinte bizonyos, hogy előbb-utóbb a két éven túli ügyek aránya is megemelkedik, azaz romlik az időszerűség. A két éven túli ügyek arányáért a folyamatos ügyek száma mintegy 74 %-ban felelős, míg az azt befolyásoló összes többi körülmény (a bírák szakmai felkészültsége, az igazgatási ellenőrzés szigora, az ügyek átosztásának gyakorisága, vagy az adott bíróságra jellemző „ítélkezési szubkultúra”) együttesen is csak 26 %-ban. Mindebből általánosságban az következik, hogy amennyiben a két éven túli ügyek arányát csökkenteni, azaz az időszerűséget javítani akarjuk, akkor mindenképp az egy tanácsra jutó folyamatban lévő ügyek számát kell csökkenteni. Láttuk a 4.4.7. alfejezetben, hogy ennek, az időszerűséget a tárgyalási időköz rövidülésén keresztül javító hatása azonnali.

Vizsgáljuk meg, hogy milyen eszközeink vannak erre. Ennek érdekében először is azt kell megállapítani, hogy a folyamatos ügyek számát mi befolyásolja. A tárgyéven folyamatos ügyek száma matematikailag az előző időszakból folyamatban maradt ügyek és az érkezett, valamint a befejezett ügyek különbségének összege²⁸⁹, tehát e három változóval van függvénytípusú, determinisztikus kapcsolatban. Erre tekintettel itt statisztikai elemzést végezni nem kellett. A tárgyévi folyamatos ügyek száma attól függ, hogy korábban mennyi folyamatos ügy volt, és hogy a tárgyéven meghaladja-e a befejezések száma az érkezett ügyek számát. A befolyásoló tényezők közül az előző évben folyamatos ügyek száma és az érkezett ügyek száma (a tárgyéven már) nem befolyásolható külső adottság, ezért a tárgyéven végén folyamatos ügyek számát gyakorlatilag kizárólag a befejezett ügyek száma határozza meg. Annak megállapítása érdekében tehát, hogy a folyamatos ügyek számát mi határozza meg azt kell vizsgálnunk, hogy a befejezések számát milyen változók, milyen arányban és irányba befolyásolják.

²⁸⁹ Ekként definiálja a Stat. szab. 15. §-ának (4) bekezdés b) pontja is.

Ezt célozták a befejezett ügyek száma és a tárgyévből, valamint az azt megelőző két évben egy tárgyaló tanácsra jutó érkezett, és a tárgyévet megelőző, és az azt megelőző évben folyamatban maradt ügyek száma közötti korrelációs kapcsolatok feltárása érdekében végzett lineáris korrelációs vizsgálataim. Először az OIT által közzétett táblázatokból minden megyei bíróság vonatkozásában kigyűjtöttem a 2003-2010 közötti időszak szükséges ügyforgalmi adatait a peres és a csőd- felszámolási eljárások tekintetében, és azokat a már ismert cégbírák nélküli tárgyaló tanácsok számára vetítettem. Az adatok nagy terjedelme miatt azok közzétételétől eltekintek. A befejezések számát ez esetben is először pontfelhő diagramokon ábrázoltam a vizsgált változók függvényében. A diagramok szemmel való összehasonlítása alapján is prognosztizálható volt, hogy a tárgyévből érkezett ügyek száma a többi vizsgált változóhoz képest lényegesen szorosabb kapcsolatban lesz a befejezések számával. Erre tekintettel – és terjedelmi okokból – csak az érkezett ügyek és a befejezett ügyek közötti összefüggést ábrázoló diagramot mutatom be (4.4-10. számú diagram).

4.4-10. számú diagram

A bírósági ügyforgalom dinamikája és a korábbi eredményeim (lásd 4.4-5. számú diagram) ismeretében jósolható volt, hogy az összefüggés nem lineáris, hanem inkább exponenciális, hiszen a befejezések száma nem nőhet a végtelenségig.

Az adatok logaritmikus transzformálását követően elvégzett lineáris korreláció számítás igazolta a várakozásaimat, a befejezések száma a legszorosabb összefüggésben a tárgyévben érkezett ügyek számával van ($r=0,967$, $r^2= 0,936$, $p=0,000$). A kapcsolat már-már determinisztikus, az érkezett ügyek számán kívül álló összes többi körülmény együttesen is csak mintegy 6,4 %-os mértékben befolyásolja a befejezések számát.

A tárgyévi érkezés hatása tehát kettős, egyrészt közvetlenül emeli a folyamatban maradt ügyek számát (mivel azt hozzá kell adni az előző évben folyamatban maradt ügyek számához), másrészt közvetetten, a befejezések számának – igaz egyre csökkenő mértékű – emelésén keresztül csökkenti is azt. A csökkentő hatás változó mértékének az az oka, hogy a logaritmikusan transzformált adatok alapján lineáris(nak látszó) összefüggés az alapadatok tekintetében valójában exponenciális, vagyis alacsony érkezés mellett a befejezések száma (a vizsgált tartományban) meghaladja az érkezést, de annak emelkedésével a befejezések száma egyre kisebb mértékben emelkedik, és ezért magas érkezési adatok esetében már nem is éri el azt. Ez teljesen logikus, hiszen a józan megfontolások alapján is sejthető, hogy a befejezések száma nem növelhető végtelenségig. Ennek nyilvánvaló oka, hogy az emberi teljesítőképesség véges, a terhelés emelkedésével a hatékonyság romlik.

A tanulmány szempontjából fontos következménye pedig az, hogy a folyamatos ügyszám csökkentésére az érkezést meghaladó befejezések útján csak alacsony érkezés mellett van (kis) lehetőség. A befejezett és érkezett ügyek száma közötti regresszió analízis alapján kapott súlysúlyszámok figyelembevételével elvégzett trendvizsgálat adatai szerint a fordulópont kb. évi 302 egy tanácsra jutó érkezett ügynél van, ennél a számnál csökken először a befejezések száma az érkezés alá. Ha ettől magasabb az érkezés, akkor egy átlagos teljesítményt nyújtó bíróságnál törvényszerűen és folyamatosan emelkedni fog a folyamatos ügyek száma. Ez a bizonyos kritikus érték az ügyek jellegétől függően természetesen ügyszakonként más és más.

A befejezések száma tehát rendkívül szoros összefüggést mutat az érkezések számával, attól függetlenül való emelésére – a számítások és a gyakorlati tapasztalatok alapján is – alig van

lehetőség. Erre tekintettel a folyamatos ügyszámnak, és ezáltal a két éven túli ügyek arányának a befejezések számának növelése útján való csökkentésének lehetősége átlagos, vagy azt meghaladó érkezés mellett meglehetősen szűkre szabott, a tárgydőszak végén folyamatban maradt ügyek száma lényegében attól függ, hogy mennyi folyamatos ügy volt a megelőző évben.

Összefoglalva tehát az országos adatokból kiindulva végzett vizsgálat alapján is arra – az FB polgári elsőfokú csoportja tekintetében már levont – következtetésre jutottam, hogy a két éven túli ügyek magasabb aránya, vagyis az időszerűtlenség az egy tárgyaló tanácsra jutó folyamatos ügyek tárgydőszakot megelőzően hosszabb ideig fennálló magas számának következménye. A folyamatos ügyek száma a megelőző időszakról folyamatban maradt ügyek számával van függvényeszerű kapcsolatban, és azt csak az átlagostól lényegesen alacsonyabb érkezési adatok mellett képes lassan csökkenteni az érkezést meghaladó befejezés.

Igazgatási szempontból ebből az alábbi következtetések vonhatók le. A folyamatos ügyszámok bizonyos szint fölé emelkedését mindenképpen meg kell akadályozni, mert ez hosszabb távon bizonyosan az időszerűség romlását fogja eredményezni. Ennek egyetlen eszköze, az egy tanácsra jutó érkezések számának a kritikus érték alatt tartása elsősorban a szükséges létszám biztosítása útján. Ezt szolgálják a jövőre nézve a létszám arányos elosztása körében fentebb kifejtettek. Ha pedig a folyamatos ügyek száma már magas, és az időszerűség leromlott, akkor is az egy tanácsra jutó érkezést – és azzal párhuzamosan a folyamatos ügyek számát – kell radikálisan csökkenteni a létszám megemelésével, hogy az ne haladja meg a befejezéssel már nem uralható szintet, illetve azonnal lecsökkenjen a tárgyalási időköz.

Márpedig a 2000-es években – de valószínűleg már sokkal hosszabb ideje – az érkezés feldolgozásához szükséges létszám biztosítása hiányában a bíróságok központi igazgatása elmulasztotta megakadályozni, hogy bizonyos régiókban az érkezett ügyek száma a kritikus érték fölé emelkedjen. Ennek következtében a hosszabb idő óta elégtelen létszámmal működő szervezeti egységekben, elsősorban a központi régióban 2010-re jelentős ügyhátralék alakult ki és romlott az időszerűség.

Azt tehát immár empirikus vizsgálatokkal is bizonyítottam, hogy a munkateher egyik tényezője, az érkezett ügyek egy tárgyaló tanácsra, időegység alatt jutó száma kulcsfontosságú a bíróságok működésének időszerűsége szempontjából. A következő lépés a munkateher másik tényezőjét, az ügyek komplexitását illetően a bírósági ügyek között meglévő különbségek létének bizonyítása volt. Ezt az ügyek befejezéséhez szükséges munkaidő mérhetővé tételén és megmérésén keresztül kíséreltem meg.

5. A befejezéshez szükséges munkaidőigény mérése és előrejelzése

5.1. A kutatás megtervezése – operacionalizálás

Adatok hiányában a megvalósításhoz egy empirikus vizsgálatra volt szükség. Egy társadalomtudományi kérdés vizsgálatára és megválaszolására kvantitatív módszereket kellett alkalmaznom. E módszerek alkalmazhatóságát valószínűsítette, az objektív-szubjektív, a természettudomány-társadalomtudomány, pozitivista-spekulatív fogalompárok közötti határok XX. században tapasztalható elmosódása²⁹⁰. A jogtudomány területén is egyre több olyan tanulmány születik, melyben a szerző társadalomtudományi, sőt kifejezetten jogtudományi problémákat elemez természettudományi szempontból közgazdasági, matematikai, hálózateleméleti, evolúciós és kognitív pszichológiai, valamint a humánétológiai módszerekkel²⁹¹, vagy látja ezek alkalmazhatóságát elvi szinten igazolva²⁹².

Annak, hogy bármelyik munkaidő igénnyel kapcsolatos kérdésre válaszolni tudjak alapfeltétele volt, hogy minél nagyobb számú bírósági ügy esetében pontosan ismerjem a befejezés érdekében eszközölt bírói munkaidő ráfordítást. Mivel ilyen adataink nem voltak, ezért az első lépés az egyes ügyekben felmerült munkaidőigény meghatározása volt.

Először azt kellett eldöntenem, hogy milyen típusú bírósági ügyeken, melyik bírósági ügyszakban érdemes elvégezni a vizsgálatot. Ezt követően mintát kellett képezni az adott típusú ügyekből. A befejezéshez szükséges munkaidő meghatározására sem volt bevett módszer, ezért következő lépésként ezt kell kidolgozni. Az erre kiválasztott megoldás azon alapult, hogy az ügy befejezésére fordított munkaidőt a befejezett ügy iratai alapján utólag határozom meg. Ennek érdekében a bírósági ügyekkel kapcsolatos bírói munkát fázisokra bontottam és az egyes lépésekhez kapcsolódó munkaidőigényt kívántam meghatározni, majd

²⁹⁰ Varga Zs. [2015], 185. o.

²⁹¹ Nagy [2010], Jakab – Gajduscheck [2016]

²⁹² Bencze [2004], 43-44. o.

ezeket összegezni. Az egyes résztvevők idejének meghatározását a szakmai tapasztalatokra kívántam alapozni ezért a bírák között kellett egy kérdőíves vizsgálatot végeznem munkavégzésük egyes fázisainak időigényére vonatkozóan. A kérdőíves vizsgálatban kapott adatok alapján meg tudtam határozni azokat a tényezőket, amelyekből kiindulva az elvégzett munka időigénye – a kérdőíves vizsgálat tapasztalatai segítségével meghatározott tényezők segítségével – kiszámítható volt. A rögzítendő adatok körének feltárása után kidolgozhatóvá vált a munkaidőigényre vonatkozó adatfelvételhez szükséges kérdőív.

Mivel a kutatásom későbbi fázisában az adott ügy ekként meghatározott munkaidőigénye mint függő változó és az ügy egyéb anyagi és eljárásjogi sajátosságai mint független változók közötti korrelációs kapcsolatokat is vizsgálni kívántam, ezért észszerű volt a ráfordított munkaidő mennyiségének meghatározása szempontjából fontos tényeken túl egyúttal azoknak a független változóknak az értékeit is rögzíteni, amelyeknek a munkaidő igényével, mint függő változóval fennálló kapcsolatát feltételeztem. A munkaidőigény szempontjából releváns változók pontos köre azonban ismertlen volt, ezért egy széles bázisú szakmai egyeztetés keretében kellett ezeket előbb beazonosítanom. A szakmai egyeztetés eredményeként meghatározott jellemzőkre vonatkozó kérdéseket a kérdőívbe építettem. A vizsgálat standardizálása érdekében segédanyagot készítettem az adatlap kitöltéséhez és kiképeztem az adatfelvételt végzőket, megszerveztem a mintavételt, az iratvizsgálatot. A kapott adatokat tisztítottam, feldolgoztam, elemeztem.

Kutatásaim egymásra épülő lépései tehát a következők voltak:

- a sokaság kiválasztása
- mintavétel
- kérdőíves vizsgálat a bírák között a munkaidőigény számítás módjának megalapozásához
- szakmai egyeztetés a munkaidőigény szempontjából releváns kezdőirati jellemzők azonosítása érdekében
- a kérdőívek megtervezése, kitöltési segédlet készítése, vizsgálat megszervezése
- az iratvizsgálat lebonyolítása
- az adatok összesítése, tisztítása, a munkaidőigény kiszámítása az egyes ügyekben
- a munkaidőigény adatok statisztikai elemzése
- a kezdőirati változók leíró statisztikai adatainak elemzése, majd hipotézis- és

kapcsolatvizsgálatok

- a regressziós modell tervezése

Az empirikus vizsgálat tárgyául a járásbíróóságok büntető peres ügyszakát választottam. Ennek az volt az oka, hogy ez az ügyszak az ügyek számát²⁹³ és társadalmi jelentőségét tekintve nagy súlyt képvisel az igazságszolgáltatási rendszeren belül, nagy időszűrűségi különbségek mutatkoztak az egyes bíróságok között, pedig a büntetés céljának elérése érdekében ebben az ügyszakban kiemelten fontos az időszűrűség. Továbbá a tapasztalatok szerint az egyes büntető ügyek komplexitása kötött nagyok a különbségek, ez az egyik legkevésbé homogén ügyszak. A büntető perrend²⁹⁴ viszonylagos kötöttsége, az eljárás későbbi menetét alapvetően meghatározó kezdőirat (vádírat) informatív volta némi bizakodásra adott alapot a predikciós modell felépíthetőségét illetően. Tehát ebben az ügyszakban volt a legnagyobb esély arra, hogy a vizsgálat sikerrel jár és a felépített predikciós modellnek gyakorlati haszna lesz.

5.2. Munkaidőigény mérésének módszere

5.2.1. Lehetőségek

A befejezéshez szükséges munkaidő meghatározásának *egyik lehetséges módja* az lett volna, hogy egy *prospektív vizsgálatot* szervezek, amelynek keretében a járásbíróósági büntetőügyeket tárgyaló bírák vizsgálatba bevont csoportja a vizsgálat ideje alatt hozzá érkezett új ügyek esetén gondosan *feljegyzi*, hogy *melyik ügygel hány munkaórát foglalkozott annak befejezéséig*²⁹⁵. Ezzel a módszerrel minden vizsgálatba bevont ügy esetében tényszerű, *pontos adathoz* jutottam volna a befejezéséhez szükséges munkaidő mennyiségét illetően. Továbbá egyszerűen biztosítható lett volna a vizsgálat *reprezentativitása*. Ellene szólt azonban, hogy – az abban az időben egyébként is erősen túlterhelt – *bíráknak* kellett volna a vizsgálattal kapcsolatos adminisztrációs *többlet feladatokat* elvégezniük. Másrészt az így létrejött, a későbbi statisztikai vizsgálat tárgyát képező adatbázis *nem* kontrollált, *standardizált körülmények* között keletkezett volna, hanem az adatrögzítést érdekelt személyek végezték volna kérdéses megbízhatósággal. Harmadrészt abban az időben a bonyolultabb, sok vádlottas, összetettebb bűncselekmények

²⁹³ Lásd 2.1-1. számú diagramot.

²⁹⁴ A vizsgálat idején még a Btk. volt hatályban.

²⁹⁵ Ez a már említett klasszikus „time-study” módszerhez hasonló, pontos mérés lett volna.

miatt indult perek egyes bíróságokon akár évekig is húzódtak, ezért a valamennyi a vizsgálatba bevont ügyet magában foglaló, teljes adatbázis *csak évek alatt készült volna el*.

E helyett azt a módszert választottam, hogy *befejezett* járásbíróági büntető ügyek iratainak bizonyos *mérhető jellemzőiből* kiindulva, *utólag, becsléssel* állapítottam meg a befejezésükre fordított munkaidő hosszát. Ezáltal *gyorsan, standardizált* módszerekkel, és *körülmények között*, az amúgy is leterhelt bírák további igénybevétele nélkül juthattam (bár bizonyos elemeit illetően kétségtelenül csak *becsült*) adatokhoz az alábbiak szerint.

5.2.2. A munkaidő utólagos becslése

Az első lépés a becslés *módszertanának kidolgozása* volt. Igazságszolgáltatási tapasztalati tény, hogy az első fokú peres büntető ügyek befejezéséhez szükséges összes *munkaidő négy tételből* adódik össze²⁹⁶:

- a) a bíró tárgyalásra való *felkészüléséhez szükséges idő*;
- b) a *tárgyalások* (és egyéb, felek részvételével zajló eljárás cselekmények, így tanácsülés, előkészítő ülés, személyes meghallgatás, tanú meghallgatás stb., a továbbiakban együtt: *tárgyalás*) *időtartama*;
- c) a fellebbezhető *határozatok szerkesztésének időtartama*;
- d) minden *egyéb* ügghöz kapcsolódó (kurrenciális) *tevékenység* időigénye.

a) A *tárgyalásra való felkészülés* lényegében a *nyomozati iratok*²⁹⁷, azok mellékletei, a vádirat²⁹⁸ *tanulmányozását* („megtanulását”), az alkalmazandó joganyag áttekintését jelenti a tárgyalás előtt, tehát legbiztosabban a nyomozati iratok terjedelméből kiindulva becsülhető meg. A nyomozati iratok papír alapon, összefűzve, oldalszámozással ellátva érkeznek a bíróságra, a szükséges idő az összes oldalszámot az egy oldal megtanulásának időtartamával megszorozva becsülhető meg (oldalszám x olvasási idő/oldal). A nyomozati iratokhoz esetenként dobozolva, kötegelve, sorszámozás nélkül további jelentős terjedelmű, de az ügy büntető jogi megítélése szempontjából kevésbé fontos mellékletek is tartoznak. Ezeket nem

²⁹⁶ Utóbb nagy meglepéssel tapasztaltam, hogy szinte szó szerint ugyanezt a négyes felosztást javasolta legutóbbi témával kapcsolatos tanulmányában a CEPEJ (CEPEJ [2020], 4. o.).

²⁹⁷ A büntető eljárásnak nyomozati, ügyészégi és bírósági szakasza van. A bíróság elé kerülő büntető eljárásoknak a nyomozó hatóság által lefolytatott nyomozati szakasza során keletkezett iratokat nevezik összefoglaló néven nyomozati iratoknak.

²⁹⁸ A bíróság elé kerülő büntető eljárásoknak az ügyészség által lefolytatott szakaszát befejező irat. A bíróságon az első fokú büntető peres ügyek kezdőirata.

lehet teljes terjedelmükben figyelembe venni, mert a nyomozás során rengeteg olyan iratot lefoglalhatnak (pl. több év könyvelési anyagait egy ÁFA-csalási ügyben) amelyek nagy részének utóbb semmi jelentősége nem lesz (mert csak egy adott évben keletkeztek a bűncselekményt megalapozó fiktív számlák). Ezért a szakmai tapasztalatokon alapuló becslés alapján úgy tekintettem, hogy ezen mellékelt iratok 1/3 részét kell áttanulmányozni. Mivel ezen iratok mennyisége oldalszámozás hiányában csak nehezen határozható meg, ezért ezeket inkább az iratsomag cm-ben mért vastagságával lehet mérni. Az így mért terjedelmet tehát 0,33-mal kell megszorozni, és oldalszámmra átváltani egy tapasztalati úton megállapított konstans segítségével (áttanulmányozáshoz szükséges idő = melléklet cm-ben mért terjedelme*0,33*konstans*olvasási idő/oldal). A nyomozati iratok és mellékletek áttanulmányozásához szükséges részüket össze kell adni. Azokban az ügyekben, ahol nem tartottak tárgyalást (pl. ügyészség ejtette a vádat, vádlott a vádemelést követően meghalt stb.), a felkészülési időt nullának vettem²⁹⁹.

b) A *tárgyalóteremben töltött időt* jelenti. Ez az egyetlen tétel, amely utólag is óra perc pontossággal meghatározható az eljárási cselekményekről készült *jegyzőkönyvekben rögzített kezdő és befejező időpontokból* kiindulva, és az egyes tárgyalások időtartamát összegezve.

c) A Be. értelmében a *bíró* az ítéletet és az eljárás során hozott olyan végzéseket (együtt a továbbiakban: *határozatok*), amelyek ellen fellebbezésnek van helye *írásban indokolni köteles*. Az indokolás a döntés alapját képező, a bizonyítási eljárás eredményeként a bíróság által megállapított tényállást, az azt alátámasztó bizonyítékok, valamint a vád és a vádlott védekezésének ismertetését, továbbá a döntés jogi okainak ismertetését tartalmazza. Terjedelme bonyolultabb ítéletek esetén több 10 oldal is lehet. A határozatszerkesztés *időtartama a döntés meghozatalának, megszövegezésének, leírásának, lediktálásának, javításának időigénye*. A szükséges idő mennyiségét az írásba foglalt *határozatok terjedelme alapján becsültem* (az ügyben hozott határozatok összes oldalszáma*időigény/ oldal)³⁰⁰.

d) A *kurrenciális tevékenység* időszükségletének mérése a legnehezebb, mert ebbe bele

²⁹⁹ Elképzelhető, hogy a felkészülési idő nem lineárisan növekszik a nyomozati iratok terjedelmének növekedése során.

³⁰⁰ Az összefüggés linearitása itt is kérdéses lehet, mivel egy tízszer akkora terjedelmű határozat általában egy magasabb szintű szintetizálási folyamat végeredménye, amely belső komplexitása és összetettsége folytán nem tízszer annyi, hanem valószínűleg attól több időt igényel.

tartozik *minden más*, az előző pontokban nem nevesített *időráfordítás*³⁰¹. Ez azonban a beadványok³⁰² *terjedelmével* van a legszorosabb *összefüggésben*, ezeket ugyanis egyrészt el kell olvasni, fel kell dolgozni, másrészt meg kell tenni a szükséges intézkedéseket. Mivel a beadványok teszik ki a bírósági iratok tömegének túlnyomó részét (a határozatok, jegyzőkönyvek terjedelme ehhez képest nem számottevő), így az időszükséglet a *bírósági eljárási során keletkezett irat vastagságának* (cm-ben való) *megmérésével* jól megbecsülhető. Az irat terjedelmére vonatkozó adatokat a tárgyalásra való felkészülés alakalmával használt *olvasási sebesség szorzószámával alakítottam időmennyiséggé*. A beadványokat azonban nemcsak elolvasni kell, hanem elintézni is, van továbbá olyan (adminisztratív) tevékenység, amely az irat alapján nem becsülhető, de bizonyosan felmerül minden ügyben. Mindennek összes időigényét szakmai becslés alapján a beadványok elolvasási idejével egyenlőnek vettem. A kurrenciális munkaidő számítás képlete tehát a következő volt: $2 \cdot \text{a bírósági irat cm-ben mért terjedelme} \cdot \text{konstans} \cdot \text{olvasási idő/oldal}$.³⁰³

A megvizsgálandó ügyekben a ténylegesen felmerült *bírói munkaidőigény meghatározása* a fentiek szerint a bírói munka *négy szegmensében* (tárgyalás, tárgyalásra való felkészülés, fellebbezhető határozat szerkesztés, kurrenciális tevékenység) *felmerült időigény* külön-külön való kiszámításán és *összegzésén* alapul. A tárgyalóteremben töltött időt a jegyzőkönyvek alapján pontosan meg lehet határozni, a felkészülési idő, a határozat szerkesztésre, és a kurrenciális tevékenységre fordított idő azonban csak becsülhető. A becslés során a felkészülési idő tekintetében a tárgyalóteremben töltött időből, a határozatszerkesztés tekintetében az ügyben született fellebbezhető határozatok oldalszámából, a kurrenciális tevékenység tekintetében pedig a befejezett irat terjedelméből kívántam kiindulni. Ezeket az adatokat kellett tehát az iratvizsgálat során rögzíteni.

5.2.3. A becslés során alkalmazott kulcsokat megalapozó kérdőíves vizsgálat

Ezen átszámítási kulcsok lehető legpontosabb és széles szakmai konszenzus mellett való

³⁰¹ Ilyen például a beérkező új ügy tanulmányozása, kitűzés, tárgyalások között érkező utóiratok elolvasása, tanulmányozása, elintézése, felvilágosítás adása bármilyen intézkedés, átirat, feljegyzés, nem fellebbezhető végzés elkészítése, jegyzőkönyv javítás, utasítás adás stb.

³⁰² A bírósági ügyek iratai vagy a bíróság tevékenysége folytán keletkeznek (jegyzőkönyvek, végzések, ítéletek, átiratok, megkeresések stb.), vagy külső forrásból származnak (felek írásbeli kérelmei, indítványai, előkészítő iratai, jogorvoslati kérelmei, megkeresések stb.). Ez utóbbiak összefoglaló neve a beadvány.

³⁰³ Vannak szerzők, akik ezen utolsó kategóriába minden egyéb más, egyes ügyekhez nem kapcsolható tevékenységet (értekezletek, képzések, saját munkaügyi intézés stb.) is beleértene, és azt további négy alkategóriába sorolják (Lienhard – Kettiger [2011], 70. o.).

meghatározásához szükség volt a bírói kar felhalmozott szakmai tapasztalatára és józan mérlegelésen alapuló értékítéletére is. Ennek érdekében egy önkéntes, kérdőíves vizsgálatot folytattam le a Limesurvey program segítségével a bírák körében. A vizsgálati kérdőívet a bírák a részükre közvetlenül, elektronikus levélben küldött linkre kattintva tudták kitölteni és visszaküldeni. A vizsgálat anonim volt, a válaszadó személyének semmilyen jelentőséggel nem bírt, az ügyszakot, és az ítélezési szintet azonban meg kellett adni a megalapozott következtetések levonásához. A használt kérdőív mintáját a 4. számú melléklet, a bírák részvételére vonatkozó adatokat az 5.2-1. számú táblázat tartalmazza.

A kérdőívet kitöltő bírák száma és a tényleges bírói létszám (a tartósan távollévők nélkül)						
		válaszadók száma			Tényleges bírói létszám	részvételi arány
		Kód nélkül	kóddal	összesen		
helyi / kerületi bíróság	Polgári	61	109	170		
	Gazdasági	4	0	4		
	Büntető	69	110	179		
	Munkaügyi	11	23	34		
	Összesen	145	242	387		
törvényszék első fok	Polgári	22	22	44		
	Gazdasági	13	16	29		
	Büntető	6	13	19		
	Közigazgatási	10	8	18		
	Összesen	51	59	110		
törvényszék másodfok	Polgári	7	7	14		
	Gazdasági	1	3	4		
	büntető	5	14	19		
	munkaügyi	2	1	3		
	összesen	15	25	40		
Törvényszékek és helyi bíróságok összesen		211	326	537	2500	21,48%
Ítéltőábla	polgári	7	12	19		
	gazdasági	0	6	6		
	büntető	3	8	11		
	közigazgatási	1	7	8		
	összesen	11	33	44	160	27,50%
Kúria	polgári	0	2	2		
	gazdasági	2	0	2		
	büntető	0	0	0		
	közigazgatási	4	1	5		
	összesen	6	3	9	80	11,25%
Mindösszesen		228	362	590	2740	21,53%

5.2-1. számú táblázat

Látható, hogy összesen 590 elektronikus kérdőívet küldtek vissza, ami az akkori tényleges bírói létszám 21,53 %-ának felel meg. Ez a részvételi arány megfelelt az előzetes

várakozásoknak, és elegendően nagy ahhoz, a vizsgálatból megalapozott következtetéseket vonjak le. A megfogalmazott kérdésnek megfelelően a válaszadók többsége vállalta a kóddal történő válaszolással kapcsolatos kényelmetlenséget (362 kódos és 228 kód nélküli adatalap). A tényleges bírói létszámhoz viszonyított részvételi arány a törvényszékeken átlagos, az ítélőtáblákon átlag feletti, a Kúrián átlag alatti volt, amit indokolhat az ügyszűzési rendszer bevezetésével első sorban érintett első és másod fokú ítélkezési szinteken dolgozók fokozottabb érdeklődése. A törvényszékeken ugyanakkor jelentős számú peres ügyeket nem intéző cég és felszámolási ügyszakos, vagy nyomozási és szabálysértési bíró működik, amit a részvételi arányok értékelésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A kutatásban résztvevő bírák és a tárgyaló tanácsok (2011. évi havi átlagos) száma és egymáshoz viszonyított %-os aránya						
bírószíni szint	ügyszak	válaszadók száma			tárgyaló tanácsok száma ³⁰⁴ *	részvételi arány
		kód nélkül	kóddal	Összesen		
Helyi/kerületi bíróság	civilisztika	76	132	208	652,1	31,90%
	büntető	69	110	179	436,71	40,99%
	összesen	145	242	387	1088,81	35,54%
törvényszék első fok	civilisztika	45	46	91	173,23	52,53%
	büntető	6	13	19	65,49	29,01%
	összesen	51	59	110	238,72	46,08%
törvényszék másodfok	civilisztika	10	11	21	154,44	13,60%
	büntető	5	14	19	124,08	15,31%
	összesen	15	25	40	278,52	14,36%
ítélőtábla	civilisztika	8	25	33	55,65	59,30%
	büntető	3	8	11	25,17	43,70%
	összesen	11	33	44	80,82	54,44%
Kúria	civilisztika	6	3	9	n. a.	n. a.
	büntető	0	0	0	n. a.	n. a.
	összesen	6	3	9	n. a.	n. a.

5.2-2. számú táblázat

³⁰⁴ A másodfokon a tárgyaló tanácsok számát hárommal megszoroztam a tanácsok tagjainak számára tekintettel.

A vizsgálat anonimitásának teljes körű biztosítása érdekében a visszaküldött kérdőívek területi megoszlását nem vizsgáltam. Az ügyszakok és az ítélkezi szintek szerinti reprezentativitásnak (azaz, hogy a kérdőívek száma arányos legyen az egyes ügyszakokban és ítélkezési szinten dolgozók számával) nem volt jelentősége, mert az eredményeket ítélkezési szintenként és ügyszakonként kívántam felhasználni. Ezzel együtt azonban – az egyes ügyszakokba beosztott bírák pontos számának ismerete hiányában – a válaszok számát a tárgyaló tanácsok számához viszonyítva megállapítható volt, hogy helyi szinten és törvényszéki másod fokon a büntető, törvényszéki első fokon, az ítélőtáblákon pedig a civilisztikai ügyszakos kollegák érdeklődése volt nagyobb. Az erre vonatkozó adatokat az 5.2-2. számú táblázat tartalmazza.

A kapott számszerű válaszok elemzése során először azt vizsgáltam, hogy a kód nélküli válaszadók által adott válaszok szignifikáns mértékben eltérnek-e a kóddal érkezett válaszoktól, azaz a további vizsgálatok során figyelembe vehetjük-e a kód nélküli válaszokat is. Az adatokra rátekintve úgy tűnt, hogy nincs lényeges eltérés a két csoport között. Ezt a meggyőződést megerősítendő kétmintás t-próbát is végeztem a helyi büntető ügyszak valamennyi kérdése tekintetében, amely egyértelműen igazolta, hogy a kód nélkül érkezett válaszok nem térnek el szignifikánsan a kódos válaszoktól, azaz a látott különbségeket bizonyosan csak a véletlen okozza. Erre tekintettel a válaszok két csoportját a továbbiakban – a helyi büntető ügyszakban, minden kérdés esetében – együtt kezeltem.

Az egyes kérdésekre adott válaszok megoszlására vonatkozó összefoglaló adatokat – a kutatásom későbbi irányára tekintettel kizárólag a járásbírószágok vonatkozásában – az 5. számú mellékletben közlöm. Az adatokat megszürttem, a további elemzés során a kérdések félreértése, vagy egyszerű billentyű elütés miatt nyilvánvalóan téves (irreális) értékeket figyelmen kívül hagytam. Az egyes kérdések vonatkozásában végül is értékelt válaszok számát, és a szűrési feltételeket a táblázatnak az egyes ügyszakokra vonatkozó blokkjai felső soraiban adtam meg. Alattuk az így számított maximális, minimális és átlagos értékek, valamint az adatok szórása (átlagtól való átlagos eltérését) látható. A továbbiak szempontjából lényegében az átlagos adatoknak lesz jelentősége, ezeket külön is összefoglaltam az 5.2-3. számú táblázatban.

Az egyes kérdésekre adott válaszok tekintetében az alábbi megállapítások tehetők. A tárgyalásra való felkészülés ideje a tárgyalás időtartamához képest helyi szinten 90 % körül

van, kivétel a munkaügyi ügyszak, ahol ez 108 %. A bírák tehát járásbírószági szinten annyi időt töltenek a tárgyalásra való felkészüléssel, mint maga a tárgyalás ideje. Törvényszéki első fokon ezek az értékek 130-160 %-ra emelkednek, közigazgatási ügyszakban pedig az érték 220 %, amit az ügyek összetettsége, illetőleg közigazgatási ügyszakban a nem okirati bizonyítás korlátozottabb jelentősége jól magyaráz (a közigazgatási perekben jobbra a rendelkezésre álló iratok alapján döntenek). A fellebbviteli szinteken – a tárgyalások bizonyítás hiányában általában rövid időtartama miatt – az értékek tovább emelkednek.

A bírák körében végzett anonim kérdőíves vizsgálat összefoglaló eredményei									
Ítélezési szint	Ügyszak	Felkészülési idő a tárgyalás idejének %-ában	Határozat szerkesztés ideje (perc/oldal)	Olvasási sebesség (perc/50 lap)	Tárgyalás időtartama összes idő %-ában	Optimális érkezés (db/hó/bíró)	Optimális folyamatos (db/bíró)	Optimális befejezett (db/hó/bíró)	Költési idő (perc)
helyi/ kerületi	polgári	92,76	37,92	154,77	34,72	22,48	85,25	22,93	12,56
	gazdasági	92,50	35,00	80,00	32,50	17,50	77,50	17,50	10,00
	büntető	88,12	38,79	76,03	39,84	15,91	65,86	16,16	13,71
	munkaügyi	108,53	42,79	131,00	41,41	18,35	98,09	19,56	12,12
törvényszék	polgári	128,75	42,64	116,09	31,93	12,27	75,23	13,26	12,80
	gazdasági	159,29	36,96	150,86	28,50	11,63	60,96	12,30	14,90
	büntető	137,89	45,53	104,21	36,39	4,93	19,33	5,15	18,79
	közigazgatási	220,28	26,11	116,39	30,56	19,17	75,83	19,39	11,67
törvényszék	polgári	275,00	24,07	110,00	26,00	34,14	67,75	31,64	10,71
	gazdasági	400,00	28,25	202,50	20,00	26,25	96,67	25,75	15,00
	büntető	303,16	32,11	101,32	24,38	30,53	71,05	30,67	16,53
	munkaügyi	240,00	21,67	150,00	30,00	15,00	####	18,33	15,00
ítélőtábla	polgári	489,82	36,06	200,00	14,53	25,19	74,94	25,56	18,68
	gazdasági	312,50	37,50	128,33	13,17	23,33	65,83	27,50	12,50
	büntető	470,50	18,18	122,27	20,50	18,30	32,82	18,50	12,73
	közigazgatási	730,00	235,00	351,25	8,75	21,25	52,50	21,25	29,38
Kúria	polgári	340,00	30,00	170,00	10,00	12,50	65,00	12,50	11,00
	gazdasági	490,00	45,00	225,00	10,00	11,00	50,00	11,00	10,00
	büntető	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
	közigazgatási	300,00	23,00	156,00	12,00	17,50	####	16,20	15,00

5.2-3. számú táblázat

A fellebbezhető határozat 1 oldalának megszerkesztése helyi szinten ügyszaktól függően 35 és 43 perc között változik, legtöbb ismét munkaügyi ügyszakban. Törvényszéki első fokon kis mértékben minden ügyszakban emelkedik, közigazgatási ügyszakban pedig 26 perc. Törvényszéki másodfokon az időszükséglet általában kevesebb, mint helyi szinten, és jelentős ingadozás mellett ítélőtáblán is, mint törvényszéki első fokon.

Az egységnyi (50 lap) terjedelmű irat feldolgozásához szükséges idő 80 perc és 351,25 között változik, magasabb ítélkezési szinten általában magasabb, és ügyszakok között is jelentős szórást mutat.

A bírák peres ügyek intézésével töltött idejüknek hozzávetőlegesen harmad részét töltik tárgyaló teremben, magasabb ítélkezési szinten egyre kevesebbet, legtöbbet büntető és munkaügyi, legkevesebbet közigazgatási ügyszakban.

A számítások során alkalmazott szorzószámokat tehát (olvasási sebesség/oldal, és határozatszerkesztés ideje/oldal) a fenti vizsgálat alapján határoztam meg, így azok szakmai konszenzuson alapulnak. Az összesített eredmények szerint a járásbírószági büntető ügyszakban a határozat szerkesztés időigénye 38,79 perc/oldal, az olvasási sebesség 76,03 perc/50 lap. A bírósági iratokkal kapcsolatos tapasztalataim alapján úgy vettem, hogy azok kb. 10 %-ban tartalmazznak két oldalas lapokat, tehát az 50 lap 55 oldalnak felel meg, az olvasási sebesség tehát 1,3818 perc/oldal (76,03/55).

Az iratok cm-ben mért vastagságának oldalszámra való átváltását biztosító konstans értékét mérésrel határoztam meg: 1 cm vastagságú bírósági iratköteg átlagosan 86 lapot tartalmaz, ami a 10 %-os kétoldalal lap arányt figyelembe véve kb. 95 oldalnak felel meg.

Ehhez képest arra jutottam, hogy az ügy befejezéshez szükséges munkaidőnek az ügy irataiból utólag történő megbecsléséhez a nyomozati iratok oldalszámát, illetve a nem számozott okirati mellékletek fizikai terjedelmét (az iratköteg cm-ben mért vastagságát), a tárgyalás(ok) kezdő és befejező időpontjának különbségét (illetve több tárgyalás esetén a különbségek összegét), a fellebbezhető határozatok oldalszámát, és a bírósági eljárásban keletkezett iratok fizikai terjedelmét (az iratköteg cm-ben mért vastagságát) kell megállapítani és rögzíteni. Ezen adatokból a befejezéshez szükséges munkaidő

megbecsülhető volt.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az általam *kidolgozott*ügysúly predikciós módszernek a szükséges munkaidő meghatározását célzó része a nemzetközi gyakorlatban széles körben alkalmazott *Delphi módszer és a „time-study” módszer keveréke „work-sampling” elemekkel*. A tárgyalási idő meghatározása egyértelműen utólagos, de pontos időmérés eredménye. A másik három tényező esetében pedig egy széles szakmai egyeztetés keretében kialakult becslés alapján adódik a meghatározott idő. A 3.10-1. ábra szerint tehát *a módszer pontossági és részletességi szintje magas*, a CEPEJ besorolása szerint A vagy B kategóriába tartozik.

5.3. A munkaidőigényt meghatározó kezdőirati változók azonosítása

A kutatásom *következő lépése* a fenti adatok alapján meghatározott *munkaidő mennyiségével*, mint függő változóval összefüggésben álló kezdőirati jellemzők, mint vizsgálat trágává tett független változók *beazonosítása* volt. Mitől függ, mi befolyásolja, mely tényezők határozzák meg egy bírósági ügy befejezéséhez szükséges bírói munkaidő mennyiségét? Ennek érdekében egy újabb széles körű szakmai egyeztetést tartottam szükségesnek.

Elkészítettem ezért – az egyes ügyszakok képviselőinek bevonásával – a munkaidőigény szempontjából általam relevánsnak gondolt kezdőirati jellemzők későbbi rögzítésére szolgáló kérdőívek és a hozzájuk tartozó kitöltési útmutatók tervezeteit. Azokat a kezdőirati jellemzőket feltáró kérdéseket igyekeztem összegyűjteni, amelyekről – saját szakmai vélekedésem alapján – azt gondoltam, hogy érdemben befolyásolják a befejezéshez szükséges munkaórák számát. Nem tekintettem problémának azt, ha ezek közé olyan kérdéseket is felvettem, amelyekről később esetleg kiderül, hogy valójában nem bírnak jelentőséggel az összes munkaidőigény szempontjából. Hiszen éppen az volt a célom, hogy széles legyen a merítés, és biztosan ne maradjon ki egyetlen valójában releváns tényező sem. Arra törekedtem tehát, hogy az adatlap tervezeteken inkább szerepeljenek felesleges és később irrelevánsnak minősülő kérdések, minthogy kimaradjon valami olyan szempont, amiről – bár szakmai meggyőződésünk alapján nem gondoltuk volna – a későbbi statisztikai vizsgálat mégis igazolja, hogy jelentősége van.

A kérdőívek végleges tartalmának, és szélesebb értelemben az egész ügyteher mérési rendszer elveinek és az azokat megalapozó vizsgálat módjának meghatározása érdekében felmérést végeztem a bírák között azért, hogy a saját – esetleg téves – szakmai meggyőződésemet korrigáljam, a kutatásomat szélesebb szakmai bázisra helyezzem. A szakmai egyeztetés keretében azt kértem, hogy a szakmai testületek vagy azok vezetői a megküldött adatlap tervezeteket áttekintve foglaljanak állást abban a kérdésben, hogy a vizsgálni javasolt szempontoknak valóban van, vagy lehet-e jelentőségük az adott ügyszakba tartozó ügyek munkaidőigénye szempontjából. Van-e esetleg olyan, további lényeges körülmény, amely elkerülte a figyelmemet? Szerepelnek-e a kérdéssorokban bizonyosan irreleváns szempontok? Megfelelő-e az ügyek tárgy szerinti kategorizálása, vagy van még olyan ügycsoport, amelynek munkaigénye szignifikánsan és nagy valószínűséggel több vagy kevesebb, mint az adott ügyszakba tartozó átlagos ügynek, ezért érdemes lenne valamelyik tervezett kategóriát megbontva külön kategóriaként szerepeltetni? A kategorizálás során azt javasoltam szem előtt tartani, hogy a külön nevesített ügykategória a munkaidőigény szempontjából homogén és egyúttal az átlagostól lényegesen eltérő legyen (jellemzően lényegesen több vagy kevesebb munkaidőigényű). Milyen más lehetőségeket látnak esetleg még egy befejezett ügy megismerhető, megmérhető jellemzői alapján a felmerült munkaigény utólagos meghatározására?

Vártam továbbá minden olyan kellően részletes és kimunkált javaslatot, amely a tervezett ügyteher mérési rendszer, vagy az azt megalapozó vizsgálat alternatívájaként szolgálhat. Mindaddig ugyanis, amíg az általam vázolt rendszer elvi megalapozása és gyakorlati megvalósítása nem kezdődött meg reális lehetőség volt arra, hogy más koncepciókat is megvizsgáljak, vagy azok beépíthető, hasznosítható elemeit az általam javasolt kereteken belül felhasználjam.

A felmérés megerősítette álláspontomat és alátámasztotta az általam jelentősnek vélt jellemzők körét és az ügyek tárgy szerinti csoportosítását. A szakmai konszenzus szerint a büntető ügyszakban a várható munkaidőigény szempontjából releváns kezdőirati jellemzők a nyomozati iratok mennyisége és minősége, a vádirat terjedelme, az bírósági eljárás során alkalmazandó eljárásjogi szabályok, az eljárásban szereplő személyek száma és egyéb ismérvei, a vád tárgyává tett cselekmények száma és jellege³⁰⁵. Az érkezett észrevételek

³⁰⁵ A nevesített körülményeken túl számos más kezdőirati jellemző relevanciája felmerült, de ezeket a szakma nem támogatta. A kialakult konszenzus pedig kizárólag a hatás tényében és irányában mutatkozott meg, annak

hatalmas terjedelmére tekintettel azok közlését mellőzöm, de a használható ötleteket beépítettem és így határoztam meg a vizsgálat során az iratokból rögzítendő adatokat.

A súlyozási rendszer kidolgozásának ez a szakasza tehát egy klasszikus két körös Delphi módszerrel bonyolított kutatás volt, melynek azonban közvetlenül nem volt hatása az ügysúlyok meghatározására, hanem csak a súlyok meghatározása szempontjából jelentős tényezők azonosítását célozta.

5.4. Az ügyek munkaidőigényének és az azt meghatározó kezdőirati jellemzők felmérése

5.4.1. Az adatfelvételi lapok megtervezése

A bírák között, a munkaidőigény megbecslésének módszertana, illetőleg a munkaidőigényt befolyásoló kezdőirati jellemzők beazonosítása érdekében végzett fenti két felmérés eredményeit felhasználva *összeállítottam egy papír alapú kérdőívet* (a továbbiakban: *adatlap*), és annak elektronikus megfelelőjét a Limesurvey programban, melyet az ügyek iratainak későbbi vizsgálata során az adatok rögzítésére kívántam használni. Az adatlapokhoz részletes *kitöltési útmutatót készítettem* a kérdések egységes értelmezése és az adatrögzítés standardizálása érdekében. A szakmai egyeztetés eredményeként összeállított, a vizsgálat során ténylegesen használt, büntető ügyszakra vonatkozó adatlap mintáját a 6. számú melléklet tartalmazza.

Az adatlap II-V. blokkja a vizsgálatba bevont, szakmai tapasztalatok alapján relevánsnak vélt 73 kezdőirati jellemző, a VI. blokk (7 kérdés) a munkaidőigény számítás alapját képező változók adatainak rögzítésére szolgált. A 41-80 kérdés lényegében egy kérdés, a vádiratban előforduló (vád tárgyává tett) törvényi tényállások fajtájának és számának rögzítését célozta. Az egyéb kategóriába azokat a tényállásokat soroltam, amelyek esetén az ügy munkaidőigénye a szakmai tapasztalatok szerint átlagos és csak a jellemzően kevesebb, vagy több munkaidő ráfordítást igénylő tényállásokat vettem és nevesítettem külön³⁰⁶. Az I. blokk

mértéke, számszerű értéke ezen a módon nem volt meghatározható. Hasonló szempontok alapján történt az ügyek pontozása az OIT vizsgálat során.

³⁰⁶ A bűncselekmények csoportosítására azért is volt szükség, mert a vád tárgyává tett cselekmények többsége néhány kategóriába tartozik, a maradék pedig nagyon sok felé oszlik, tehát ezekben a kategóriákban nagyon alacsony lett volna az esetszám.

(3 kérdés) egyéb kiegészítő adatokra, a VII. blokk (3 kérdés) a kitöltés körülményeire vonatkozott.

Az elkészült adatlapot a gyakorlatban való alkalmazhatóság ellenőrzése és az egyes ügyek adatainak rögzítéséhez szükséges idő felmérése érdekében egy „pilot” vizsgálat keretében kipróbáltam. A Főv. Tvsz. irattárából kikért néhány tucat ügy iratainak vizsgálatával teszteltem az adatfelvételi módszert működőképesség, valamint humán erőforrás és időigény szempontjából.

5.4.2. A mintavétel

Kutatásaimhoz befejezett ügyek irataira volt szükségem. Teljesen reprezentatív, az egész országra kiterjedő mintavételre nem volt lehetőségem, ezért a *vizsgálatba* logisztikai szempontokra tekintettel *Nógrád megye, BAZ megye, valamint Budapest bíróságait vontam be*. Ezek közül a főváros az ország gazdaságilag, társadalmilag legfejlettebb, leggazdagabb központ régióját (Budapest és Pest megye) volt hivatva reprezentálni az ilyen területekre jellemző bűnözési struktúrájával, és leterhelt, nagy forgalmú büntetőbíróságaival. Nógrád megye az ország falusiasabb, kis településekkel átszőtt részét (összesen 13 megye) jelenítette meg, alacsonyabb bűnözési szinttel, hagyományosabb jellegű bűnözési struktúrával, kevésbé leterhelt bíróságokkal. BAZ megye a fejlettebb, nagyobb iparvárost is magában foglaló, bűnözéssel jobban terhelt vidéki területeket (összesen 5 megye) képviselte, az itt jellemző bűnelkövetési módokkal, és nagyobb forgalmú és méretű bíróságaival. Így a kiválasztott megyék az ügyek munkaidőigénye tekintetében megközelítőleg reprezentálták az országot.

A mintavételhez a *járásbíróságokon 2010-ben befejezett ügyeket* (77.699 ügy) választottam, mert ezek a vizsgálat idején javarészt már irattárban voltak. A mintát a bírósági lajstrom rendszer segítségével *véletlen mintavételezéssel*, de nem a vizsgálatba bevont két megye és a főváros befejezett ügyeinek arányában, hanem – az országos reprezentativitás érdekében – úgy állítottam össze, hogy – a tőlük mintába került ügyek darabszámán keresztül – a többi általuk reprezentált, hozzájuk hasonló társadalmi-gazdasági-bűnügyi-bírósági ügyforgalmi helyzetben lévő megye járásbíróságait is megjelenítsék (Budapest és Pest megye összesen: 25.330 ügy, Nógrád megye és 12 másik megye összesen: 29.231 ügy, BAZ megye és 4 másik megye összesen: 23.138 ügy). Tekintettel arra, hogy a vizsgálni kívánt adatok statisztikai

eloszlásának jellemzőiről semmiféle információval nem rendelkezem, ezért a minta nagyságának meghatározásakor azt tartottam szem előtt, hogy az esetleges többszörös lineáris regressziós vizsgálatokhoz a vizsgálni kívánt (akár 50-100 közötti) független változó tízszeresének megfelelő *elemű minta szükséges*³⁰⁷. Így a mintába Budapestről 253 ügy, Nógrád megyéből 292 ügy, BAZ megyéből 231 ügy, összesen 776 ügy került. Ez hozzávetőleg az alapsokaságból vett, reprezentatívnak tekinthető, 1 %-os minta, amely a fentiek szerint akár 73 releváns kezdőirati jellemző esetén is elégséges méretű lett volna. Az egyes törvényszékeken 2010-ben befejezett helyi büntető peres ügyek és az egyes megyékből a mintába került számát az 5.4-1. számú táblázat tartalmazza.

A 2010-ben befejezett büntető peres ügyek száma az egyes törvényszékek helyi bíróságain és a minta				
csoport	megye	befejezett ügy	befejezett ügy összesen	minta
kiemelkedő méretű bíróságok	Főváros	17 867	25330	253
	Pest	7 463		
nagyobb méretű bíróságok	Bács-Kiskun	3 943	23138	231
	Borsod-Abaúj-Zemplén	6 102		
	Csongrád	3 630		
	Hajdú-Bihar	4 304		
	Szabolcs-Szatmár-Bereg	5 159		
kisebb méretű bíróságok	Baranya	3 100	29231	292
	Békés	2 119		
	Fejér	2 198		
	Győr-Moson-Sopron	2 697		
	Heves	2 067		
	Jász-Nagykun-Szolnok	3 145		
	Komárom-Esztergom	1 951		
	Nógrád	1 305		
	Somogy	2 724		
	Tolna	1 795		
	Vas	1 389		
	Veszprém	2 616		
	Zala	2 125		
Összesen		77699	77699	776

5.4-1. számú táblázat

³⁰⁷ C. R. Wilson VanVoorhis – B. L. Morgan [2007], 48. o.

5.4.3. Iratvizsgálat, az adatok összesítése, adattisztítás

Az adatrögzítést egy előzetesen erre kiképzett, bírósági titkárokból álló, kb. 12 fős csoport végezte egy központi helyszínen mindössze egy hét alatt. Technikai akadályok miatt végül 232 budapesti (hiányzik 21), 228 (hiányzik 3) BAZ megyei, 278 pedig Nógrád megyei (hiányzik 14), összesen 738 (a tervezett minta 95,1 %-a, hiányzik 38) ügy iratai álltak rendelkezésre. A közreműködők a kitöltött papír alapú kérdőívek tartalmát számítógépen rögzítették³⁰⁸.

Az adatrögzítés céljára használt elektronikus kérdőív szerkesztő és kitöltő alkalmazásból Excel formátumban kinyert adatmátrix soraiban a vizsgált ügyek, oszlopaiban az egyes változókhoz tartozó értékek szerepeltek, amelyet minden ügy esetében kiegészítettem a lajstromból rögzített adatokkal. A téves adatok javítása után a fent ismertetett módon *minden egyes ügy esetében kiszámítottam a munkaidő mennyiségét.*

Ezt korrigáltam az újraindulások számával, amire azért volt szükség, mert az iratvizsgálat során azon ügyek esetében, amelyek előzményeikkel illetőleg befejezett utóirataikkal együtt érkeztek nemcsak a mintába bekerült ügy iratait vizsgáltuk meg, hanem az előzményeket és az utóiratokat is³⁰⁹. Ezt az indokolta, hogy a jelentős erőfeszítések árán kigyűjtött, megmozgatott és a vizsgálat helyszínére szállított iratok esetében észszerű volt egyúttal a velük együtt érkezett többi, ráadásul ugyanazon kezdőirat alapján indult ügyet is megvizsgálni. Ennek következtében az ilyen ügyekben kalkulált munkaidő nem egy bírósági ügyben, hanem több, ugyanannak a kezdőiratnak az elintézése tárgyában folyt ügyben összesen merült fel. Erre tekintettel a kapott munkaidő adatot el kellett osztani az eljárás szakaszainak számával, vagyis az újraindulások száma plusz eggyel. A korrekció után kapott érték lényegében az ugyanazon kezdőirat (vádirat) alapján indult több ügy munkaidő átlaga, ami a kapott eredmények bázisát szélesíti, lényegében azt jelenti, mintha nagyobb elemszámú mintám lett volna³¹⁰. A módszert még azzal finomítottam, hogy amennyiben a mintába került ügy, vagy a vele együtt érkezett előzményi vagy utóiratok bármelyike perújítási eljárás vagy hatályon kívül helyezés utáni ügy volt, akkor viszont csak ezt az ügyet

³⁰⁸ A kérdőívek kitöltésének és számítógépre való rögzítésének nettó ideje átlagosan 16,23 perc volt.

³⁰⁹ Az újraindult ügyek iratait a bírósági ügyvitel szabályi szerint véglegesen az előzményi iratokhoz szerelik, együtt kezelik és mozgatják, a különböző ügyszámon keletkezett iratok az eljárás befejeződése után sem válnak el egymástól.

³¹⁰ Az ügyek újraindulása egyébként a büntető peres ügyszakban nem jellemző. Ezt mutatja, hogy a megvizsgált 738 ügyből csak 36 volt újraindult ügy, és ebből csak két olyan ügy volt, ami két ízben is újraindult.

vizsgáltuk, hiszen a vizsgálandó kezdőirati jellemzők között az eljárás perújítási jellege és hatályon kívül helyezés utáni volta is szerepelt, ez esetben tehát hiba lett volna a munkaidő átlagot venni.

A kapott munkaidő adatokról *leíró statisztikát készítettem*, azokat *diagramokon ábrázoltam*, *normalitás vizsgálata* érdekében Shapiro-Wilk W tesztet, és Kolgomorov-Smirnov tesztet végeztem. A különböző szervezeti egységeknél befejezett ügyek munkaidő adatainak összehasonlítása érdekében leíró statisztikákat és diagramokat készítettem szervezeti egységenként, valamint *hipotézis vizsgálatot* végeztem (Mann-Whitney próba, Kruskal-Wallis teszt). Az egyes binomiális és ordinális kezdőirati jellemzőknek a munkaidőigény alakulásra vonatkozó hatásának tisztázása érdekében – változónként – készítettem leíró statisztikákat a munkaidőigényről, majd hipotézis vizsgálatot végeztem (Mann-Whitney próba, Kruskal-Wallis teszt). A vizsgált kezdőirati változók és a munkaidőigény közötti kapcsolat szorosságát Kendall féle *rangkorrelációs módszerrel* vizsgáltam. A folytonos kezdőirati változókhoz, mint független változókhoz és a munkaidőigényhez, mint függő változóhoz tartozó, logaritmikusan transzformált adatokat pont diagramokban is ábrázoltam, és görbeillesztéseket végeztem, Pearson féle korrelációs együtthatót, és determinációs koefficiens számoltam. A fentiek alapján relevánsnak mutatózó változók, mint független változók és a munkaidőigény, mint függő változó között *többszörös lineáris regressziós számításokat* végeztem. A vizsgálatok során alkalmazott szignifikanciaszint értéke: $\alpha=0,05$. Az adatokat a kereskedelmi forgalomban kapható Microsoft Excel, és Statistica programmal elemeztem.

5.5. Eredmények és következtetések

5.5.1. A becsült munkaidő adatok validitása

Az első kérdés az, hogy *mennyire megbízhatóak a kapott munkaidő adatok*, különös tekintettel arra, hogy részben utólagos becslésen alapulnak. Azt természetesen semmilyen módon nem tudjuk ellenőrizni, hogy az egyes ügyekben mennyire adott pontos eredményt a kidolgozott módszer, mert a felmerült munkaidő vonatkozásában tényadatok nincsenek. Ha azonban a kapott korrigált³¹¹ átlagos munkaidő adatot (10,54 óra) és a helyi büntető

³¹¹ A korrekció azért szükséges, mert a ténylegesen megvizsgált ügyeknek a törvényszékek szerinti összetétele az objektív okok miatt meg nem vizsgálható ügyek miatt eltért a minta eredetileg tervezett, és országosan is reprezentatívnak tekintett összetételtől. Így az összes megvizsgált ügy átlaga nem feltétlenül lesz egyenlő az országos átlaggal, ehhez az egyes törvényszékek átlagos munkaidő adatából (Főv. Tvsz.: 11,4; Miskolci Törvényszék: 10,5; Balassagyarmati Törvényszék: 9,83) súlyozott átlagot kell számítani az eredetileg tervezett

ügyszakban 2010-ben egy tárgyaló tanács által havonta befejezett ügyek számának országos átlagát $(15,4)^{312}$ összeszorozzuk, akkor havi 162,31 órát kapunk, ami napi 7,38 órának $(162,31/\text{havi kb. 22 munkanap})$ felel meg. Ez jól összhangban áll a havi 176 (kb. 22 munkanap*napi 8 óra munkaidő) és a napi 8 óra törvényes munkaidővel³¹³. Levonható tehát a következtetés, hogy a munkateher mérésére kidolgozott, az eljárás során keletkezett *iratokból való utólagos becslésen alapuló módszer alkalmas a bírósági ügyek átlagos munkaidőigényének nemcsak relatív, hanem abszolút értelemben való meghatározására is*³¹⁴. Erre tekintettel a kapott munkaidő adatokat annak tudatában vethetjük részletes elemzés alá, hogy azok nemcsak az egyes ügyek egymáshoz viszonyított relatív munkaidőigényét fejezik ki, hanem hozzávetőlegesen az egyes ügyek abszolút (tényleges) munkaidőigényét is jelentik.

5.5.2. Az egyes ügyek munkaidőigénye

A számítások eredményeként adódó munkaidő mennyiségek leíró statisztikáit az egész minta vonatkozásában az 5.5-1. számú táblázatban foglaltam össze.

A munkaidő adatok leíró statisztikái (összes ügy)													
	Valid N	Mean	Confidence - 95,000%	Confidence +95,000%	Median	Minimum	Maximum	Lower Quartile	Upper Quartile	Std.Dev.	Standard Error	Skewness	Kurtosis
összes	738	10,5279	9,4937	11,5621	6,4640	0,0219	231,1443	2,9066	12,8627	14,3115	0,5268	6,5537	80,9821

5.5-1. számú táblázat

Az adatok alapján megállapítható, hogy a legkisebb érték 0,022 a legnagyobb 231,14 óra, a terjedelem 231,118 óra, a maximális és a minimális érték hányadosa 10506. A minimális érték $(1,31 \text{ perc})^{315}$ szakmai szempontok alapján kissé kevésnek tűnik, de elvileg nem

minta elemszámokkal (Föv. Tvsz.: 253; Miskolci Törvényszék: 231; Balassagyarmati Törvényszék: 292; összesen 776): $(11,4*253+10,5*231+9,83*292)/776=10,54$. Az eltérés a három törvényszék átlagához (10,53 óra) képest minimális. Ismételten hangsúlyozom, hogy az országos átlagra vonatkozó adatot – a minta országosan bizonytalan reprezentativitására tekintettel – óvatosan kell kezelni.

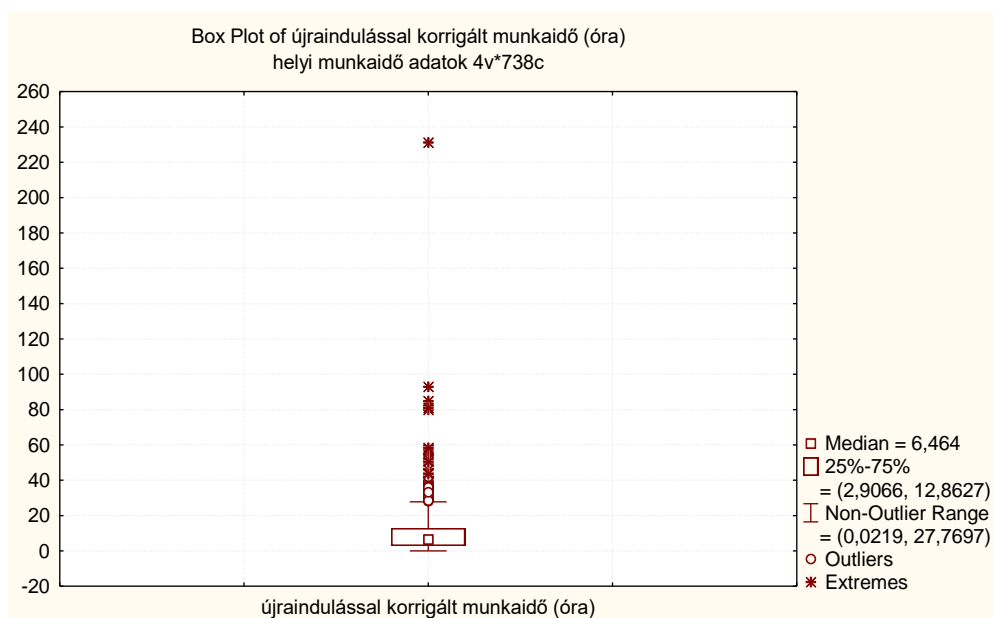
³¹² A 2010-ben befejezett összes helyi büntető peres ügy/a tárgyaló tanácsok összes száma helyi büntető peres ügyszakban/12: $77699/420,51/12=15,4$.

³¹³ Az eredmények értékelésekor arra is figyelemmel kell lenni, hogy a helyi büntető bírák általában nemcsak peres, hanem büntető nemperes, szabálysértési, idegenrendészeti, esetleg további más ügyeket is intéznek.

³¹⁴ Amennyiben az eredmények abszolút értékét a további vizsgálatok vagy a munkaidőigény prospektív mérésének eredményei cáfolják (azok magasabb, vagy alacsonyabb átlagos munkaidő értékeket adnak), úgy egy korrekciós tényező beiktatásával a most kapott adatok érvényessége fenntartható.

³¹⁵ A minimális munkaidőigényű ügy egy a nyomozásnak az ismeretlen elkövető kilétének felderítése érdekében való elrendelésével 1. sorszám alatt befejeződött magánvádas ügy volt.

zárható ki és fontos, hogy a 738 ügyből mindössze 8 ügyben adódott a szakmailag elfogadhatóbb 20 percnél rövidebb munkaidőigény (a minimális érték mellett további 5 ügyben 2,62 perc, 2 ügyben pedig 5,25 perc)³¹⁶. Az extrém alacsony értékek tehát nem gyakoriak. Az adatoknak a teljes terjedelmen belüli eloszlását ábrázolja az 5.5-1. számú box-plot diagram. Ebből látható, hogy a maximális munkaidőigényű ügy³¹⁷ ugyan erősen kilóg a többi közül (az utána következő ügy munkaidőigénye 92,99 óra volt), ezt követően azonban már számos ügy található, tehát a 80-90 munkaóra időigény már nem tekinthető rendkívülinek. Ha a legnagyobb munkaidőigényű ügyet, és a 20 percnél³¹⁸ rövidebb munkaidőigényű ügyeket figyelmen kívül hagyjuk, a terjedelem még akkor is 92,64 óra (92,99-0,35), a maximális és minimális érték hányadosa pedig 265,69.

5.5-1. számú ábra: A munkaidő adatok eloszlása

Az 5.5-1. számú táblázatból az is leolvasható, hogy az ügyek 50 %-ában a munkaidőigény a 2,9 és 12,86 óra értékeken kívül esett, a szórás 14,31 óra. Az átlagos munkaidőigény 10,53 óra, az 5.5-2. számú ábra (a vízszintes tengelyen a munkaidőigényük szerint nagyság szerint

³¹⁶ Amennyiben ez komoly szakmai aggodalmat keltene, könnyen kiküszöbölhető lenne azzal, ha a munkaidő mennyiségének meghatározásánál egy minimális értéket (pl. 20 perc).

³¹⁷ A maximális munkaidőigény egy a Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság előtt folyamatban volt ügyben merült fel. Az ügyben a nyomozati irat terjedelme 1339 oldal, a mellékletek terjedelme 650 oldal, a vádirat 7,4 oldal (átlag: 2,58) volt. A 3 vádlott ellen 19 rendbeli cselekmény miatt emeltek vádat, 27 tanú kihallgatását indítványozták. Az ügyben 38 óra 50 percnél tárgyalást tartottak, 12,3 oldal fellebbezhető végzést (átlag: 0,77) hoztak, és 53 oldalas ítélet (átlag: 3,17) született 206. sorszám alatt (átlag: 12) ...

³¹⁸ Egész pontosan 0,3451 óra = 20,7 perc.

sorba rendezett ügyek, a függőleges tengelyen a mért munkaidő érték szerepel)³¹⁹ azonban nagyon jól mutatja azt, hogy átlagos ügy szinte alig van. Számszerűen: csak 105 ügy (az esetek 14,22 %-a) esik a 8,42-12,63 (átlag \pm 20%) közötti sávba.

5.5-2. számú ábra

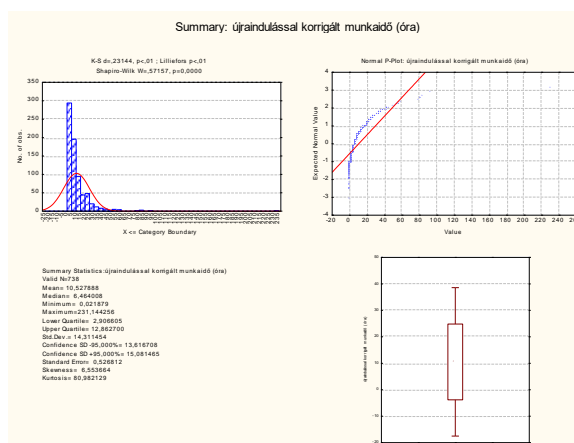
A fenti adatokból levonható tehát a következtetés, hogy *egy ügyszakon belül is igen jelentős különbség van az egyes ügyek között a munkaidőigény tekintetében*, még a szakmailag elfogadható, és az igazán kiugró értéktől mentes tartományon (20 perc – 92,99 óra) belül is. Ezzel igazolást nyert a szilárd és régóta széles körben hangoztatott szakmai vélekedés, hogy *a bírósági ügyek között komplexitásukat illetően nagy különbségek vannak*. Ezért a valóság indokolatlan és durva leegyszerűsítése, így tehát téves az, ha az ügyeket – akár egy ügyszakon belül is – egyformának tekintjük az általuk jelentett bírói munkateher szempontjából.

A kapott adatok alapján az is megállapítható, hogy a munkaidő felmérésére általam választott a módszer az ügyek munkaidőigényének rendkívül differenciált módon való megjelenítésére képes, kimutatva ezáltal az egyes ügyek közötti kisebb különbségeket is. Különösen értékes ez az eredmény az OIT által korábban megvalósítani tervezett, az ügyek

³¹⁹ A maximális munkaidőigényű ügyet a jobb ábrázolhatóság kedvéért kihagytam.

pontozásán alapuló rendszerrel kapcsolatos tapasztalatokhoz képest. Akkor a maximális pontszám 494, a minimális pontszám 55, a max/min: 8,98, az átlag: 88,04 pont volt. A pontozás során azonban minden ügy 50 pontról indult. Ha ezt levonjuk, a maximális pontszám 444, a minimális pontszám 5, a max/min: 88,8, az átlag: 38,04 pont lesz, de a módszer azonban még így sem képes visszaadni az ügyek közötti különbségek tényleges nagyságát³²⁰.

A munkaidő adatokat folytonos változónak tekintettem, és megvizsgáltam eloszlásának normalitását. A leíró statisztikák alapján (5.5-1. számú táblázat) megállapítható, hogy az átlag (mean) nagyobb (10,53) a mediánnál (median) (6,46), és a ferdeség (skewness) értéke nagyobb nullánál (6,55), az eloszlás tehát erősen jobbra ferdült. A lapultság (kurtosis) szintén nagyobb nullánál, tehát az eloszlás egyúttal csúcsosabb is a normálisnál. Mindez vizuálisan is jól érzékelhető az 5.5-3. számú ábrán látható eloszlási oszlopdiagramból és valószínűségi eloszlásból is.

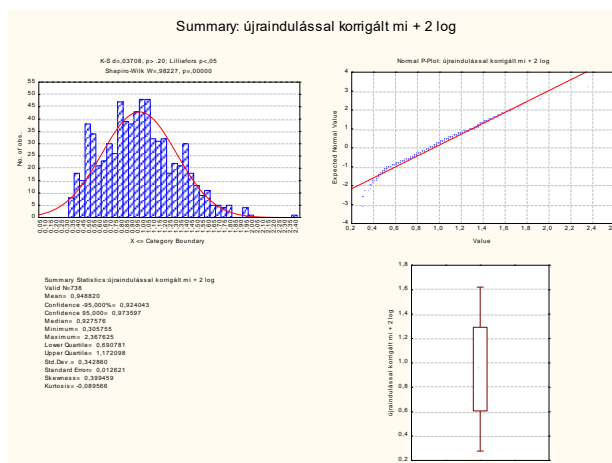

5.5-3. számú ábra: A munkaidő értékek eloszlásának oszlopdiagramja és a normál valószínűségi eloszlás grafikonja

Ehhez képest nem meglepő, hogy az elvégzett számítások is azt igazolják, hogy a bírósági ügyek munkaidőigénye nem mutat normál eloszlást. A Kolmogorov-Smirnov teszt eredménye: $d=0,23144$, $p<0,01$; Lilliefors teszt: $p<0,01$; Shapiro-Wilk: $W=0,57157$, $p=0,0000$. Ennek következtében a munkaidő mennyiségével, mint függő változóval kapcsolatos, a második kérdés megválaszolásához szükséges hipotézisvizsgálatok során a paraméteres eljárások nem voltak alkalmazhatók.

³²⁰ Mindez jól visszaigazolja a CEPEJ által a pontozáson alapuló ügysúlyozási rendszerekkel kapcsolatban megfogalmazott kritikákat (CEPEJ [2020], 43. o.

Fontos azonban, hogy az eloszlás az adatok egyszerű logaritmikus transzformálásával ($\lg(\text{újraindulással korrigált munkaidő} + 2)$) közelítőleg normalizálható volt (a Kolmogorov-Smirnov teszt eredménye $d=0,03708$, $p>0,2$, Lilliefors teszt $p<0,5$, Shapiro-Wilk $W=0,98227$, $p=0,0000$). Ez látható a 4.9-4. számú ábrán is.

5.5-4. számú ábra: A logaritmikusan transzformált munkaidő értékek eloszlásának oszlopdiagramja és a normál valószínűségi eloszlás grafikonja

5.5.3. Különböző munkaidőigényű ügyek eloszlása

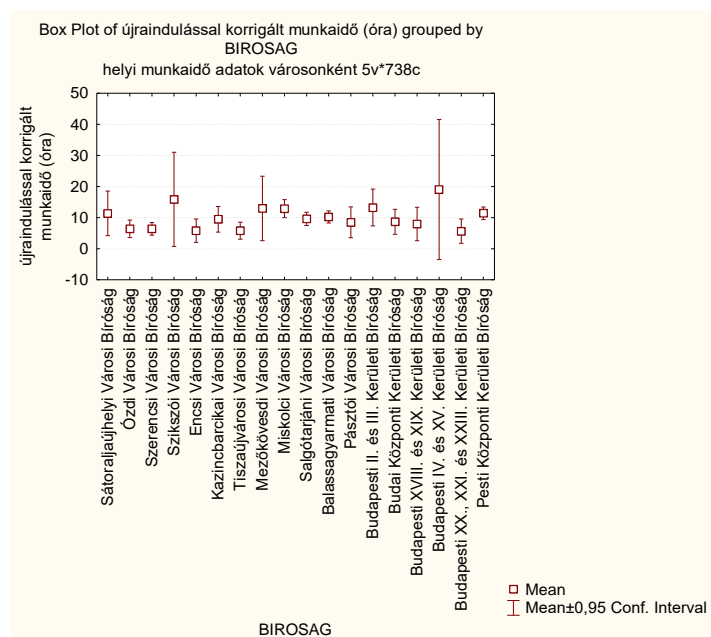
A következő kérdés, hogy a fentiek szerint jelentősen különböző munkaidőigényű ügyek eloszlása az egyes szervezeti egységek között egyenletes-e. E körben először az egyes városi bíróságokat hasonlítottam össze, az erre vonatkozó leíró statisztikai adatokat az 5.5-2. számú táblázat tartalmazza. Az egyes bíróságok átlagait összehasonlítva látható, hogy a maximális érték 19,06 óra (Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság), a második legnagyobb érték 15,88 óra (Szikszói Városi Bíróság). Ha e két értéket figyelmen kívül hagyjuk, (mivel az előző értéket a maximális időigényű ügy torzítja felfelé, az utóbbi bíróságról pedig mindössze 7 ügy került a mintába, itt van a legnagyobb két szórás érték is), a legnagyobb érték (13,26 óra, Budapesti II és III. kerületi Bíróság) még így is 2,3-szerese a minimális értéknek (5,65 óra, Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Bíróság).

A különbségek vizuálisan is jól érzékelhetők a 4.9-5. számú ábrán, ami az egyes bíróságok átlagait és az átlagok 95 %-os CI-jét (konfidencia intervallumát) ábrázolja (a Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság és a Szikszói Városi Bíróság széles CI intervallumai is jól látszanak, ami a kiugró értékekre, a nagy szórásra utal). A fentiekre alapozott várakozásokat igazolva

a Kruskal-Wallis teszt szignifikáns különbséget mutat ($df=17$, $N=738$ $H=30,22246$ $p=0,0248$). Elvethetjük tehát a nullhipotézist, hogy az egyes városi bíróságok között nincs különbség. Egyértelműen kijelenthető, hogy *az egyes városi bíróságok előtt befejeződött ügyek munkaidőigénye között jelentős különbségek vannak.*

A munkaidő adatok leíró statisztikái az egyes városi bíróságokon													
szervezeti egység	Valid N	Mean	Confidence -95,000%	Confidence +95,000%	Median	Minimum	Maximum	Lower Quartile	Upper Quartile	Std.Dev.	Standard Error	Skewness	Kurtosis
Sátoraljaújhelyi Városi Bíróság	17	11,3814	4,2052	18,5576	6,3182	1,2608	56,9165	3,0542	11,4482	13,9574	3,3852	2,4758	6,9554
Ózdi Városi Bíróság	22	6,3907	3,5609	9,2205	4,2454	1,0841	28,3225	2,2542	7,5216	6,3824	1,3607	2,3306	6,1257
Szerencsi Városi Bíróság	13	6,3832	4,3387	8,4277	6,2253	0,8345	12,4442	5,1358	8,8271	3,3833	0,9384	0,0569	-0,2552
Sziksói Városi Bíróság	7	15,8837	0,7532	31,0142	8,1104	1,7503	43,5773	5,0633	34,7378	16,3601	6,1835	1,1989	-0,3221
Encsi Városi Bíróság	12	5,7940	2,0428	9,5451	4,1057	0,8752	22,5136	2,1372	6,9630	5,9039	1,7043	2,3346	6,3278
Kazincbarcikai Városi Bíróság	30	9,4608	5,3176	13,6040	5,9392	1,3805	54,1954	3,5021	10,5542	11,0957	2,0258	3,0332	10,0802
Tiszaújvárosi Városi Bíróság	18	5,7999	3,0717	8,5281	4,1117	0,7045	18,6588	2,1412	7,3492	5,4861	1,2931	1,4499	1,0213
Mezőkövesdi Városi Bíróság	9	12,9794	2,6120	23,3468	10,2300	0,5022	46,1591	7,4224	13,3427	13,4874	4,4958	2,1562	5,5726
Miskolci Városi Bíróság	100	12,9096	10,0089	15,8102	8,4959	0,0438	92,9890	4,2595	17,1477	14,6184	1,4618	3,1480	13,1113
Salgótarjáni Városi Bíróság	114	9,6178	7,4731	11,7625	6,0906	0,0438	84,8051	3,5479	11,2526	11,5583	1,0825	3,4594	17,0652
Balassagyarmati Városi Bíróság	140	10,2252	8,2856	12,1648	7,3788	0,0875	79,8467	2,7313	13,1159	11,6072	0,9810	2,8597	11,5436
Pásztói Városi Bíróság	24	8,4970	3,5454	13,4487	5,7291	0,0438	57,5372	2,3284	8,8281	11,7264	2,3936	3,4548	14,0105
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság	19	13,2632	7,3289	19,1975	8,4814	1,3277	44,1877	4,4397	18,3782	12,3122	2,8246	1,4022	1,1840
Budai Központi Kerületi Bíróság	18	8,6796	4,6581	12,7011	6,2827	0,0438	26,8881	3,7288	12,5005	8,0869	1,9061	1,1381	0,4109
Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság	11	7,9613	2,6093	13,3133	5,9799	0,3451	27,4502	1,4262	9,9417	7,9666	2,4020	1,6858	3,0425
Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság	21	19,0585	-3,4650	41,5820	5,9680	0,4376	231,1443	1,7503	12,6717	49,4810	10,7976	4,3278	19,2998
Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Bíróság	19	5,6486	1,7240	9,5732	2,7051	0,0438	27,7697	0,7635	6,2475	8,1426	1,8680	2,1474	3,9459
Pesti Központi Kerületi Bíróság	144	11,3928	9,3578	13,4279	7,2579	0,0219	81,0327	2,8124	17,1662	12,3543	1,0295	2,2673	7,6849

5.5-2. számú táblázat

5.5-5. számú ábra: Az ügyek munkaidőigénye az egyes városi bíróságokon box-plot diagramon

A szervezeti egységek közötti különbségek másik lehetséges dimenziója a székhelyi³²¹ és a többi városi bíróság közötti különbség. Ennek az az oka, hogy a Be. alapján a törvényszék székhelyén működő városi bíróságokra (székhelyi városi bíróságok) eltérő illetékességi szabályok vonatkoztak, azaz a hozzájuk érkező ügyek összetétele eltért a többi városi bíróságtól³²². A várákosásokat igazolták a három törvényszék székhelyi bíróságai és a többi helyi bíróság összesített és törvényszékenkénti munkaidő értékeinek leíró statisztikai adatai, melyeket az 5.5-3. számú táblázatban közölök. Ugyanis a vizsgálatba bevont három székhelyi bíróság előtti ügyek munkaidő átlaga 11,36 óra volt szemben a többi városi bíróság 9,62 órási átlagával.

³²¹ Székhelyi városi bíróság: a megye törvényszékének városában működő városi bíróság, Budapesten a Pesti Központi Kerületi Bíróság. A megkülönböztetést a székhelyi városi bíróságok speciális hatáskörei indokolják.

³²² A Be. 17. §-ának (5) és (6) bekezdése sorolta fel azokat a bűncselekményeket, amelyekre a törvényszék székhelyén működő helyi bíróságok kizárólagosan illetékesek (jelenleg pl. közveszélyokozás (Btk. 259. §), közérdekű üzem működésének megzavarása (Btk. 260. §), visszaélés radioaktív anyaggal (Btk. 264. §), visszaélés nukleáris létesítmény üzemeltetésével (Btk. 264/A. §), visszaélés atomenergia alkalmazásával (Btk. 264/B. §) és a gazdasági bűncselekmények (Btk. XVII. Fejezet) - kivéve a számvitel rendjének megsértését (Btk. 289. §), valamint a pénzügyi bűncselekményeket (Btk. XVII. Fejezet III. Cím). A kizárólagos illetékesség alá eső bűncselekmények köre az utóbbi időben szűkült, tehát jelenleg kisebb az eltérés a székhelyi és a többi helyi bírósághoz érkező ügyek összetétele között, mint 2010-ben volt).

A munkaidő adatok leíró statisztikái a székhelyi és nem székhelyi városi bíróságokon összesen és törvényszékenként

szervezeti egység	Valid N	Mean	Confidence -95,000%	Confidence +95,000%	Median	Minimum	Maximum	Lower Quartile	Upper Quartile	Std.Dev.	Standard Error	Skewness	Kurtosis
összes székhelyi	384	11,3621	10,0842	12,6401	7,5926	0,0219	92,9890	3,1577	15,0516	12,7365	0,6500	2,8027	11,3117
összes nem székhelyi	354	9,6230	7,9701	11,2758	5,7186	0,0438	231,1443	2,7540	10,9526	15,8126	0,8404	8,6451	110,7650
Miskolci Városi Bíróság	100	12,9096	10,0089	15,8102	8,4959	0,0438	92,9890	4,2595	17,1477	14,6184	1,4618	3,1480	13,1113
többi Borsod-Abaúj-Zemplén megyei helyi bíróság	128	8,6157	6,8639	10,3676	5,1996	0,5022	56,9165	2,9918	10,0717	10,0161	0,8853	2,8638	9,2572
Balassagyarmati Városi Bíróság	140	10,2252	8,2856	12,1648	7,3788	0,0875	79,8467	2,7313	13,1159	11,6072	0,9810	2,8597	11,5436
többi Nógrád megyei helyi bíróság	138	9,4229	7,4783	11,3675	6,0562	0,0438	84,8051	2,8147	10,9781	11,5524	0,9834	3,4132	15,9516
Pesti Központi Kerületi Bíróság	144	11,3928	9,3578	13,4279	7,2579	0,0219	81,0327	2,8124	17,1662	12,3543	1,0295	2,2673	7,6849
többi fővárosi kerületi bíróság	88	11,4018	5,9868	16,8168	5,7987	0,0438	231,1443	1,5540	12,4490	25,5571	2,7244	7,5201	64,2798

5.5-3. számú táblázat

Ez jól látszik az átlagok 95 %-os CI-t ábrázoló 5.5.6. számú box-plot diagramon is.

5.5-6. számú diagram: Az ügyek munkaidőigénye a székhelyi és a nem székhelyi városi bíróságokon box-plot diagramon

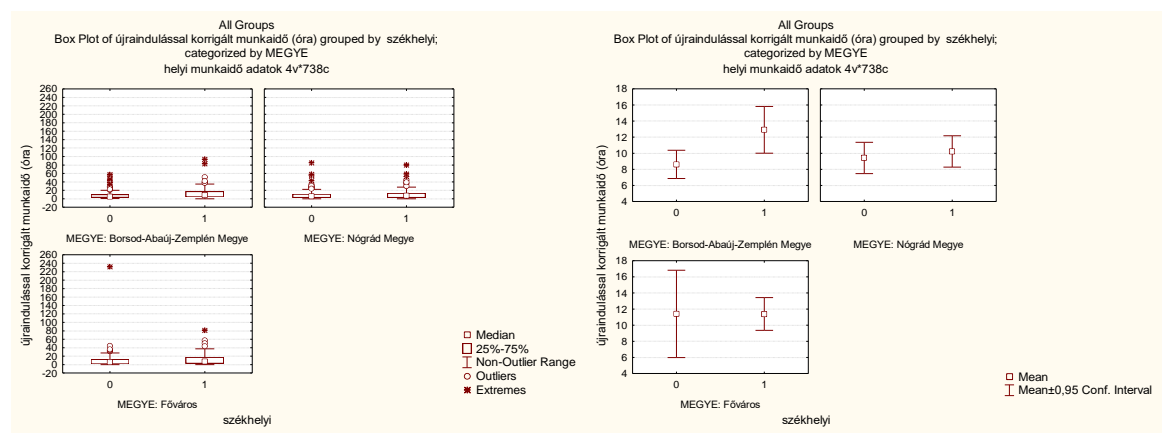
A mért, és szemmel is látható különbségek valódiságával kapcsolatos várakozásokat igazolta a kérdés eldöntése érdekében – a munkaidő adatok normálistól eltérő eloszlására tekintettel – végzett Mann-Whitney U teszt 5.5-4. számú táblázatban látható eredménye: $U = 59787,5$, $p = 0,0047$. Tehát a *székhelyi és a többi bíróság* közötti különbség hiányára vonatkozó nullhipotézist elvetve egyértelműen kijelenthető, hogy e két helyi bíróság csoport *között az* előttük befejeződött *ügyek munkaidőigénye tekintetében különbség van*, a tapasztalt különbségeket pedig nem a véletlen okozza, az átlagok eltérése szignifikáns.

A Mann-Whitney próba eredményei a székhelyi és nem székhelyi városi bíróságok munkaidő adatainak összehasonlítása tekintetében összesen és törvényszékenként									
szervezeti egység	Rank Sum (nem székhelyi)	Rank Sum (székhelyi)	U	Z	P- level	Z adjust ed	P- level	Valid N (nem székhelyi)	Valid N (székhelyi)
összes	122622,5	150068,5	59787,5	- 2,827 4	0,004 7	- 2,8274	0,004 7	354	384
Miskolci Törvényszék	13112	12994,0	4856,0	- 3,124 0	0,001 8	- 3,1240	0,001 8	128	100
Balassagyarmati Törvényszék	18735	20046,0	9144,0	- 0,769 9	0,441 4	- 0,7699	0,441 4	138	140
Főv. Tvsz.	9502,5	17525,5	5586,5	- 1,511 0	0,130 8	- 1,5110	0,130 8	88	144

5.5-4. számú táblázat

Ha az egyes törvényszékeken külön-külön vizsgáljuk a székhelyi városi bíróság és a többi városi bíróság adatait, akkor az 5.5-3. számú táblázat és az 5.5-7. számú box-plot diagram alapján az látható, hogy csak a Miskolci Törvényszék esetében mutatkozik szembeötlő különbség. Az egyetlen kiugró értéket (19,06 óra, Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság)

leszámítva azonban úgy tűnik, hogy a Főv. Tvsz.-en is számottevő eltérés van az ügyek munkaidőigénye között. A Balassagyarmati Törvényszéken nem várunk szignifikáns különbséget.

5.5-7. számú diagram: Az ügyek munkaidőigénye a székhelyi és a nem székhelyi városi bíróságokon törvényszékeként box-plot diagramon

A várakozásokat jól igazolták az elvégzett Mann-Whitney U teszt eredményei (az adatokat az 5.5-4. számú táblázatban közöltem): a különbség csak a Miskolci Törvényszék esetén szignifikáns: $U = 4856$, $p = 0,0018$.

Az egyes szervezeti egységek közötti lehetséges különbségek harmadik dimenziója a vizsgálatba bevont egyes törvényszék területén befejezett ügyek átlagos munkaidőigényének egymással való összehasonlítása. Az egyes törvényszék ügyeinek munkaidő értékei tekintetében a leíró statisztikai adatok az 5.5-5. számú táblázatban olvashatók. Az egyes törvényszékek átlagait az 5.5-6. számú táblázatban hasonlítottam össze.

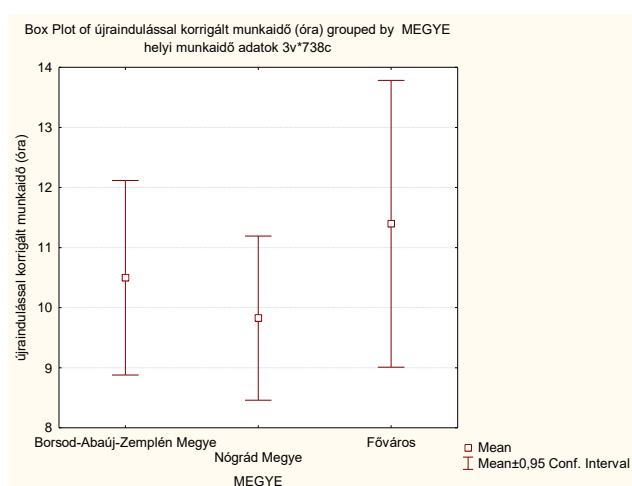
A munkaidő adatok leíró statisztikái az egyes törvényszékeken													
szervezeti egység	Valid N	Mean	Confidence - 95,000%	Confidence +95,000%	Median	Minimum	Maximum	Lower Quartile	Upper Quartile	Std.Dev.	Standard Error	Skewness	Kurtosis
Miskolci Törvényszék	228	10,4990	8,8801	12,1178	6,4870	0,0438	92,9890	3,5493	12,8299	12,4051	0,8215	3,2487	14,4350
Balassagyarmati Törvényszék	278	9,8269	8,4614	11,1925	6,5081	0,0438	84,8051	2,7779	11,4664	11,5661	0,6937	3,1103	13,3735
Főv. Tvsz.	232	11,3962	9,0093	13,7831	6,4490	0,0219	231,1443	2,3005	15,3722	18,4521	1,2114	7,8378	87,7522

5.5-5. számú táblázat

Az egyes törvényszékek munkaidő átlagainak összehasonlítása					
szervezeti egység neve	átlag (óra)	különbség előzőhöz képest (óra)	különbség átlaghoz képest (óra)	arány az előzőhöz képest (%)	arány átlaghoz (%)
Balassagyarmati Törvényszék	9,83	-	-0,7	-	93,35
Miskolci Törvényszék	10,5	0,67	-0,03	106,82	99,72
átlag	10,53	0,03	0	100,29	100,00
Főv. Tvsz.	11,4	0,9	0,87	108,26	108,26

5.5-6. számú táblázat

Az adatok alapján látható, hogy az ügyek átlagos munkaidőigénye a Főv. Tvsz. területén a legmagasabb, a Balassagyarmati Törvényszék területén a legalacsonyabb, a Miskolci Törvényszék területén pedig a három törvényszék átlagához közeli. Az egyes törvényszékek átlagai egymáshoz, illetőleg az átlaghoz képest 6-8% eltérést mutatnak, a maximális és a minimális érték közötti különbség 1,57 óra, azaz 14,91 %. Kérdés azonban, hogy ezek a különbségek statisztikai értelemben valós különbségek-e.

5.5-8. számú diagram: Az ügyek munkaidőigénye az egyes törvényszékeken box-plot diagramon

E tekintetben sokat sejtet az 5.5-8. számú box-plot diagram: látható, hogy az egyes törvényszékek átlagai egy kivétellel – a Főv. Tvsz. átlaga a Balassagyarmati Törvényszékhez képest – a többi törvényszék átlagának 95 %-os CI-n belül vannak. Erre tekintettel a várakozás az, hogy az egyes törvényszékek munkaidő átlagai között nincs szignifikáns különbség.

Ezt igazolta a kérdés eldöntése érdekében – a munkaidő adatok normálistól eltérő eloszlására tekintettel – választott Kruskal-Wallis test: $H(2, N=738) = 0,6977558$ $p = 0,7055$. Tehát a nullhipotézist megtartva kijelenthető, hogy a tapasztalt különbségeket csak a véletlen okozza, az átlagok eltérése nem szignifikáns. Ez különösen annak fényében magától értetődő, hogy ha a maximális időigényű (fővárosi) ügyet figyelmen kívül hagyjuk: ekkor a Főv. Tvsz. átlaga 10,4 órára, a három törvényszék átlaga pedig 10,22 órára csökken. Ezzel a Főv. Tvsz. és a Miskolci Törvényszék közötti különbség lényegében eltűnik, sőt a Miskolci Törvényszék átlaga lesz a legmagasabb.

Ebben a relációban egyébként nem volt meglepő és váratlan a nullhipotézis megtartása, mert a helyi szintű és törvényszéki szintű bíróságok között a hatásköri megosztás logikája az, hogy az egyszerű megítélésű, hétköznapi, tömegesen előforduló ügyeket a helyi szintű bíróságok intézik. Csak a valamilyen okból különös, nehezebb megítélésű, összetettebb, bonyolultabb ügyek kezdődnek a törvényszékeken. Ebből következően a helyi büntető peres ügyek komplexitásának van egy – minden megyében egyformán érvényesülő – felső korlátja. Egy bizonyos jogi komplexitást egyik megyében sem haladhatnak meg a helyi büntető peres ügyek. Így tehát az átlagos munkaidőigényben sem lehet nagy különbség. A megyénként eltérő társadalmi-gazdasági-bűnözési környezet hatása értelemszerűen inkább a törvényszéki szintre tartozó büntetőügyek jelentősebben eltérő komplexitásában mutatkozhat meg.

A fenti adatok alapján két lehetőségünk van: vagy elfogadjuk azt, hogy az egyes törvényszékek között nincs szignifikáns különbség a befejezett ügyek átlagos munkaidőigénye tekintetében, vagy megpróbáljuk a kimutatott különbség létét nagyobb mintán igazolni. Elegendően nagy mintán ugyanis elvileg bármilyen kicsi különbség igazolható. A döntés lényegében attól függ, hogy a kimutatott különbség szakmai értelemben jelentős-e. Erre a kérdésre pedig egyértelműen igen a válasz. Bár az átlaghoz képest + 8,26%-os és – 6,65%-os különbség jelentéktelennek tűnik, valójában azonban nagyon

jelentős, mert ez a két szélső érték között már 14,91 %-os különbséget okoz³²³. Ráadásul nem lehetünk biztosak abban, hogy a vizsgálatba bevont három törvényszék jól reprezentálja-e a saját kategóriáját, vagy hogy a vonatkozásokban adódó szélső értékek egyúttal az összes törvényszék szélső értékét is jelentik-e. Az ügyek munkaidőigényének különbsége különösen akkor lehet fontos, ha hatása az érkezett ügyek számának különbségéből adódó fent írt munkateher különbség hatásával kumulálódik (a darabszám alapján túlterhelt bíróságokra érkező ügyek munkaidőigényének átlaga magasabb az országos átlagtól).

Már ekkora mintánál is látható tehát, hogy az egyes *szervezeti egységek között* szignifikáns *különbségek* lehetnek az ügyek átlagos munkaidőigénye tekintetében. Levonható tehát egyrészt az a következtetés, hogy ha vannak az egyes szervezeti egységek között különbségek (márpedig vannak), akkor azok ezzel munkaidő mérési módszerrel kimutathatók és statisztikailag igazolhatók. Az ügyek bíróságon belüli elosztásakor, a *szignálás során* tehát bizonyosan *nem lehet figyelmen kívül hagyni* az egyes ügyek *komplexitásbeli különbségeit*, nem elegendő az ügyeket számuk szerint egyenlően elosztani, még egy ügyszakon belül sem.

Az eredmények tükrében tehát egyértelmű, hogy a *különböző munkaidőigényű ügyek eloszlása területileg nem egyenletes*, azaz az egyes szervezeti egységekhez eltérő arányban érkeznek a különféle nehézségű ügyek³²⁴. A *munkateher mérési módszerek megtervezésekor semmiképpen nem lehet tehát figyelmen kívül hagyni az egyes ügyek munkaidőigényét*, azaz immár bizonyos, hogy a megvalósítandó bírói munkateher mérési rendszer nem alapulhat pusztán az érkezett ügyek darabszámán, nem lehet kizárólag „darab-darab” alapú.

5.5.4. Az ügyek munkaidőigényét befolyásoló eljárási és anyagi jogi tényezők

A következő kérdés az volt, hogy mely tényezők befolyásolják az ügyek munkaidőigényét, és prognosztizálható-e ezekből megfelelő biztonsággal a munkaidőigény³²⁵. Az ennek megválaszolása érdekében végzett exploratív vizsgálatok a munkaidőigénynek a vizsgálatba

³²³ Az eddig elmondottak alapján tudjuk, hogy pusztán az ügyek darabszáma tekintetében fennálló ilyen mértékű, tartós különbségek drámai eltéréseket okoznak az egyes szervezeti egységek között az eljárások időszűrűségében.

³²⁴ Ahogyan ezt már sejtettük a kiemelt ügyek egyenetlen területi eloszlása alapján is.

³²⁵ Eredményeimnek ezt a részét is közöltem már (Örkényi [2013]).

bevont kezdőirati változókkal való kapcsolatának feltárását célozták. Első lépésként kiszűrtem azokat a kezdőirati változókat, amelyek a vizsgált mintában nem fordultak elő, ugyanis ezek vonatkozásába semmilyen statisztikai vizsgálat nem volt elvégezhető³²⁶. Azokat az 5.5-7. számú táblázatban összefoglalt kezdőirati változókat, amelyek csak egy-egy esetben fordultak elő, szintén nem lehetett önállóan figyelembe venni.

A csak egy-egy esetben előforduló változók							
kérdőív szerinti sorszáma	változó		érték: nem		érték: igen		
	neve	jellege	esetszám	munkaidő átlag	esetszám	munkaidő	eltérés az átlagtól
18	Lemondott-e a vádlott a tárgyalásról (nyilvános ülésre tartozik-e az ügy)?	binomiális	737	10,505	1	27,459	16,93102
23	Eredetileg a Be 569. 570. 571. §-a szerinti ügyként indult-e?	binomiális	737	10,536	1	4,565	-5,96293
38	Van a vádiratban bünszervezetben elkövetett cselekmény?	binomiális	737	10,532	1	7,598	-2,92985
51	fogolyszökés büntette/vétsége (245.§.)	gyakorlatilag binomiális	737	10,492	1	37,302	26,77398
57	hulladékgazdálkodás rendjének megsértése büntette (281/A. §.)	gyakorlatilag binomiális	737	10,532	1	7,598	-2,92985

5.5-7. táblázat

A többiek az általuk felvehető értékek számától függően binomiális, ordinális, vagy skaláris változók voltak. A binomiális változók egy része elvileg is csak két értéket vehet fel (igen-nem), volt közöttük azonban olyan, amely elvileg ugyan többféle értéket is felvehetett

³²⁶ Nem volt a vizsgált ügyek között olyan, amelyben a vád tárgyává tett cselekmény befolyással üzérkedés nemzetközi kapcsolatokban büntette (Btk. 258/E. §), bírósági végrehajtás akadályozása vétsége (249/A. §), bünszervezetben részvétel büntette (Btk. 263/C. §), emberkereskedelem büntette (175/B. §), emberölés minősített esetei (166. § (2) bekezdés), emberrablás büntette (175/A. §), kitartottság büntette (206. §), közérdekű üzem működésének megzavarása büntette (Btk. 260. §), közösség elleni izgatás büntette (Btk. 269. §), rendbontás büntette/vétsége (271/A. §), szemérmesítés vétsége (208. §), terrorcselekmény büntette (Btk. 261. §), és vesztegetés nemzetközi kapcsolatban büntette (258/B. §-258/D. §), vagy bünszövetségben elkövetett cselekmény lett volna, illetőleg biztosíték letételére került volna sor.

volna³²⁷, de a vizsgált ügyekben csak kétféle értéke fordult elő, ezért ezeket binomiális változókként kezeltem (gyakorlatilag binomiális változók). A binomiális változók harmadik csoportját azok a változók alkotják, amelyeket több – az alacsony esetszám miatt – önállóan nem vizsgálható binomiális változó összevonásával, vagy ordinális változók binomiálissá alakításával képeztem (képzett változók).

Az első lépésben megvizsgáltam, hogy felfedezhető-e különbség az egyes ügyek munkaidőigénye tekintetében az egyes binomiális kezdőirati változók értéke függvényében.

A binomiális változóknak a munkaidő mennyiségére vonatkozó hatását szemléltető leíró statisztikák kivonatát a 7. számú melléklet tartalmazza. Az adatok alapján látható, hogy a vizsgált binomiális változó többsége jelentősen befolyásolja a munkaidőigényt. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy a számos esetben alacsony esetszám miatt a megfigyelt eltérések tényleges jelentősége erősen bizonytalan. Ez jól látható volt az egyes binomiális változók különböző értékei esetén megfigyelhető munkaidő értékek átlagainak box-plot diagramjai alapján is³²⁸.

Az egyértelmű válaszok érdekében itt is hipotézis vizsgálatokat végeztem, amelyek eredményeit 8. számú mellékletben foglaltam össze. Az adatokból látható, hogy a kérdőívre felvett 25, elvileg vagy gyakorlatilag binomiális változó közül 10 (hatályon kívül helyezés utáni-e az ügy; kell-e határozni kényszerintézkedésről; jogszabály alapján soron kívüli-e az ügy; bíróság elé állításos-e az ügy; magánvádas-e az ügy; eredetileg tárgyalás mellőzésével indult-e az ügy; a vádlott(ak) valamennyi cselekmény elkövetését beismerték (teljes beismerés); van a vádiratban csoportosan elkövetett cselekmény; illetőleg van-e a vád tárgyává tett cselekmények között hitelsértés (Btk. 330. §) vagy hűtlen kezelés büntetési alakzatai (Btk. 319. § (3) bekezdés)) esetében van jelentős, és szignifikáns különbség a munkaidő mennyiségében. További két változó (csatoltak-e digitális mellékletet; szerepel-e a vád tárgyává tett cselekmények között foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §)) esetén tapasztalható jelentős, a szignifikancia határán álló különbség. A fennmaradó 13 változó közül 8 esetében (pótmagánvádas-e az ügy; sor került-e nemzetközi vagy európai elfogató parancs kiadására; hány, a vádirat szerint távollévő terhelt volt; továbbá, hogy volt-e a vád tárgyává tett cselekmények között befolyással üzérkedés büntetése (Btk. 256. §), ittas

³²⁷ Főleg bűncselekmény fajták, amelyek elvileg korlátlan rendűségben fordulhatnak elő.

³²⁸ Terjedelmi okokból ezeket nem tudom közölni.

járművezetés vétsége (188. § (1) bekezdés), kényszerítés büntette (174. §), visszaélés lőfegyverrel, vagy lőszerrel büntette (Btk. 263/A. §), zártörés vétsége (249. §)) az összminta átlagához (10,53 óra) képest jelentős ($\pm > 2$ óra) volt az eltérés, a szignifikancia hiánya tehát jobbra a rendkívül alacsony esetszám (az ittas járművezetés vétsége kivételével $N < 10$) következménye volt.

Az átlagos munkaidőt önmagukban nem szignifikáns mértékben emelő változók (perújítás-e az ügy; csatoltak-e digitális mellékletet; pótmagánvádas-e az ügy; hány, a vádirat szerint távollévő terhelt van; illetve, ha a vád tárgyává tett cselekmények között volt foglalkozáskörében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §), ittas járművezetés büntette (188. §. (2)-(3) bekezdés), közúti baleset okozásának vétsége (187.§), vagy zsarolás (323.§)) összevonásával és binomiálissá alakításával egy ún. „binomiális nehezítő” változót hoztam létre, amire nézve már szignifikáns különbség volt a várható munkaidőigényben. Az egyik önmagában is szignifikáns hatású változót (eredetileg tárgyalás mellőzésével indult-e az ügy) összevontam a szakmai tapasztalatok és a mért adat alapján szintén a munkaidőt csökkentő, de csak egy esetben előforduló másik binomiális változóval (eredetileg a Be. 569. 570. 571. §-a szerinti ügyként indult-e): a hatás együttesen is szignifikáns mértékben munkaidő csökkentőnek bizonyult.

Ez alapján tehát végeredményben a vizsgálatban előforduló 25 binomiális változó közül 17 esetében bizonyítható értékelhető hatás a későbbi munkaidőigény vonatkozásában. Ez azt igazolja, hogy a vizsgálatot megelőző szakmai egyeztetés során a bírák alapvetően helyesen határolták be a releváns vagylagos kezdőirati jellemzők körét. További két (mindössze egy esetben előforduló, vagy ordinálisból binomiálissá alakított, és más binomiális változókkal összevont) változó (eredetileg a Be. 569-571. §-a szerinti ügyként indult-e az ügy, vagy volt-e a vád tárgyává tett cselekmények között zsarolás (Btk. 323. §)) vonatkozásában igazolódott a munkaidőigényt szignifikáns mértékben módosító hatás.

Megvizsgáltam a munkaidőigény és az egyes binomiális kezdőirati jellemzők közötti korrelációs kapcsolatot is. Az adatok normalitásának hiányára tekintettel választott Kendall féle rangkorrelációs próba eredményeit szintén a 8. számú melléklet tartalmazza, amelyből látható, hogy a vizsgált binomiális változók egyenként általában gyenge vagy igen gyenge, de számos esetben erősen szignifikáns korrelációt mutatnak a munkaidő igénnyel. Ez arra utal, hogy a munkaidőigény szempontjából e változóknak egyenként nincs jelentős szerepe.

A vizsgált kezdőirati változók következő csoportját az ordinális változók képezték. Az elemzés során azokat a változókat tekintettem ordinális változóknak, amelyeknél a változó által felvett értékek száma több volt, mint kettő, de nem haladta meg a hetet. Valamennyi változó a 0 értéket vette fel leggyakrabban, vagyis az ügyek többségében nem fordult elő (lásd a 9. számú melléklet). A perrel érintett szakkérdések száma kivételével (ahol 254 esetben volt 0-tól eltérő érték, vagyis 254 ügyben legalább egy szakkérdést érintettek) az összes többi változó esetében kevesebb, mint 66 esetben volt 0-tól eltérő érték. Ez, különösen azon változók esetében, ahol sokféle érték fordult elő azzal járt, hogy az egyes kategóriák elemszáma nagyon alacsony, sok esetben csak egy-kettő volt. Erre tekintettel és terjedelmi okokból a munkaidőigény leíró statisztikáinak az egyes változók csoportjainkénti közlésétől eltekintek. A különböző ordinális változók egyes csoportjaiban mért átlagos munkaidőigények közötti különbségek megítélése érdekében a hipotézis vizsgálatot Kruskal-Wallis teszttel végeztem. Az eredmények (szintén lásd a 9. számú mellékletet) alapján megállapítható, hogy csak a szakkérdések, a kihallgatni indítványozott szakértők, a polgári jogi igények, a fiatalok terheltek, és a vád tárgyává tett gazdasági bűncselekmények, valamint rablások számának változása okoz szignifikáns különbséget az egyes csoportok munkaidő átlagai között. A többi ordinális változó összevonva sem bizonyult jelentősnek.

Megvizsgáltam az egyes ordinális változók és a munkaidőigény közötti korrelációs összefüggéseket is a Kendall féle rangkorrelációs próba segítségével. Az eredményeket a 9. számú melléklet tartalmazza. Azok alapján megállapítható volt, hogy a perben érintett szakkérdések számától eltekintve egyenként valamennyi ordinális kezdőirati változó gyenge, vagy igen gyenge korrelációs kapcsolatban van a munkaidő igényel, a kapcsolat azonban a polgári jogi igények száma esetében szignifikáns, a szakkérdések, a kihallgatni indítványozott szakértők, a polgári jogi igények, a fiatalok terheltek, és a vád tárgyává tett gazdasági bűncselekmények, valamint rablások száma esetében pedig erősen szignifikáns.

A vizsgált kezdőirati változók következő csoportját a kontinuos (a változó által felvett értékek száma több volt, mint 9) változók képezték. Ezek esetében első lépésként leíró statisztikákat készítettem, melynek eredményeit a 10. számú mellékletben közölöm. Az értékek eloszlására nézve normalitás vizsgálatot végeztem, a Kolmogorov-Smirnov teszt szerint $p < 0,01$, a Shapiro-Wilk W teszt szerint $p = 0,0000$ volt valamennyi változó esetében.

A normalitás vizsgálat szerint az adatok egyik változó esetében sem mutattak normál eloszlást. Erre tekintettel a kontinuos kezdőirati változók nyers adatai és a munkaidőigény közötti korrelációs kapcsolatok Kendall féle rangkorrelációs próba segítségével voltak vizsgálhatók. Az eredményeket a 11. számú melléklet tartalmazza. Ez alapján megállapítható, hogy a vád tárgyává tett egyéb bűncselekmények száma kivételével ($p=0,04235$) valamennyi kontinuos kezdőirati változó erősen szignifikáns ($p < 0,000651$), és a binomiális, vagy ordinális változók többségétől lényegesen erősebb (abszolút értékben $\tau > 0,04994$ és $< 0,508610$) korrelációs kapcsolatban áll a munkaidő igényvel.

A kapott eredmények megerősítése érdekében a kontinuos kezdőirati változók és a munkaidő adatok logaritmikus transzformálást követően elkészítettem az egyes kontinuos kezdőirati változók (egyszeresen vagy többszörösen) logaritmikusan transzformált értékei és a munkaidőigény egyszeresen logaritmizált értékeinek pontdiagramjait is, és megkísértem a görbe illesztéseket is. Ezek közlésétől terjedelmi okokból eltekintek. Azt, hogy az egyes kezdőirati változók esetében hányszoros logaritmikus transzformációt végeztem, az döntötte el, hogy melyik transzformáció esetében kaptam a leginkább lineáris összefüggést. Az erre vonatkozó adatokat a 12. számú melléklet tartalmazza. Bár az így számolt Pearson féle korrelációs együttható direkt módon nem hasonlítható össze a Kendall féle τ értékekkel a kapott adatok mégis jól összhangban álltak azokkal.

A fentiek alapján levonható a következtetés, hogy vizsgált kezdőirati változók jelentős része erősebb vagy gyengébb, de egyértelműen szignifikáns kapcsolatba hozható a később az ügyben felmerült munkaidő igényvel. Bizonyos jellemzők ritkán fordulnak elő, vagy hatásuk kevésbé jelentős, ezeknél a pontos összefüggések feltárásához nagyobb mintára lenne szükség.

5.5.5. Regressziós modell építés

Ezután már csak egyetlen nyitott kérdés maradt megválaszolatlanul: milyen számszerű kapcsolatban vannak a munkaidővel, mint függő változóval a vele szignifikáns korrelációt mutató kezdőirati változók, mint független változók, és milyen biztonsággal jelezhető előre a kezdőirati jellemzők összessége által a munkaidő várható mennyisége. Ennek tisztázása érdekében regressziós számításokat végeztem. A munkaidő mennyisége determinálása szempontjából relevánsnak tűnő kezdőirati változók számára, a kontinuos kezdőirati változóknak a munkaidővel fennálló, többé-kevésbé linearizálható kapcsolatára, és a

logaritmikusan transzformált munkaidő adatok normálisához közeli eloszlására tekintettel lehetőség volt a többszörös lineáris regressziós módszer alkalmazására, amelyre a Statistica program GLM modelljét választottam.

A modellben szereplő független változók körét és a függő változót, a független változók program szerinti besorolását, az adatok transzformálásának módját, és az alkalmazott szűrési feltételeket, és a kiszűrt ügyek számát szintén a 12. számú melléklet tartalmazza. A regressziós modell alapját 731, a feltételeknek megfelelő ügy képezte.

A modell alapbeállításokkal történt futtatása után a program az 5.59-8. számú táblázatban közölt eredménytáblát adta. Ebből látható, hogy a modellben szereplő kezdőirati jellemzők együttesen nagyon erős ($r=0,7905$) kapcsolatban vannak a munkaidő mennyiségével, összességében a munkaidő változékonyságát 58,5 %-ban magyarázzák ($r^2=0,5851$), az összefüggés erősen szignifikáns ($p=0,00$).

A munkaidő, mint függő változó és a kezdőirati jellemzők, mint független változók közötti többszörös lineáris regresszió számítás eredménytáblája szűrt adatok alapján										
Multiple	Multiple	Adjusted	SS	df	MS	SS	df	MS	F	p
R	R ²	R ²	Model	Model	Model	Residual	Residual	Residual		
0,790507	0,624901	0,585118	52,52971	70	0,750424	31,53110	660	0,047774	15,70767	0,00

5.5-8. számú táblázat

Az egyes kezdőirati jellemzők szerepét a modellben a 13. sz. számú melléklet foglalja össze. Látható, hogy annak kialakításában *mindössze hét kezdőirati jellemzőnek van bizonyosan jelentős szerepe* ($p<0,05$). A táblázat legfelső, intercept megjelölésű sorában a parameter oszlopban található az a szám, amely a regressziós egyenesnek az y tengellyel való metszéspontját jelöli (a). A hozzá tartozó p értékből látható, hogy értéke nem szignifikáns, a metszéspont tehát nullának tekinthető. A táblázat paraméter nevű oszlopában található az egyes kezdőirati változók vonatkozásában a program által kalkulált, az egyes változókhoz tartozó szorzószámok (b), amelyek a lineáris regresszió számítás képletében a regressziós egyenes meredekségét határozzák meg. Az értékek egymással direkt módon nem hasonlíthatók össze, mert az egyes változókhoz eltérő dimenziójú és nagyságrendű adatok

tartoznak (pl. a nyomozati iratok oldalszáma átlagosan 113,4 oldal, míg a vádlottak átlagos száma 1,44). Az összehasonlítást, és az egyes változók egymáshoz viszonyított súlyának, fontosságának értékelését a standardizált β érték teszi lehetővé. A program által eredményként adott (a) és (b) értékek birtokában immár képesek vagyunk arra, hogy a többszörös lineáris regresszió

$$y=a+b_1*x_1+b_2*x_2+...b_n*x_n$$

általános képletébe,

ahol: y = az adott ügyben várható munkaidőigény;

x_{1-n} = az adott ügy egyes kezdőirati jellemzőinek számszerű értéke (pl. alperesek száma, nyomozati iratok oldalszáma stb.)

b_{1-n} = az adott ügy egyes kezdőirati jellemzőihez tartozó, számítógép által kalkulált szorzószám (többszörös lineáris regresszió számítás eredménye)

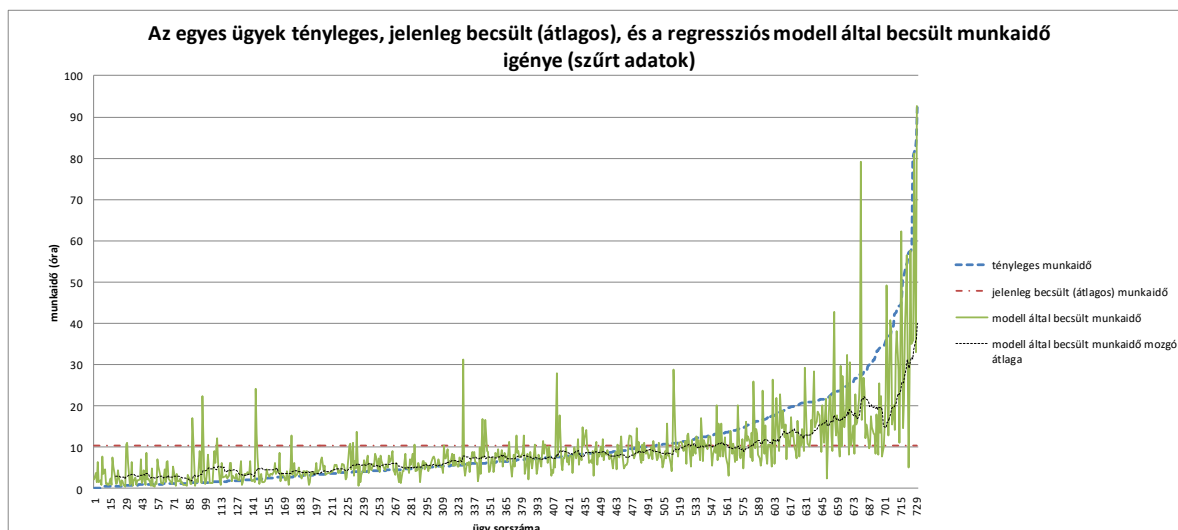
a = konstans (többszörös lineáris regresszió számítás eredménye)

a 13. számú mellékletben található b_{1-n} , és a értéket, valamint az adott ügyre vonatkozó x_{1-n} értékeket behelyettesítve bármely ügy vonatkozásában ki tudjuk számolni a várható munkaidőigényt.

Kérdés az, hogy a meghatározott paraméterek alapján a regressziós modell milyen biztonsággal képes megbecsülni a munkaidőigényt. Ennek érdekében minden vizsgált ügy vonatkozásában – a program megfelelő funkciója segítségével – elvégeztem a fenti számítást, vagyis meghatároztam a regressziós modell által becsült munkaidőt, amit összevettem az általam becsült (tényleges) munkaidővel. Az eredményeket a következő 5.5-9. számú diagramon ábrázoltam.

A diagramon a regressziós modell kialakításában figyelembe vett ügyek (731) szerepelnek a kisebb munkaidőigényűnek mért ügyektől a nagyobbak felé haladva sorba rendezve a vízszintes tengelyen. Az egyes ügyekhez tartozó munkaidő értékeket a függőleges tengelyen ábrázoltam. A mért munkaidő értékek eloszlását az egyes ügyek értékeit összekötő vastag szaggatott (kék) vonal mutatja. A jelenlegi „darab-darab” alapú munkateher mérési rendszerben nem vesszük figyelembe az egyes ügyek munkaidőigénye közötti

különbségeket. Ez praktikusán azt jelenti, hogy minden ügy munkaidőigényét egyenlőnek, vagyis átlagosnak tekintjük. Ezt szimbolizálja a diagramon a 10,25-ös értéknél³²⁹ húzott vastag szaggatott-pontozott (piros) vízszintes vonal. Az adott ügyben a regressziós modell által becsült munkaidőigény értékét a folytonos (zöld) vonal jelzi.

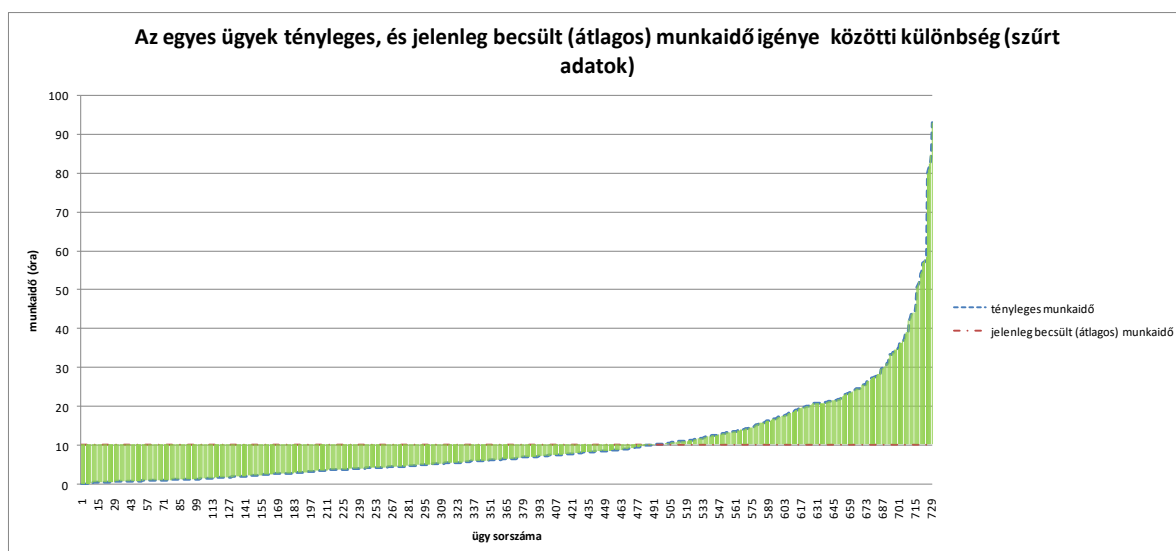

5.5-9. számú diagram

A folytonos vonal lefutása alapján látható, hogy a regressziós modell által becsült értékek valamennyi tartományban igen nagy szórást mutatnak, azaz *a modell nem mindig tudja az egyes ügyek munkaidejét pontosan megjósolni*. Szemmel látható azonban az is, hogy az erős hullámozás ellenére a becsült értékeket ábrázoló folytonos vonal mégis lényegesen jobban követi az általam az iratok vizsgálata alapján mért értékeket ábrázoló szaggatott vonalat, mint a jelenleg alkalmazott módszer („darab-darab” módszer, minden ügy átlagos) által eredményezett vízszintes vonal. A becsült és a tényleges értékek közötti egyezés az átlagos körüli, vagy attól kisebb munkaidőigényű ügyek esetében egészen jó, és itt a hullámozás is kevésbé jelentős, bár a modell által jósolt érték általában magasabb a ténylegestől. A predikció biztonsága a nagyobb munkaidőigényű ügyek esetében romlik, ebben a tartományban erősebb a hullámozás, és a modell által jósolt érték is egyre inkább elmarad a ténylegestől. Ezzel együtt a tényleges értékekhez összességében mégis sokkal közelebb vannak a modell által becsült értékek, mint az átlag.

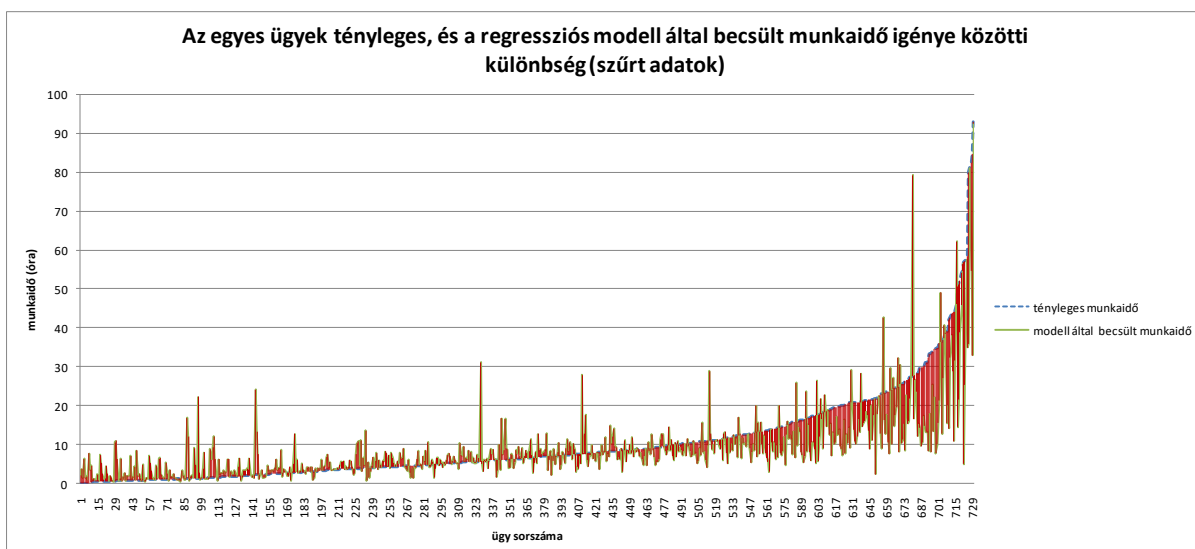
³²⁹Az érték az adatok szűrése miatt nem egyezik a teljes minta 10,53-os átlagával.

A regressziós modell és a jelenlegi, „darab-darab” alapú módszer által kirajzolt két görbének a tényadatok görbájától való távolsága minden egyes ügy esetében azt jelzi, hogy mekkorát téved az egyik vagy a másik modell. Az összes ügy tekintetében pedig a két görbe közötti terület nagysága jelzi ezt. Az iratok alapján általam mért értékek és az átlagos értékek esetében ezt az 5.5-10. számú diagramon ábrázoltam. Az ábrán a két görbe közötti zöld terület az átlagos és a tényadat közötti különbségek abszolút értékeinek összegével egyenlő. Ez különösen akkor tűnik nagynak, ha a két görbe által egyaránt lefedett (alul fehéren maradt) terület nagyságával vetjük össze. Ez utóbbi az egalizációs módszerrel az egyes ügyek között szétosztott összes munkaidő mennyiségnek azt a részét jelzi, amely valójában „megfelelő helyre” került.

5.5-10. számú diagram

Ugyanezt a regressziós modell által becsült értékek és a tényleges értékek vonatkozásában az 5.5-11. számú diagram mutatja. A becsült értékek erős fluktuációja miatt a görbék közötti (ezúttal pirossal színezett) terület nagysága szemmel lényegesen nehezebben becsülhető, mint az előbbi esetben, az azonban egyértelmű, hogy az – különösen az átlagoshoz közeli vagy attól alacsonyabb munkaidőigényű ügyeknél – kisebb, mint a „darab-darab” alapú módszer esetében volt. Az is észlelhető, hogy a mindkét görbe alatti, itt szintén fehéren hagyott terület is megnövekedett, tehát a „megfelelő helyre” kiosztott munkaidő egészhez viszonyított hányada is nagyobb lett.

5.5-11. számú diagram

Az alkalmazott többszörös lineáris modell hasznosságát számszerűen az 5.5-9. számú táblázatba foglalt adatok igazolják.

A jelenlegi „darab-darab” alapú módszer és a regressziós modell összehasonlítása (szűrt adatok alapján, N=731)			
	tényleges munkaidő	jelenleg becsült (átlagos) munkaidő	modell által becsült munkaidő
összes munkaidő (óra)	7490,28	7490,28	6530,10
átlagos munkaidő (óra)	10,25	10,25	8,93
a tényleges munkaidőhöz mért különbség abszolút értékeinek összege (óra)	0,00	5781,86	3060,25
a tényleges munkaidőhöz mért különbség abszolút értékeinek átlaga (óra)	0,00	7,91	4,19
különbség az összes munkaidő %-ában	0,00	77,19	46,86

5.5-9. számú táblázat

Az egyik legfontosabb, az 5.5-10. számú diagramon látottakat megerősítő tény, amit a táblázatból kiolvashatunk, hogy a jelenleg alkalmazott gyakorlat (minden ügy egyenlő) azt

eredményezi, hogy 7490,28 munkaóra szétosztása során 5781,86 órát (5.5-10. számú diagramon zöldre satírozott terület), ügyenként átlagosan 7,91 órát tévedünk! A tévedés mértéke %-ban kifejezve még ijesztőbb: a kiosztott munkaórák számának 77,19 %-a ($100 \cdot 5781,86 / 7490,28$). Ez számszerűen is igazolja a munkaidő adatok eloszlása alapján már levont következtetést, hogy *helytelen a helyi bírósági peres büntetőügyeket egyenlőnek tekinteni*.

A kétféle munkaidő elosztási megoldást összevetve az első különbség, hogy a jelenlegi módszerhez képest a regressziós modell átlagosan 1,32 órával (10,25-8,93) kevesebb munkaidőt prognosztizál az egyes ügyekben, így az összes munkaidő is 6530,1 órára csökken a jelenlegi 7490,28 óráról. Ez – az 5.5-9. és 5.5-11. számú diagramon látottak alapján – elsősorban annak lehet a következménye, hogy a modell a nehezebb ügyekben nem képes kellő biztonsággal előre jelezni a várható munkaidő mennyiségét, és tendenciózusan alábecsüli azt. Ez azt jelenti, hogy korrekciós megoldások nélkül azoknak a szervezeti egységeknek a többlet munkaterhe, ahol a nagyobb munkaidőigényű ügyek felülreprezentáltak nem jelezhető kellő pontossággal előre.

A másik, a vizsgálat tárgya szempontjából nagyon fontos különbség, hogy a regressziós modell fenti fogyatékosága ellenére összességében mégis lényegesen jobb eredményt képes produkálni, mint a jelenlegi módszer. Alkalmazásával ugyanis a tévedés mértéke jelentősen csökken: a 6530,1 munkaóra szétosztása során már csak 3060,25 órát (5.5-11. számú diagramon pirosra satírozott terület), ügyenként átlagosan csak 4,19 órát tévedünk. Ez azt jelenti, hogy a tévedés mértéke a jelenlegi 77,19 %-ról 46,86 %-ra ($100 \cdot 3060,25 / 6530,1$) csökken, azaz a korábbinak csupán 60,71 %-a ($100 \cdot 46,86 / 77,19$) lesz. A modell javításával a predikció pontossága talán tovább is növelhető, a kutatásaim célja azonban nem egy végleges predikciós modell felépítése, hanem pusztán az elfogadható megbízhatóságú predikciós modell építés lehetőségének igazolása volt.

5.5.6. A regressziós modell diagnosztikai vizsgálata

A regressziós modell ellenőrzése érdekében – a program megfelelő funkciója segítségével – minden modellbe bevont ügy vonatkozásában elvégeztem a fenti számítást, vagyis meghatároztam a regressziós modell által becsült munkaidőt (illetőleg annak $\log(y+2)$ értékét). A modell által becsült és a tényadat különbsége a reziduum (hibatag vagy maradék), ami lényegében a tévedés mértékét mutatja az egyes ügyek esetében. A hibatagok

(logaritmikusan transzformált értékeinek) leíró statisztikái szerint a maradékok átlaga a lineáris regressziós módszer sajátossága folytán 0, a szórása 0,2118, standard hibája 0,0078. Az eloszlás nagyjából szimmetrikus (ferdeség=-0,2721), azonban a normálistól csúcsosabb (csúcsosság=2,0154), és a P-P plot diagram alapján várható közelítőleg normális eloszlással szemben a próbák alapján nem normális (K-S $d=0,07802$, $p<0,01$; Lilliefors $p<0,01$; Shapiro-Wilk $W=0,96827$, $p=0,00000$).

Megvizsgáltam a változók varianciájának állandóságát (homoszkedaszticitását) is. Az elvégzett Levene's teszt eredménye a nyomozati iratok terjedelme kivételével minden más független változó vonatkozásában szignifikáns (p minden esetben $< 0,0067$) volt, tehát a homoszkedaszticitás nullhipotézisét elvetve megállapíthatjuk, hogy a változók heteroszkedasztikusak. Mindezekből az következik, hogy a modell ellenőrzésére használt, az eloszlással szemben a normalitás és homoszkedaszticitás követelményét támasztó próbák eredményeit óvatosan kell kezelni.

A nagy számú független változóra tekintettel ellenőriztem a modellben jelenlévő multikollinearitás mértékét is. Ennek érdekében kiszámoltam az egyes független változók vonatkozásában a varianciát infláló faktort (variancianövelő tényező, VIF) és annak reciprokát, a tolerancia mutatót (T). A multikollinearitás mértékét akkor tekintettem erősnek, zavarónak, ha a $VIF \geq 2$, illetőleg a $T \leq 0,5$, nagyon erősnek, károsnak pedig akkor, ha a $VIF \geq 5$, illetőleg a $T \leq 0,2$. Ennek alapján a regressziós modellben szignifikáns szerepet játszó független változók közül kizárólag az ügy magánvádas jellege esetében volt tapasztalható káros mértékű multikollinearitás ($VIF=55,5336$, $T = 0,0180$). Erős multikollinearitás volt továbbá észlelhető a vád tárgyává tett cselekmények száma ($VIF = 2,9019$, $T = 0,3445$), a nyomozati iratok terjedelme ($VIF=2,6977$, $T = 0,3706$), a vádirat terjedelme ($VIF=2,3633$, $T = 0,4231$), és az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma ($VIF=2,0665$, $T = 0,4838$). A többi független változó esetében a multikollinearitás mértéke gyenge volt ($VIF < 2$, $T > 0,5$).

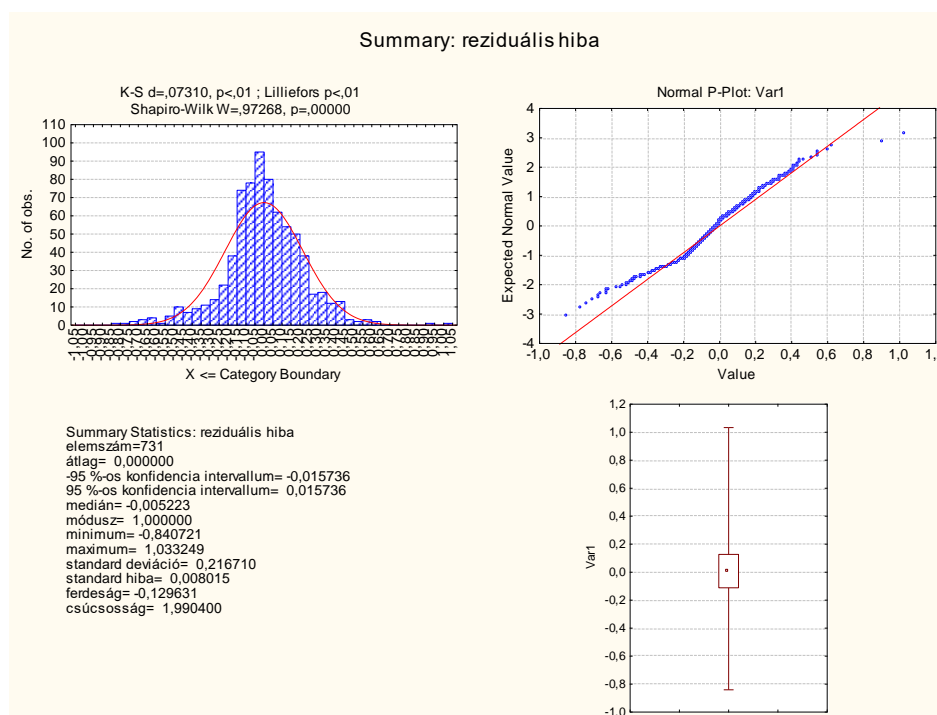
Erre tekintettel a végleges regressziós modellből az ügy magánvádas jellegére utaló független változót kihagytam. Az így felépített újabb modell összefoglaló adatait az 5.5-10. számú táblázatban közlöm. Látható, hogy a modellben bennmaradt releváns kezdőirati jellemző együttesen továbbra is nagyon erős ($R=0,7695$) kapcsolatban van a munkaidő

menyiségével, összességében a munkaidő változékonyságát 57 %-ban magyarázzák ($\bar{R}^2 = 0,5703$), az összefüggés erősen szignifikáns ($p=0,00$).

A munkaidő, mint függő változó és a kezdőirati jellemzők, mint független változók közötti többszörös lineáris regresszió számítás végleges eredménytáblája szűrt adatok alapján										
többszörös korrelációs együttható R	determináltsági koefficiens (R^2)	korrigált determináltsági koefficiens (\bar{R}^2)	négyzetösszeg (regresszió)	szabadságfok (regresszió)	átlagos négyzetösszeg (regresszió)	négyzetösszeg (maradék)	szabadságfok (maradék)	átlagos négyzetösszeg (maradék)	F	p
0,769521	0,592162	0,570387	49,77762	37	1,345341	34,28319	693	0,049471	27,19471	0,00

5.5-10. számú táblázat

Az egyes releváns kezdőirati jellemzők szerepét a modellben a 14. sz. számú melléklet foglalja össze. A modell a megmaradt független változók esetében ezúttal már mentes a káros mértékű multikollinearitástól (VIF max. < 2,89, T min. > 0,3460) és multikollinearitás mértéke csak három releváns változó esetén erős, a többi esetében gyenge.

5.5-12. számú diagram: A hibatagok eloszlásának oszlopdiagramja és P-P plot diagramja

A hibatagok (logaritmizált) szórása 0,2167, standard hibája 0,0080, az eloszlás azonban – az 5.5-12. számú diagramon látható oszlopdiagram, és P-P plot diagram ellenére – továbbra

sem normális (K-S $d=0,073104$, $p<0,01$; Lilliefors $p<0,01$; Shapiro-Wilk $W=0,972678$, $p=0,00000$), és heteroszkedasztikus (Levene's teszt eredménye a vádirat terjedelme és a kihallgatni indítványozott tanúk száma kivételével minden más releváns független változó vonatkozásában szignifikáns ($p < 0,0009$)).

Az adott helyi büntető peres ügyben *várható munkaidőigény* tehát pusztán *hét kezdőirati jellemző*, a vádirat és a nyomozati iratok terjedelme, a vádlottak, a vád tárgyává tett cselekmények és az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma, valamint a vád tárgyát képező cselekmények jellege *alapján* kellő biztonsággal *előre jelezhető*. Fontos észrevenni, hogy a statisztikai elemzés segítségével fontosnak talált kezdőirati jellemzők jól egybeesnek a szignálást végző és nyilatkozatuk szerint valamilyen súlyozást informálisan alkalmazó igazgatási vezetők által figyelembe vett (3.7.1. alfejezet) tényezőkkel. Kutatásom tehát megerősítette a szakmai vélekedést és gyakorlatot. A kidolgozott *módszer* újszerűségét az adja, hogy *segítségével* immár *képesek vagyunk számszerűsíteni is az egyes tényezők komplexitására és munkaidőigényére gyakorolt hatásának erősségét és irányát*, szemben az eddigiekkel, de még a külföldön alkalmazott megoldásokkal is.

Az e *kezdőirati jellemzőkhöz tartozó értékekből* (vádlottak száma, nyomozati iratok oldalszáma stb.) kiindulva, *azokat* a 12. számú melléklet szerinti módon *transzformálva*, a 14. számú melléklet koefficiens oszlopában *hozzájuk tartozó b értékek* és a következő *képlet segítségével* bármely járásbírósi büntető peres ügy esetén *képesek vagyunk a várható bírói munkaidőigényt kiszámítani*:

$$\log(\text{munkaidő}+2) = -0,1399 + 14,897845*\log(\log(\log(\log(\log(\text{vádirat terjedelme}+2)+1)+1)+1)+1) + 0,213402*\log(\text{nyomozati iratok terjedelme}+2) + 0,238040*\log(\text{tanúk száma}+2) + 1,139714*\log(\log(\text{vádlottak száma} + 2) + 1) + 5,134829*\log(\log(\log(\log(\text{cselekmények száma}+2)+1)+1)+1) - 0,20735*\log(\text{közbizalom elleni bcs}+2) - 0,140696*\text{hitelsértés}$$

Így például, ha az ügyészség egy 80 oldalas nyomozati irat alapján, egy 3 oldalas vádirattal, egy vádlottal szemben, egy cselekmény miatt, nem közbizalom elleni bűncselekmény vagy hitelsértés (hanem pl. ittas járművezetés) tárgyában emel vádat és nem indítványoz tanúbizonyítást, akkor a bírósági per várható bírói munkaidőigénye (ha valamilyen okból nem indul újra) 5,16 óra lesz. Ha azonban az ügy 1300 oldalas nyomozati irat és 20 oldalas vádirat alapján, 5 vádlott ellen, 10 cselekmény (pl. egy csoportosan elkövetett rablás sorozat)

miatt indul és 10 tanút is ki kell hallgatni, akkor a várható munkaidőigény már 40,17 órának adódik.

Ezt a műveletet a lajstrom program az adott ügy adatlapjának súlys szám nyilvántartására szolgáló ablaka mögé írt programsor automatikusan el tudja majd végezni. Az így kapott várható munkaidő értékek egyúttal az ügyek súlys számait adnák. Ezáltal az adott bíró, az adott szervezeti egység, az adott bíróság munkaterhét nem az érkezett ügyek száma, hanem a súlys számaik összege adhatná.

További 4 olyan kezdőirati jellemzőt (a nyomozati iratok okirati mellékleteinek terjedelme, eljárásban kihallgatni indítványozott szakértők száma, továbbá a csalás büntetési alakzatai és a rablás, mint a vád tárgyává tett cselekmény) sikerült azonosítani, amely ugyan nem biztosan, de valószínűleg jelentős hatással van a későbbi munkaidőigényre, tehát egy nagyobb mintán végzett vizsgálat esetén releváns jellemzőnek találtathatót volna. Valamennyi említett kezdőirati jellemző pusztán a vádirat és a nyomozati iratok alapján automatikusan vagy a lajstromozást végző irodai alkalmazott által is könnyen megállapítható.

Kijelenthetjük tehát, hogy az utolsó kérdésre is igen a válasz: a helyi bírósági peres büntető ügyek várható munkaidőigénye pusztán a kezdőirat bizonyos könnyen felismerhető jellemzői alapján észszerű – de legalábbis a jelenlegi „darab-darab” alapú módszertől lényegesen nagyobb – pontossággal megbecsülhető. Ez lehetővé teszi annak a már korábban is javasolt munkateher mérési rendszernek a megvalósítását, amely az érkezett ügyek pusztán darabszáma mellett azok – kezdőiratuk alapján előre megbecsült várható – munkaidőigényét is figyelembe veszi.

5.5.7. Összefoglalás

Megállapíthatjuk, hogy a helyi bírósági peres büntetőügyek munkaidőigénye – akár a befejezett ügyek iratai alapján – megmérhető abszolút értelemben is, és az ennek során alkalmazott mérési módszer valamennyi más bírósági ügyszakra adaptálható. A mért adatok alapján azt tapasztalhatjuk, hogy az egyes ügyek munkaidőigényében igen jelentős különbségek vannak, és a különböző munkaidőigényű ügyek területi eloszlása nem egyenletes. A mért munkaidőigény az ügyek kezdőiratának számos jellemzőjével hozható laza összefüggésbe, melyek együttesen azonban már nagyon erős korrelációt mutatnak

azzal. Az ennek alapján felépített többszörös *lineáris regressziós modell segítségével* pusztán a *kezdőirat alapján* értelmes biztonsággal *előre jelezhető* az egyes ügyek várható *munkaidőigénye* és így jelentős mértékben javulhat a becslés pontossága ahhoz képest, mintha minden ügyet egyenlőnek tekintünk. Különösen azokban az ügyszakokban igaz ez, ahol az ügyek munkaidőigényének szórása nagy és kevés az átlagoshoz közeli ügy. Erre tekintettel a kiépítendő *új bírói munkateher mérési rendszerben* az *érkezett ügyek száma* mellett az iratok lényeges jellemzői által ügyszakonként, szervezeti egységenként, vagy egyedileg meghatározott *munkaidőigényét is figyelembe kell venni*.

A kidolgozott *módszerről elmondható*, hogy minden más ismert ügysúlyozási módszerhez hasonlóan egy, az érkezett ügyek bizonyos jellemzőin alapuló *predikciós eljárás*: az *ügy érkezésekor*, az akkor ismert adatok alapján *kap egy súlysámot*. Minden általam ismert megoldástól megkülönbözteti azonban az, hogy nem az ügyek – részletesebb vagy nagyvonalú – kategorizálásán alapul, hanem *minden ügy esetében egyedi*, az ügy 7 saját jellemzője alapján kalkulál a rendszer az adott ügy számára *saját súlysámot*. A súlyozási eljárás a CEPEJ által alkalmazott osztályozás szerint a $B+a+1$ *kategóriába sorolható*. Az első szempont szerint a besorolás B, mert a módszert megalapozó kutatásaim során az ügyek munkaidőigényének meghatározásakor, bár a befejezett iratok mért adataiból indultam ki, de ezekből *részben* kétségtelenül szakmai alapú *becslés* útján határoztam meg a munkaidőigényt. A módszer által meghatározott *ügysúlyok* ugyanakkor *rendkívül transzparensnek tekinthetők*, hiszen az ügyek egyértelműen meghatározott attribútumaiból kiindulva, egy *matematikai képlet* segítségével határozzuk azokat meg. Ebből a szempontból tehát a besorolás: a. A rendszer egyedülállóságát éppen a modell lelkét képező, minden releváns tényezőt számításba vevő algoritmus biztosítja. A *meghatározott súlysámok* a befejezéshez szükséges munkaidőt jelentik órában kifejezve, tehát minden más üggyel való *korlátlan összehasonlíthatóságot biztosító időegység súlyok*. Így a módszer nemcsak ügyszakon belül, hanem az egész bírósági szervezeten belül univerzálisan használható. A rendszer legnagyobb újítása és egyedisége – minden más általam ismert rendszerhez képest – a használt *ügysúlyok lényegében korlátlan száma*, mert statisztikailag kevésbé valószínű, hogy két ügy mind a hét alapul vett kezdőirati jellemzője teljesen azonos legyen. Erre tekintettel a harmadik szempont alapján egyértelműen az 1. kategóriába tartozik. A módszer gyakorlati alkalmazása tehát a nemzetközi élvonalba emelhetné a magyar ügysúlyozási gyakorlatot és ezzel a hazai bírósági igazgatást.

5.6. Kutatásaim eredményeinek gyakorlati felhasználási lehetőségei

A kidolgozott módszer gyakorlati jelentőségét az adja, hogy általa egy majdnem évtizedes mulasztását pótolhatná a hazai igazságügyi igazgatás. Ennek bevezetésével lényegében csak a nyugati mintát követjük, sajnos nagy késedelemmel, de álláspontom szerint egyúttal az élmezőnybe is kerülhetünk.

Erre tekintettel az alábbi rendszer kialakítását *javaslom*, első sorban az *első fokú peres ügyek tekintetében*. E megszorítás oka az, hogy az aránytalanság elsősorban a peres ügyszakokat érinti, a peres eljárások egyébként is hosszabb időigénye miatt itt érinti igazán érzékenyen az ügyfeleket az eljárás esetleges elhúzódása és időszerűtlensége, valamint egyébként is ez a bíróságok tevékenységének leginkább reflektor fényben lévő része. Ezen túlmenően a nemperes ügyek komplexitása vélhetően kisebb mértékben tér el egymástól. A másodfokú peres ügyekre a tapasztalatok felhasználásával későbbiekben könnyen kiterjeszthető a módszer. A peres ügyek közül ki kell még hagyni a szabálysértési pereket, mert azokat ma már titkárok intézhetik (lásd 29. számú lábjegyzet), tehát bírói munkateher szempontjából nem kell őket számításba venni. De a rendszer természetesen később valamennyi alkalmazotti kategóriára kiterjeszthető az ő munkaterhük és a teljes bírósági munkateher mérése érdekében.

A rendszer működésének alapelve az, hogy *minden érkező ügy* a lajstromozáskor az ügyszám mellé *kap* egy az ügygel kapcsolatban *várhatóan felmerülő* összes bírói *munka mennyiségével arányos súlysámot* is. A súlysám számítógépes szoftver által, a *kezdőiratnak* a lajstromozáskor megismerhető, és a BIIR programból kinyerhető, vagy a lajstromozást végző, általában nem jogi végzettségű igazságügyi alkalmazott által is megállapítható olyan *jellemzői alapján* kerül meghatározásra, melyek objektíve igazolhatóan befolyással vannak az ügy tényleges munkaigényére. A súlysámot egy predikciós modell által generált algoritmus állítja elő minden ügy esetében, tehát természetesen magában hordoz egy meghatározott bizonytalanságot. Ennek ellenére ragaszkodni kell az egy diszkrét érték formájában meghatározott súlysám alkalmazásához. Az ügyenként jelentkező statisztikai bizonytalanságok ugyanis összességében kiegyenlítik egymást, és a diszkrét értékek alkalmazása lehetővé teszi a súlysámok egyszerű kezelését, összesítését és statisztikai feldolgozását. A kapott *súlysámot* – a lehetőleg a *BIIR program* lajstrom részére épülő – szoftver megváltoztathatatlanul *rögzíti és nyilvántartja* az ügy befejeződéséig, újraindult ügy esetében pedig az előirat súlysámát rendeli az új ügyhöz. A

rendszer a lajstromhoz hasonlóan a különböző igazgatási szinteken megfelelő mélységben követhető, ellenőrizhető és *összesíthető*, így a továbbiakban az ügyek száma mellett az is megállapítható, hogy adott bíró, vagy szervezeti egység előtt adott pillanatban mekkora *összsúlyt képviselő* ügytömeg van *folymatban*, vagy adott időszakban mennyi *összsúlyt képviselő* ügy *érkezett* hozzá, vagy *fejeződött be*. Ekként a rendszer által *biztosítható* az ügyek súlyát is figyelembe vevő, immár *valódi arányosságon alapuló központi létszám elosztás* (*sürgős és átmeneti szükség esetében a bírák kirendelése, tartósan ígérkező helyzetekben az álláshelyek végleges átcsoportosítása és az adott helyen való betöltése útján*), és az adott szervezeti egységben *a szignálás, vagy a bírói munka értékelése, ellenőrzése körében is hasznosíthatók az adatok*. Az ügyek és ezáltal a bírói munkateher nemcsak ügyszakon belül, hanem *ügyszakok között is összehasonlíthatóvá válik*.

Sajnos azonban a kidolgozott rendszer *változtatások nélküli bevezetése még a járásbírói büntető ügyszakban sem lehetséges*, mert a kutatásaim lebonyolítása óta hatályba lépett az *új Be.*, amely radikálisan *átalakította a büntető peres eljárást*. A kutatásaim eredményeként azonosított kezdőirati jellemzők relevanciája és súlya a munkaidőigény szempontjából ezért jelentősen megváltozhatott. A *súlyszámokat generáló algoritmust tehát újra kell számolni*. Ehhez egy új, az általam lebonyolítottéhoz hasonló *újabb kutatás szükséges*. Ennek során azonban már biztosítható lenne az országos reprezentativitás, és növelhető lenne a minta elemszáma.

Az azonnali bevezetés másik akadálya, hogy *informatikai fejlesztést igényel*. A BIIR rendszerben ugyan a súlyszám rögzítésére alkalmas modul ugyan már beépítésre került, de annak az általam javasolt módon való működéséhez arra lenne szükség, hogy *a súlyszám kalkuláció alapját képező attribútumok* (jelenleg hét) *is rögzíthetők legyenek* a lajstromban. A vádlottak száma már most is kinyerhető az adatbázisból, de a többi fejlesztést igényel. Szerencsére a kutatásom óta bekövetkezett technológiai fejlődés következtében az ügyészség már elektronikus úton is megküldi a vádiratot és a nyomozati iratot a bíróságnak, így számos releváns tényező rögzítése automatikusan megtörténhet. Erre a fejlődésre tekintettel elképzelhető, hogy a folytatódó kutatásban nem is az iratok vastagságban vagy oldalszámban mért terjedelmét, hanem a dokumentumok szövegének karakter számát kellene vizsgálni, mert ez emberi közreműködés nélkül, automatikusan kinyerhető az elektronikus kezdőiratokból.

A fejlesztésnél arra is érdemes lesz figyelemmel lenni, hogy *a jelentősnek tűnő*, de a mostatni tudásunk szerint – minden valószínűség szerint a kis elemszámú minta miatt – nem releváns *tényezők is rögzíthetők legyenek*. Ilyenből több is volt a végleges modellben. Ez azért volna érdemes, mert minden bírósági ügyszakban évi tízezres nagyságrendben érkeznek peres ügyek a bíróságokra, így a *módszer gyakorlati alkalmazása esetén* rövid időn belül a kutatásaim során vett néhány százas minta helyett legalább két nagyságrenddel nagyobb számú, *több tízezer ügyet tartalmazó adatbázisunk* lenne. Ha tehát a fontos(nak vélt) kezdőirati jellemzők mellett a befejezéshez szükséges munkaidő utólagos meghatározásának a kutatásaim szerint alapját képező adatokat is rögzítenénk a rendszerben, akkor a súlyozás alapját képező lineáris *regressziós modell a hatalmas minta alapján* hamarosan *nagyságrendekkel megbízhatóbbá lenne tehető*. A BIIR programot tehát úgy kell fejleszteni, hogy az egyelőre nem szignifikáns kezdőirati változók is rögzüljenek a kezdőirat érkezésekor, majd az eljárás folyamán a *tárgyalások időtartama, a fellebbezhető határozatok terjedelme is kinyerhető legyen* belőle. Ez utóbbiak esetén sem a sok bizonytalansági tényezővel terhelt oldalszámokra kellene a jövőben alapozni, hanem a határozatok – sokkal egzaktabb – karakterszámára.

Amennyiben pedig a munkaidő, iratok alapján való utólagos becslésére általam alkalmazott módszer helyességével kapcsolatban kétségek ébrednének, úgy a jelenleg már sokkal kedvezőbb ügyforgalmi helyzetben lévő bírósági szervezet dolgozóinak bevonásával egy *klasszikus „time-study” vizsgálat is lebonyolítható lenne*. Ezt azonban nem bizonyos naptári napokban vagy hónapokban meghatározott ideig kellene folytatni, hanem a vizsgálatba bevont (pl. egy adott naptári hónapban érkezett) ügyek mindegyikének befejeződéséig. Az egyes ügyekben így (ezúttal vakójában pontosan) mért munkaidőt kellene a rendszerből immár kinyerhető kezdőirati változókra vonatkozó adatokkal korrelációba állítani, és pontosabb regressziós modellt építeni.

A *módszer* legnagyobb erénye a *generális jelleg*. Ez azt jelenti, hogy *megfelelő adaptációt követően más ügyszakokban is alkalmazható*. Célterületként azok az ügyszakok jönnek szóba, ahol olyan az eljárásrend, amely kevés elágazási lehetőséget kínál és ezért előre könnyen jósolható a menete, a szükséges eljárási cselekmények. Ebből a szempontból nagy reményeket ébreszt az *új Pp.*, amely lényegesen *szűkítette a polgári perek folyásának medrét*. A rendszer *kiterjeszthető* továbbá a *bírósági titkárokra* is, akik szabálysértési pereket intézhetnek saját nevükön. Az észszerű humán erőforrás gazdálkodás jegyében pedig

fejleszthető a rendszer abba az irányba is, hogy a bírói munkaidő számításának alapjaként csak azokat a tevékenységeket vegye számításba, amelyet csak bíró végezhet. Ezzel párhuzamosan lehetne számolni az ügyel kapcsolatban felmerült *összes többi bírósági alkalmazotti kategória* ráfordított *munkaidejét* is. Az *élesben működő rendszer* pedig a néhány év alatt csillagászati méretűvé bővülő adatbázis alapján rendszeresen *újra súlyozható* lenne egy új statisztikai elemzés lefuttatásával, akár jogszabály változás hiányában is.

A szükséges bírói *munkaórában meghatározott bírói munkateher* azért lesz nagyon hasznos a gyakorlatban, mert *könnyen bírói létszámra konvertálható*. Ezáltal egyszerűen *meghatározható* az egyes *szervezeti egységek*, vagy akár az egész igazságszolgáltatási szervezet *létszám szükséglete*. Így az igazságszolgáltatás legfontosabb erőforrása, a *humán erőforrás* szükséges *menyisége* pontosan *tervezhető* és optimálisan *osztható* el a szervezeti egységek között.

Kérdésként felvetődhet, hogy a súlyszám szükséges munkaidőt órában kifejező abszolút jellege nem eredményezi-e azt, hogy predikció elvárássá transzformálódik a gyakorló bíró felé, majd (jogi) normatív követelménnyé is válhat. Ennek lehetősége nem zárható ki, de ilyen, befejezéssel kapcsolatos elvárás most is van a bírakkal szemben. Csak most – a darabdarab szemléletből impliciten következően – ez ekként fogalmazódik meg, hogy minden ügyet 10,53 óra alatt fejezzenek be. Ez a súlyszám bevezetésének hatására mindössze annyiban változna, hogy minden ügy esetében egy kicsit realisabb elvárást támaszt a rendszer a bírakkal szemben. Az egyszerűbb ügyek esetében kétségtelenül nő az elvárás, a komplexebb ügyeknél ugyanakkor a predikciós modell is hosszabb várható munkaidő igényt jósol, ezért csökken a befejezési kényszer. Összességében a súlyszámok alapján a jelenleginél realisabb befejezési elvárás fogalmazódik meg a bírakkal szemben – ha lesz ilyen.

Kutatásaim terméke tehát olyan elméletileg megalapozott, bizonyítottan működő, nemzetközi trendeknek megfelelő, de azokat néhány ponton meg is haladó modell, amely kis utómunkálatok árán rövid időn belül a gyakorlatban is alkalmazható, fejleszthető, megbízhatóbbá tehető, és az egész bírósági szervezetre kiterjeszthető lenne mind az érintett alkalmazottak, mind az ügyszakok, és ítélkezési szintek tekintetében.

6. Összegzés, tézisek

Kutatásaim témájaként *statisztikai problémák* felvetését és megoldási lehetőségeinek keresését választottam az igazságügyi statisztika, kiemelten *a bírói munkateher mérése körében*. Ennek indoka, hogy a *bírósági (ügyforgalmi) statisztika* – a bűnügyi statisztika mellett – méltatlanul *elhanyagolt*, félreeső szeglete az igazságügyi statisztikának. Talán éppen ennek hatására a *bírói munkateherrel kapcsolatos kutatások területén hazánk jelentős lemaradásban van*. Annak ellenére is, hogy a *bírói munkateher mérésére szolgáló módszerek kidolgozása*, a *bírói munkateher mérése*, és annak alapján az erőforrások *optimális elosztása* ma már *törvényi kötelezettsége* is a központi bírósági igazgatás vezetőjének. A választás személyes oka pedig, hogy bíróként szükségképpen adatszolgáltatóként és felhasználóként is kapcsolatba kerültem az igazságügyi statisztikával, és a bőrömnön éreztem hiányosságainak következményeit.

Kinevezésemet követően röviddel szembesültem azzal, hogy a bírók munkáját – egyebek mellett – statisztikai mutatókat is figyelembe véve mérik és értékelik. A bírók többsége számára érthető okokból a bírósági statisztika – előállítása és felhasználása is – csak nyűg, szükséges rossz, ami csak többletmunkát okoz és semmi haszna nincs. Engem azonban az első pillanattól kezdve foglalkoztatott, hogy az általam szolgáltatott adatokból hogyan, milyen lépésekben, milyen módszerekkel, kiknek a közreműködésével jönnek létre a közzétett összesített adatok, és ezeket hogyan, mire használják.

A bírósági szervezeten kívül – de sajnos a szervezeten belül is – kevéssé ismert tény, hogy *bíróságok* mindenkor központi *igazgatása* egy elképesztően *gazdag*, sokrétű, szinte kimeríthetetlen és rendkívül értékes, elsősorban a bírósági ügyforgalommal és létszámhelyeztetel kapcsolatos, de az egyes ügyek számos jellemzőjét is tartalmazó *adatbázis felett rendelkezik*. Az *adatok fő forrását* a bírósági *lajstromkönyvek képezik*, amelyekben minden bíróságra érkező ügyet és a rájuk vonatkozó adatot rögzítenek: hova, mikor érkezett, mi (mekkora összeg) a tárgya, kik a felek (vádlottak), mikor tartanak tárgyalást az ügyben, mikor, milyen utóirat érkezett, mi a meghozott érdemi döntés formája (ítélet vagy végzés), mikor fejeződött be, mi a befejezés módja, volt-e másodfokú eljárás stb. A 2000-es évek elején megvalósult IT fejlesztések következtében ez – és a rá épülő *statisztikai rendszer* – *digitalizált*.

Ennek két következménye volt: ugrásszerűen *megnőtt a rögzíthető és gyűjthető adatok köre* és *egyszerűbbé* vált az adatok *összesítése*. Kutatásaim eredményeként számos területen bővült is a gyűjtött adatok köre. A megfigyelési körbe kerültek a bírósági Vh. ügyek, pontosabbá váltak a létszámadatok, részletesebb lett a befejezőmódokra vonatkozó adatszolgáltatás. Tehát a jövőben még könnyebben és szélesebb körben lenne hasznosítható ez az adatbázis.

A bírósági ügyekre vonatkozó adatok lajstromkönyvben való rögzítésének rendjét az ügyviteli szabályok tartalmazzák, az *adatbevitel* tehát elvileg országosan *egységes*. Azonban már kutatásaim kezdetén szembesültem azzal, hogy bizonyos adatok tekintetében meglepő, nehezen indokolható különbségek vannak az egyes szervezeti egységek között. Felmerült tehát a kérdés, hogy mennyire megbízhatóak a bírósági statisztikai adatok. Erre tekintettel elsődleges kutatási irányként elkezdtem szisztematikusan keresni a kiugró adatokat és vizsgálni, hogy az adott esetben van-e valami racionális magyarázat az eltérésre, vagy – egyéb ok hiányában – adatrögzítési anomáliára kell-e gyanakodni. Ennek során *számos adatrögzítési és szabályozási hiányosságot sikerült feltárnom. Kutatásaim gyakorlati haszna a szabályozás pontosabbá válása, a gyakorlat egységesülése volt*. Számos ponton hozott szigorítást és javuló adatminőséget, így az annak alapján lefolytatott igazgatási ellenőrzés hatására megszűnt az eljárások szünetelés útján való ügyviteli befejezése, majd szinte azonnali újraindulása útján virtuális érkezési és befejezési többletet generáló helyi eljárási gyakorlat. A kutatásaim eredményei alapján iniciált jogszabálmódosítás hatására pedig egységessé vált a másodfokú civilisztikai ügyek lajstromozási gyakorlata, pontosabb lett ezáltal a bírói munkateher mérése a másodfokú ügyszakokban.

A másik általam észlelt probléma volt, hogy ez az *adatkincs* nem volt (és *ma sincs*) *kihasználva*, a *bírósági igazgatás* – és az egész igazságügyi-jogalkotási rendszer – csak *korlátozottan él az adatbázis, illetőleg a modern matematikai statisztika által kínált lehetőségekkel*. Ezen változtatandó a kutatásom következő lépésében *sikerült bizonyítanom* azt, hogy ez az ügyviteli adatbázis, mint kiinduló adat és a *ROC analízis*, mint statisztikai elemző módszer milyen *jól használható* a bíróságoktól ma már független területen is, a jogalkotáshoz kapcsolódó *hatásvizsgálatok során*. A részben a bírósági peres, részben a közjegyzői FMH-s adatbázisból származó, az állami úton érvényesített magánjogi követelések összegére vonatkozó adatok segítségével ugyanis bizonyítottam, hogy a *jogalkotás* – mint a bíróságok szempontjából külső tényező – a bírósági ügyek számán

keresztül milyen *egyszerűen tudja befolyásolni a bíróságok munkaterhét*. A bírói munkateher szempontjából tehát a jogpolitikai, eljárásjogi környezet – a bíróságokra érkező ügyek számának alakításán keresztül – döntő tényező. Megállapítottam továbbá, hogy az *FMH-s eljárások kötelező értékhatáraként* az új Pp.-ben *meghatározott 3.000.000 Ft-os küszöb* túlságosan *alacsony*. Az új Pp. indoklásában megfogalmazott cél, a járásbíróóságok tehermentesítésének maximalizálása érdekében akár 6.000.000 Ft-ra is emelhetné volna azt a jogalkotó az ügyfelek érdekeinek bármilyen sérelme nélkül.

A matematikai statisztika módszereinek alkalmazhatóságára vonatkozó kedvező tapasztalatok alapján kutatásaim következő részében azt vizsgáltam, hogy milyen összefüggés van a bíróságok – jelenleg kizárólag az ügyek számán keresztül mért – munkaterhe és működésének időszerűsége között.

Így például statisztikai módszerekkel elemeztem a Főv. Tvsz. polgári elsőfokú csoportjának bírái által befejezett, meghatározott tárgyú peres ügyeket és arra a következtetésre jutottam, hogy *az egyes ügyek, az egyes ügyminőségek és az egyes bírák között is vannak szignifikáns különbségek* a perek befejezéshez szükséges időtartam, a *pertartam tekintetében*. Ez önmagában valószínűsíti azt a régen kikristályosodott szakmai meggyőződést, hogy a *bíróági ügyek komplexitásukat tekintve nem egyformák*. Kutatásaim fő témája szempontjából pedig ennek az a jelentősége, hogy ebből következően a bírói *munkateher mérés során nem elegendő csak az ügyek számát figyelembe venni*, mert különbségek vannak közöttük.

A különböző tárgyú pereknek az egyes tanácsok közötti megoszlása jól mutatja az igazgatási vezetés által – nyilván a csoport kiemelkedő létszámára tekintettel a szakmai színvonal emelése érdekében – az ügyek csoporton belüli elosztása során érvényesíteni kívánt *specializáció* hatását. Ennek következtében az egyes ügyminőségekbe tartozó *ügyek koncentráltan vannak jelen meghatározott tanácsok ügyei között*. Ezeket a náluk *nagyobb gyakorisággal előforduló ügyeket* ugyanakkor *rövidebb idő alatt intézik*, mint a többi tanács. Az elemzés nem igazolta azt az előzetes várákozást, hogy a vizsgált és öt éven túl folyamatban lévő ügyekkel jobban terhelt tanácsok előtt befejeződött, perek pertartama meghaladja a kontroll csoport által befejezett perek pertartamát. Az elhúzódó ügyek náluk való koncentrálódásának tehát nem szakmai hiba az oka. Azt is kijelenthetjük tehát, hogy az egyes tanácsok szakosítása, a *specializáció összességében kedvezően hat az ügyek*

pertartamára, nem lenne helyes ezért annak megszüntetése. Igaz tehát a népi bölcsesség: gyakorlat teszi a mestert. Azt is megállapítottam, hogy lehet, sőt érdemes különbséget tenni tárgyak szerint az egyes polgári perek között és azokat különböző ügyminőségekbe sorolni, mert a befejezésig eltelt idő tekintetében jelentősen eltérnek egymástól.

Azt is bizonyítottam, hogy a bírák törvényes mértéket meghaladó tárgyalási tevékenységének adminisztratív eszközökkel való előírása nem hatékony, mert nem jár a befejezett ügyek számának arányos emelkedésével. Ennek oka, hogy a jogszabály által elvártat meghaladó tárgyalási tevékenység drámaian rontja a bírói munka hatékonyságát.

Széles körben elterjedt vélekedés volt az is, hogy az egyes szervezeti egységek ügyeinek befejezéséhez szükséges időtartamok között tapasztalható különbséget, illetőleg a folyamatban lévő ügyek egyes szervezeti egységekben magas számát az ott dolgozó bírák szakmai felkészültségében mutatkozó különbségek okozzák. Ezt azonban soha senki nem igazolta adatokkal. Magam tehát abból indultam ki, hogy az egyes szervezeti egységekben dolgozó bírák szakmai felkészültsége között nincs számottevő különbség. Ehelyett más olyan, az időszerűtlenség okaként szóba jöhető tényezőket kerestem, melyek esetében a korreláció igazolható volt.

Kutatásaim során kimutattam, hogy a Főv. Tvsz. polgári elsőfokú csoportja majdnem egy évtizeden keresztül súlyos létszámihiánnyal küzdött. A létszám emelkedése közel sem tartott lépést az érkezett ügyek számának emelkedésével, emiatt nőtt tovább a folyamatos ügyek – vizsgált időszak kezdetén sem alacsony – száma és romlott az időszerűség, annak ellenére, hogy a csoport teljesítménye mindvégig kiemelkedő volt. A romlás mértéke azonban nem érte el a kielégítően működőnek tekintett többi azonos szintű bíróságnál tapasztalt mértéket. Sőt, ha a fővárosban is olyan mértékű létszámemelkedés valósult volna meg, akkor még jobb is lett volna a helyzet, mint máshol.

További kutatásaim általánosságban is megválaszolták az időszerűtlenség mögött meghúzódó okokkal kapcsolatos kérdéseket, megcáfolva a központi igazgatás szakmai és vezetési hibákat megjelölő álláspontját. Valójában mindig a hosszabb időn át fennálló, túl magas folyamatos ügyszám a közvetlen oka a rossz időszerűségnek. Ez ugyanis önmagában megnöveli a tárgyalási időközöt és ezzel a pertartamot. A folyamatos ügyek magas száma pedig a hosszabb időn át az elviselhetőt meghaladó érkezés következménye. Ugyanis egy

bizonyos – ügyszakonként máshol és máshol húzódó – határ, az *érkezett ügyek bizonyos száma felett a befejezések száma már nem képes követni az érkezést*. A bíró emberi teljesítőképességének fizikai határai gátat szabnak ennek. A *folyamatos, az érkezett és a befejezett ügyek száma között pedig függvényszerű kapcsolat van*. Ha az érkezett ügyek száma meghaladja a befejezett ügyekét, akkor nőni fog a folyamatos ügyek száma. Ha ez sokáig fennáll, akkor érezhetően megnő a folyamatos ügyszám, szükségszerűen rontva az időszerűséget. Ezt egyébként utóbb az élet is fényesen igazolta: a 2010-es években az érkezett ügyek számának csökkenését öröndetes módon követte a folyamatos ügyek számának jelentős csökkenése és az időszerűségi adatok javulása.

Első tézis: Az érkezett ügyek túl nagy száma kulcsszerepet játszik az időszerűtlenség kialakulásában

Ha az egységnyi idő alatt egy bíróhoz érkezett bírósági peres ügyek száma meghalad egy bizonyos, az adott ügyszakra jellemző kritikus értéket, akkor a befejezett ügyek száma nem tud azzal lépést tartani, mert az egységnyi idő alatt tárgyalható ügyek száma nem emelhető a végtelenségig. Ennek következtében megemelkedik a bíró előtt folyamatban lévő ügyek száma, mert az időszak végén folyamatban lévő ügyek száma = az időszak elején folyamatban lévő ügyek száma + az időszak alatt érkezett ügyek száma - az időszak alatt befejezett ügyek száma. A folyamatos ügyek emelkedő száma miatt pedig megnő a tárgyalási időköz, ezért emelkedik az eljárások átlagos időtartama, azaz romlik az időszerűség. Az érkezett ügyek száma tehát – a bírói munkateher egyik tényezőjeként – fontos szerepet játszik az időszerűtlenség kialakulásában.

Amíg tehát a bírósági munkateher mérés csak az ügyek számbavételén alapul, addig legalább *arra figyelemmel kell lenni a humán erőforrások elosztása során, hogy az egy bíróra időegység alatt jutó érkezés ne haladja meg azt a kritikus értéket*, amikor az adott ügyszakban a befejezés már nem tud azzal lépést tartani. *Ez az egyik – ha nem a legalapvetőbb – garancia* ugyanis arra, *hogy a folyamatos ügyek száma ne emelkedhessen, és ne romoljon az időszerűség*.

A bírósági statisztika ügyforgalmi adatainak és eredményeinek egyik legfontosabb felhasználási területe a bírósági munkateher mérés, amely az ügyforgalomra, mint a bírói munkateher egyetlen tényezőjére tekint. A tapasztalatok alapján azonban mégis *hosszabb idő óta jelentős különbségek álltak fenn az egyes szervezeti egységek egy bíróra vetített*

ügyforgalmában. Továbbá az immár törvényi kötelezettség ellenére lassan egy évtizede nincs egyértelmű módon definiálva a bírósági munkateher fogalma, nincs meghatározva az elvárható bírói munkateher mértéke, és – nyilván ezzel összefüggésben – korlátozottan hasznosulnak a statisztikai adatok a bírósági létszám gazdálkodásban. Kutatásaim fő iránya ezért annak vizsgálatára irányult, hogy megfelelőek-e a bírósági munkateher mérésének jelenleg alkalmazott elvei és módszerei.

A bírósági statisztika, a *bírói munkateher* és teljesítmény *mérés* hosszabb idő óta töretlenül *alkalmazott alaptétele*, hogy generálisan – de legalábbis egy ügycsoporton belül – *minden bírósági ügy egyforma*. Azaz elegendő egyszerűen az érkezett, a befejezett, vagy a folyamatban maradt ügyeket számba venni, és ennek alapján objektíven megítélhető az adott bíró, vagy szervezeti egység munkaterhe és teljesítménye. Tömören megfogalmazva a *bírósági munkateher mérés – de általában az egész bírósági statisztika – jelenleg „darab-darab” szemléletű*. Kutatásaim során kiemelt figyelemmel vizsgáltam azt, hogy helyes-e a fenti alapelv.

Mindenekelőtt kimutattam, hogy az ügyforgalmi adatok közül leginkább *az érkezett ügyek száma a fontos, mert ez függ a legkevésbé a bíró tevékenységétől*. Ebből a szempontból a folyamatos ügyek számát figyelmen kívül kell hagyni, mert azt a bíró tevékenységének szakmai színvonala, hatékonysága is befolyásolhatja: a befejezések adott érkezés mellett elvárhatótól alacsonyabb számán keresztül növeli. Ezáltal – ha ez lenne a munkateher mérés alapja akkor – valójában nem (csak) a bíró munkaterhét, hanem teljesítményét is mérnénk. Továbbá szakmai tapasztalataim, a kollegák véleménye, a központi igazgatás intézkedései és a jogalkotási folyamatok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a „darab-darab” szemlélet *téves, mert a bírósági ügyek közel sem egyformák*. Ebből következően a bíró munkaterhét az érkezett ügyek száma mellett azok komplexitása is befolyásolja. Az ügyek komplexitása pedig leginkább a befejezésükhöz szükséges munkaidőn keresztül ragadható meg. Mindezt az utóbb megismert nemzetközi irodalom és munkateher mérési gyakorlat is megerősítette és alátámasztotta.

Második tézis: A bírói munkateher összetett fogalom, annak az ügyek száma mellett fontos tényezője az egyes ügyek komplexitása is, amely mérhető a befejezésükhöz szükséges munkaidő mennyiségén keresztül

Az egyes bírósági ügyek ténybeli és jogi összetettsége, komplexitása nagyon eltérő lehet. Ezért a tényleges bírói munkateher meghatározása érdekében – fő szabályként az érkezett – ügyek száma mellett azok komplexitását is figyelembe kell venni, amely leginkább az ügyek befejezéséhez szükséges munkaidő mennyiségén keresztül ragadható meg. Lehetséges ezért a bírói munkateher mellé egy új, komplex, idő alapú definíciót rendelni. A bírói munkateher tehát a bírósági ügyek eljárási szabályok szerinti, gyors, szakszerű befejezéséhez szükséges összes bírói munkavégzés időigénye. A „darab-darab” szemlélet nem tartható, azt hazánkban is fel kell váltani a bírói munkateher több tényezőn alapuló megközelítésével.

Az e tárgykörben – egy gyakorlatban alkalmazható bírói munkateher mérési rendszer megalapozása érdekében – folytatott alkalmazott kutatásaim során *kidolgoztam* egy utólagos, részben becslésen alapuló, de részleteit illetően széles szakmai konszenzust tükröző módszert, amelynek segítségével *utólag is meg tudtam határozni befejezett ügyekben a ráfordított bírói munkaórák számát.* A módszert a gyakorlatban alkalmazva befejezett büntető peres ügyek reprezentatív mintáján kiszámítottam a befejezésükhöz szükséges munkaidőt. A számított átlagos munkaidő jól összhangban állt az egy bíró által időegység alatt befejezett büntető peres ügyek számára vonatkozó statisztikai adatok alapján kalkulálható átlagos munkaidőigénnyel. Az adott ügy befejezésére fordított munkaidő tehát utólag, pusztán a bírósági ügy iratai alapján is megbízhatóan megbecsülhető. A kapott adatok alapján levonhattam azt a következtetést, hogy lehet, sőt kell különbséget tenni az egyes bírósági perek között, mert a befejezéshez szükséges bírói munkaidő tekintetében jelentősen eltérnek egymástól. Két nagyságrendnyi eltérést mutattam ki az egyes ügyek befejezésére fordított munkaidő mennyiségében.

Harmadik tézis: A komplexitás tekintetében jelentős különbségek vannak az egyes ügyek között

A befejezett ügyekre fordított bírói munkaidő tehát utólag, az ügyek iratainak egyes jellemzői alapján is észszerű pontossággal megbecsülhető. Így kimutatható, hogy az egyes ügyek jelentősen eltérnek egymástól a befejezésükhöz szükséges munkaidő, azaz komplexitásuk tekintetében. Ezáltal immár kvantitatív módszerekkel, számszerűen is bizonyítottam azt a szakmai-jogalkotói-nemzetközi tudományos konszenzust, hogy a bírósági ügyek még egy

ügyszakon belül is jelentősen különböznek egymástól. A bírói munkatehernek tehát az ügyek száma mellett fontos komponense azok összetettsége is, amelyet munkaidő alapon pontosan meg lehet mérni. Azt tehát az ügyek bírák közötti, egy szervezeti egységen, egy ügyszakon belüli elosztása, azaz a szignálás során bizonyosan figyelembe kell venni.

A várakozásokat igazolva azt is kimutattam, hogy a különböző komplexitású ügyek területi eloszlása sem egyenletes. Jelentős eltérések mutatkoznak az egyes bíróságok között általában, de különösen a kizárólagos és általános illetékességű, azaz a székhelyi és a többi városi bíróságok között a hozzájuk érkező ügyek összetettségét illetően. Ebből pedig az következik, hogy pusztán az ügyek száma alapján nem lehet megvalósítani a bírósági humán erőforrásoknak az egyenletes munkaterhet és ezen keresztül egyenletes időszerűséget biztosító elosztását. A bírói létszám szervezeti egységek közötti elosztásakor is figyelembe kell venni az ügyek komplexitását.

Negyedik tézis: A különböző komplexitású ügyek területi eloszlása nem egyenletes

Kimutattam tehát, hogy az egyes szervezeti egységekhez érkezett ügyek átlagos munkaidőigénye is jelentős mértékben eltérhet a különböző társadalmi-gazdasági-bűnügyi körülmények, de még inkább a különböző illetékességi szabályok hatására. Az egy bíróra jutó tényleges munkateher tehát az ügyforgalom azonossága mellett is eltérő lehet bíróságokként. Ezért az ügyek komplexitását, mint bírói munkaterhet befolyásoló tényezőt a bíróságok központi igazgatásának is figyelembe kell vennie az erőforrások, így különösen a bírói létszám szervezeti egységek közötti elosztása során.

Erre legalkalmasabb módszernek, az egyes ügyek várható bírói munkaidőigényét kifejező súlysám bevezetését találtam. A súlysám meghatározására szolgáló eljárás kidolgozása érdekében a már vizsgált ügyek esetében azt is megvizsgáltam statisztikai módszerekkel, hogy a bírák által lényegesnek tartott kezdőirati jellemzők közül vannak-e olyanok, amelyek tényleg befolyásolják a befejezéshez szükséges munkaidő mennyiségét.

Ötödik tézis: Az ügyek komplexitása, a befejezésükhöz szükséges munkaidő mennyisége kapcsolatba hozható a kezdőirat bizonyos jellemzőivel

A szakmai konszenzust igazolva megállapítottam, hogy vannak olyan eljárásjogi és anyagi jogi tények, amelyek összefüggésbe hozhatók a peres ügy befejezéséhez később szükséges munkaidő mennyiségével, azaz az ügy generálta bírói munkateherrel. E tényezők közül több

már az ügy érkezésekor ismert és a büntető peres ügyek esetében a vádirat és nyomozati irat alapján egyszerűen rögzíthető. Az azonosított releváns tényezők esetén a munkaidőigénnyel való kapcsolat általában gyenge vagy nagyon gyenge, de rendkívül erősen szignifikáns. Az ügy munkaidő igénye tehát nagyon sok tényezővel van összefüggésben, ezért rendkívül összetett jellemző.

Végül az igazoltan releváns kezdőirati jellemzők közül mindössze tucatnyi segítségével felépítettem egy olyan többszörös lineáris regressziós modellt, mellyel értelmes becslést tudtam adni az ügyek várható munkaidőigényére. Az így kapott munkaidő érték egyúttal az adott ügy súlyszáma lehet, amely abszolút értelemben is összehasonlíthatóvá teszi az ügyeket, és általa mérhetővé válik a tényleges bírói munkateher. Az ekként kifejezett bírói munkateher könnyen létszámra váltható, így segítségével egyszerűen meghatározható az adott szervezeti egységben szükséges bírói létszám. A módszer megfelelő adaptációt követően valamennyi bírósági ügyszakban és alkalmazotti kategóriában alkalmazható, a gyakorlati alkalmazás hatására rohamosan bővülő adatbázis segítségével pedig folyamatosan tökéletesíthető.

Hatodik tézis: A kezdőirati jellemzőkből kiindulva felépíthető egy regressziós modell, amellyel a várható munkaidőigény, azaz a bírói munkateher előre megjósolható

A helyi büntető peres ügyszakban már pusztán a kezdőirat mindössze hét jellegzetes attribútuma segítségével felépíthető egy olyan regressziós modell, amely segítségével észszerű biztonsággal előre jelezhető az ügy befejezéséhez várhatóan szükséges munkaidő mennyisége. A predikciós modell által minden ügy esetében generálható egy olyan súlysám, amely kifejezi az adott ügy jelentette bírói munkaterhet. A bírói munkateher mérés rendszerében tehát ez a súlysám veheti át az ügyek egyszerű darabszámának helyét, az ügy komplexitásának figyelembe vétele által pontosabban mérhetővé téve azt.

Irodalomjegyzék

1. Bencze [2004]: Bencze Mátyás, A jogösszehasonlítás elméleti megalapozásának vázlata In: Szabadfalvi József – Prugberger Tamás – Cserba Lajos (szerkesztők): Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica Tomus 22/2004. 41-53. o., Miskolci Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 2004.
https://matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_22_2004/ISSN_0866-6032_tomus_22_2004_041-053.pdf (letöltés: 2019. augusztus 22.)
2. Bodon [2010]: Adatbányászati módszerek, Budapest, 2010., www.docplayer.hu/3582861-Adatbanyaszati-algoritmusok.html (letöltés 2020. január 12.)
3. CEPEJ [2020]: Council of European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): Case Weighting in Judicial Systems, CEPEJ Studies No. 28., 2020. július <https://rm.coe.int/study-28-case-weighting-report-en/16809ede97> (letöltés 2021. január 10.)
4. Dezső - Fűrész - Kukorelli - Sári - Schmidt - Takács [1998]: Dezső Márta - Fűrész Klára - Kukorelli István - Sári János - Schmidt Péter - Takács Imre: Alkotmánytan (szerkesztette Kukorelli István), Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
5. Dudás [2011]: Dudás László, Fontos jellemzők kiválasztása permutációk segítségével, Budapest, 2011., www.docplayer.hu/301917-Fontos-jellemz-k-kivalasztasa-permutaciok-segitsegevel.html (letöltés 2020. január 10.)
6. Fazekasné [2002]: Fazekasné Kis Mária, ROC analízis alkalmazása, Acta Agraria Debreceniensis 2002/1. 4–7. www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=32045, (letöltés 2020. január 27.)
7. Gordon [1994]: Theodore Jay Gordon, The Delphi Method, AC/UNU Millennium Project, Futures Research Methodology 1994.
http://www.gerenciamento.ufba.br/downloads/delphi_method.pdf (letöltés 2020. január 7.)
8. Gramckow [2011]: Heike Gramckow, Estimating Staffing Needs in the Justice Sector (Washington, DC: World Bank, Justice & Development Working Paper Series, 2011), <http://documents1.worldbank.org/curated/en/958421468324281209/pdf/729280NWP0Box30ector0JOD0WP01902012.pdf> (letöltés 2020. október 10.)

9. Gomes – Guimaraes – Akutsu [2017]: Adalmir Oliveira Gomes – Tomas Aquino Guimaraes – Luiz Akutsu, Court Caseload Management: The Role of Judges and Administrative Assistants, *Revista de Administração Contemporânea* 21(5) (October 2017): 648-665, http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1415-65552017000500648 (letöltés 2021. január 30.)
10. Harsági [2012]: Harsági Viktória, A magyar fizetési meghagyásos eljárás fejlődéstörténetének áttekintése 1893-tól napjainkig, *Iustum Aequum Salutare* VIII. 2012/3–4. 223–237. www.epa.oszk.hu/02400/02445/00026/pdf/EPA02445_ias_2012_3-4_223-237.pdf (letöltés: 2020. március 5.)
11. Jakab – Gajduschek [2016]: Jakab András – Gajduschek György (szerk.), A magyar jogrendszer állapota, MTA Társadalomtudomány Kutatóközpont, Budapest, 2016. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/A_magyar_jogrendszer_allapota_2016.pdf, (letöltés: 2019. augusztus 21.)
12. Kengyel [2008]: Kengyel Miklós, Magyar polgári eljárásjog, Budapest, Osiris, 2008.
13. Kleiman – Lee – Ostrom – Schaufler [2017]: Matthew Kleiman – Cynthia G. Lee – Brian J. Ostrom – Richard Y. Schaufler, Case Weighting as a Common Yardstick: A Comparative Review of Current Uses and Future Directions,” *Oñati Socio-legal Series*, 7 (4) (2017), 640-660, <http://opo.iisj.net/index.php/osls/article/viewFile/824/1022>; <http://ssrn.com/abstract=3047725> (letöltés: 2021. február 1.)
14. Kleinert [2009]: Andreas Kleinert, Der messende Luchs, *N.T.M. Zeitschrift für Geschichte der Wissenschaften, Technik und Medizin* 17, (2009) 199–206. o. (<https://doi.org/10.1007/s00048-009-0335-4> (letöltés 2019. június 10.))
15. Kovacsicsné [2001]: Kovacsicsné Nagy Katalin, Igazságügyi statisztika, Rejtjel kiadó, Budapest, 2001.
16. Köblös [2014]: Köblös Adél, A közjegyzők és az Alaptörvény, *Magyar Jog*, 2014. 129–136. o.
17. Kövér [2002]: Kövér Ágnes, A büntető igazságszolgáltatás működésének költségösszefüggései, In.: *Kriminológiai Tanulmányok* 2002/39. 239-279. o. (szerk.: dr. Irk Ferenc), Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2002. https://www.okri.hu/images/stories/KT/kt39_2002_sec.pdf, (letöltés: 2019. augusztus 21.)

18. Lakatos [2017]: Lakatos Miklós, A hetedik magyar statisztikai (2016. évi CLV.) törvény főbb jellemzői, hatása a statisztika szolgálat jövőbeni működésére, Statisztikai Szemle, 2017. évi 10. szám, 945-975. o.
19. Lamm – Peschka [1999]: Lamm Vanda – Peschka Vilmos (főszerkesztők), Jogi Lexikon, KJK-Kerszöv Budapest, 1999.
20. Lienhard – Kettiger [2011]: Andreas Lienhard – Daniel Kettiger, Research on the Caseload Management of Courts: Methodological Questions, Utrecht Law Review, 7 (1) 2011. január, 66-73,
<https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.147/> (letöltés: 2021. január 31.)
21. Lugosi [2010]: Lugosi József, Kézikönyv a fizetési meghagyásos eljárásról, HVG-ORAC Budapest, 2010.
22. McDonald – Kirsch [1978]: H. Graham McDonald – Clifford P. Kirsch, Use of the Delphi Method as a Means of Assessing Judicial Manpower Needs, The Justice System Journal, vol. 3, no. 3, 1978, 314–321. o., www.jstor.org/stable/23209474 (letöltés 2020. január 25.)
23. Molnár [2012]: Molnár Judit, A magyar fizetési meghagyásos eljárás az európai megoldások tükrében, PhD értekezés, Miskolc, 2012. www.midra.uni-miskolc.hu/document/12735/4804.pdf (letöltés: 2020. december 18.)
24. Molnár [2016]: Molnár Judit, 10 éves az európai fizetési meghagyásos eljárás – Számvetések és a jövő kihívásai, Miskolci Jogi Szemle, 2016. évi 2. szám, <https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201602> (letöltés: 2019. november 6.)
25. Montesquieu [2000]: Montesquieu, Charles: A törvények szelleméről (fordította: Csécsy Imre - Sebestyén Pál), Osiris-Attraktor, Budapest, 2000.
26. Nagy [2010]: Nagy Marianna, Interdiszciplináris mozaikok a közigazgatási jogi felelősség dogmatikájához, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.
27. Örkényi [2010]: Örkényi László, Az ítélkezés időszerűtlenségének okai és a lehetséges megoldások a Fővárosi Bíróság polgári elsőfokú csoportjában, de JURE, 2010. november, 27-44. o.
28. Örkényi [2012]: Örkényi László, Arányos ügyteher elosztás az igazságszolgáltatásban – elvek és teendők, Debreceni Jogi Műhely internetes kiadványa, 2012. január, www.debrecenijogimuhely.hu (letöltés 2015. november 2.)
29. Örkényi [2013]: Örkényi László, A bírósági ügyek munkaidőigényének mérése, Statisztikai Szemle 2013. évi 5. szám, 498-523. o.

30. Örkényi [2020a]: Örkényi László: A fizetési meghagyásos eljárás hazai szabályozási modelljei és azok időbeli változásai az értékhatárral kapcsolatos szabályok alapján, Magyar Jog, 2020. évi 7-8. szám, 433-443. o.
31. Örkényi [2020b]: Örkényi László, A fizetési meghagyásos eljáráshoz kapcsolódó értékhatárok változása az árszínvonal változásának tükrében, Magyar Jog, 2020. évi 10. szám, 599-609 o.
32. Örkényi – Parlagi [2020c]: Örkényi László – Parlagi Mátyás, A bírói munka hatékonyságának vizsgálata a befejezett ügyek pertartamán keresztül, Statisztikai szemle, 2020. évi 1. szám, 62-90 o.
33. Örkényi [2020d]: Örkényi László, Statisztikai módszerek alkalmazása a jogalkotáshoz kapcsolódó hatásvizsgálatban, FORUM: Publicationes Doctorandorum Juridicorum X. évfolyam, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 141-178. o.
34. Örkényi [2020e]: Örkényi László, A fizetési meghagyásos eljárás kötelező értékhatára az új polgári perrendtartásban – közjegyzői szemszögből, Közjegyzők Közlönye, 2020. évi 4. szám, 5-17. o.
35. Örkényi [2021]: Örkényi László, Duration of Court Events Required for Litigation – An Empirical Study to Provide a Theoretical Basis for an Objective Measurement System for Judicial Workload, International Journal for Court Administration, 12(1), DOI: <http://doi.org/10.36745/ijca.370> (letöltés 2021. március 11.)
36. Reviczky – Szécsényi-Nagy [2014]: Reviczky Renáta – Szécsényi-Nagy Kristóf, A közjegyzői eljárások és a közvetítői tevékenység, mint alternatív vitarendezési módok, valamint ezek viszonya a polgári perhez. In: Németh János – Varga István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai, HVG-ORAC, Budapest, 2014.
37. Sipes – Oram –Thorton – Valluzzi – Van Duizend [1988]: Dale A. Sipes – Mary E. Oram – Marlene A. Thorton – Daniel J. Valluzzi – Richard Van Duizend, On trial: the length of civil and criminal trials, National Center for State Courts, Williamsburg, Virginia, USA, 1988.
<https://ncsc.contentdm.oclc.org/-digital/collection/ctadmin/id/40/> (letöltés 2020. január 15.)
38. Szécsényi-Nagy [2010]: Szécsényi-Nagy Kristóf, A fizetési meghagyásos eljárás, In: Varga István (szerk.), A polgári nemperes eljárások joga, ELTE Eötvös Kiadó, 2010.
39. Szécsényi-Nagy [2012]: Szécsényi-Nagy Kristóf, Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez, KompLex Kiadó, Budapest, 2012.

40. Varga – Éless [2016]: Varga István – Éless Tamás (szerk.), Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC – Magyar Közlöny Kiadó, Budapest, 2016.
41. Varga Zs., [2015]: Varga Zs. András: Eszményből bálvány? A joguralom dogmatikája, Századvég Kiadó, Budapest, 2015.
42. Vavró [2006]: Vavró István, A. o. bűnözés mérésének módszerei; a magyarországi kriminalitás általános jellemzői, In: Kerecsi Klára – Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévy Miklós (szerkesztők): Kriminológia – szakkriminológia, Complex Kiadó, Budapest, 2006.
43. Wan – Weatherburn [2017]: Wai-Yin Wan – Don Weatherburn, The determinants of trial duration: A preliminary study, Bureau Brief No. 127, Sydney: NSW Bureau of Crime Statistics and Research, <https://apo.org.au/node/95031> (letöltés 2019. október 11.)
44. Weatherburn – Fitzgerald [2015]: Don Weatherburn – Jacuelin Fitzgerald [2015]: Trial court delay and the NSW District Criminal Court, Crime and Justice Bulletin No. 184, Sydney: NSW Bureau of Crime Statistics and Research, <https://core.ac.uk/download/pdf/30671316.pdf> (letöltés 2019. november 20.)
45. C. R. Wilson VanVoorhis – B. L. Morgan [2007]: Carmen R. Wilson VanVoorhis – Betsy L. Morgan, Understanding Power and Rules of Thumb for Determining Sample Sizes, Tutorials in Quantitative Methods for Psychology 2007, vol. 3 (2), 43-50. o. <https://www.tqmp.org/RegularArticles/vol03-2/p043/p043.pdf> (letöltés 2021. november 1.)

Hivatkozott jogszabályok jegyzéke

Alaptörvény: Magyarország Alaptörvénye – 2011. április 25

Alkotmány: 1949. évi XX. törvény – A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA

Btk.: a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

Be.: a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

Beisz.: a bíróságok egységes iratkezeléséről szóló 4/2002. OIT szabályzat

Bjt.: a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény

Bszi.: a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény

Büsz.: a bírósági ügyvitel szabályairól szóló 123/1973. (IK 1974. 1.) IM utasítás

Fmh. tc.: a fizetési meghagyásokról szóló 1893. évi XIX. törvénycikk

Fmhtv.: a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény

Iasz.: az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény

Ig. szab.: a bíróságok igazgatásáról szóló 9/1999. OIT szabályzat -

Itv.: az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény

Jat.: a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény

Kjöttv.: a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény

Kp.: a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény

Módtv.: az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény

OBH SZMSZ: az Országos Bírósági Hivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 11/2013. (XII. 31.) OBH utasítás

Pp.: a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény

V. Ppn.: a felülvizsgálati eljárásnak a Pp.-ben és az ehhez kapcsolódó jogszabályokban történő megteremtéséről szóló 1992. évi LXVIII. törvény

VI. Ppn.: a Pp. módosításáról szóló 1995. évi LX. törvény

VII. Ppn.: a Pp. módosításáról szóló 1997. évi LXXII. törvény

VIII. Ppn.: az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény

IX. Ppn.: a Pp. módosításáról szóló 2001. évi CV. törvény

X. Ppn.: a Pp. és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. törvény

régi Bszi.: a bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény

Római egyezmény: Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló,
Rómában, 1950. november 4-én kötött egyezmény

Szabs. tv.: a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási
rendszeréről szóló 2012. évi II. törvény

Stat. szab.: a bírósági statisztikai adatok gyűjtéséről és feldolgozásáról szóló 8/2003. OIT
szabályzat

Stat. tv.: a statisztikáról szóló 1993. évi LXVI. törvény

Stat. tv. vhr.: a statisztikáról szóló 1993. évi LXVI. törvény végrehajtásáról szóló
170/1993. (XII. 3.) Korm. rendelet

új Be.: a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény

új Beisz.: a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról 17/2014. (XII. 23.) OBH
utasítás

új Bjt.: a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény

új Bűsz.: a bírósági ügyvitel szabályiról szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet

új Bszi.: a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2012. évi CLXI. törvény

új Ig. szab.: a bíróságok igazgatásáról rendelkező szabályzatról szóló 6/2015. (XI. 30.)
OBH utasítás

új Pp.: a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

új Ppé.: az új Pp. hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017.
évi CXXX. törvény

új Stat. szab.: az OBH és a bíróságok statisztikai tevékenységéről szóló 13/2018. (XII. 21.)
OBH utasítás

új Stat. tv.: a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény

Stat. tv. vhr.: a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény végrehajtásáról szóló
184/2017. (VII. 5.) Korm. rendelet

Vht.: a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény

Vűsz.: a bírósági végrehajtási ügyvitelről és pénzkezelésről szóló 1/2002. (I. 17.) IM
rendelet

Mellékletek

1. számú melléklet

A 2012. január 1. és 2017. március 15. között jogerős ítélettel befejezett perek száma (db) és időtartama (nap) tanácsonként, csoportonként, ügyminőségenként és összesen a Fővárosi Törvényszék polgári elsőfokú csoportjában										
	egészségügyi kártérítés		biztosító elleni kártérítés		tulajdonjog		vagyonközösség		összesen	
Tanács betűjele	ügyek száma	átlagos időtartam	ügyek száma	átlagos időtartam	ügyek száma	átlagos időtartam	ügyek száma	átlagos időtartam	ügyek száma	átlagos időtartam
O	15	1492,53	13	1210,31	2	1298,00	0		30	1357,27
L	5	1279,2	22	1105,09	9	1872,44	2	1639,5	38	1337,87
DZ	0		1	494,00	34	939,85	0		35	927,11
Z	0		0		7	1402,29	1	937	8	1344,13
C	2	1531,5	17	1338,76	6	1060,17	0		25	1287,32
V	22	1657,73	17	1091,82	1	1677,00	0		40	1417,70
Ú	1	128	15	1055,73	8	1124,00	0		24	1039,83
H	1	1020	2	1741,00	11	906,73	6	1662,67	20	1222,60
Y	5	1409	9	1041,89	2	1303,50	0		16	1189,31
Vizsgált tanácsok összesen	51	1500,20	96	1151,61	80	1135,38	9	1576,89	236	1237,66
SZ	1	2087,00	0		0		0		1	2087,00
U	0		6	1003,50	12	1094,00	0		18	1063,83
GY	1	2113,00	0		0		0		1	2113,00
B	3	1786,00	0		18	1283,67	0		21	1355,43
A	8	1417,00	33	1187,36	6	1278,50	0		47	1238,09
Í	7	1653,57	4	1207,25	5	1110,20	0		16	1372,19
Ü	0		5	758,80	1	1233,00	0		6	837,83
K	1	1940,00	0		20	1132,80	7	1895,29	28	1352,25
R	0		0		27	1420,78	3	1338	30	1412,50
G	0		0		3	2245,33	0		3	2245,33
D	0		0		13	1561,15	0		13	1561,15
F	0		6	1001,67	8	1815,63	0		14	1466,79
I	0		0		1	1554,00	0		1	1554,00
LY	0		6	1343,17	0		0		6	1343,17
E	0		1	1389,00	3	836,00	0		4	974,25
Ó	1	1454,00	3	1181,67	0		0		4	1249,75
Ö	1	924,00	1	746,00	1	529,00	0		3	733,00

Q	0		12	1728,58	0		0		12	1728,58
J	8	1440,13	7	1292,29	3	1006,00	0		18	1310,28
N	1	427,00	0		15	1132,33	14	1273,71	30	1174,80
S	0		74	1289,24	0		0		74	1289,24
CS	0		4	1145,25	4	1051,50	0		8	1098,38
Ű	2	1045,50	2	1356,00	10	1324,10	0		14	1288,86
Ö	1	2139,00	8	1150,13	3	1183,00	0		12	1240,75
P	0		0		2	2568,50	0		2	2568,50
W	1	279,00	0		0		0		1	279,00
X	0		1	567,00	0		0		1	567,00
Á	1	2560,00	0		0		0		1	2560,00
M	0		0		1	1491,00	0		1	1491,00
É	0		0		6	1084,00	0		6	1084,00
NY	0		1	1078,00	0		0		1	1078,00
ZS	0		0		13	820,08	2	967,5	15	839,73
TY	0		0		2	1362,50	0		2	1362,50
T	1	682	0		0		0		1	682,00
Kontroll csoport	38	1486,47	174	1246,60	177	1273,28	26	1424,92	415	1291,11
Összes tanács	89	1494,34	270	1212,83	257	1230,35	35	1464,00	651	1271,73

2. számú melléklet

A 2012. január 1. és 2017. március 15. között jogerős ítélettel befejezett rövidebb és a hosszabb pertartamú perek száma (db) és időtartama (nap) tanácsonként, csoportonként és összesen a Fővárosi Törvényszék polgári elsőfokú csoportjában						
	egészségügyi kártérítés és vagyonközösség (hosszabb pertartamú ügyek)		biztosító elleni kártérítés és tulajdonjog (rövidebb pertartamú ügyek)		összesen	
Tanács betűjele	ügyek száma	Átlagos időtartam	ügyek száma	átlagos időtartam	ügyek száma	átlagos időtartam
O	15	1492,53	15	1222,00	30	1357,27
L	7	1382,14	31	1327,87	38	1337,87
DZ	0		35	927,11	35	927,11
Z	1	937,00	7	1402,29	8	1344,13
C	2	1531,50	23	1266,09	25	1287,32
V	22	1657,73	18	1124,33	40	1417,70
Ú	1	128,00	23	1079,48	24	1039,83
H	7	1570,86	13	1035,08	20	1222,60
Y	5	1409,00	11	1089,45	16	1189,31
Vizsgált tanácsok összesen	60	1511,70	176	1144,23	236	1237,66
SZ	1	2087,00	0		1	2087,00
U	0		18	1063,83	18	1063,83
GY	1	2113,00	0		1	2113,00
B	3	1786,00	18	1283,67	21	1355,43
A	8	1417,00	39	1201,38	47	1238,09
Í	7	1653,57	9	1153,33	16	1372,19
Ü	0		6	837,83	6	837,83
K	8	1900,88	20	1132,80	28	1352,25
R	3	1338,00	27	1420,78	30	1412,50
G	0		3	2245,33	3	2245,33
D	0		13	1561,15	13	1561,15
F	0		14	1466,79	14	1466,79
I	0		1	1554,00	1	1554,00
LY	0		6	1343,17	6	1343,17
E	0		4	974,25	4	974,25

Ó	1	1454,00	3	1181,67	4	1249,75
Ö	1	924,00	2	637,50	3	733,00
Q	0		12	1728,58	12	1728,58
J	8	1440,13	10	1206,40	18	1310,28
N	15	1217,27	15	1132,33	30	1174,80
S	0		74	1289,24	74	1289,24
CS	0		8	1098,38	8	1098,38
Ű	2	1045,50	12	1329,42	14	1288,86
Ö	1	2139,00	11	1159,09	12	1240,75
P	0		2	2568,50	2	2568,50
W	1	279,00	0		1	279,00
X	0		1	567,00	1	567,00
Á	1	2560,00	0		1	2560,00
M	0		1	1491,00	1	1491,00
É	0		6	1084,00	6	1084,00
NY	0		1	1078,00	1	1078,00
ZS	2	967,50	13	820,08	15	839,73
TY	0		2	1362,50	2	1362,50
T	1	682	0		1	682,00
Kontroll csoport	64	1461,47	351	1260,05	415	1291,11
Összes tanács	124	1485,77	527	1221,37	651	1271,73

3. számú melléklet

A megyei bíróságok polgári első fokú ügyszakainak egy tárgyaló tanácsra vetített ügyforgalmi adatai 2009-ben abszolút értékben és az átlag %-ában									
Megyei bíróság	Érkezett			Befejezett			Folyamatos		
	(db/tárgyaló tanács/12 hónap)	(országos átlag %-a)	(FB és PMB nélküli átlag %-a)	(db/tárgyaló tanács/12 hónap)	(országos átlag %-a)	(FB és PMB nélküli átlag %-a)	(db/tárgyaló tanács)	(országos átlag %-a)	(FB és PMB nélküli átlag %-a)
Főváros	20,23	121,92	143,00	19,97	124,22	148,65	247,89	158,30	269,89
Baranya	14,92	89,92	105,48	13,95	86,78	103,85	90,65	57,88	98,69
Bács-Kiskun	18,03	108,69	127,49	15,76	98,00	117,28	143,17	91,42	155,87
Békés	20,87	125,78	147,53	20,25	125,94	150,72	85,95	54,88	93,58
Borsod-Abaúj-Zemplén	20,87	125,81	147,57	20,08	124,90	149,47	136,19	86,97	148,27
Csongrád	12,50	75,34	88,37	12,50	77,75	93,05	78,35	50,03	85,30
Fejér	11,25	67,79	79,52	10,52	65,43	78,30	97,20	62,07	105,83
Győr-Moson-Sopron	11,28	67,98	79,74	10,27	63,88	76,45	98,41	62,84	107,14
Hajdú-Bihar	12,68	76,44	89,66	12,40	77,15	92,33	92,29	58,93	100,48
Heves	15,42	92,92	108,99	13,66	84,95	101,66	101,67	64,92	110,69
Jász-Nagykun-Szolnok	13,76	82,96	97,31	12,85	79,94	95,67	65,67	41,94	71,50
Komárom-Esztergom	13,34	80,41	94,32	12,16	75,64	90,52	110,30	70,43	120,09
Nógrád	13,67	82,42	96,67	11,56	71,91	86,06	92,25	58,91	100,44
Pest	18,68	112,61	132,09	18,46	114,80	137,39	229,20	146,36	249,53
Somogy	15,06	90,74	106,44	15,64	97,31	116,46	82,55	52,71	89,87
Szabolcs-Szatmár-Bereg	15,50	93,42	109,58	15,62	97,16	116,27	72,46	46,27	78,89
Tolna	8,29	49,95	58,59	7,60	47,28	56,58	54,95	35,09	59,82
Vas	14,72	88,72	104,07	16,18	100,64	120,44	68,61	43,81	74,70
Veszprém	16,13	97,21	114,03	14,78	91,96	110,06	93,01	59,39	101,26
Zala	13,24	79,82	93,63	12,66	78,72	94,21	78,84	50,34	85,83
Átlagosa	16,59	100,00	117,30	16,08	100,00	119,67	156,60	100,00	170,50
Átlagosan FB és PMB nélkül	14,14		100,00	13,43		100,00	91,85		100,00

4. számú melléklet

A bírák között lefolytatott önkéntes, anonim, elektronikus kérdőíves vizsgálat során használt kérdőív mintája:

1. Milyen ítélkezési szinten tevékenykedik Ön? (helyi/ kerületi bíróság, törvényszék első fok, törvényszék másodfok, ítélőtábla, Kúria)
2. Milyen ügyszakban tevékenykedik Ön? (büntető, polgári, gazdasági, közigazgatási, munkaügyi)
3. A tárgyalóteremben eltöltött időhöz képest mennyi időt tölt Ön általában a tárgyalásra való felkészüléssel, a tárgyaló teremben töltött idő %-ában kifejezve? A válaszadás során azt kell a szélsőséges eseteket (hosszú felkészülés után tanúk nem jelennek meg, vádlott nem jön el, és a tárgyalás lényegében elmarad, vagy egyszerűnek látszó ügyben sok tanút állítanak elő, a tárgyalás elhúzódik stb.) is számításba véve minél pontosabban megbecsülnie, hogy a tárgyalásra való készülés Ön által követett gyakorlatát alapul véve általában hogyan alakul számszerűen a kettő egymáshoz való aránya. Ha a kettő azonos, akkor 100 %, ha a felkészülés kevesebb a tárgyalóteremben töltött időnél, akkor 100%-nál kisebb, ha a felkészülés több a tárgyalóteremben töltött időnél, akkor 100 %-nál nagyobb szám lesz a válasz.

A felkészüléssel töltött idő a tárgyalóteremben töltött idő %-a.

Van-e valamilyen más javaslata a felkészülési idő utólagos meghatározására befejezett ügyekben?

4. Mennyi időt vesz igénybe az Ön esetében egy oldalnyi fellebbezhető határozat (ítélet vagy végzés stb.,) megszerkesztése? A válaszadás során abból célszerű kiindulni, hogy egy átlagos nehézségű, és terjedelmű ítélet elkészítésével a lediktálás, kijavítás, vagy leírás idejének figyelembe vételével mennyi időt szokott általában eltölteni, és ebből lehet az egy oldalra jutó időt meghatározni.

Egy oldalnyi fellebbezhető határozat elkészítése percet vesz igénybe.

5. Mennyi időt vesz igénybe az Ön esetében egy 50 lap terjedelmű bírósági irat figyelmes elolvasása? A választ egy átlagos méretű, és összetételű (egy vagy két oldalas, nyomtatott vagy kézzel írott beadványok, mellékeltek, csatolt idegen iratok stb.) ügyirat áttanulmányozásához általában szükséges időből kiindulva és azt 50 lapra vetítve célszerű meghatározni becsléssel, vagy akár néhány iraton ténylegesen elvégzett próba és időmérés útján.

Egy 50 lap terjedelmű bírósági irat figyelmes elolvasása percet vesz igénybe.

Van-e valamilyen más javaslata a kurrenciális tevékenység (beérkező új ügy tanulmányozása, kitűzés, tárgyalások közötti utóiratok elolvasása, bármilyen intézkedés, átirat, feljegyzés, nem fellebbezhető végzés elkészítése, jegyzőkönyv

javítás, utasítás adás stb.) kapcsán felmerült idő meghatározására befejezett ügyekben?

6. A peres ügyek intézésére fordított összes időhöz képest mennyi időt tölt Ön tárgyalóteremben a peres ügyek intézésére fordított összes idő %-ában kifejezve? A válaszadás során azt célszerű minél pontosabban megbecsülnie, hogy mennyi időt tölt Ön egy átlagos héten a peres ügyeinek intézésével összesen (ez akár több, vagy kevesebb is lehet, mint a törvényes 40 órás munkaidő) és ennek – a tárgyalási napok és tárgyalta ügyek számára, és a tárgyalások összes idejére figyelemmel – hány %-a tárgyalóteremben töltött idő.

A peres ügyintésére fordított összes időm %-a tárgyalóteremben töltött idő.

7. Az ön ügyszakában álláspontja szerint mennyi az optimális (az időszerűséget a törvényes munkaidő keretein belül lehetővé tevő, illetőleg biztosító) érkezés, folyamatos ügyszám, illetőleg befejezés havonta (évi 12 hónap figyelembe vételével) egy bíróra számítva.

Az érkezett ügyek optimális száma: db.

A folyamatos ügyek optimális száma: db.

A befejezett ügyek optimális száma: db.

8. Mennyi időt vett igénybe a kérdőív kitöltése? perc.

5. számú melléklet

A bírák körében végzett anonim kérdőíves vizsgálat összefoglaló eredményei										
Ítélezési szint	Ügyszak	Felkészülési idő a tárgyalás idejének %-ában	Határozat szerk ideje (perc/oldal)	Olvadási sebesség (perc/50 lap)	Tárgyalás időtartama összes idő %-ában	Optimális érzézés (db/hó)	Optimális folyamatos (db)	Optimális befejezett (db/hó)	Kitöltési idő (perc)	
helyi / kerületi bíróság (válaszok száma: 387)	polgári	értékelt szavazatok száma	168	154	151	157	170	161	170	
		szűrt tartomány	1 < és < 999	40 < és < 999	10 < és < 60	<50		<50		
		max	500	302	50	44	140	40	60	
		min	20	5	14	10	10	13	2	
	szavazatok száma	170	92,76	37,92	154,77	34,72	22,48	85,25	22,93	12,56
		szórás	68,07	34,15	97,77	9,61	4,77	21,11	4,22	8,58
		értékelt szavazatok száma	4	4	4	4	2	4	2	4
		szűrt tartomány					<50		<50	
	gazdasági	max	120	60	120	50	20	80	20	15
		min	60	10	60	20	15	70	15	5
		átlag	92,50	35,00	80,00	32,50	17,50	77,50	17,50	10,00
		4	27,54	20,82	28,28	15,00	3,54	5,00	3,54	4,08
	büntető	értékelt szavazatok száma	177	178	179	158	161	178	167	179
		szűrt tartomány	<602	1<		<70	<50	<150	<50	
		max	500	210	602	65	45	120	45	90
		min	20	7	10	20	1	8	1	2
	szavazatok száma	179	88,12	38,79	76,03	39,84	15,91	65,86	16,16	13,71
		átlag	57,16	29,53	64,14	9,97	7,01	19,73	6,28	11,80
		szórás	34	34	34	34	31	34	34	34
		értékelt szavazatok száma					<50			
munkaügyi	szűrt tartomány									
	max	250	180	500	200	30	130	30	30	
	min	20	20	4	20	10	50	10	3	
	átlag	108,53	42,79	131,00	41,41	18,35	98,09	19,56	12,12	
szavazók 387	34	szórás	54,82	29,37	106,52	35,23	5,35	19,07	4,18	7,16

6. számú melléklet

KÉRDŐÍV

a bíróságon (helyi és törvényszéki első fokon) befejezett büntető ügyek felméréséhez

.....	Az ügy kódszáma
.....	

I. ÜGYVITEL

I ☐	5. Első fokon jogerős-e?
I ☐	6. Másod fokon jogerős-e?
.....	7. Új számra lajstromozások száma

II. A VÁD (ÁLTALÁNOS)

.....	8. Vádirat terjedelme
old.	
.....	9. Nyomozati iratok terjedelme
old.	
.....	10. A nyomozati iratok okirati mellékleteinek terjedelme
fcm	
I ☐	11. Perújítás-e az ügy?
I ☐	12. Hatályon kívül helyezés utáni-e az ügy?
I ☐	13. Csatoltak-e digitális mellékletet?
.....	14. Hány szakkérdés tekintetében csatoltak szakvéleményt?
.....	15. Hány szakvéleményt csatoltak?
I ☐	16. Kell-e határozni kényszerintézkedésről?
I ☐	17. Jogszabály alapján soron kívüli-e az ügy?
I ☐	18. Lemondott-e a vádlott a tárgyalásról (nyilvános ülésre tartozik-e az ügy)?
I ☐	19. Bíróság elé állításos-e az ügy?
I ☐	20. Magánvádas-e az ügy?
I ☐	21. Pótmagánvádas-e az ügy?
I ☐	22. Eredetileg tárgyalás mellőzésével indult-e az ügy?

I ☐	23. Eredetileg a Be 569. 570. 571. §-a szerinti ügyként indult-e ?
I ☐	24. Biztosíték letételére került-e sor az ügyben?
I ☐	25. Sor került-e nemzetközi, vagy európai elfogató parancs kiadására?
.....	26. Az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma:
.....	27. Az eljárásban kihallgatni indítványozott szakértők száma:
.....	28. Külföldi tanúk száma:
.....	29. Polgári jogi igények száma:
.....	30. Bűnjelek száma:

III. VÁDIRAT (VÁDLOTTAK)

.....	31. Vádlottak/feljelentettek száma:
I ☐	32. Van-e külföldi tartózkodási helyű vádlott/feljelentett?
I ☐	33. Van-e külföldi anyanyelvű vádlott/feljelentett?
.....	34. Hány, a vádirat szerint távollévő terhelt van?
.....	35. Hány, a vádirat szerint fiatalkorú terhelt van?
I ☐	36. A vádlott(ak) valamennyi cselekmény elkövetését beismerték (teljes beismerés)?

IV. VÁDIRAT (VÁD TÁRGYA)

.....	37. A vád tárgyává tett cselekmények száma, folytatólágosság esetén a részecselekmények számának figyelembe vételével.
I ☐	38. Van a vádiratban bűnszervezetben elkövetett cselekmény?
I ☐	39. Van a vádiratban bűnszövetségben elkövetett cselekmény?
I ☐	40. Van a vádiratban csoportosan elkövetett cselekmény?

V. A VÁD TÁRGYÁVÁ TETT CSELEKMÉNY

.....	41. befolyással üzérkedés büntette (Btk.256. §.)
.....	42. befolyással üzérkedés nemzetközi kapcsolatokban büntette (Btk.258/E. §.)
.....	43. bírósági végrehajtás akadályozása vétsége (249/A. §.)
.....	44. bűnszervezetben részvétel büntette (Btk.263/C.§'.)

.....	45. Csalás büntetési alakzatai (Btk. 318. §. (4)-(7) bekezdés)
.....	46. Egyéb
.....	47. emberkereskedelem büntette (175/B.§)
.....	48. emberölés minősített esetei (166.§. (2) bek)
.....	49. emberrablás büntette (175/A.§.)
.....	50. foglalkozáskörében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §.)
.....	51. fogolyszökés büntette/vétsége (245.§.)
.....	52. garázdaság büntette/vétsége (271.§.)
.....	53. Gazdasági bűncselekmények Btk. XVII. Fejezet
.....	54. hamis tanúzás büntette/vétsége (238.§.)
.....	55. hamis vád büntette/vétsége (233.§.)
.....	56. Hitelsértés (Btk.330.§.)
.....	57. hulladékgazdálkodás rendjének megsértése büntette (281/A. §.)
.....	58. Hűtlen kezelés büntetési alakzatai (Btk.319. §. (3) bekezdés)
.....	59. ittas járművezetés büntette (188.0. (2)-(3) bek)
.....	60. ittas járművezetés vétsége (188.§. (1) bek)
.....	61. kényszerítés büntette (174.§.)
.....	62. kitartottság büntette (206.§.)
.....	63. Közbizalom elleni bűncselekmények Btk. XVI. Fejezet III. cím
.....	64. közérdekű üzem működésének megzavarása büntette (Btk. 260. §.)
.....	65. közösség elleni izgatás büntette (Btk.269. §.)
.....	66. közúti baleset okozásának vétsége (187.§.)
.....	67. Nemi erkölcs elleni bűncselekmények Btk. XIV. Fejezet I. cím – kivéve szeméremszétsé (208.§.), kitartottság (206.§.)
.....	68. Rablás (321.§.)
.....	69. rendbontás büntette/vétsége (271/A.§.)
.....	70. szeméremszétsé vétsége (208.§.)

.....	71. terrorcselekmény büntette (Btk. 261. §.)
.....	72. testi sértés büntette (170.§. (2) bek)
.....	73. testi sértés büntette súlyosabban minősülő esetei (Btk. 170. §. (4) és (6) bekezdés)
.....	74. vagyonelleni bűncselekmények vétségi alakzatai Btk. XVIII. fejezet
.....	75. vesztegetés büntette (250.§.-255.§.)
.....	76. vesztegetés nemzetközi kapcsolatban büntette (258/B.§.-258/D.§.)
.....	77. Visszaélés kábítószerrel büntett alap és minősített esetei (Btk. 282.§.-282/C.§.)
.....	78. visszaélés lőfegyverrel, vagy lőszerrel büntette (Btk.263/A. §.)
.....	79. zártörés vétsége (249. §.)
.....	80. Zsarolás (323.§.)

VI. MUNKAIDŐ IGÉNY

..... óra	81. A tárgyalások (tanácsülés, előkészítő ülés, személyes meghallgatás, tanú meghallgatás) együttes időtartama
..... perc	
..... old.	82. Az eljárás során meghozott fellebbezhető végzések összes oldalszáma
..... old.	83. Az ítélet vagy ítéletek együttes terjedelme
..... fcm	84. Az irat teljes terjedelme
..... fcm	85. Az irat terjedelme a nyomozati iratok (és mellékletei) nélkül
.....	86. Befejező irat sorszáma
.....	87. Legmagasabb sorszám

VII. A KÉRDŐÍV KITÖLTÉSÉRE VONATKOZÓ ADATOK

88. A kitöltő neve:
89. A kitöltéshez szükséges időtartam: óra perc
90. A kitöltés dátuma: 2012. hó nap

7. számú melléklet

A munkaidő leíró statisztikáinak kivonata a binomiális kezdőirati változók függvényében							
kezdőirati változó			kezdőirati változó értéke: nem		kezdőirati változó értéke: igen		
szerinti sorszáma kérdőív	neve	jellege	esetszám	munkaidő átlag	eset-szám	munkaidő átlag	eltérés az összminta átlagától (10,53)
11	Perújítás-e az ügy?	binomiális	735	10,52608	3	10,9707	0,44281
12	Hatályon kívül helyezés utáni-e az ügy?	binomiális	727	10,44578	11	15,95442	5,42653
13	Csatoltak-e digitális mellékletet?	binomiális	708	10,4341	30	12,74118	2,2133
16	Kell-e határozni kényszerintézkedésről?	binomiális	697	9,741685	41	23,89334	13,36545
17	Jogszámból alapján soron kívüli-e az ügy	binomiális	692	10,04212	46	17,83558	7,30769
19	Bíróság elé állításos-e az ügy?	binomiális	683	10,92843	55	5,553896	-4,97399
20	Magánvádas-e az ügy?	binomiális	611	12,20338	127	2,467066	-8,06082
21	Pótmagánvádas-e az ügy?	binomiális	730	10,48303	8	14,62101	4,09312
22	Eredetileg tárgyalás mellőzésével indult	binomiális	686	10,90957	52	5,492643	-5,03524
25	Sor került-e nemzetközi, vagy európai el	binomiális	735	10,54576	3	6,149259	-4,37863
32	Van-e külföldi tartózkodási helyű vádlot	binomiális	730	10,53902	8	9,512251	-1,01564
33	Van-e külföldi anyanyelvű vádlott/feljel	binomiális	725	10,53767	13	9,982089	-0,5458
36	A vádlott(ak) valamennyi cselekménye el	binomiális	530	11,6801	208	7,591966	-2,93592
40	Van a vádiratban csoportosan elkövetet	binomiális	721	10,28317	17	20,90675	10,37887
34	Hány, a vádirat szerint távollévő terhelt	gyakorlatila	729	10,49222	9	13,41716	2,88927
41	befolyással üzérkedés büntette (Btk.256	gyakorlatila	736	10,54761	2	3,270095	-7,25779
50	foglalkozáskörében elkövetett veszélyez	gyakorlatila	735	10,50141	3	17,01488	6,48699
56	Hitelértés (Btk.330.§.)	gyakorlatila	734	10,46476	4	22,11176	11,58387
58	Hütlenné kezelés büntetési alakzatai (Btk.31	gyakorlatila	736	10,40909	2	54,24583	43,71794
59	ittas járművezetés büntette (188.0. (2)-(3	gyakorlatila	736	10,52437	2	11,82388	1,29599
60	ittas járművezetés vétsége (188.§. (1) be	gyakorlatila	686	10,79996	52	6,93868	-3,58921
61	kényszerítés büntette (174.§.)	gyakorlatila	736	10,53486	2	7,961522	-2,56637
66	közúti baleset okozásának vétsége (187.	gyakorlatila	732	10,51497	6	12,10445	1,57656
78	visszaélés löfgyverrel, vagy lösszerrel b	gyakorlatila	733	10,54559	5	7,932752	-2,59514
79	zártörés vétsége (249. §.)	gyakorlatila	736	10,51758	2	14,31966	3,79177
22+23	Eredetileg TM-es vagy a Be 569. 570. 57	képzett bin	685	10,91883	53	5,475139	-5,052748
80	Zsarolás (323.§.) (binom)	képzett bin	733	10,45244	5	21,58849	11,06061
11+13+21+34+50+59+66+80	összevont nehezítő binom + zsarolás	képzett binomiális változó	676	10,20121	62	14,08976	3,561875

8. számú melléklet

A binomiális kezdőirati változók függvényében végzett hipotézisvizsgálat, valamint a munkaidő és az egyes kezdőirati változók közötti korrelációs vizsgálat eredményei										
kezdőirati változó			Mann-Whitney teszt					Kendall tau próba		
kérdőív szerinti sorszáma	neve	jellege	rank sum gr1	rank sum gr2	U	Z adjusted	p-level	Kendall tau	Z	p
11	Perújítás-e az ügy?	binomiális	271330,0	1361,000	850,0000	-0,685217	0,49321	0,020630	0,83868	0,401652
12	Hatályon kívül helyezés utáni-e az ügy?	binomiális	267037,0	5654,000	2409,000	-2,26500	0,02351	0,068194	2,77226	0,005567
13	Csatoltak-e digitális mellékletet?	binomiális	259574,0	13117,00	8588,000	-1,77671	0,07562	0,053492	2,17462	0,029659
16	Kell-e határozni kényszerintézkedésről?	binomiális	248674,5	24016,50	5421,500	-6,68404	0,00000	0,201240	8,1810	0,000000
17	Jogszába alapján soron kívüli-e az ügy?	binomiális	249007,0	23684,00	9229,000	-4,77606	0,00000	0,143796	5,8457	0,000000
19	Bíróság elé állítás-e az ügy?	binomiális	14570,00	258121,0	13030,00	-3,78212	0,00016	-0,113870	-4,6292	0,000004
20	Magánvádas-e az ügy?	binomiális	255569,5	17121,50	8993,500	13,63444	0,00000	-0,410500	-16,6880	0,000000
21	Pótmagánvádas-e az ügy?	binomiális	269034,0	3657,000	2219,000	-1,16891	0,24244	0,035193	1,4307	0,152517
22	Eredetileg tárgyalás mellőzésével indult-e az ügy?	binomiális	257187,5	15503,50	14125,50	2,503453	0,01230	-0,075373	-3,0641	0,002183
25	Sor került-e nemzetközi vagy európai elfogató parancs kiadására?	binomiális	271655,0	1036,000	1030,000	0,196745	0,84403	-0,005924	-0,2408	0,809704
32	Van-e külföldi tartózkodási helyű vádlott/feljelentett?	binomiális	269557,0	3134,000	2742,000	-0,296814	0,76661	0,008936	0,3633	0,71639
33	Van-e külföldi anyanyelvű vádlott/feljelentett?	binomiális	267262,0	5429,000	4087,000	-0,821027	0,41163	0,024719	1,0049	0,314945
36	A vádlott(ak) valamennyi cselekmény elkövetését beismerték (teljes beismerés)?	binomiális	69716,50	202974,5	47980,50	-2,74012	0,00614	-0,082498	-3,3538	0,000797
40	Van a vádiratban csoportosan elkövetett cselekmény?	binomiális	262517,0	10174,00	2236,000	-4,48030	0,00001	0,134891	5,48369	0,000000
34	Hány, a vádirat szerint távollévő terhelt van?	gyakorlatilag binomiális	268410,0	4281,000	2325,000	-1,50320	0,13279	0,045258	1,8398	0,06579
41	befolyással üzérkedés büntette (Btk.256. §.)	gyakorlatilag binomiális	272295,0	396,0000	393,0000	1,139229	0,25461	-0,034299	-1,39437	0,163207
50	foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §.)	gyakorlatilag binomiális	270898,0	1793,000	418,0000	-1,85755	0,06323	0,055926	2,27356	0,022993

56	Hitelsértés (Btk.330.§.)	gyakorlatilag binomiális	270185,0	2506,000	440,0000	-2,41761	0,01562	0,072788	2,95905	0,003086
58	Hűtlen kezelés büntetői alakzatai (Btk.319. §. (3) bekezdés)	gyakorlatilag binomiális	271271,0	1420,000	55,00000	-2,26185	0,02371	0,068099	2,76841	0,005633
59	ittas járművezetés büntette (188.0. (2)-(3) bek)	gyakorlatilag binomiális	271841,0	850,0000	625,0000	-0,368672	0,71237	0,011100	0,45124	0,651818
60	ittas járművezetés vétsége (188.§. (1) bek)	gyakorlatilag binomiális	254366,0	18325,00	16947,00	0,599803	0,54864	-0,018059	-0,73413	0,462868
61	kényszerítés büntette (174.§.)	gyakorlatilag binomiális	271950,0	741,0000	734,0000	-0,006643	0,99470	0,000200	0,00813	0,993513
66	közúti baleset okozásának vétsége (187.§.)	gyakorlatilag binomiális	269644,0	3047,000	1366,000	-1,59594	0,11050	0,048050	1,95337	0,050776
78	visszaélés lőfegyverrel, vagy lőszerral büntette (Btk.263/A. §.)	gyakorlatilag binomiális	270870,0	1821,000	1806,000	0,055780	0,95552	-0,001679	-0,068272	0,945569
79	zártörés vétsége (249. §.)	gyakorlatilag binomiális	271651,0	1040,000	435,0000	-0,999732	0,31744	0,030099	1,223628	0,221093
22+23	Eredetileg TM-es vagy a Be 569. 570. 571. §-a szerinti ügyként indult-e?	képzett binomiális változó	256910,5	15780,50	14349,50	2,543396	0,010979	-0,076575	-3,11300	0,001852
80	Zsarolás (323.§.) (binom)	képzett binomiális változó	270137,5	2553,500	1126,500	-1,48607	0,13726	0,044742	1,81888	0,06893
11+13+21+34+50+59+66+80	összevont nehezítő binomiálisak + zsarolás	képzett binomiális változó	243656,0	29035,00	14830,00	-3,81310	0,000137	0,114803	4,66707	0,000003

9. számú melléklet

A munkaidő vonatkozásában az ordinális kezdőirati változók függvényében végzett hipotézisvizsgálatok, valamint a munkaidő és az egyes kezdőirati változók közötti korrelációs vizsgálatok eredményei									
kezdőirati változó					Kruskal-Wallis		Kendall tau próba		
kérdőív szerinti sorszáma	neve	jellege	előfordulás	csoportok száma	U	p	Kendall tau	Z	p
14	Hány szakkérdés tekintetében csatoltak szakvéleményt?	ordinális	254	7	77,92141	0,000	0,253720	10,31445	0,000000
27	Az eljárásban kihallgatni indítványozott szakértők száma:	ordinális	21	6	11,60712	0,0406	0,073041	2,9693	0,002985
28	Külföldi tanúk száma:	ordinális	4	3	0,746628	0,6884	0,025017	1,0170	0,309148
29	Polgári jogi igények száma:	ordinális	34	7	13,77628	0,0322	0,049062	1,9945	0,046097
35	Hány, a vádirat szerint fiatalkorú terhelt van?	ordinális	60	5	17,31672	0,0017	0,099265	4,0354	0,000055
52	garázdaság büntette/vétsége (271.§.)	ordinális	66	4	3,399838	0,334	0,041210	1,67532	0,093871
53	Gazdasági bűncselekmények Btk. XVII. Fejezet	ordinális	38	7	13,86917	0,0311	0,076885	3,12560	0,001774
54	hamis tanúzás büntette/vétsége (238.§.)	ordinális	3	4	0,948549	0,8137	0,018942	0,77006	0,441264
55	hamis vád büntette/vétsége (233.§.)	ordinális	5	3	1,835247	0,3995	-0,037782	-1,53594	0,124554
67	Nemi erkölcs elleni bűncselekmények Btk. XIV. Fejezet I. cím – kivéve szeméremérsértés (208.§.), kitartottság (206.§.)	ordinális	8	4	5,523489	0,1372	0,036821	1,496893	0,134421
68	Rablás (321.§.)	ordinális	23	7	31,95067	0,000	0,163757	6,657186	0,000000

72	testi sértés büntette (170.§. (2) bek)	ordinális	46	3	1,084114	0,5816	0,029233	1,188386	0,234681
73	testi sértés büntette súlyosabban minősülő esetei (Btk. 170. §. (4) és (6) bekezdés)	ordinális	3	3	3,408657	0,1819	0,047734	1,940528	0,052315
75	vesztegetés büntette (250.§.-255.§.)	ordinális	2	3	1,763778	0,414	0,005248	0,213351	0,831053
77	Visszaélés kábítószerrel büntett alap és minősített esetei (Btk. 282.§.-282/C.§.)	ordinális	15	7	6,967202	0,3239	0,034127	1,387377	0,165327
80	Zsarolás (323.§.)	ordinális	5	3	2,760645	0,2515	0,044654	1,815315	0,069476
11+13+21+34+50+59+66	összevont nehezítő binom	képzett ordinális	59	3	11,37433	0,0034	0,100290	4,07707	0,000046
25+32+33+41+60	összevont könnyítő binom	képzett ordinális	68	4	1,369449	0,7127	-0,019744	-0,80263	0,422187
11+13+21+34+50+59+66+80	összevont nehezítő binom + zsarolás	képzett ordinális	62	4	14,94397	0,0019	0,113950	4,63239	0,000004
52+54+55	összevont ordinális könnyítő	képzett ordinális	73	5	3,057084	0,5483	0,030266	1,230395	0,218549

10. számú melléklet

Az egyes kontinuos kezdőirati változók leíró statisztikái

kezdőirati változó			Valid N	Mean	Confidence -95,000%	Confidence +95,000%	Median	Minimum	Maximum	Lower Quartile	Upper Quartile	Std.Dev.	Standard Error	Skewness	Kurtosis
kérdőív szerinti sorszáma	neve	jellege													
8	Vádirat terjedelme:	kontinuos	738	2,5867	2,3788	2,7947	2,00000	0,00	38,000	1,30000	2,8000	2,8777	0,105929	5,65649	45,3822
9	Nyomozati iratok terjedelme:	kontinuos	738	113,3869	101,7960	124,9778	65,00000	0,00	1735,000	30,00000	135,0000	160,3925	5,904128	4,17056	26,1347
10	A nyomozati iratok okirati mellékleteinek terjedelme:	kontinuos	738	0,1900	0,0345	0,3455	0,00000	0,00	50,000	0,00000	0,0000	2,1520	0,079215	18,83942	406,3936
15	Hány szakvéleményt csatoltak?	kontinuos	738	0,5989	0,5015	0,6963	0,00000	0,00	16,000	0,00000	1,0000	1,3480	0,049622	5,48241	42,8694
26	Az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma:	kontinuos	738	2,7005	2,3271	3,0740	2,00000	0,00	61,000	0,00000	4,0000	5,1676	0,190222	6,71848	59,6929
30	Bűnjelek száma:	kontinuos	738	1,6328	1,0271	2,2385	0,00000	0,00	184,000	0,00000	0,0000	8,3811	0,308514	15,27458	309,3648
31	Vádlottak/feljelentettek száma:	kontinuos	738	1,4458	1,3626	1,5290	1,00000	0,00	12,000	1,00000	1,0000	1,1510	0,042368	3,86180	20,8776
37	A vád tárgyává tett cselekmények száma, folytatólágosság esetén a részecselekmények számának figyelembe vételével:	kontinuos	738	2,3753	1,8352	2,9155	1,00000	0,00	156,000	1,00000	2,0000	7,4742	0,275127	14,04707	255,7077
45	Csalás büntetési alakzatai (Btk. 318. §. (4)-(7) bekezdés)	kontinuos	738	0,3523	0,0297	0,6749	0,00000	0,00	97,000	0,00000	0,0000	4,4640	0,164322	17,80809	343,3231
46	Egyéb	kontinuos	738	0,8360	0,6757	0,9964	1,00000	0,00	31,000	0,00000	1,0000	2,2185	0,081662	9,59920	108,5786
63	Közbizalom elleni bűncselekmények Btk. XVI. Fejezet III. cím	kontinuos	738	0,2724	0,1429	0,4018	0,00000	0,00	33,000	0,00000	0,0000	1,7918	0,065958	12,81150	195,8881
74	vagyonelleni bűncselekmények vétségi alakzatai Btk. XVIII. fejezet	kontinuos	738	0,2412	0,1862	0,2962	0,00000	0,00	8,000	0,00000	0,0000	0,7612	0,028021	5,24538	35,6479

11. számú melléklet

Az egyes kontinuos kezdőirati változók és a munkaidőigény közötti korrelációs vizsgálatok eredményei					
kezdőirati változó			Kendall tau próba		
kérdőív szerinti sorszáma	neve	jellege	Kendall tau	Z	p
8	Vádirat terjedelme:	kontinuos	0,406918	16,54237	1,82E-61
9	Nyomozati iratok terjedelme:	kontinuos	0,50861	20,67642	5,65E-95
10	A nyomozati iratok okirati mellékleteinek terjedelme:	kontinuos	0,083869	3,409529	0,000651
15	Hány szakvéleményt csatoltak?	kontinuos	0,254864	10,36094	3,73E-25
26	Az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma:	kontinuos	0,421209	17,12332	9,94E-66
30	Bűnjelek száma:	kontinuos	0,230205	9,35847	8,09E-21
31	Vádlottak/feljelentettek száma:	kontinuos	0,273463	11,11703	1,04E-28
37	A vád tárgyává tett cselekmények száma, folytatólagosság esetén a részcsselekmények számának figyelembe vételével:	kontinuos	0,316585	12,87007	6,63E-38

45	Csalás büntetési alakzatai (Btk. 318. §. (4)-(7) bekezdés)	kontinuus	0,157405	6,398969	1,56E-10
46	Egyéb	kontinuus	-0,04994	-2,03008	0,042348
63	Közbizalom elleni bűncselekmények Btk. XVI. Fejezet III. cím	kontinuus	0,085056	3,457784	0,000545
74	vagyonelleni bűncselekmények vétségi alakzatai Btk. XVIII. fejezet	kontinuus	0,101297	4,118004	3,82E-05

12. számú melléklet

A regressziós modellszámításokba bevont változók jellemzői					
változó kérdőív szerinti sorszáma	változó neve	változó besorolása a GLM modellben	transzformáció módja	szűrési feltétel (alap értékeknél)	kiszűrt ügyek száma
8	Vádirat terjedelme:	continuum predictor	$=\log(\log(\log(\log(\log(\text{alapérték}+2)+1)+1)+1)+1)$	<38 oldal	1
9	Nyomozati iratok terjedelme:	continuum predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	<1339 oldal	2
10	A nyomozati iratok okirati mellékleteinek terjedelme:	continuum predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	<50 oldal	1
14	Hány szakkérdés tekintetében csatoltak szakvéleményt?	continuum predictor	$=\log(\log(\log(\log(\log(\text{alapérték}+2)+1)+1)+1)+1)$	<5 féle	2
15	Hány szakvéleményt csatoltak?	continuum predictor	$=\log(\log(\log(\log(\log(\text{alapérték}+2)+1)+1)+1)+1)$	nincs	
26	Az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma:	continuum predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	
27	Az eljárásban kihallgatni indítványozott szakértők száma:	continuum predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	
30	Bűnjelek száma:	continuum predictor	$=\log(\log(\text{alapérték}+2)+1)$	nincs	
31	Vádlottak/feljelentettek száma:	continuum predictor	$=\log(\log(\text{alapérték}+2)+1)$	nincs	
35	Hány, a vádirat szerint fiatalos terhel van?	continuum predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	
37	A vád tárgyává tett cselekmények száma, folytatóság esetén a részecselekmények számának figyelembe vételével:	continuum predictor	$=\log(\log(\log(\log(\log(\text{alapérték}+2)+1)+1)+1)+1)$	<156 db	1
45	Csalás büntetési alakzatai (Btk. 318. §. (4)-(7) bekezdés)	continuum predictor	$=\log(\log(\log(\log(\log(\text{alapérték}+2)+1)+1)+1)+1)$	nincs	
46	Egyéb	continuum predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	

53	Gazdasági bűncselekmények Btk. XVII. Fejezet	continuous predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	
63	Közbizalom elleni bűncselekmények Btk. XVI. Fejezet III. cím	continuous predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	
68	Rablás (321.§.)	continuous predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	
74	vagyonelleni bűncselekmények vétségi alakzatai Btk. XVIII. fejezet	continuous predictor	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	
12	Hatályon kívül helyezés utáni-e az ügy?	categorical predictor	nincs	nincs	
13	Csatoltak-e digitális mellékletet?	categorical predictor	nincs	nincs	
16	Kell-e határozni kényszerintézkedésről?	categorical predictor	nincs	nincs	
20	Magánvádas-e az ügy?	categorical predictor	nincs	nincs	
36	A vádlott(ak) valamennyi cselekmény elkövetését beismerték (teljes beismerés)?	categorical predictor	nincs	nincs	
56	Hitelsértés (Btk.330.§.)	categorical predictor	nincs	nincs	
58	Hűtlen kezelés büntetési alakzatai (Btk.319. §. (3) bekezdés)	categorical predictor	nincs	nincs	
22+23	Eredetileg TM-es vagy a Be 569. 570. 571. §-a szerinti ügyként indult-e?	categorical predictor	nincs	nincs	
11+13+21+ 34+ 50+59+66+80	összevont nehezítő binom + zsarolás (binom)	categorical predictor	nincs	nincs	
lajstromból	megyekód	categorical predictor	nincs	nincs	
számított	újraindulással korrigált mi + 2 log	dependent	$=\log(\text{alapérték}+2)$	nincs	

13. számú melléklet

	újraindu- lással korrigált mi + 2 log	újraindu- lással korrigált mi + 2 log	újraindu- lással korrigált mi + 2 log	újraindu- lással korrigált mi + 2 log
	Param.	t	p	Beta (β)
Intercept	-0,07227	-0,27662	0,782159	
Vádirat terjedelme:	10,17622	1,71399	0,087001	0,065732
Nyomozati iratok terjedelme:	0,17896	7,77501	0,000000	0,318053
A nyomozati iratok okirati mellékleteinek terjedelme:	0,20216	1,63486	0,102555	0,045552
Hány szakkérdés tekintetében csatoltak szakvéleményt?	-0,71792	-0,09809	0,921891	-0,010951
Hány szakvéleményt csatoltak?	2,31629	0,35805	0,720423	0,040077
Az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma:	0,20149	4,46564	0,000009	0,156940
Az eljárásban kihallgatni indítványozott szakértők száma:	0,35993	1,98563	0,047488	0,052263
Bűnjelek száma:	0,22131	1,40234	0,161283	0,041503
Vádlottak/feljelentettek száma:	1,28952	3,37778	0,000774	0,104161
Hány, a vádirat szerint fiatalos terhelés van?	-0,05527	-0,36253	0,717070	-0,010322
A vád tárgyává tett cselekmények száma, folytatóság esetén a részselekmények számának figyelembe vételével:	5,04560	2,15969	0,031156	0,089512
Csalás büntetési alakzatai (Btk. 318. §. (4)-(7) bekezdés)	1,87750	1,61566	0,106647	0,052242
Egyéb	0,03392	0,43938	0,660531	0,014315
Gazdasági bűncselekmények Btk. XVII. Fejezet	0,00000			
Közbizalom elleni bűncselekmények Btk. XVI. Fejezet III. cím	-0,20639	-2,20187	0,028020	-0,063288
Rablás (321.§.)	0,43168	2,16213	0,030967	0,061422
vagyronelleni bűncselekmények vétségi alakzatai Btk. XVIII. fejezet	0,00167	0,01583	0,987377	0,000471
Hatályon kívül helyezés utáni-e az ügy?	0,04372	0,37928	0,704600	0,031392
Csatoltak-e digitális mellékletet?	-0,10840	-0,57631	0,564605	-0,124785
Kell-e határozni kényszerintézkedésről?	0,00235	0,02677	0,978651	0,003148

Magánvádas-e az ügy?	-0,12477	-1,30940	0,190856	-0,278815
A vádlott(ak) valamennyi cselekmény elkövetését beismerték (teljes beismerés)?	-0,13053	-1,21760	0,223811	-0,346344
Hitelsértés (Btk.330.§.)	0,03091	0,28049	0,779193	0,013447
Hűtlen kezelés büntetési alakzatai (Btk.319. §. (3) bekezdés)	-0,11027	-1,20444	0,228853	-0,033972
Eredetileg TM-es vagy a Be 569. 570. 571. §-a szerinti ügyként indult-e?	-0,11485	-1,36322	0,173277	-0,175650
összevont nehezítő binom + zsarolás (binom)	-0,03600	-0,42576	0,670421	-0,058282
megye kód	-0,29070	-1,41972	0,156160	-0,710983

14. számú melléklet

Az egyes kezdőirati változók szerepe a szűrt adatok alapján felépített végleges modellben, és a multikollinearitás jelenléte						
	koefficiens	t	p	Beta (β)	tolerancia mutató (T)	variancia infláló faktor (VIF)
tengelymetszet	-0,139885	-0,70713	0,479726			
Vádirat terjedelme:	14,897845	2,60111	0,009490	0,09623	0,429978	2,32570
Nyomozati iratok terjedelme:	0,213402	10,61047	0,000000	0,37925	0,460640	2,17089
A nyomozati iratok okirati mellékleteinek terjedelme:	0,182800	1,51836	0,129381	0,04119	0,799710	1,25045
Hány szakkérdés tekintetében csatoltak szakvéleményt?	0,719310	0,10098	0,919597	0,01097	0,049847	20,06127
Hány szakvéleményt csatoltak?	0,590676	0,09381	0,925284	0,01022	0,049589	20,16580
Az eljárásban kihallgatni indítványozott tanúk száma:	0,238040	5,46448	0,000000	0,18541	0,511174	1,95628
Az eljárásban kihallgatni indítványozott szakértők száma:	0,268014	1,51135	0,131155	0,03892	0,887586	1,12665
Bűnjelek száma:	0,123188	0,80031	0,423803	0,02310	0,706289	1,41585
Vádlottak/feljelentettek száma:	1,139714	3,03583	0,002489	0,09206	0,639976	1,56256
Hány, a vádirat szerint fiatalkorú terhelt van?	-0,054352	-0,36160	0,717759	- 0,01015	0,746981	1,33872
A vád tárgyává tett cselekmények száma, folytatólagosság esetén a részcselekmények számának figyelembe vételével:	5,134829	2,20895	0,027505	0,09109	0,346048	2,88977
Csalás büntetési alakzatai (Btk. 318. §. (4)-(7) bekezdés)	1,457613	1,26979	0,204586	0,04056	0,576833	1,73361
Egyéb	-0,027460	-0,36291	0,716782	- 0,01159	0,577186	1,73254
Gazdasági bűncselekmények Btk. XVII. Fejezet	0,000000				0,000000	

Közbizalom elleni bűncselekmények Btk. XVI. Fejezet III. cím	-0,20735	-2,23098	0,026001	- 0,06358	0,724518	1,38023
Rablás (321.§.)	0,307829	1,61933	0,105832	0,04380	0,804422	1,24313
vagyonelleni bűncselekmények vétségi alakzatai Btk. XVIII. fejezet	0,024185	0,22903	0,818910	0,00684	0,660297	1,51447
Hatályon kívül helyezés utáni-e az ügy?	0	1,31123	0,190213	0,07654	0,172711	5,79002
Csatoltak-e digitális mellékletet?	0	0,39607	0,692172	0,06305	0,023222	43,06187
Kell-e határozni kényszerintézkedésről?	0	0,51715	0,605219	0,05349	0,055003	18,18077
A vádlott(ak) valamennyi cselekmény elkövetését beismerték (teljes beismerés)?	0	-0,07103	0,943394	- 0,01033	0,027830	35,93205
Hitelsértés (Btk.330.§.)	-0,140696	-2,49136	0,012958	- 0,06121	0,974811	1,02584
Hűtlen kezelés büntetési alakzatai (Btk.319. §. (3) bekezdés)	0	-1,25440	0,210121	- 0,03472	0,768185	1,30177
Eredetileg TM-es vagy a Be 569. 570. 571. §-a szerinti ügyként indult-e?	0	-0,91310	0,361507	- 0,08119	0,074443	13,43318
összevont nehezítő binom + zsarolás (binom)	0	0,72852	0,466541	0,08060	0,048084	20,79696